

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

KARS CAFERİLERİNDE DİNİ HAYAT

HATİCE BAKIRLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MEHMET AKGÜL**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice BAKIRLI
	Numarası	118102061001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL
	Tezin Adı	Kars Caferilerinde Dini Hayat

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Kars Caferilerinde Dini Hayat başlıklı bu çalışma 26/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Mehmet AKGÜL	
2	Dr. Öğrt. Üyesi	Ali BAYER	
3	Dr. Öğrt. Üyesi	Arif KORKMAZ	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice BAKIRLI		
	Numarası	118102061001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	KARS CAFERİLERİNDE DİNİ HAYAT			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hatice BAKIRLI

		T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü			
Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice BAKIRLI			
	Numarası	118102061001			
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi			
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X		
		Doktora			
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL			
Tezin Adı	Kars Caferilerinde Dini Hayat				

ÖZET

Kars il merkezinde yapılan bu araştırma, Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatını, dini hayatlarının sosyal hayatlarına tezahürlerini, Muharrem ayında gerçekleştirdikleri faaliyetleri ve yas ritüellerini konu edinmiştir. Caferi Mezhebi mensupları inanç, ibadet, kimlik, ibadethaneler, din adamları, din eğitimi, nüfus, yerleşim, ekonomi, önemli günler ve geceler, Muharrem ayında gerçekleştirilen faaliyetler, yas ritüelleri ve bunlarda meydana gelen değişim bir örneklem gruba anket uygulanarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma, ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesinde yoğun olarak yaşayan ve Muharrem ayında gerçekleştirdikleri yas faaliyetleri ile adından söz ettiren Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatını tüm yönleri ile ortaya koymayı amaçlamıştır.

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Dini Gruplar; II. Bölümde Dini Bir Grup Olarak Mezhep, İslam ve Mezhep, Caferilik; III. Bölümde Kars Caferileri, Kars Caferilerinde Muharrem Faaliyetleri ve Yas Ritüelleri; IV. Bölümde ise anketlerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen veriler değerlendirilmiş ve Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatı, dini hayatın sosyal hayata tezahürleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Caferilik, Kars, Azeri, Dini Hayat, Muharrem, Yas Ritüelleri

 KONYA		T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü		 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
Author's	Name and Surname	Hatice BAKIRLI			
	Student Number	118102061001			
	Department	Philosophy and Religious Sciences / Sociology of Religion			
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X		
		Doctoral Degree (Ph.D.)			
	Supervisor	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL			
	Title of the Thesis/Dissertation	Religious Life in Kars Jafari Group			

ABSTRACT

This research conducted in the city center of Kars, manifestations of religious life of Jafari sect members to their social life, their activities and mourning rituals in the month of Muharram.

Jafari sect members faith, worship, identity, places of worship, clergy, religious education, population, settlement, economy, important days and nights, performed activities in the month of Muharram, mourning rituals and the changes in them were determined by applying a survey to a sample group.

This study aims is to reveal all aspects of the religious life of jafari sect members who live in the Eastern Anatolia region of our country and are known with their mourning activities in Muharram month.

The research consists of four parts. In 1st section Religious Groups; in 2nd section sect as a Religious group, Islam and sect, jafari jurisprudence; in 3rd section, Kars jafari followers, Kars jafari follower activities in Muharrem and mourning Rituals; 4th section is included with result of survey.

In the conclusion section, the hypothesis of the study was evaluated and religious life of the jafari sect followers who are living center of Kars city, The manifestations of religious life to social life have been revealed.

Keywords: Jafari, Kars, Azeri, Religious Life, Muharem, Mourning Rituals

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xxiii
ÖNSÖZ	xxiv
GİRİŞ	1
A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI.....	1
B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI	4
C. ARAŞTIRMANIN EVRENİ.....	4
D. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ.....	5
E. ARAŞTIRMANIN METODU, YÖNTEM VE TEKNİĞİ.....	6
F. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ	9
a) Ana Hipotez.....	10
b) Yan Hipotezler.....	10
I. BÖLÜM.....	12
DİNİ GRUPLAR.....	12
1.1. DİNİ GRUPLAR.....	12
1.1.1 Tabii Dini Gruplar	13
1.1.1.1. Aile.....	13
1.1.1.2. Klan-Kabile.....	14
1.1.1.3. Mahalli Birlikler: Köyler ve Şehirler.....	14

1.1.1.4. Milli Birlikler	15
1.1.1.5. Cinsiyet ve Yaş Üzerine Temellenmiş İbadet Birlikleri	15
1.1.2. Sırf Dini Gruplar	15
1.1.3. Yeni Dini Hareketler	17
II. BÖLÜM	20
DİNİ BİR GRUP OLARAK MEZHEP, İSLAM VE MEZHEP, CAFERİLİK. 20	
2.1. DİNİ BİR GRUP OLARAK MEZHEP	20
2.2. İSLAM VE MEZHEP	21
2.2.1. Mezheplerin Doğuş Sebepleri	22
2.2.2. Mezheplerin Sınıflandırılması	24
2.2.3. Yaygın Mezhepler	25
2.3. CAFERİLİK	26
2.3.1. Tarihçe	27
2.3.1.1. İlk Şii Olaylar	27
2.3.1.2. İmamlar Dönemi	29
2.3.1.3. Gaybet-i Suğra Dönemi	30
2.3.1.4. Gaybet-i Kübra Dönemi	30
2.3.1.4.1. Büveyhiler Dönemi	31
2.3.1.4.2. Safeviler Dönemi	31
2.3.2. Usûlü'd-Din	33
2.3.2.1. Tevhid	33
2.3.2.2. Nübüvvet	34
2.3.2.3. Mead	35
2.3.2.4. Adalet	35
2.3.2.5. İmamet	35

2.3.2.6. Reca't, Beda', Takıyye.....	37
2.3.3.Fürû'u 'd-Din.....	38
2.3.3.1.Namaz	38
2.3.3.2.Oruç	40
2.3.3.3.Hac	41
2.3.3.4. Zekât- Humus	41
2.3.3.5. Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker.....	42
2.3.3.6. Tevella-Teberra.....	42
2.3.3.7.Cihat.....	43
III. BÖLÜM.....	44
KARS CAFERİLERİ, KARS CAFERİLERİNDE MUHARREM FAALİYETLERİ VE YAS RİTÜELLERİ	44
3.1. KARS CAFERİLERİ.....	44
3.1.1. Kimlik Olgusu	44
3.1.2. Nüfus, Yerleşim ve Ekonomi	46
3.1.3. İbadethaneler	47
3.1.3.1. Ehl-i Beyt Işıklı Cami	47
3.1.3.2. Çarşı Hz. Ali Cami.....	48
3.1.3.3. Kamer Kesemenli Cami.....	48
3.1.4. Ahundlar (Din Adamları)	48
3.1.5. Din Eğitimi	49
3.1.6. Önemli Günler ve Geceler.....	50
3.1.6.1. Bayramlar.....	50
3.1.6.2. Kandiller	51
3.1.7. Muharrem Ayı Faaliyetleri	51

3.1.7.1. Nuha, Mersiye, Sinezen	52
3.1.7.2. 10 Muharremden Önce Yapılan Faaliyetler.....	53
3.1.7.3. 10 Muharrem'de Yapılan Faaliyetler	53
3.1.7.4. 10 Muharrem'den Sonra Yapılan Faaliyetler	54
3.1.8. Yas Ritüelleri.....	55
IV. BÖLÜM.....	56
BULGULAR.....	56
4.1. Örneklem Grubunun Özellikleri	56
4.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım	56
4.1.2. Yaş Grubuna Göre Dağılım.....	56
4.1.3. Eğitim Durumuna Göre Dağılım	57
4.1.4. Mesleki Duruma Göre Dağılım	58
4.1.5. Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım.....	58
4.1.6. Kendini İfade Etme Biçimine Göre Dağılım.....	59
4.1.7. Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Camiye Göre Dağılım	60
4.1.8. Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılıma Göre Dağılım	60
4.2. Kimlik Olgusu ile İlgili Bulgular	61
4.2.1. "Azeri" Kelimesinin Tanımı ile İlgili Bulgular	61
4.2.2. "Caferi Mezhep Mensuplarının Hepsi Azerbaycanlıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular	64
4.2.3. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de 'Azeri' denir mi?" İfadesi ile ilgili Bulgular.....	65
4.2.4. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini Nasıl İfade Ettiği ile İlgili Bulgular	67

4.2.5. Çevresinde İsmi Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynep Gibi Ehl-i Beyt İsmi Olan İnsan Sayısına Göre Bulgular	71
4.3. İnanç Esasları ile İlgili Bulgular	72
4.3.1. Ahiret İnancı İlgili Bulgular	73
4.3.2. Adalet ile İlgili Bulgular.....	74
4.3.3. "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" İfadesi ile İlgili Bulgular	76
4.3.4. "İmamet Temel İnanç Esaslarındandır" İfadesi ile İlgili Bulgular	82
4.3.5. Gadir-i Hum'un Tanımı ile İlgili Bulgular.....	83
4.3.6. Mehdi İnancı ile İlgili Bulgular	84
4.3.7. Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" İfadesi ile İlgili Bulgular	85
4.4. Yapılan İbadetler ile İlgili Bulgular	87
4.4.1. Namaz ile İlgili Bulgular	95
4.4.1.1. Namazın Kılınışı ile İlgili Bulgular	95
4.4.1.2. Kılınan Namazlarla İlgili Bulgular	98
4.4.1.3. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" İfadesi ile İlgili Bulgular.....	101
4.4.1.4. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" İfadesi ile İlgili Bulgular	103
4.4.1.5. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum.....	107
4.4.1.6. Mühür (Türbet) Taşımaya İlgili Bulgular	110
4.4.2. Oruç İbadeti ile İlgili Bulgular	112
4.4.3. Hac İbadeti ile İlgili Bulgular.....	115
4.4.4. Zekât İbadetini ile İlgili Bulgular	116

4.4.5. Humus ile İlgili Bulgular	120
4.4.6. "Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" İlkesi Aşağıdakilerden Hangisidir?" İfadesi ile İlgili Bulgular	122
4.4.7. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? İfadesi ile İlgili Bulgular	123
4.5. Yerleşim, Nüfus ve Ekonomi ile İlgili Bulgular	126
4.5.1. Yerleşim ile İlgili Bulgular	126
4.5.2. Nüfus ile İlgili Bulgular	130
4.5.3. Ekonomik Faaliyetlerle İlgili Bulgular	135
4.6. İbadethaneler ile İlgili Bulgular	140
4.6.1. Caferi- Azeri Camisine Yakın Oturmak ile İlgili Bulgular	140
4.6.2. Kars'taki Caferi Camilerini Bilme ile İlgili Bulgular	142
4.6.3. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? İfadesi ile İlgili Bulgular	144
4.6.4. Cami Derneklerinde Görev Alma Durumu ile İlgili Bulgular	146
4.6.5. "Günlük Namazı Kılmak Dışında da Camiye Giderim" İfadesi ile İlgili Bulgular	148
4.6.6. Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Denetlenmesi ile İlgili Bulgular	149
4.7. Din Adamları ile İlgili Bulgular	151
4.7.1. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma ile İlgili Bulgular	151
4.7.2. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" İfadesi ile İlgili Bulgular	154
4.7.3. "İbadetlerimi Yapacağım Camiyi, Ahunduna Göre Seçerim" İfadesi ile İlgili Bulgular	156

4.7.4. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Almasıyla İlgili Bulgular	158
4.7.5. "Ahundlar Din Eğitimlerini İran'da ya da Irak'ta Bulunan Okullarda Almalıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular	163
4.7.6. "Ahundların Sesi Güzel Olmalıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular	164
4.8. Din Eğitimi ile İlgili Bulgular	165
4.8.1. "Dini Bilgilerinizi Nereden Öğrenirsiniz?" İfadesi ile İlgili Bulgular ...	165
4.8.2. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü ile İlgili Bulgular..	166
4.8.3. "Okullarda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Caferilik konusu vardır" İfadesi ile İlgili Bulgular.....	169
4.8.4. Evinde Dini Bilgiler Öğreneceği Kitap Sayısı ile İlgili Bulgular.....	171
4.8.5. Caferi Camilerinde verilen kursların yeterliliği Durumu ile İlgili Bulgular	172
4.9. Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım ile İlgili Bulgular.....	174
4.9.1. Muharrem Ayının Önemi ile İlgili Bulgular	174
4.9.2. Ezbere Bildiği Nuha, Mersiye ve Sinezen Sayısı ile İlgili Bulgular	175
4.9.3. "Muharremde Her Müslüman Hz. Hüseyin'i Anmalıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular	176
4.9.4. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? İfadesi ile İlgili Bulgular	177
4.9.5. Muharrem Yasını Tutarken Sünnilerin de Aynı Hisleri Yaşadığını Düşünüyor musunuz? İfadesi ile İlgili Bulgular	185
4.10. Yas Ritüelleri ile İlgili Bulgular.....	186
4.10.1. Deste Çekmek ile İlgili Bulgular	186
4.10.2. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir" İfadesi ile İlgili Bulgular.....	191

4.10.3. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır" İfadesi ile İlgili Bulgular	194
4.10.4. "Muharrem Ayında Kadınların Süslenmesi Ehl-i Beyte Saygısızlıktır" İfadesi ile İlgili Bulgular	196
4.10.5. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in Acısını Aklında Tutmalıdır "İfadesi ile İlgili Bulgular	198
4.10.6. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" İfadesi ile İlgili Bulgular.....	200
4.10.7. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar" İfadesi ile İlgili Bulgular	203
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	206
ÖNERİLER.....	210
KAYNAKÇA.....	211
EKLER	217
EK-1 Anket Formu.....	217
EK-2 (Kars Ehl-i Beyt Işıklı Cami)	225
EK -3a (Muharrem Yürüyüşünden)	226
EK-3b (Muharrem Yürüyüşünden)	226
Ek-4a Mühür (Türbet)	227
Ek-4b Mühür (Türbet).....	227
EK- 5 Deste Çekmek (Zincir Vurmak)	228
EK-6 Sine Dövmek (Vurmak)	228
EK-7a Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10.Sınıf Ders Kitabı "Caferilik"	229
EK-7b Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10.Sınıf Ders Kitabı "Caferilik".....	230
EK-8 (Kars).....	231
EK-9 (Kars İl Merkezi)	231
ÖZGEÇMİŞ	232

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet	56
Tablo 2. Yaş	56
Tablo 3. Eğitim	57
Tablo 4. Meslek	58
Tablo 5. Aylık Gelir	58
Tablo 6. Kendini İfade Etme Biçimi.....	59
Tablo 7. Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Cami	60
Tablo 8. Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım.....	60
Tablo 9. "Azeri" Kelimesinin Tanımı.....	61
Tablo 10. "Azeri" Kelimesinin Tanımı / Yaş	62
Tablo 11. "Azeri" Kelimesinin Tanımı / Eğitim	63
Tablo 12. "Caferi Mezhebi Mensuplarının Hepsi Azerbaycanlıdır" İfadesine Göre Dağılım.....	64
Tablo 13. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?"	65
Tablo 14. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?" / Kendini İfade Etme Biçimi	66
Tablo 15. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?"/ Eğitim	66
Tablo 16. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini Nasıl İfade Ettiğine Göre Dağılım	67
Tablo 17. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini İfade Etme / Yaş	68
Tablo 18. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini İfade Etme / Eğitim	69
Tablo 19. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini İfade Etme / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	70

Tablo 20. Çevresinde İsmi Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynep Gibi Ehl-i Beyt İsmi Olan İnsan Sayısına Göre Dağılım	71
Tablo 21. İnanç Esaslarına İnanmaya Göre Dağılım	72
Tablo 22. "Öldükten Sonra Dirilmeye İlgili Şüphelerim Var" İfadesine Göre Dağılım	73
Tablo 23. "Öldükten Sonra Dirilmeye İlgili Şüphelerim Var" / Yaş.....	74
Tablo 24. "Allah Tüm Yarattıklarına Adaletle Hükmeder" İfadesine Göre Dağılım	74
Tablo 25. "Allah Tüm Yarattıklarına Adaletle Hükmeder" / Yaş	75
Tablo 26. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" İfadesine Göre Dağılım	76
Tablo 27. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Cinsiyet	77
Tablo 28. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Yaş	78
Tablo 29. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Eğitim.....	79
Tablo 30. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Meslek	80
Tablo 31. "İmamet Temel İnanç Esaslarındandır" İfadesine İnanmaya Göre Dağılım	82
Tablo 32. Gadir-i Hum'un Tanımı ile İlgili Dağılım.....	83
Tablo 33. "12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" İfadesine İnanmaya Göre Dağılım.....	84
Tablo 34. "12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" / Yaş	85
Tablo 35. "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" ifadesine Göre Dağılım	85
Tablo 36. "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" / Cinsiyet	86
Tablo 37. "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" / Yaş.....	87

Tablo 38. Yapılan İbadetlere Göre Dağılım	87
Tablo 39. Yapılan İbadetler / Cinsiyet	88
Tablo 40. Yapılan İbadetler /Yaş.....	89
Tablo 41. Yapılan İbadetler / Eğitim	90
Tablo 42. Yapılan İbadetler / Meslek.....	91
Tablo 43. Yapılan İbadetler / Aylık Gelir.....	92
Tablo 44. Yapılan İbadetler / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	93
Tablo 45. Namazın Kılınışı ile İlgili Dağılım	95
Tablo 46. Namazın Kılınışı / Yaş	96
Tablo 47. Namazın Kılınışı / Eğitim	97
Tablo 48. Kılınan Namazlara Göre Dağılım	98
Tablo 49. Kılınan Namazlar / Cinsiyet.....	99
Tablo 50. Kılınan Namazlar / Yaş	100
Tablo 51. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" İfadesine Göre Dağılım	101
Tablo 52. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" / Cinsiyet.....	102
Tablo 53. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	102
Tablo 54. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" İfadesine Göre Dağılım.....	103
Tablo 55. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Cinsiyet	104

Tablo 56. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Yaş.....	105
Tablo 57. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Eğitim.....	105
Tablo 58. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	106
Tablo 59. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum.....	107
Tablo 60. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum / Yaş	108
Tablo 61. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum / Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Cami	109
Tablo 62. Mühür (Türbet) Taşıma Durumuna Göre Dağılım.....	110
Tablo 63. Mühür (Türbet) Taşıma / Yaş	111
Tablo 64. Tutulan Oruca Göre Dağılım.....	112
Tablo 65. Oruç / Cinsiyet	113
Tablo 66. Oruç / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	114
Tablo 67. Hac İbadeti / Yaş.....	115
Tablo 68. Zekât	116
Tablo 69. Zekât / Cinsiyet	117
Tablo 70. Zekât / Meslek	118
Tablo 71. Zekât / Aylık Gelir	119
Tablo 72. Humus.....	120
Tablo 73. Humus / Aylık Gelir.....	121

Tablo 74. "Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" İlkesine Göre Dağılım	122
Tablo 75. "Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" / Eğitim.....	123
Tablo 76. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? İfadesine Göre Dağılım.....	123
Tablo 77. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? / Cinsiyet	124
Tablo 78. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	125
Tablo 79. Komşuları ile Aynı Mezhepten Olma Durumuna Göre Dağılım	126
Tablo 80. Komşuları ile Aynı Mezhepten Olma / Yaş.....	127
Tablo 81. Komşuları ile Aynı Mezhepten Olma- Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Cami	128
Tablo 82. "Komşularım ile Aynı Mezhepten Olmayı Tercih Ederim" İfadesine Göre Dağılım.....	129
Tablo 83. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Nüfusu Tahminine Göre Dağılım	130
Tablo 84. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Mezhebi Nüfus Tahmini / Eğitim	131
Tablo 85. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Mezhebi Nüfus Tahmini / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	133
Tablo 86. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Mezhebi Nüfus Tahmini / Komşularla Aynı Mezhepten Olma	134
Tablo 87. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" İfadesine Göre Dağılım	135
Tablo 88. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" / Yaş	136

Tablo 89. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" / Eğitim	137
Tablo 90. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" / Meslek	138
Tablo 91. "Kars'ta Esnafın Büyük Bölümü Caferi'dir" İfadesine Göre Dağılım	139
Tablo 92. Caferi- Azeri Camisine Yakın Oturmak ile İlgili Dağılım.....	140
Tablo 93. Caferi- Azeri Camisine Yakın Oturmak / Yaş.....	141
Tablo 94. Kars'taki Caferi Camileri Bilme ile İlgili Dağılım.....	142
Tablo 95. Kars'taki Caferi Camilerin Sayısı / Cinsiyet.....	143
Tablo 96. Kars'taki Caferi Camilerin Sayısı- Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	143
Tablo 97. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? İfadesi ile İlgili Dağılım.....	144
Tablo 98. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? / Cinsiyet.....	145
Tablo 99. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? / Yaş	145
Tablo 100. Cami Derneklerinde Görev Alma Durumu ile İlgili Dağılım	146
Tablo 101. Cami Derneklerinde Görev Alma / Cinsiyet	147
Tablo 102. Cami Derneklerinde Görev Alma / Yaş	147
Tablo 103. "Günlük Namazı kılmak Dışında da Camiye Giderim" İfadesi ile İlgili Dağılım	148
Tablo 104. Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Denetlenmesi ile İlgili Dağılım	149
Tablo 105. Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Denetlenmesi ile İlgili Dağılım / Yaş.....	150
Tablo 106. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma Durumuna Göre Dağılım.....	151

Tablo 107. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma / Cinsiyet	152
Tablo 108. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma / Yaş	153
Tablo 109. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" İfadesi ile İlgili Dağılım.....	154
Tablo 110. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" / Cinsiyet.....	155
Tablo 111. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" / Yaş	155
Tablo 112. "İbadetlerimi Yapacağım Camiyi, Ahunduna Göre Seçerim" Tutumuna Göre Dağılım	156
Tablo 113. "İbadetlerimi Yapacağım Camiyi, Ahunduna Göre Seçerim" / Yaş	157
Tablo 114. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutumuna Göre Dağılım.....	158
Tablo 115. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Yaş.....	159
Tablo 116. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Eğitim	160
Tablo 117. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Aylık Gelir.....	161
Tablo 118. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Humus.....	162
Tablo 119. "Ahundlar Din Eğitimlerini İran'da ya da Irak'ta Bulunan Okullarda Almalıdır" İfadesi ile İlgili Tutuma Göre Dağılım.....	163
Tablo 120. "Ahundların Sesi Güzel Olmalıdır" İfadesi ile İlgili Tutum.....	164
Tablo 121. "Dini Bilgilerinizi Nereden Öğrenirsiniz?" İfadesi ile İlgili Tutuma Göre Dağılım.....	165

Tablo 122. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü ile İlgili Dağılım	166
Tablo 123. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü / Cinsiyet.....	167
Tablo 124. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü / Yaş	167
Tablo 125. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü / "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir"	168
Tablo 126. "Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Caferilik Konusu Vardır" İfadesi ile İlgili Dağılım	169
Tablo 127. "Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Caferilik Konusu Vardır" / Eğitim.....	170
Tablo 128. Evinde Dini Bilgiler Öğreneceği Kitap Sayısına Göre Dağılım.....	171
Tablo 129. Caferi Camilerinde Verilen Kursların Yeterliliği.....	172
Tablo 130. Caferi Camilerinde Verilen Kursların Yeterliliği / Cinsiyet	173
Tablo 131. Muharrem Ayının Önemi ile İlgili Dağılım.....	174
Tablo 132. Ezbere Bilinen Nuha, Mersiye ve Sinezen Sayısına Göre Dağılım.	175
Tablo 133. Ezbere Bilinen Nuha, Mersiye ve Sinezen Sayısına Göre Dağılım / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	176
Tablo 134. "Muharremde Her Müslüman Hz. Hüseyin'i Anmalıdır" İfadesi ile İlgili Dağılım	176
Tablo 135. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? İfadesine Göre Dağılım	177
Tablo 136. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Cinsiyet.....	178
Tablo 137. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Yaş	180
Tablo 138. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Eğitim	182

Tablo 139. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Meslek	184
Tablo 140. Muharrem Yasını Tutarken Sünnilerin de Aynı Hisleri Yaşadığını Düşünüyor musunuz? İfadesi ile İlgili Dağılım	185
Tablo 141. Deste Çekmekle İlgili Tutuma Göre Dağılım	186
Tablo 142. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Cinsiyet	187
Tablo 143. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Yaş	188
Tablo 144. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Eğitim	189
Tablo 145. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	190
Tablo 146. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir" İfadesi ile İlgili Dağılım	191
Tablo 147. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir"/ Yaş	192
Tablo 148. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir"/ Eğitim	193
Tablo 149. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır" İfadesi ile İlgili Dağılım	194
Tablo 150. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır"/ Cinsiyet	194
Tablo 151. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır"/ Yaş	195
Tablo 152. "Muharrem Ayında Kadınların Süslenmesi Ehl-i Beyte Saygısızlıktır" İfadesi ile İlgili Dağılım	196
Tablo 153. "Muharrem Ayında Kadınların Süslenmesi Ehl-i Beyte Saygısızlıktır" / Cinsiyet	197
Tablo 154. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in Acısını Aklında Tutmalıdır "İfadesi ile İlgili Dağılım	198

Tablo 155. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in Acısını Aklında Tutmalıdır " / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	199
Tablo 156. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" İfadesi ile İlgili Dağılım	200
Tablo 157. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" / Cinsiyet	200
Tablo 158. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" / Yaş.....	201
Tablo 159. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım	202
Tablo 160. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar" İfadesi ile İlgili Dağılım.....	203
Tablo 161. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar"/ Cinsiyet.....	204
Tablo 162. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar"/ Yaş	205

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
A.Ü.S.B.E.	: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
B.Ü.İ.F.	: Bingöl Üniversitesi İlahiyat fakültesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ç.Ü.İ.F.	: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Ç.O.M.Ü.İ.F.	: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
D.İ.B	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
F.Ü.S.B.D	: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
F.Ü.İ.F.	: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
H.	: Hicri
İ.Ü.İ.F.	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İ.İ.F.V.	: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı
K.K.E.F.	: Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
M.Ö	: Milattan Önce
M.Ü.İ.F.V	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
O.M.Ü.İ.F.	: On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
S	: Sayı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
U.Ü.İ.F.	: Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yay.	: Yay.

ÖNSÖZ

Üzerinde yaşadığımız kadim topraklar, tarihin her döneminde kutsalın tecrübesine ve insan topluluklarına ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple Din ve Toplum arasında duran, sosyal insanın dini davranışlarını kendine konu edinen Din Sosyolojisi için bu topraklar bir madendir. İnsan topluluklarının oluşturduğu hangi maden cevherine dokunursanız, kendi içinde var olan dinamikleri görür ve bunların farklı boyutlarda insan hayatını şekillendirdiğine şahit olursunuz. Böyle bir arayışın ürünü olan bu çalışma, vatan, tarih, dil, din ve ülkü birliğine sahip olduğumuz; ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesinde yoğun olarak yaşayan ve Muharrem ayında gerçekleştirdikleri yas faaliyetleri ile adından söz ettiren Kars Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatını, dini hayatlarının sosyal hayatlarındaki yansımalarını konu edinmektedir. Bu çalışmayla farklı inanç gruplarını tanıtarak ülkemizin inanç çeşitliliğine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Tez çalışmamız boyunca yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Mehmet AKGÜL 'e, Prof. Dr. Talip ATALAY 'a, Kars Caferileri ile tanışmama vesile olan Fatma KAYA 'yaya, Sait GÜRLEK 'e, anket çalışmalarının yürütülmesinde emeği geçen Nevruz SENGER 'e, Gökmen AZIZOĞLU 'na, Ali Kasım BULUT 'a, Hasan DANYILDIZ 'a ve tüm Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarına sonsuz teşekkür ederim.

Hatice BAKIRLI

Konya-2019

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI

Toplumunu bir arada tutan ve anlamlı kılan insan ilişkileridir. İnsan doğduğu günden başlayarak, hayatının sonuna kadar insanlarla iletişim halindedir. Bu iletişim sayesinde yaşadığı toplumu etkiler ve yaşadığı toplumdan da büyük oranda etkilenir. Kişinin toplumdan etkilenerek toplumun beklentilerine uygun davranış geliştirmesine¹ sosyal davranış denir. Sosyal davranışlar belli bir hedefe yönelik olarak organize olmuş amaçlı davranışlardır.² Bu sebeple insandan yola çıkan her sosyal bilim alanı, insanları belli bir hedefe yönlendiren ve belli amaçlar etrafında bütünleştiren sebepleri³ bilmek için araştırma yapmalıdır.

Sosyal davranışı etkileyen en önemli unsurlardan biri de dindir. Çünkü din, kültürün alt basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy, ulus vb. doğal birliklerle iç içe olmuştur. Hatta, bu birlikleri gerek zihniyet gerek örgütlenme açısından etkisi altına aldığı açıktır.⁴ Bu sebeple din-toplum münasebetinden doğan Din Sosyolojisi, sosyal davranışın özel bir türü olan dini davranışla ilgilenir. Dini davranış, din olgusunun bireysel ve sosyal tezahürlerini ifade etmektedir.⁵

"Kars Caferilerinde Dini Hayat" isimli çalışmamızın konusu, Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi ve Caferi mezhebi mensuplarının dine dayalı sosyal davranışlarıdır. Daha açık bir ifadeyle konumuz, Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatları, dini hayatlarının sosyal hayatlarındaki tezahürleri, Muharrem ayında gerçekleştirdikleri yas faaliyetleri, yas ritüelleri ve bunlarda meydana gelen değişimdir.

Türkiye'de yaşayan Caferi Mezhebi mensupları ile ilgili 1990 sonrası yapılmış yedi çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar:

1 Harun Demirkaya, **Bireysel ve Örgütsel Boyutlarıyla Sosyal Davranış**, Umutepe Yay., Kocaeli, 2012, s.7

2 Zeki Arslantürk, E. Hamid Arslantürk, **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, Çamlıca Yay., İstanbul, 2010, 19

3 Arslantürk, Arslantürk, a.g.e., s.19

4 Abdurrahman Güneş, "**Sosyolojik Olarak Din ve Toplum İlişkileri**", F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C.24, S.1, 2017, ss.153-164

5 Murat Kobya, "**Sosyal Bilimler ve Dini İlimlerde Davranış Tasavvuru**", Toplum Bilimleri Dergisi", 6 (12), Temmuz- Aralık 2012, ss.179-196

- 1) İlyas Üzüm'ün "*İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Caferilik*" Doktora Tezi,
- 2) Emine Öztürk'ün "*Dini ve Kültürel Ritüelleri ile Caferilik*" Kitabı,
- 3) Ali Albayrak'ın "*Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat (Ankara Keçiören Örneği)*" Doktora Tezi,
- 4) Abdulkadir Yeler 'in "*Türk Toplumunda Caferiler (İstanbul Halkalı Örneği)*" Yüksek Lisans Tezi,
- 5) Figen Balamir'in "*Karakoyunlu'da Sosyal ve Dini Hayat*" Yüksek Lisans Tezi,
- 6) Filiz Demirci'nin "*Caferiler 'in Dini Örf ve Adetleri (İğdır Örneği)*" Yüksek Lisans Tezi,
- 7) Erkan Beder'in "*İğdır İlinde Muharrem Ayı Törenleri*" Yüksek Lisans Tezi şeklindedir.

İlyas Üzüm'ün çalışması Türkiye'deki Caferi Mezhebi mensuplarının inanç esasları çerçevesinde; Emine Öztürk'ün çalışması ise İğdır merkezli ve özellikle ritüeller çerçevesinde mezhebi inceleme konusu yapmıştır.

Ali Albayrak ise Ankara'ya göçle gelen mezhep mensuplarını, Abdulkadir Yeler ise İstanbul Halkalı 'ya göçle gelen mezhep mensuplarını araştırma konusu yapmıştır.

Figen Balamir'in Karakoyunlu ilçesinin dini ve sosyal hayatı; Filiz Demirci'nin İğdır ilinde yaşayan Caferi Mezhebinin örf, adetleri ve halk inanışları; Erkan Beder'in ise Muharrem faaliyetleri konusunda araştırmalarını tamamlamıştır.

Çalışmamız, Türkiye'de Caferi Mezhebine mensup olan asıl grup⁶ Caferi-Azerilerin dini hayatını, tüm yönleri ile ele aldığı için önem arz etmektedir. Çünkü saymış olduğumuz çalışmalardan hiçbiri, sadece Kars il merkezinde yaşayan Caferi-Azerilerin dini hayatını ve dini hayatın sosyal hayat üzerindeki tezahürlerine dönük değildir.

Ankara ve İstanbul'da yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarının büyük bir bölümü de bu bölgeden göçle gitmiş insanlardır. Kars'tan göçle gitmiş mezhep mensuplarının Kars Caferileri ile bağları hala kopmamıştır. Mezhebin ana bünyesi

⁶ İlyas Üzüm, "*İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Caferilik*", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1993, s.23

hala Kars il merkezinde yaşamaktadır. Kars il merkezi, mezhep mensuplarının İğdir ilinden sonra hatırı sayılır bir kalabalığa sahip olduğu en önemli ildir. Kars'ta yaşayan Caferi nüfus, merkez nüfusunun üçte biri kadardır.⁷

Kars, çevresinde bulunan Caferi nüfusun yaşadığı diğer il ve ilçelerden daha büyük bir yerleşim yeri olması nedeni ile önemli günler ve gecelerde mezhep mensuplarınca tercih edilmektedir. Bu durum mezhebin inanç ve ibadet boyutunun; muharrem faaliyetleri ile de yas boyutunun sosyal hayatta daha net görülmesine sebep olmaktadır. Mezhebin dini hayatının ve dini hayatının sosyal hayattaki tezahürlerinin tespitinde bu netlik araştırmamızı önemli kılmaktadır.

"*Kars Caferilerinde Dini Hayat*" isimli araştırma, 18 aylık bir süreçte Kars il merkezinde yaşayan mezhep mensupları ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, mezhebin inanç, ibadet ve sosyal hayattaki tezahürlerinin yerinde tespit edilmiş olması, muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım gösterilerek derinlemesine gözlemlenmiş olması nedeni ile önemlidir. Çünkü, hakkında veri toplanmak istenen bir olgunun, veri toplanmadan önce düzgün bir tanımının yapılması çok önemlidir.

Araştırmamız, Kars il merkezinde yaşayan Caferi-Azeri mezhep mensuplarının dini hayatını ve dini hayatlarının sosyal hayatları üzerindeki tesirlerini ve Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerini inceleyen ilk tez çalışması olması nedeni ile önem arz etmektedir. Ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesinde yoğun olarak yaşayan ve Muharrem ayında gerçekleştirdikleri yas faaliyetleri ile adından söz ettiren Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatını tüm yönleri ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Çünkü bir toplumu anlayabilmek için onu etkisi altına alan bütün faktörlerin değerlendirilmesi gerekir. Bu faktörlerden en önemlisi şüphesiz din ve dinin farklı yorumlama biçimleridir.

Bu çalışmayla Caferi mezhep mensuplarının dini hayatı, dini hayatının sosyal hayattaki tezahürlerinin tespitiyle farklı inanç gruplarını tanıma ve ülkemizin inanç çeşitliliğine katkı sağlamayı amaçlıyoruz.

⁷ Üzüm, a.g.e., s.90

B. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI

Yapılacak araştırmanın kapsamı ve sınırlarının belirlenmesi araştırmanın yürütülebilmesi açısından son derece önemlidir. Araştırmanın sınırlarının çizilmesi, araştırmanın neleri içerdiğinin ve neleri içermediğinin belirlenmesi anlamına gelir.

Araştırmamız, Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebini mensuplarını ve onların dine dayalı davranışlarını kapsamaktadır. Mezhep mensuplarının dine dayalı olmayan davranış ve tutumları araştırmamız dışındadır. Ayrıca Kars il Merkezinde yaşayan Sünni mezhep mensupları da araştırma alanımız dışında tutulmuştur.

Her bilimsel çalışma, var olan belli bir zaman ve mekân da gerçekleşir. Bu sebeple araştırma, 2017 yılı kasım ayında başlamış ve 2019 yılı nisan ayında anket uygulaması ile sonlandırılmıştır. Çalışmamız, belirtilen mekân ve zaman dilimi ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışmamız, tüm evrene ulaşmanın imkansızlığı ve maliyeti sebebi ile var olan evrenden seçilmiş örneklem grubu ile sınırlı tutulmuştur. Ve örneklem grubunun anket sorularına verdiği cevaplar doğru kabul edilmiştir. Ayrıca, örneklem grubumuz 15 yaş ve 15 yaş üstü yaş grupları ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamıza üst sınır belirtmek de ibadetlerini destek almadan yapabilecek insanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir.

C. ARAŞTIRMANIN EVRENİ

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Bu bütün, ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerir.⁸ Araştırma bağlamında iki tür evrenden bahsetmek mümkündür.⁹ Bunlar, genel evren ve çalışma evrenidir. Genel evren, soyut bir kavramdır, tanımlaması kolay fakat ulaşılması güç ve hatta çoğu zaman olanaksız bir bütündür.¹⁰ Çalışma evreni, araştırmanın belli kısıtları dikkate alarak oluşturduğu çalışma alanıdır. Araştırma bağlamında örneklemenin yapılacağı örnekleme çerçevesinin yer aldığı evren olarak da ifade edilebilir.¹¹

⁸ Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 24. Basım, Nobel Yay., Ankara, 2012, s.109

⁹ Remzi Altunışık, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu, Engin Yıldırım, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Yay., İstanbul, 2010, 131

¹⁰ Karasar, a.g.e., s.110

¹¹ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s.131

Araştırmamızın genel evreni tamamına ulaşma imkanının zor hatta imkânsız olduğu Türkiye'de yaşayan Azeri kökenli Caferi mezhebi mensuplarıdır.

Araştırmamızın çalışma evreni ise Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarıdır.

D. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmalar, her zaman genel bir evrene ulaşma imkanına sahip değildir. Genel evrene ulaşılsa bile zaman, maliyet ve güç gibi konularda zorluklara sebep olacağı için araştırmalarda örneklem kullanımı yaygın bir durumdur. Örneklem, evreni temsil etmek üzere çeşitli tekniklerle evren elemanlarından seçilen ve üzerinde inceleme yapılan gruptur.¹² Çoğu zaman, iyi belirlenmiş küçük bir örneklem üzerinde yapılan araştırma, geniş bir evrende yapılandan daha iyi sonuçlar verir.¹³

Evreni temsil etmeyen veya evrenin özelliklerini yansıtmayan örnekler üzerinde yapılan çalışmalar, önemli ölçüde hatalı sonuçlara ulaşabilir ve araştırmanın güncelliğini geçersiz kılabilir.¹⁴ Bu sebeple araştırmalar açısından hayati önem arz eden örnek kitle seçimi ve dolayısıyla da deneklerin (örneklem) seçimi ile seçimin yapıldığı örnek çerçevesinin tanımlanması özen isteyen bir faaliyettir.¹⁵

Araştırmamızın Örneklem grubu, Kars il merkezinde yaşayan 15 yaş ve 15 yaş üstü Caferi Mezhebi mensuplarından anketimize katılan gruptur.

Araştırmanın en güç aşaması örneklem büyüklüğünün belirlenmesidir.¹⁶ Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarının kesin bir sayısına ulaşmak mümkün değildir. İlyas Üzüm, "*İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Caferilik*" isimli doktora tezinde Kars il merkezinde yaşayan Caferi nüfus için 1/3 oranını vermiştir. Yapmış olduğumuz gözlemler de bu durumu teyit eder niteliktedir.

¹² Yener Özen, Abdulkadir Gül, "**Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu**", K.K.E.F. Dergisi, S.15, Erzurum, 2007, ss.394-422

¹³ Karasar, a.g.e., s.111

¹⁴ Ali Baltacı, "**Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme**", B.E.Ü.S.B.E. Dergisi, C. 7, S.1, Haziran/ 2018, Bitlis, ss. 231-274

¹⁵ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s.133

¹⁶ Karasar, a.g.e., s.111

Kars il merkezinin nüfusu 2000 yılında 114.071¹⁷'dir. 2018 yılında ise il merkez nüfusu 115.891¹⁸ olarak belirtilmiştir. Bu nüfusun %51.05 erkek ve %48,95'i kadındır.¹⁹

Kars il merkezinde yaşayan nüfusunun yaşlara göre dağılımı esas alınarak her yaş grubunun 1/3'ü Kars'ta yaşayan Caferi Mezhep mensubudur. Kars il merkezinin 1/3'ü araştırmamızın çalışma evrenidir. Bu sayıdan 15 yaş altı grup, çalışma evreni dışında tutulmuştur. Böylece, Kars il merkezinde yaşayan 15 yaş ve üstü Caferi mezhebi mensubunun 25.000 civarında olduğunu tahmin ediyoruz.

Örnekleme grubu oluştururken iki teknik kullanılmıştır. Bunlar, evrenin sınırlarının ve evrene üye olanların kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan²⁰ kartopu tekniği ve evrenin özelliklerini belirlediğine inanılan belli değişkenler dikkate alınarak, örnek kütleinin oluşturulması²¹ olarak tanımlanan kota örnekleme tekniğidir. Çünkü Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarının kesin sayısı bilinmemektedir.

Kars il merkezinde yaşayan 15 yaş ve 15 yaş üstü Caferi mezhebi mensuplarından Kars ilinin kadın- erkek demografik yapısı dikkate alınarak 223 kadından ve 277 erkekten meydana gelen bir örneklem grubu oluşturulmuştur.

500 kişiden oluşan bu örneklem grubunun yaş gruplarına göre dağılımı:

15- 24 yaş aralığında 175

25-34 yaş aralığında 89

35- 44 yaş aralığında 97

45- 54 yaş aralığında 74

55 yaş ve üstü 65 kişi şeklindedir.

E. ARAŞTIRMANIN METODU, YÖNTEM VE TEKNİĞİ

Metot, bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkarmak veya bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için düşünceleri doğru ve sistematik bir şekilde sıralamak ve kullanmak sanatıdır.²² Diğer bir ifadeyle metot, araştırma yolu ile

¹⁷ www.tuik.gov.tr (09.04.2019)

¹⁸ www.nufusu.com (09.04.2019)

¹⁹ www.tuik.gov.tr (09.04.2019)

²⁰ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s. 141

²¹ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s.141

²² Zeki Arslantürk, Tayfun Amman, **Sosyoloji**, 8. Baskı, Çamlıca Yay., İstanbul, 2012, s.38

bulunup ortaya konabilecek somut sebep- sonuç ilişkilerini ve (mümkün olduğu hallerde) bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit edebilmek için izlenmesi gereken yol anlamına gelir.²³

Metotlar, genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılır. Genel metotlar, tümevarım, tümdengelim ve analogi olmak üzere tüm bilimler tarafından ortaklaşa kullanılır. Bütün ilimlerin ortaklaşa kullanmak zorunda oldukları genel metotlar yanında her bilimin kendine özgü metot ve bilgi toplama teknikleri de mevcuttur. Zaten bilimlere felsefeden bağımsızlıklarını kazandıran da bu metotları olmuştur.²⁴ Özel metotlar ise dokümantasyon metodu, deney metotları, tasvir metodu ve sosyometridir.

Metodun bir alt birimi olan yöntem ise, bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen düzenli yoldur.²⁵ Sosyal bilimlerde seçilen bu düzenli yollar, deneysel araştırma yöntemleri, alan araştırması yöntemi, tanıtıcı araştırma yöntemi ve istatistik araştırma yöntemi olmak üzere sınıflandırılır.

Teknik ise yöneme veri toplama araçlarıdır. Toplanan veriler ya nitel ya da niceldir. Araştırmacı, verilerini toplarken yöntem ve tekniklerden sadece birini kullanmak zorunda değildir. Araştırmanın niteliği gereği birden çok tekniğin kullanılabilceği bir teknik geliştirilebilir ve buna uygun veriler toplanabilir.²⁶

Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensupları üzerinde yapmış olduğumuz araştırmanın yöntem ve teknikleri şu şekildedir:

İslam dinin zuhurundan başlayarak günümüze kadar Şii-İmamiyye-Caferilik konulu literatür taraması yapılmıştır. Alan araştırması yöntemi ile mezhep mensupları 18 aylık bir süre zarfında gözlemlenerek hipotezler kurulmuştur. Tanıtıcı araştırma yöntemiyle mezhebin dini hayatının, sosyal hayatının ve Muharrem ayı etkinlikleri ile yas kültürünü gözlemlendi. Çünkü tanımlayıcı araştırmanın amacı bir örgüt, birey, grup, durum veya olgunun düzgün bir portresini çizmektir.²⁷

Araştırmanın nicel bölümünde ise tasvir metodunun özel bir şekli olan survey (anket) tekniğini kullanılmıştır. Survey, objelerin, olay ve olguların, kavramların ne

²³ Amiran Kurtkan Bilgeseven, **Sosyal İlimler Metodolojisi**, İstanbul, 1989, s.3

²⁴ Arslantürk, Amman, a.g.e., s.44

²⁵ Özcan Demirel, **Eğitimde Program Geliştirme**, 12 Baskı, Pegem Akademi Yay., 2009, Ankara, s.167

²⁶ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s.70

²⁷ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s.69

olduklarını açıklamaya çalışır, mevcut durumları, şartları ve özellikleri olduğu gibi ortaya koymaya çalışır.²⁸

Araştırmada cevaplayanın ve araştırmacının yönettiği geleneksel anket türünü kullanılmıştır. Anket 10 bölüm halinde hazırlanarak, anketin A Bölümünde cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, aylık gelir, kendini ifade etme biçimi, yakın oturduğu veya ibadet etmeyi tercih ettiği cami, Muharrem ayında gerçekleştirilen faaliyetlere katılım değişkenlerine; B Bölümünde kimlik olgusuna; C bölümünde İnanç esaslarına; D bölümünde ibadetlere; E bölümünde nüfus, yerleşim ve ekonomiye; F bölümünde ibadethanelere; G bölümünde din adamlarına; H bölümünde din eğitimine; I bölümünde Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine ve İ bölümünde ise yas ritüellerini konu edinen sorular yer almaktadır. Anket toplamda 70 sorudan oluşmuştur.

Anketin soru tipleri ise cevaplayanlara bir listeden kendilerine uygun olanları seçmelerini söyleyen "liste"; cevaplayanın belirlenen kategorilerden sadece birini seçebileceği "kategori" ve özellikler hakkında tam- yaklaşık bir sayıyı ifade eden bir cevap istendiğinde sorulan "nicelik" şeklindedir.²⁹ Ayrıca bazı sorularda "diğer" seçeneğini de kullanarak açık uçlu cevaplara da imkân tanınmıştır.

Ön anket çalışmasında her yaş grubundan bir kişiye anket uygulanmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Anket uygulaması 1-5 Nisan 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Anket uygulaması için Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarından 6'sı kız 14'ü erkek 20 kişilik bir anketör ekibi oluşturulmuştur. Öncelikle 20 kişilik anketör ekibine anket uygulaması yapılarak çalışmanın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Her anketörden ailelerine ve 20 kişiye tamamlayacak şekilde komşularına anket uygulaması için 20 anket formu verilmiştir.

Anket uygulaması yapıldıktan sonra, anketler taranmış ve 37 anket geçersiz sayılmıştır. 363 anket formu önceden belirlenen tahmini örneklem yaş grubuna göre sınıflandırılmıştır. 150 adet anket formu da 15- 24 erkek, 15- 24 kadın, 25-34 erkek, 25- 34 kadın ve 45- 54 kadın yaş aralığında katılımcı sayısının az olmasından dolayı anketörlerden sadece bu yaş aralığında ve cinsiyette olan mezhep mensuplarına anket

²⁸ Arslantürk, Amman, a.g.e., s.50

²⁹ Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, a.g.e., s.85

uygulamaları istenmiştir. İstenen yaş aralığında doldurulan anketlerden 13 tanesi geçersiz sayılmıştır.

Son olarak, İstatistiksel yöntemle de survey ile ulaşılan verilerden mezhep mensuplarının cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleki durum, aylık gelir, kimlik olgusu ve yakınında oturduğu ya da ibadet etmeyi tercih ettiği cami, Muharrem ayı yas faaliyetlerine katılımlarına göre meydana gelen değişim incelenmiştir.

Kullanılan teknikler hususunda, mezhep mensuplarını 18 aylık bir süre zarfında, arkadaşlık, öğrenci- öğretmen, komşu gibi birçok nedenle iletişime geçilmiştir. Ayrıca ön çalışma olarak Caferi Cami Ahundları ile görüşülerek din eğitimleri, sosyal hayatları ve Caferi Camilerinde gerçekleşen faaliyetler hakkında bilgi alınmıştır. Kars merkezde bulunan üç Caferi cami gezerek incelenmiştir. Mezhebin ibadetlerine ve Muharrem faaliyetlerine katılımlı gözlemlerle iştirak edilmiştir. Bunun yanında cami derneklerinden ilmihal kitapları alınarak mezhebin Fürû'unu ve usulü de incelenmiştir.

F. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Hipotez ve varsayım kavramları birbiri yerine kullanılan kavramlar olsa da birbirinin aynısı değil aksine birbirini tamamlayan iki aşamadır.³⁰ Varsayımlar, araştırmacının ilk gözlemleri üzerine kurduğu genel kabulleridir. Araştırmalarda, bazı başlangıç noktalarının ayrıca kanıtlanmasına gerek görülmeden doğru olarak kabul edilmesi gerekebilir. Niyazi Karasar'a göre, genel kabulleri sağlam olmayan bir araştırma, temeli çürük bina gibidir.³¹

Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensupları üzerinde yapmış olduğumuz çalışmada, Caferi mezhebi mensuplarının Kars il merkez nüfusunun 1/3'ü olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca örneklem grubunun anket sorularına doğru cevaplar verdiği; örneklem grubunun çalışma evrenini temsil gücüne sahip olduğu da ön kabullerdir.

Hipotez ise, araştırmacının araştırma problemindeki değişkenler arasında ne tür bir ilişkinin olduğuna dair beklentilerini ve yargılarını ifade eder.³² Bu yargı ise,

³⁰ Burhan Baloğlu, "Hipotez ve Varsayım Birbirinin Yerine Kullanılabilir mi?", İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları, İstanbul, 2006, ss.56-65

³¹ Karasar, a.g.e., s.71

³² Altunışık, Coşkun, Bayraktar, Yıldırım, a.g.e., s.20

ölçülebilir ya da ölçülme olasılığı görünen en az iki değişken arasındaki ilişkiyi, kuvvetli olasılıklarla, önceden kestiren; gözlemlere yön vermek ve verileri yorumlamak için, geçici olarak kabul edilen ilişkiyel bir yargıdır.³³ Hipotez, araştırma boyunca tekrar ve tekrar doğruluğu denenen asıl amaçtır. Araştırma sonuçlarının geçerliliği, bu yargıların doğruluğuna bağlıdır.³⁴

Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının dini hayatını ve dini hayatlarının sosyal hayatlarına tezahürlerini konu alan "Kars Caferilerinde Dini Hayat" isimli bu araştırma, bir ana hipotez ve 8 yan hipotezden oluşmaktadır.

a) Ana Hipotez

Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensupları, imamet inancı, Caferi Camilerinde ibadet, din adamları ve Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılımları ile mezhepsel kimliklerini koruyan dini bir grup olarak varlığını devam ettirmektedir.

b) Yan Hipotezler

1) Kars Caferi mezhebi mensupları için "Azeri" kelimesi, Sünni halktan mezhepsel farklılıklarını da ifade etmek için kullandıkları mezhepsel bir kimliğe dönüşmüştür.

2) Caferi mezhebinde, dinin sosyal hayattaki en önemli yansıması muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetleridir.

3) Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine genç nüfus, yaşlı nüfustan daha çok katılır.

4) Mezhep mensupları nezdinde Ahundlar, dini bilgilerin öğrenildiği saygın kişilerdir.

5) Caferi mezhebi mensupları, dini faaliyetlerinde bir camiye bağlanırlar.

6) Caferi mezhebi mensuplarının en temel hissiyatı, Hz. Hüseyin'in şehadeti ve onu anlayabilmek için tutulan yastır.

7) Caferi mezhep mensupları, muharrem ayında daha çok ibadet eder.

³³ Karasar, a.g.e., s.68

³⁴ Baloğlu, a.g.m., ss.56-65

8) Caferi mezhep mensupları, imamet inancı, Caferi camilerinde ibadet, din adamlarına saygı ve muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılımları ile mezhepsel kimliklerini de net bir şekilde ortaya koyar.

I. BÖLÜM DİNİ GRUPLAR

1.1. DİNİ GRUPLAR

İnsan sosyal bir varlıktır ve varlığını devam ettirebilmek için başkalarına ihtiyaç duyar. Bu sebeple toplumsal sistemler, insanlar, gruplar ve insanlar arası ilişkilerden oluşur. Toplumun zorunlu olarak grup birliklerinden meydana gelişi ve grup oluşumlarının da zorunlu olarak insan ilişkilerini gerektirmesi hepimizi bir şekilde bir grubun üyesi yapmaktadır.³⁵ Bu sebeple insan doğduğu an itibari ile bir grup içine doğar ve hayatını gruplar içerisinde geçer.

J. Fichter sosyal grubu, ortak hedefleri izleyen, sosyal normlar, ilgiler ve değerlere göre karşılıklı roller oynayan sosyal kişilerin tanınabilir, yapılaşmış, sürekli birlikteliği³⁶ olarak tanımlar. Diğer bir ifadeyle sosyal grup, bir veya daha fazla ortak özelliği olan, bazı ortak gereksinimlerini veya beklentilerini karşılamak veya tamamlamak için bir araya gelen; bir varlık veya ünite olduklarının farkında olan, bazı kurallarla birbirine karşılıklı olarak bağımlı bulunan ve bu kurallar çerçevesinde birbiri ile dolaylı veya dolaysız etkileşimde bulunan bir ünite olarak tanımlanır.³⁷

Sosyologlar sosyal grubu, sosyal ilişkilerine göre, bireyin gruba katılım biçimine göre, sürelerine göre, nüfus hacmine göre ve kuruluş biçimine göre bazı sınıflandırılmalara tabi tutmuştur. Yapılan bu sınıflandırmalar sosyologların bakış açılarına göre grupların, toplumsal işlevlerini, yapılarını, üyelere talep ettikleri rolleri, karşılıklı ilişkilerin niteliğini ve amaçlarını temele alan³⁸ sınıflandırmalardır.

Sosyal grupların sınıflandırılmasına katkı yapan Sosyologdan biri de Charles Horton Cooley'dir. Cooley grupları, ilişki türlerine göre sınıflandırır. Bu sınıflandırmaya göre gruplar, birincil gruplar ve ikincil gruplar diye ikiye ayrılır.

Sosyal grubun bir alt dalı Dini Gruplardır. İnsanlık tarihinin ilk bilinçli gruplaşması olarak bilinen Dini grup, üyeleri her şeyden önce din bağı ile birbirine bağlanmış topluluk³⁹ olarak tanımlar. Dini gruplar, Horton Cooley'in sosyal grupları

³⁵ Abdülbaki Kimsün, "Dini Gruplar Sosyolojisi", B.Ü.İ.F. Dergisi, 2016/2, C.IV, S.8, ss.210-227

³⁶ J. Fichter, **Sosyoloji Nedir**, Çev. Nilgün Çelebi, Anı Yay., Ankara, 2011, s.63

³⁷ Sezgin Kızılcıkelik, Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Konya, 1992, s.374

³⁸ Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, "Dini Gruplar Sosyolojisi ve Yeni Dini Hareketler", **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, Grafiker Yay., Ankara, ss.507-538

³⁹ Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, 9. Baskı, İnsan Yay., İstanbul, 2010, s. 276

ilişki türlerine göre sınıflandırması esas alınarak, tabii dini gruplar ve sırf dini gruplar olmak üzere ikiye ayrılır.

Dini Gruplar kapsamında inceleyeceğimiz diğer bir konu da 1950 itibariyle sanayileşmiş batı toplumlarında ortaya çıkan ve kısa zamanda tüm dünyaya yayılmış dini karakterli hareketlerdir. "Yeni Dini Hareketler" olarak adlandırılan bu olgu, sekülerleşme, modern dünyada din, din özgürlüğü, din değiştirme, misyonerlik gibi konuları da kapsayan pek çok araştırma yapılmasına zemin hazırlamıştır.⁴⁰

1.1.1 Tabii Dini Gruplar

Tabii bağlarla dini bağların birleştiği grup şekline tabii (Doğal, Özdeş) dini gruplar denir. Din, her ne kadar aşkınla kurulan bireysel ve manevi iletişim bağına ifade etmekteyse de dinin varoluş ve gelişim zemini toplum ve grup tabanıdır.⁴¹ Bu sebeple din, kültürün ilkel basamaklarından başlayarak, aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi doğal gruplarla hep yakın ilişki içinde olmuştur.⁴² Bu grupların ilk teşekkül sebebi din olmasa da var olan organik bağ zamanla dini bir nitelik kazanır ve grubu dinin taşıyıcısı yapar. Doğal dini gruplar sınırlı farklılaşmanın olduğu, daha çok birincil ilişkilerin yaşandığı gruplardır. Gruba katılım genelde doğumla sağlanır.

Tabii Dini Gruplar, aile, klan-kabile, mahalli birlikler: Köyler ve Şehirler, Milli Birlikler, Cinsiyet ve Yaş Üzerine Temellenmiş İbadet Birlileri olarak sınıflandırılmıştır.

1.1.1.1. Aile

Aile, organik cemaat bağları ile dini bağların bulunduğu tabii dini bir gruptur. Aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birimdir. Aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ferdi yalnızlaştırmama, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir sosyal müessesedir.⁴³ Aile, içinde bulunduğu toplumun inançlarını, gelenek ve

⁴⁰ M. Ali Kirman, **Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi**, Birleşik Yay., Ankara, 2011, s.15

⁴¹ Kinsün, a.g.m., s.213

⁴² Akyüz, Çapçioğlu, a.g.m., ss.507-538

⁴³ Mustafa Erkal, Burhan Baloğlu, Filiz Baloğlu, **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, Den Yay., İstanbul, 1997, s.30

göreneklerini, değer yargılarını, korur ve gelecek nesillere aktarır. Bu sebeple aile evrensel ve daimî bir gruptur.⁴⁴

Aile yapı özellikleri bakımından içten evlenme-dıştan evlenme, çok eşle evlilik-tek eşle evlenme, çok kadınla evlenme-çok erkekle evlilik, ana soyuna dayalı-baba soyuna dayalı, çekirdek aile-geniş aile gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılır.

1.1.1.2. Klan-Kabile

Klan, Türkçede “sop”, Osmanlıcada “semye” olarak ifade edilmiştir. Kan bağına dayalı aileden daha büyük birlikleri tanımlamak için kullanmıştır. Klan, kendilerini herhangi bir bitki, hayvan veya eşya ile aynı cevherden gelmiş sayan bir insan topluluğunu ifade etmektedir.⁴⁵ Bu birliklerin en önemli şartı, kan birliğidir.

Klan üyeleri “totem” adı verilen hayvan, bitki veya eşyanın soyundan geldiklerine inandıkları için kendilerini akraba sayarlar. Bu sebeple kan birliği sayesinde aileler klanı, klanlar ise kabileyi meydana getirir.⁴⁶

Aileden başlayarak devam eden bu birlik ortak totem etrafında organik bir yapı halini alarak dini bir kitle meydana getirmiş olur. Afrika, Avustralya ve Amerika'nın yerli kavimleri, klan teşkilatı ve totemizm dininin başlıca örnekleridir.⁴⁷

1.1.1.3. Mahalli Birlikler: Köyler ve Şehirler

Toplumda kan gibi doğal bağlara dayanarak oluşmuş gruplar dışında komşuluk ilişkisi ile oluşmuş gruplara da rastlanır. Bunlara mahalli birlikler denir. Bu gruplarda aynı toprak parçasını paylaşmak esastır. Yaşam alanı ortaklığı, zamanla bir birlik ve beraberlik oluşturur. Bu beraber akabinde inanç ortaklığı getirir.

Politeist dinlerde ilahların yer ve bölgelere göre sınıflandıkları dikkat çekicidir.⁴⁸ Bir tapınak etrafına kurulmuş şehirler, mahalli birliklerin dini bir kimlik de kazandıklarını gösterir. Afrika, Peru, Çin, Roma ve Yunan sitelerinde bunu görmek mümkündür.

⁴⁴ Yünni Sezen, **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, M.Ü.İ.F.V. Yay., İstanbul, 1990, s.116

⁴⁵ Günay, a.g.e., s.267

⁴⁶ Gustav Mensching, **Dini Sosyoloji**, Çev. Mehmet Aydın, İlaveli 2. Baskı, Din Bilimleri Yay., Konya, 2004, s.33

⁴⁷ Günay, a.g.e., s.268

⁴⁸ Günay, a.g.e., s.270

1.1.1.4. Milli Birlikler

Millet, aralarında kan ve komşuluk bağı dışında başka bağlarında bulunduğu topluluktur. Bu bağlar ortak bir geçmişle başlar. Türk Dil Kurumu millet kelimesini, çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu⁴⁹ diye tanımlamıştır. Milletler, tarih, dil, duygu, ülkü, gelenek ve göreneklerin dışında kendilerine mahsus dini forma da sahiptir. Çünkü tarihte dinsiz bir toplulukla karşılaşmamıştır. Daha doğrusu milletler, tabii ve organik cemaat bağlarının dini bağlarla güçlendirildiği sosyal ünitelerdir.⁵⁰

Ünver Günay'a göre milli dinler ilkçağ dinleridir. Zamanla bu dinlerden pek çoğu büyük değişikliklere maruz kalmış ve hatta birçoğu tarih sahnesinden silinmiş, onlar yerlerini kendi ülkelerinde ortaya çıkan veya dışarıdan gelen evrensel dinlere bırakmışlar.⁵¹

1.1.1.5. Cinsiyet ve Yaş Üzerine Temellenmiş İbadet Birlikleri

Birçok toplumda görülen gruplaşmalardan bazıları katılımcıların yaşını bazıları da cinsiyetini baz alarak oluşur. Doğu ve Batı Afrika'da, Malenezya'da, Amerikan yerli topluluklarında olmak üzere bu gruplaşmalara rastlanır. Bu gruplaşmalarda tabii bağlarla dini bağlar aynileşir. Aynı yaşta ve cinsiyette olan insanlar sıkı bir kenetlenme göstererek bu birlikleri meydana getirir. Yaş üzerine kurulmuş gruplarda, aynı yaştakiler arasında teessüs eden arkadaşlık ve dostluk bağları, aynı zamanda dini bağlara dönüşebilmektedir.⁵² Bu gruplarda çocukluktan ergenliğe geçiş önemlidir. Bu dönemde çeşitli seremoni ve ayinler yapılır.

Cinsiyet üzerine kurulmuş gruplarda erkeklerin kadınlardan daha çok yer aldığı bilinmektedir.

1.1.2. Sırf Dini Gruplar

Üyelerini bir araya getiren temel unsurun öncelikle din olduğu gruplara sırf dini grup denir. Sırf dini gruplar, iş bölümünün yaygın olduğu toplumlarda ve bu

⁴⁹ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, 2011, s.1683

⁵⁰ Günay, a.g.e., s.273

⁵¹ Günay, a.g.e., s.275

⁵² Günay, a.g.e., s.276

toplumlara uygun olan evrensel dinlerde görülen bir gruptur.⁵³ Hans Freyer'e göre çok az istisnası bulunmakla birlikte Doğrudan doğruya dinden doğan gruplara ilk defa tek Tanrılı dinler zemininde rastlanır.⁵⁴

Geleneksel toplumdan kopan sırf dini grubu öncekilerden ayıran başlıca hususiyetler, orada yeni bir dünya görüşü, yeni bir toplum düzeni ve evvelkilere kıyasla farklı birtakım değerlendirmelerin yer etmesidir.⁵⁵

Dinlerden doğan gruplar, yüksek dinlerin zuhuru ile devamlı ve kaidevi tezahürler haline gelir.⁵⁶ Çünkü, dinin kurucusu ya da önderi etrafında oluşan ilk grup sadece din eksenli bir oluşumdur. Esasen evrensel dinleri karakterize eden önemli bir husus, dini kuran ya da temellendiren ve oluşumu gerçekleştiren kişinin varlığıdır.⁵⁷ Bu kimse uzak doğu dinlerinde dini öğreten, hoca, üstad, ezcümle; Konfüçyüs, La otse, Buda; İslam'da peygamber, Hristiyanlıkta ise İsa'nın zatıdır.⁵⁸

Sırf Dini Gruplarda üyelerin birbirine bağlılığı koyu bir içtenlik gösterir.⁵⁹ Çünkü manevi kardeşlik yani din kardeşliği organik bağlardan daha güçlüdür. Bu sebeple Bedir Savaşında baba ile oğul karşı taraflarda savaşmıştır.

Çeşitli faktörler dikkate alınarak Sırf dini grupları olumlu-olumsuz, radikal-muhafazakâr, agresif-mutedil, içe dönük-dışa yönelik, toplumla barışık-marjinal gibi tasnifler yapabiliriz.⁶⁰ Diğer bir sınıflama ise Geleneksel halk dinlerinde ve Evrensel dinlerde sırf dini gruplar şeklindedir.

Geleneksel halk dinleri çerçevesinde sırf dini gruplar, iki şekilde görülür. Bunlar gizli cemiyetler ve sır cemiyetleridir.

Evrensel dinlerin teşekkülü, genel anlamda Konfüçyüs, Buda, Zerdüş, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed gibi kurucu bir peygamber ya da karizmatik önderlerin etrafında gerçekleşir.⁶¹

⁵³ Ünver Günay, "Din Sosyolojisinin Yöntem ve Teknikleri", *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, Grafiker Yay., Ankara, ss.149-168

⁵⁴ Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, Çev.Turgut Kalpsüz, A.Ü.İ. F Yay., Ankara, 1964, s.47

⁵⁵ Günay, a.g.e., s.277

⁵⁶ Freyer, a.g.e., s.50

⁵⁷ Akyüz, Çapçioğlu, a.g.m., ss.507-538

⁵⁸ Freyer, a.g.e., s.50

⁵⁹ Mehmet Taplamacıoğlu, *Din Sosyolojisi*, 3. Baskı, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1983, s.235

⁶⁰ Cemal Özel, "Dini Grupların Birbiriyle Olan İlişkilerini Etkileyen Bazı Faktörler: Psikososyal Bir Yaklaşım", *The Journal of Social Science Studies*, 2018, ss.329-348

⁶¹ Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi*, 3. Baskı, Sentez Yay., İstanbul, 2012, 153

1.1.3. Yeni Dini Hareketler

Batılı toplumlarda Coğrafi keşiflerden başlayarak Rönesans ve reform hareketleri, Sanayi devrimi ve Fransız İhtilali gibi yaşanan kırılmalar toplumsal yapıda köklü değişimleri de beraberinde getirmiştir. Aydınlanma olarak adlandırılan bu süreçsel değişim, geleneksel düşünce organizasyonlarının temellendiği dini eksene karşı insan aklını öne çıkaran modern anlayış ve yönelişi temsil eder.⁶² Aydınlanmayla birlikte artık dünya tanrı merkezli bir bakış açısından insan, akıl ve bilim eksenli bir bakış açısına dönüşmüştür.

Aydınlanmayla birlikte yaşanan gelişmeler insanın evren ile ilişkisini, dünyaya bakışını, din algısını ve Tanrı inancını yeniden tanımlamasına yol açan bir anlayış doğurmuştur.⁶³ Modernleşmeyle birlikte oluşan ve insanı dünyevileştiren rasyonel akıl temelli bu fikre sekülerleşme denir. Merkeze insanı ve rasyonel akıl koyan bu anlayışa göre din, terkedilmesi gereken bir gelenektir ve yakın bir tarihte yok olup gidecektir. Beklentiler tam da bu yöndeyken modernleşmenin beklenmedik bir sonucu olarak II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda başta ABD olmak üzere Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da yer alan sanayileşmiş batılı toplumlarda din görünümü birtakım hareketler ortaya çıkmış ve daha sonra hemen hemen bütün dünyada yaygınlık kazanmıştır.⁶⁴

İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip ortaya çıkan yeni dindarlık biçimlerinin ilk sorunu tanımlama problemi olmuştur. Ali Kirman *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi* kitabında bu hareketleri, üç farklı şekilde tanımlamaya çalışır. Bunlardan ilki teolojik tanımlardır. Yeni Dini Hareketler genelde aşağılayıcı, yargılayıcı anlamlara gelen "kült" kavramıyla ifade edilmesidir. İkinci tanımlama akademik tanımlardır. Akademik tanımlar hareketlerin çıktığı yer ve zaman faktörünü esas alır. Üçüncü tanımlama ilk iki tanımlamanın eksik tarafları üzerine yapılan yeni yaklaşımlardır. Yeni yaklaşım, teolojik tanımla değer yüklü oluşu için eksik bulurken, akademik tanımla da hareketlerin çıkış yerlerine göre değerlendirilmesinin artık küresel bir olguya dönüşmüş oldukları için eksik bulur.

⁶² Mehmet Akgül, "Modernleşme Çağında İslam Dünyasının Değişim Süreci ve Din Anlayışında Yaşanan Kırılma", Makalat, 1991/1, ss.59-69

⁶³ Kirman, a.g.e., s.17

⁶⁴ Kirman, a.g.e., s.14

“Yeni Dini Hareketler” kavramı kimi zaman yeni dini organizasyonlar, alternatif dini hareketler, marjinal hareketler veya -olumsuz ve aşağılayıcı anlam atfetmek için- kült terimleri kullanılarak ifade edilen ve ayırım yapılması oldukça zor olan dini yapıların kimliğini belirginleştirmek için kullanılmaktadır.⁶⁵

Yeni Dini Hareketler olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi için tipoloji denemeleri yapılmıştır. Yaygın üç tipoloji vardır. Bundan birincisi ve en yaygın olanı söz konusu hareketleri ortaya çıktıkları dini geleneklere göre, yani kökenlerine göre ele almaktır. Asya, Uzak Doğu kökenli olanlar gibi. İkinci tipoloji, Ahlaki ve manevi gelişim için kullandıkları veya kullanmayı düşündükleri yöntemlere göre değerlendirmektir. Hare Krişna, Children of God ve Unification Church hareketi gibi. Üçüncü tipoloji ise dünyaya karşı tutumlarını esas alan tipoloji. Tipoloji, Roy Wallis tarafından yapılmıştır.⁶⁶

Batı toplumlarında ortaya çıkıp tüm dünyaya yayılan yeni dini hareketlerin oluşum sebeplerine bakıldığında bilimin ve politikanın çözemediği pek çok problemin bulunduğu, bu arada aile müessesesinin ve kilisenin çökmeye yüz tuttuğu batı toplumunda aradığı huzur ve refahı bulamayan, nükleer savaş ve çevre kirliliğinin gelecek endişesine sevk ettiği, insana ve topluma dair mekanist-materyalist görüşlerin kimliksizleştirdiği tatminsiz ve huzursuz insanlar için bir kaçış yolu ya da teselli kaynağı olarak görülmektedir.⁶⁷

Batılı toplumlarda ortaya çıkan bu hareketlerin özelliklerine bakıldığında genelde olumsuz bir tablo ile karşılaşılır. Toplumsal tabanları açısından incelendiğinde yeni dini hareketlerin üyelerinin, -günümüz dünyasının karmaşık sorunlarına kesin çözümler arayan sabırsız gençliğe yabancı ve aldatıcı görünen- yerleşik dine karşı saldırgan bir tavra, deneyimsiz oldukları için mantık hataları yapmaya ve daha coşkun olmaya eğilimli, orta ya da üst orta sınıf gençlerden oluştuğu görülür.⁶⁸

⁶⁵ Özlem Uluç, **Yeni Dini Hareketler**, Yarı Yay., İstanbul, 2013, s.105

⁶⁶ Kirman, a.g.e., ss.103-111

⁶⁷ M. Ali Kirman, “**Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları**”, Dini Araştırmalar Dergisi, C.2, S.4, 1999, ss.223-239

⁶⁸ Kurt, a.g.e., s.253

Türkiye'deki modern dini cemaat yapılanmaları batıdaki yeni dini hareketler çerçevesinde incelemek mümkündür.⁶⁹

⁶⁹ Özel, a.g.m., ss.329-348

II. BÖLÜM

DİNİ BİR GRUP OLARAK MEZHEP, İSLAM VE MEZHEP, CAFERİLİK

2.1. DİNİ BİR GRUP OLARAK MEZHEP

Din, her şeyden evvel, yeni bazı sosyal gruplar yaratmak ve muayyen müesseselere yerleşerek yaşamak suretiyle tarihin seyrine müessir bir faktör⁷⁰ olduğu bilinen bir gerçektir. Din, organik bağlarla birbirine bağlanan grupların devamlılığını sağlarken aynı zamanda sırf dini bağlarla oluşacak grupları da meydana getirir.

Dinden doğan bir grup olarak mezhep, batılı dini grup tipolojilerinde farklı anlamlarda kullanılsa da sıkça rastlanan bir kavramdır. Dini gruplar yapılan tipolojilere göre kilise, mezhep, dünyevi mezhep ve yeni dini hareketler olarak üzere dört başlıkta toplanır.

Bu kapsamda Mezhep, din merkezli oluşan sosyal bir gruptur. Mezhep (sect) kelimesi epitomolojik anlamda “couper” ve “sequi” kelimelerine dayanır. Batılı sosyologlar mezhep kelimesini, kesmek manasına gelen “couper” kelimesinden değil, takip etmek manasına gelen “sequi” kelimesinden türetmiştir.

Mensching'e göre mezhep, büyük organizeli bir birlikten ayrılmak ve aynı zamanda bu büyük cemaatin anlam birliğinden koparak; ayrı unsurları kısmen kendi merkezine yerleştirmektir.⁷¹ Mensching, mezhep kelimesinin özünün dini grubun ve onun dogmatik temellerinin parçalı karakterinde yattığını bildirmektedir.⁷²

Byran Wilson'a göre mezhepler, dinsel protesto hareketleridir.⁷³ Ayrıca, Wilson'a göre, Sosyologlar için mezheplerin önemi onların, insanların kendi topluluklarını oluşturmak için gösterdikleri bilinçli gayretlerine örnek teşkil etmelerinde yatar.⁷⁴ Çünkü mezhepler, bilinçli bir sosyal eylem ürünüdür.

Bugün mezhep ifadesini karşılamak için kullanılan ‘sect’ kelimesi sözlükte “bir dinin bağrında aynı doktrine inanan şahısların teşkilatlı grubu” anlamına gelmektedir.⁷⁵

⁷⁰ Freyer, a.g.e., ss.38-39

⁷¹ Hüseyin Bal, **Din Sosyolojisi, Din Olgusu, Dini Gruplar, Yöntem**, Sentez Yay., Ankara, 2011, s.172

⁷² Akyüz, Çapçioğlu, a.g.m., ss.507-538

⁷³ Byran Wilson, **Dini Mezhepler**, İz Yay., İstanbul, 2004, s.13

⁷⁴ Wilson, a.g.e., s.2

⁷⁵ Akyüz, Çapçioğlu, a.g.m, ss.507-538

İslam dini esas alınarak yapılacak bir tanıma göre mezhep, tarihsel süreçte siyasi, sosyal, kültürel vb. olaylar ve düşüncelerle etkileşimler ile kendi içerisinde tutarlı ve sistematik tezler, görüşler ve yorumlara sahip olan ve bu boyutuyla ana dini yapının itikadî ve ameli açıdan farklı yorumlamalar getirmiş dini sosyal kategorileridir.⁷⁶

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, mezhebin ne olduğu, değişik kaynaklı dinlerin organizasyon biçimlerine göre değişir.⁷⁷ Bu sebeple mezhepler, tarihte bazen toplumsal hoşnutsuzlukları ve eğilimleri oldukça netleştiren, toplumsal yapıdaki çöküş anlarını gösteren, bazen de sosyal bütünleşmeyi haber veren katalizörler olarak işlev görmüşlerdir.⁷⁸

Tarih boyunca tüm dinler, kendi uhdelerinde farklı mezhepleri barındırmışlardır.⁷⁹ Bu sebeple mezhep hem Teolojinin hem de Din Sosyolojinin önemli konuları içerisinde yerini almıştır.

2.2. İSLAM VE MEZHEP

Din, yalın toplumlardan son derece karmaşık olanlarına, eğitimsiz insanlardan iyi eğitim görmüş olanlarına, güçsüzlerden güçlülere, gençlerden yaşlılara ve çevredekilerden merkezde olanlara ve gücü elinde tutanlara kadar insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar insan türünün en temel özelliklerinden biri olan olgusal bir gerçekliktir.⁸⁰ Bu olgusal gerçekliğin tek muhatabı insandır. Bu sebeple din denildiğinde hem dinin özünü oluşturan temel kurucu ilkeler hem de bu ilkelerin insanlar tarafından anlaşılma biçimleri akla gelir.⁸¹ Dinin anlaşılma biçimi, anlayana, anlayanın içinde bulunduğu ortama ve anlaşılmasını gereken mesaja göre değişiklik gösterir. Bu durumun bir sonucu olarak İslam dininde dini grupları anlatmak için, mezhep, fırka, millet, nihle gibi kavramalara rastlanır. Bunlar içinde en geniş anlama sahip olan ve birçok yönden diğerlerini kuşatan kavram, mezheptir.

⁷⁶ Mustafa Tekin, “Dini Düşünce Çeşitliliğinin Dini-Toplumsal Tezahürleri Olarak Mezhepler”, Araştırma ve İnceleme, 2018:29 (2), ss.231-240

⁷⁷ Wilson, a.g.e., s.21

⁷⁸ Wilson, a.g.e., s.14

⁷⁹ Tekin, a.g.m., ss.231-240

⁸⁰ Mahmut Aydın, **Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi**, 3. Baskı (Gözden Geçirilmiş), Ensar Yay., Samsun, 2013, s.18

⁸¹ Hasan Onat, Sönmez Kutlu, “İslam Mezhepler Tarihine Giriş”, **İslam Mezhepleri Tarihi**, Ed. Hasan Onat, Sönmez Kutlu, 7. Baskı, Grafiker Yay., Ankara, 2018, ss.19-60

Arapça “z-h-b” kökünden gitmek, gidilecek ve takip edilecek yol, mekân ve zaman anlamlarına gelen mezhep, inanç, toplum yönetimi, ibadet ve insanlar arası muameleler konusunda, dinin asli ve kesin kuralları dışında, tali kurallarıyla ilgili fikir üretmek suretiyle oluşan, birbirinden farklı düşünce ve yorumlar sistemi ile bu düşünce ve yorumları benimseyen fertler ve grupları ifade etmek için kullanılan bir terimdir.⁸² Diğer bir ifadeyle mezhep, insanların yaşadıkları sosyal çevrede dinin ana kaynaklarını anlama ve uygulamada ortaya çıkan farklılıkların kurumlaştığı dini gruplardır.⁸³ Abdalbaki Gölpınarlı ’ya göre, dinin hükümlerinde, anlayışa göre meydana gelmiş olan usûl ve furû, yani inanç ve inançtan başka ibadetlerle muamelelere ve cezalara ait, birbirinden farklı olarak kabul edilen tarzların tümüne de ”mezhep” ve “nihle” denmiştir.⁸⁴

Mezheple ilgili bilinmesi gereken diğer bir kavram, çoğu zaman mezhep yerine kullanılan fırkadır. Fırka, İslam fikir tarihinde siyasi düşünce veya itikadî telakkilere sahip bulunan mezhep anlamındaki düşünce akımı ve grupları demektir.⁸⁵

2.2.1. Mezheplerin Doğuş Sebepleri

Dini, kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda bir çürüme yaşayan ve hayatın her alanına kabilecilik anlayışının damgasını vurduğu cahiliye toplumu, Hz. Muhammed’in vahyin desteğinde gerçekleştirdiği değişim ve dönüşüm projesiyle ideal topluma dönüştü.⁸⁶ Bu toplumda ashap yahut sahabe, ferdi veya toplumsal hayatta ortaya çıkan meselelerin hükmünü gelip, Hz. Peygambere soruyor aldıkları cevap veya açıklama çerçevesinde hareket ediyorlardı.⁸⁷

Hz. Muhammed’in vefatı Müslüman toplum için büyük bir dönüm ve değişim noktası oldu. Peygamberin vefatından hemen önce yaşanan Kırtas olayı, farklı seslerin çıktığı ilk olaydı. Peygamberin vefatıyla birlikte ortaya çıkan fikir ayrılıkları daha çok, ümmeti yönetecek halife olmaya kim layıktı? Halife herhangi bir Kureyşli olabilir miydi? Yoksa sadece Hz. Ali evlatlarından mı olacaktı? Yoksa hiçbir

⁸² Mustafa Öz, **Ana Hatlarıyla İslam Mezhepleri Tarihi**, 4. Baskı, Ensar Yay., İstanbul, 2017, s.31

⁸³ Mehmet Saffet Sarıkaya, **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, 4. Baskı, Rağbet Yay., İstanbul, 2013, s.15

⁸⁴ Abdalbaki Gölpınarlı, **Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatler**, 4. Baskı, İnkılap Yay., s.19

⁸⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.185

⁸⁶ Osman Aydın, **“Din- Mezhep İlişkisi veya İlişkisizliği Sorunu”**, Araştırma ve İnceleme, 2018;29(2) ss.193-208

⁸⁷ Öz, a.g.e., s.45

kabilenin diğerine, hiçbir ailenin diğer aileye üstünlüğü olmadığı için, tüm Müslümanlardan herhangi biri olabilir miydi?⁸⁸ konularındaydı. Özellikle, Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle birlikte, günah işlemiş Müslümanın durumunun ne olacağı, büyük günah, küçük günah, kader, cüz-i irade gibi konular fikir ayrılıklarını giderek çoğalttı.

Dördüncü halife Hz. Ali ve Hz. Aişe arasında geçen Cemel Vakası, Hz. Ali ve Muaviye arasında geçen Sıffin Savaşı ve Hakem Olayı İslam ümmetinde önemli kırılmalara ve gruplaşmalara neden oldu.

Hz. Muhammed hayattayken ümmet içinde yaşayan ama gerçek inancını gizleyen münafıklar da peygamberin vefatıyla birlikte ümmetin inanç dünyasına, birlik ve bütünlüğüne zarar verecek fikir ve bidatlar yaymayı hızlandırdılar.

Hızla genişleyen İslam toprakları nedeniyle yeni fethedilen yerlerde Müslümanlar farklı kültür ve inançlarla karşılaştı. Yeni fethedilen topraklarda yaşayan ve İslam'ı seçen insanlardan bazıları bilinçli ya da bilinçsiz olarak eski inançlarından birçok öğeyi yeni inançlarına taşıdılar.

İslam ümmetinde ortaya çıkan fikir ayrılıklarından biri de dini metinler konusundaydı. Çünkü, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin bazıları muhkem bazıları da müteşabihtir. Hz. Muhammed hayattayken özellikle inanç, ibadet ve muamelat konularında anlaşılmayan kapalı kısımlar peygambere sorularak anlaşılır hale gelmekteydi. Eğer bir olay hakkında hüküm yoksa vahiy gelmesi beklenirdi. Hz. Muhammed'in vefatı ile bu çözüm mercii ortadan kalktı. İnsanlar karşılaştıkları problemleri farklı anlama biçimlerine göre çözmeye başladı. Bu farklı çözümler etrafında gruplaşmalar meydana geldi.

Mezheplerin doğuşuna sebep olan farklılaşmalar, büyük ölçüde insanın varlık yapısından kaynaklanmaktadır.⁸⁹ Çünkü dini anlayacak olan insan, değişen ve farklılaşan bir varlıktır. Bu değişim süreci içinde, ister istemez insanla birlikte insanın din anlayışı da değişimler yaşadı.

Arap toplumun bir özelliği olarak kabilecilik yani asabiyet anlayışı ihtilafların önemli sebeplerinden biridir. Bu düşünce, İslam'ın doğuşu ile körelse de peygamberin vefatından sonra özellikle halifelik seçiminde tekrar canlılık kazandı.

⁸⁸ Muhammed Ebu Zehra, **Mezhepler Tarihi**, Çelik Yay., İstanbul, s.23

⁸⁹ Onat, Kutlu, a.g.m., ss.19-60

Sonuç itibariyle, Peygamberin vefatıyla birlikte ortaya çıkan ihtilafları, İnsanın yapısından kaynaklı sebepler, sosyal sebepler, dini metinlerden kaynaklı sebepler ve siyasi sebepler olmak üzere dört başlıkta toplayabiliriz.

Müslüman toplumda mezheplerin doğuşuna zemin hazırlayan ihtilaflara bakıldığında bunların bir protesto hareketi olarak değil ana bünyeden ayrılan kollar olarak değerlendirilebiliriz. Çünkü, hiçbirinin dinin temel doktrinine karşı olmadığı, sadece akide ve siyaset çevresinde⁹⁰ görüldüğü dikkat çeker.

2.2.2. Mezheplerin Sınıflandırılması

İslam kültüründe Hz. Peygamberin kendisinden sonra ümmetinin 73 fırkaya ayrılacağını haber verdiğine dair genel bir inanç mevcuttur.⁹¹ Bunun nedeni “73 fırka hadisi”⁹² olarak bilinen hadistir. Hadiste, Yahudilerin 71, Hristiyanların 72, Müslümanların 73 fırkaya ayrılacağını ve bu fırkalardan yalnızca birinin kurtulup, diğerlerinin cehenneme gideceğini⁹³ haber vermektedir. 73 fırka hadisi, İslam ümmeti içerisinde ortaya çıkan itikadî mezhepleri tasnif etmek, onları tanıtmak ve genellikle de yanlışlarını göstermek (reddiye) amacı ile kaleme alınan makâlât türlü eserlerin, özellikle tertibinde, müelliflerce esas alınmıştır. Birçok makâlât yazarı, bu hadisteki 73 sayısının reel karşılığının var olduğunu gösterebilmek için eserlerini kaleme almış, kendi mezheplerini cennete gidecek kurtulmuş fırka olarak tayin edip helak olacak diğer fırkaların sayısını 72’ye tamamlama çabasıyla değişik usullere başvurmuşlardır.⁹⁴ Hadisin 73 dışında 72 ve 71 hatta 70 olarak farklı rivayetleri de bulunmaktadır. Mesela, 72 sayısını esas alarak makâlât yazan Şehristânî, Bağdadi, İsfarayani ve Malati gibi müellifler⁹⁵ eserlerinde Fırka-i Naciye (Kurtuluşa eren mezhep) olan kendi mezhepleri dışında 71 tane daha mezhep belirterek sınıflama yapmışlardır. Mezhepler Tarihinde, bu hadis-i şerifin sahih olup olmadığı, fırka kelimesinden ne kastedildiği, 73 rakamının sayı olarak mı kinaye olarak mı

⁹⁰ Ebu Zehra, a.g.e., s.21

⁹¹ Ahmet Keleş, “73 Fırka Hadisi Üzerine Bir İnceleme”, Marife, yıl:5, S.3, Kış 2005, s. 25-45

⁹² Bknz. Ebu Davud, Sünnet, 1; Tirmizi, İman,18; İbn Mace, Fiten, 17; İbn Hanbel, 2/332

⁹³ Kadir Gömbeyaz, “73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi”, U.Ü.İ.F. Dergisi, C.14, S.2, 2005, ss. 147-160

⁹⁴ Gömbeyaz, a.g.m., ss.147-160

⁹⁵ Fatma Çiftçi, “Bir Mezhepler Tarihiçisi Olarak W. Montgomery Watt”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran üniversitesi, Şanlıurfa, 2006, s.13

kullanıldığı, hadisin 72 ve 71 formlarında da varlığı gibi hususlarda fikir ayrılıkları bulunmaktadır.

Mezheplerle ilgili yapılan klasik sınıflandırma, mezheplerin ilk teşekkül sebeplerine bakılarak yapılmıştır. Muhammed Ebu Zehra *Mezhepler Tarihi* kitabında ve Ahmet Turan *İslam Mezhepleri Tarihi* kitabında mezhepleri, ilk teşekkül sebeplerini baz alarak, itikadî mezhepler, siyasi mezhepler ve fihhi mezhepler olarak üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutar.

Mehmet Saffet Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler* adlı kitabında yapılan üçlü tasnifi suni bularak, bir mezhebin siyasi tercihi yanında itikadî ve hatta fihhi yönlerinin de olabileceğini savunur. Sarıkaya, İslam mezhepler tarihinin konusunu teşkil eden ana fırkaları: Hâricîyye, Şîa, Mürcie, Mu'tezîle, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat şeklinde sıralarken bunlar dışında kalan Vehhabîlik, Batıniyye, Nusayrîlik, Dürzîlik, Kadıyânîlik, Bâbîlik ve Bahâîlik, Yezîdilik, Ehl-i Hak vb. fırkalarda ayrı başlıklar halinde ele alınır.⁹⁶

Mustafa Öz *Ana Hatlarıyla İslam Mezhepler Tarihi* isimli kitabında mezheplerin üçlü tasnife tabi tutulmasını doğru bulmaz. Öz'e göre, itikadî, siyasi ve fihhi mezheplerin hepsinin birbiriyle ilgi ve alakası bulunmakta olup, aralarına kesin hatlar koymak suretiyle, filan mezhep siyasi, filan mezhep ise itikadî mezheptir gibi bir sınıflandırmaya gitmek mümkün değildir.⁹⁷

2.2.3. Yaygın Mezhepler

Mezhepler Tarihi literatürü incelendiğinde karşımıza ilk olarak Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ve Şîa mezhepleri çıkmaktadır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Resulullah, ashabı ve sonraki neslin (tabiûn) dini uygulamalarına uyan ve Müslüman yöneticiye (halife / emir / İmam) itaat eden çoğunluğun dini anlama, açıklama, yorumlama ve yaşama biçimidir.⁹⁸

Şîa, Hz. Peygamberden sonra devlet başkanlığının Hz. Ali ve onun evladına ait olduğuna dair bir inanca sahip olarak İslam Tarihindeki olayları buna göre yorumlayanlara verilen genel addır.⁹⁹ Şîa adı günümüzde İsnâ'aşeriyye ve İsmailiye

⁹⁶ Sarıkaya, a.g.e., s.24

⁹⁷ Öz, a.g.e., s.44

⁹⁸ Onat, Kutlu, a.g.m., ss.19-60

⁹⁹ Sarıkaya, a.g.e., s.144

mezheplerinin bağılıları ile Ehl-i Beyt imamları hakkında ilahi imamet teorisini savunanlar için kullanılmaktadır.¹⁰⁰

İslam dininde yaygın olan mezhepler, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ve Şia'nın kollarından oluşur.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, kendi içinde itikadî olarak Maturidilik ve Eş'arilik olarak ikiye ayrılırken fıkıh konularında ise Hanefilik, Şafilik, Hanbelilik ve Malikilik olmak üzere dörde ayrılır.

Şia ise beş ana koldan oluşur. Bunlar, Keysâniyye, Zeydiyye, İmamiyye, Gulat ve İsmailiyye¹⁰¹ olarak bilinir. Bu kollar arasında birbirinden oldukça uzak görüşleri savunanlar da bulunur. Bunlar içerisinde Zeydiyye, İsmailiyye ve İmamiyye günümüze kadar devam eden Şiiliğin kollarıdır. Ortak bir paydada tüm Şii'ler, Hz. Ali bin Ebi Talip'in peygamber tarafından seçilmiş halife olduğuna ve onun en faziletli sahabe olduğuna ittifakla katılırlar.¹⁰²

Mezhepler tarihi kitaplarına baktığımızda, karşımıza Cebriye, Mutezile, Mürcie, Haricilik ve Vehhabilik gibi çok sayıda mezhep çıkmaktadır.

Araştırma konumuz olan mezhep, Hz. Peygamberden sonra halife-imam olarak on iki imamı kabul ettiklerinden İsnâ'aşeriyye (on ikiciler/on iki imamcılar); imamlara inanmayı imanın şartlarından biri olarak gördüklerinden İmamiyye hem itikad hem de ibadet ve muamelatta imam Cafer es-Sadık'ın görüşlerine dayandıklarından dolayı Caferiyye¹⁰³ olarak bilinen mezhebidir.

2.3. CAFERİLİK

İsnâ'aşeriyye-Caferilik, Şii fırkalar arasında en meşhur olan¹⁰⁴ ve günümüzde Şiiliği temsil eden mezheptir. Kısaca Caferilik, Cafer es-Sadık'ı kendilerine fikri anlamda önder/ imam kabul eden¹⁰⁵ Şii'lerdir.

¹⁰⁰ Ahmet El Kâtip, **Nedenleri Tarihte Kalmış Siyasi Ayrılık Sünnilik Şiilik İslam Birliği**, 3. Baskı, Mana Yay., İstanbul, 2015, s.9

¹⁰¹ Eş-Şehristânî, **el-Milel ve'n-Nihal**, Çev. Muhammed Bin Abdülkerim, Kobalcı Yay., İstanbul, 2014, s.122

¹⁰² Ebu Zehra, a.g.e., s.43

¹⁰³ Ethem Ruhi Fığlalı, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İ.İ.F.V. Yay., No:39, İzmir, 2008, s.290

¹⁰⁴ İsmail Kaya, **Kendi Kaynaklarına Göre Şia ve Şiilik**, 3. Baskı, Elvan Yay., İstanbul, 2017, s.19

¹⁰⁵ A. Kadir Evgin, "**Caferi İnanç Sisteminde Hadis Anlayışı**", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV (2004), S.1, ss.117-147

Cafer es-Sadık, H. 83/148 yılları arasında yaşamış İsnâ'şeriyeye'nin altıncı imamıdır. Soyuna baba tarafından peygamberin torunu Hüseyin b. Ali'ye dayanır.¹⁰⁶ Şii alimler, Hz. Ali'nin Hasan ve Hüseyin'i kendisinden sonra imam tayin ettiği gibi Muhammed el-Bakır'ın da oğlu Cafer'i imam olarak tayin ettiği görüşündedir. İmam Cafer es-Sadık, siyasetten uzak bir hayat yaşamıştır. Şehristânî 'ye göre, dini konularda derin bir ilim, kâmil bir edep, dünyaya karşı tam bir züht ve arzular karşısında vera' sahibidir.¹⁰⁷ Tüm zamanını ilimle uğraşarak geçiren Cafer es-Sadık aynı zamanda Ebu Hanife, Malik b. Enes, vasıl b. Ata ve Cabir b. Hayyan gibi iz bırakan alimlere de dersler vermiştir.

Cafer es-Sadık, Şiilerce imamların en büyüğü ve özellikle Şii fıkhını tedvin eden imam olarak kabul edilir. Nitekim İmamiyye Şiası, kendilerinden bir mezhep olarak bahsederken Caferiyye ismini kullanır.¹⁰⁸ Bu sebeple Caferilik, Şia'dan İmamiyye 'ye, İmamiyye 'den de İsnâ'şeriyeye dönüşmüş ve İmam Cafer Sadık'ın fıkhi görüşleri ile şekillenmiş fırkadır.

İsnâ'şeriyeye'nin teşekkülü uzun bir tarihi süreci kapsar. Şia'dan İsnâ'şeriyeye gelinen bu tarihi süreci yaşanan önemli olayları dikkate alarak, İlk Şii Olaylar, İmamlar Dönemi, Gaybet-i Suğra ve Gaybet-i Kübra olmak üzere dört bölümde ele aldık.

2.3.1. Tarihçe

2.3.1.1. İlk Şii Olaylar

İl Şii olayları olarak adlandırılan hareketler, Ethem Ruhi Fığlalı 'ya göre, Hz. Peygamberin hastalığı sırasında ortaya çıkmış ve ilk anda basit gibi görünmesine rağmen, sonraları müslümanlar arasında büyük ihtilaflara sebebiyet vererek çeşitli fırkaların vücut bulmasına esas teşkil etmiş olan bazı hadiseler¹⁰⁹ kadar dayanmaktadır. Şia'nın en derin kökleri sahabenin Hz. Ali'ye karşı duyduğu derin saygı ve sevgide yatar. Çünkü Hz. Ali, Hz. Hatice'den sonra ona ilk inanan¹¹⁰ kişiydi. Gerek Peygamber'in amcasının oğlu olması gerekse Peygamber'in kızı Hz. Fatıma ile

¹⁰⁶ Mehmet Atalan, **Şiiliğin Farklılaşma Sürecinde Cafer es-Sadık'ın Yeri**, Araştırma Yay., Ankara, 2014, s. 85

¹⁰⁷ Şehristânî, a.g.e., s.137

¹⁰⁸ Evgin, a.g.m., ss.117-147

¹⁰⁹ Ethem Ruhi Fığlalı, **İmamiyye Şiası**, 2. Basım, Ağaç Yay., İstanbul, 2008, s.25

¹¹⁰ Ethem Ruhi Fığlalı, **Hz. Ali**, 13.Baskı, T.D.V. Yay., Ankara, 2017, s.3

evlenmiş olması ona duyulan sevgiyi arttırıyordu. Peygamber hicret ederken yerine Hz. Ali'yi bırakması, Medine'de kardeş olarak kendine onu seçmesi, Bedir'de, Uhud'da ve Hendek'te büyük bir kahramanlıkla mücadelesi şüphesiz Hz. Ali'yi ümmetin gönlünde yüksek bir yere yerleştirdi.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu düşünen bir grup oluştu. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliği sırasında çok taraftar bulamayan bu düşünce, Hz. Osman'ın halifeliği sürecinde tekrardan gün yüzüne çıktı. Hz. Osman'ın genel kaniya göre yapmış olduğu bazı yanlış uygulamalar sebebiyle Hz. Ali'nin halife olmasını isteyen sesler yükselmeye başladı. İsyancı bir grup tarafından Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine Hz. Ali halife seçildi. Hz. Osman'ın katillerinin bulunması, Cemel Savaşı, Muaviye ile yapılan Sıffin Savaşı gibi birçok kırılma Hz. Ali taraftarlarını daha belirgin bir hale getirdi. Hz. Ali, hakem olayını müteakip ortaya çıkan ve kendilerine harici olarak adlandıran bir topluluk tarafından öldürüldü. Yerine Muaviye halife oldu.

Emeviler Devri, Hz. Osman'ın kanını talep ederek harekete geçen Muaviye'nin, Hz. Ali'nin ölümünden sonra oğlu Hasan'ın da hilafetten vazgeçmesi üzerine, iktidarı ele geçirmesiyle birlikte fiilen başlamış olur.¹¹¹ Emevilerin hilafeti alması ve Muaviye'nin halifeliği oğlu Yezid'e bırakması, akabinde yaşanan Kerbela Hadisesi gibi olaylar Müslüman halkı ve özellikle Hz. Ali taraftarlarını harekete geçirdi. Tevvâbûn Hareketi, Muhtar Sakafî Hareketi ve Emevilerin son dönemlerinde gelişen ayaklanmalar ""İlk Şii Hareketleri" olarak tarihteki yerini aldı.

Hasan Onat'a göre bu hareketlerin meydana gelmesinde hatta hareketlerin "Tevvâbûn" adını almasında, müessir olan amil öncelikle Hüseyin b. Ali'yi Kûfe'ye davet eden, sonra ona yardım etmeyerek öldürülmesine seyirci kalan insanların vicdanında hissettikleri suçluluk, sorumluluk ve pişmanlık duygusudur.¹¹² Çünkü, hicri asrın son çeyreğinden önce Şiilikten ve Şii fikirlerden söz etmek mümkün değildir.¹¹³ Bu hareketler dışında Şii fikirler, ilk dönemlerde ve daha sonrasında aktif bir hareket tarzı ortaya koyamamış, daima pasif bir siyaset takip etmiş, önce

¹¹¹ Hasan Onat, **Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği**, 3. Baskı, Endülüs Yay., İstanbul, 2017, s.17

¹¹² Onat, a.g.e., s.88

¹¹³ Üzüm, a.g.e., s.56

Emeviler'e, onların yıkılmasından sonra da Abbasîler'e karşı daima ihtiyatla, takıyyeye uygun hareket ederek onların dikkatini çekmemeye çalışmışlardır.¹¹⁴

Mezhebin tam teşekkülü bilinmemekle beraber, Hz. Muhammed'in teşvikiyle ortaya çıktığı, Peygamberin vefatını müteakip Ben-i Saide gölgesiyle ortaya çıktığı, Hz. Osman zamanındaki fitne hareketlerinde ortaya çıktığı, Hz. Ali'nin Hz. Aişe, Talha Bin Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam ile mücadelesi sürecinde ortaya çıktığı, Hz. Ali'nin şehadetinden sonra zuhur ettiği, Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden sonra "Tevvabun Hareketi" ile ortaya çıktığı gibi fikirler ortaya atılmıştır.¹¹⁵ Ortaya atılan fikirler incelendiğinde diğer tüm mezhepler gibi Şiilikte de, varlığını Hz. Muhammed'e kadar dayandırarak, varlığına meşruiyet kazandırılmaya çalıştığı görülür.

2.3.1.2. İmamlar Dönemi

Asr-ı Saadetten itibaren 260 (873) yılına kadar süren bu dönem, Hz. Peygamber, Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin ile dördüncü İmam Zeynel Abidin'den başlayarak İmam Muhammed Bakır, İmam Cafer es- Sadık, İmam Musa Kazım, İmam Ali er- Rıza, İmam Muhammed et-Takî, İmam Muhammed en-Naki, İmam Hasan el- Askeri, Muhammed Mehdi dönemini içine alır.

İmamiyye Şia'sının imam olarak kabul ettiği on iki kişiden Hz. Ali (36-40/656-661), Hz. Hasan (40-41 altı ay kadar) fiilen hilafette bulunmuştur.¹¹⁶ Diğer imamlar hilafet görevi almamıştır. Cafer-i Sadıktan sonraki imamlar, Emevi ve Abbasi devletlerine karşı herhangi bir başkaldırıda bulunmamışlardır. İlimle meşgul olarak insanların doğru İslamiyet'i öğrenmeleri, Kur'an ve sünnete dayalı bir hayat yaşamalarını temin etmeye çalıştılar.¹¹⁷ Bu sebeple İslam toplumunda ayrıcalıklı bir yere sahip oldular.

Mezhepler tarihi kaynakları Muhammed Bakır'ı takiben hemen her imamın ölümünden sonra Şia'nın yeni gruplara ayrıldıklarını ifade eder.¹¹⁸ Buna göre,

¹¹⁴ Öz, a.g.e., s.153

¹¹⁵ Mevlüt Koyuncu, "Aleviliğin Menşei Olan Şia'nın Ortaya Çıkışı Etkileyen Faktörler", Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, C.1, S.1, 2015, ss.1-15

¹¹⁶ Sarıkaya, a.g.e., s.162

¹¹⁷ İsmail Mutlu, **Tarihte ve Günümüzde Caferilik**, Mutlu Yay., İstanbul, 1995, s.53

¹¹⁸ Sarıkaya, a.g.e., s.162

İmamiyye adının Şii topluluğu için henüz bir isim haline gelmemiş olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁹

2.3.1.3. Gaybet-i Suğra Dönemi

Halen sağ olduğuna inanılan on ikinci imamın kaybından 260/873 yılından sonra 15Şubat 328/27 Mayıs 940 tarihine kadar ki devreye Gaybet-i Suğra (küçük gizlilik) denir.¹²⁰ Bu dönem, Sefirler dönemi olarak da bilinen dönemdir.

Gaybet-i Suğra döneminde, insanların gözünden uzaklaştığına inanılan on ikinci imamlar, Şiiler arasında, arka arkaya dört kişi onunla görüşerek irtibatı sağlamış, sefirlik hizmeti görmüşlerdir.¹²¹ Bunlar, Ebu Amr Osman b. Said, Ebu Cafer Muhammed b. Osman, Ebul Kasım Huseyn b. Ruh ve Ebul Hasan Ali b. Muhammed'dir.

Sefirler, ölmeden önce kimin sefir olacağını bildirmiştir. Dördüncü sefir Ebul Hasan Ali b. Muhammed, kendisi ile sefirler döneminin bittiğini bildirmiş ve yerine sefir tayin etmemiştir.

İmamiyye, bir mezhep hüviyetine Gaybet-i Suğradan sonra kavuşmuştur. Bu devirden sonra İmamiyye'nin görüşleri bütünüyle ortaya çıkmış, imamlar ve onlardan sonra tatbik edilecek durum hakkındaki esaslar kesinlik kazanmıştır.¹²²

2.3.1.4. Gaybet-i Kübra Dönemi

Dördüncü sefir Ali b. Muhammed'in 328/940'da vefat etmesiyle başlayan, günümüze kadar devam eden ve on ikinci imamın zuhuruna kadar da devam edecek olan devreye "Büyük Gizlilik" anlamında "Gaybet-i Kübra" dönemi adı verilmektedir.¹²³ Gaybet-i Kübra'nın başlangıcından günümüze kadar Şii mezhebi tarihi için iki önemli olay vardır. Bunlardan ilki Büveyhilerin Şiiliği kabulü ve Şiiliğin mezhepleşme sürecidir. İkincisi ise Safevi Devletinin Şiiliği kabulü ile Şiiliğe yeni bir boyut kazandırmasıdır.

¹¹⁹ Fırlıklı, **İmamiyye Şiası**, s.180

¹²⁰ Mutlu, a.g.e., s.54

¹²¹ Fırlıklı, **İmamiyye Şiası**, s.181

¹²² Mutlu, a.g.e., s.54

¹²³ Üzüm, a.g.e., s.64

2.3.1.4.1. Büveyhiler Dönemi

Mezhebin teşekkülünde en önemli dönem Büveyhiler dönemi (334-447/945-1055) olmuştur. Çünkü, mezhep ilk defa bu hanedan sayesinde akidelerini serbestçe yaymak ve yazmak imkanını elde etmişlerdir.¹²⁴ Bu dönem mezhebin şekillenmesinde oldukça önemlidir. İmamiyye'nin itikat ve ibadetle ilgili olarak en muteber saydığı eserler bu dönemde kaleme alındı.¹²⁵

Büveyhiler Döneminde, Şii rivayetlere göre Hz. Peygamberin "Gadir-i hum" denilen yerde kendisinden sonra Ali b. Ebi Talip'in imametini ilan ettiği gün olan zilhiccenin 18. Gününün " Gadir Bayramı" olarak tes'id edilmesine karar verilmiş, yine bu dönemde Hz. Hüseyin'in Kerbela 'da şehit edildiği 10 Muharrem umumi matem günü ilan edilmiş, özellikle Ahmet b. Büveyh o günde dükkanların kapatılmasını, alış-veriş yapılmamasını ve herkesin yas tutarak Hz. Hüseyin için üzüntüsünü dile getirmesini emretmiş, o tarihten bu tarafa da aşûrâ matemlikleri yapılagelir olmuştur.¹²⁶ Şiilik, Büveyhilerden sonra bir duraklama ve bekleme devresi¹²⁷ yaşar ve yıkılır. Şii- İmamiyye, siyasi ve askeri bakımdan Sünni hakimiyetinin devam ettiği bu dönemden sonra, Moğol istilasını bir kurtarıcı olarak görmüş; Onların Allah tarafından gönderilmiş oldukları inancıyla lehlerine çalışmışlar ve her fırsatı kullanarak inançlarını müdafaa için eserler vermişlerdir.¹²⁸ Bu dönem, Moğol- İlhanlılar dönemi olarak adlandırılır. Şeyh Tabarsî, Nâsıru'd-Din et- Tusi, Ca'fer b. El-Hasan ibn Yahya b. Saîd el- Hillî, bu dönemde eserler veren İmamiyye müellifleridir. Şiiler için İlhanlılar dönemi, Fâtımîler ve Büveyhilerden sonra, yönetimde inisiyatifi elde ettikleri önemli bir dönemdir.¹²⁹

2.3.1.4.2. Safeviler Dönemi

Büveyhilerin yıkılışıyla resmi desteğini kaybeden İmamiyye Şiası, ilerleyen aşırda bir devletin resmi mezhebi olma konumunu ancak 907/1501' Tebriz'de hükümdarlığını ilan eden Safevi Şah İsmail'le birlikte elde edebilmiştir.¹³⁰ Şah

¹²⁴ Fığlalı, **İmamiyye Şiası**, s.187

¹²⁵ Mutlu, a.g.e., s.55

¹²⁶ Üzümlü, a.g.e., s.66

¹²⁷ Sarıkaya, a.g.e., s.170

¹²⁸ Fığlalı, **İmamiyye Şiası**, s. 189

¹²⁹ Hanifi Şahin, **İlhanlılar Döneminde Şiilik**, Ötüken Yay., İstanbul, 2010, s.113

¹³⁰ Sarıkaya, a.g.e., s.171

İsmail, Safevi devletini kurduktan sonra hızlı bir şekilde Şiilik programını uygulamaya başlamıştır.¹³¹ İmamiyye mezhebi, Safeviler döneminde başta Şah İsmail olmak üzere idareciler tarafından desteklenmiş ve güçlendirilmiştir.

Safevi Hanedanlığının mezhep anlayışı İmamiyye fırkasının klasik zihniyetinden biraz daha farklı, münferit bir çizgideydi.¹³² Çünkü, Safevi devleti, Erdebil dergahının dini/ kültürel mirası üzerine inşa edilmiştir.¹³³ Safeviler 'de Şii düşünceyle Erdebil tarikatının fikirlerini harmanlanarak yeni bir Safevi Şiiliği ortaya çıkardı. Safevi Şiiliği pratik hedefleri olan bir Şiilik programıdır ve önceliği, Şiiliği İran'da hâkim kılmak suretiyle İran coğrafyasını ve ülkesini homojen bir güvenlik alanına dönüştürmektir.¹³⁴ Safevi siyasetinin devletin tüm imkanlarını seferber ederek uygulamaya koyduğu Şiileştirme programı, İslam geleneğinde ikinci bir örneği olmayan kapsamlı bir toplum mühendisliği projesidir.¹³⁵

Safeviler, uyguladığı baskıcı Şii politikaları onları yükseltirken yıkılışını da beraberinde getirdi. Şiileştirme politikasına karşı çıkan Sünni ve Afgan gruplar ayaklanmalar çıkartınca, iç karışıklıklara sürüklenen Safeviler, Afşarlar tarafından yıkıldı. Günümüz İran toprakları olan bölge, sonrasında Afşarların, Kaçarların ve Pehleviler yönetimi altına girdi. Pehlevilerin de mollalar ve Humeyni'nin devrimiyle yıkılmasından sonra, 1 Nisan 1979'da günümüzdeki Caferi İran Cumhuriyeti kuruldu.

Tarihi seyrine baktığımızda Caferilik, Hz. Ali'ye duyulan sevgiyle başlayan, ümmeti yönetecek halifenin Hz. Ali olması gerektiği fikriyle büyüyen ve halifeliliğin onun soyuna ait bir makam olduğunu ideolojileştiren, bu soyu 12 imamla sınırlayan ve altıncı İmam Cafer Es-Sadık'ın fıkhi ile yoğunlaşmış dini bir gruptur.

Günümüzde Caferilik, İran, Irak, Lübnan, Basra Körfezi Arap devletleri, Suriye, Azerbaycan ve dünyanın birçok yerinde varlığını devam ettirmektedir.

Caferiyye Mezhebine göre Din, Usûlü'd-Din ve Fûrû'u'd-Dîn olmak üzere bölüme ayrılır.

¹³¹ Mehmet Çelenk, "Safeviler'in Din Politikası ve İran'ın Şiileşme Seyri", Ç.O.M.Ü.İ.F. Dergisi, S.4, 2014, ss.7-35

¹³² Fırlalı, **İmamiyye Şiası**, s.171

¹³³ Mehmet Çelenk, "Safeviler Döneminin Şii-Sünni İlişkiler Üzerindeki Etkisi", e-Makalat Mezhep Araştırmaları, VI/2 Güz 2013, ss.63-85

¹³⁴ Çelenk, "Safeviler Döneminin Şii-Sünni İlişkileri Üzerindeki Etkisi", ss.63-85

¹³⁵ Çelenk, "Safeviler Döneminin Şii-Sünni İlişkileri Üzerindeki Etkisi", ss.63-85

2.3.2. Usûlü'd-Din

Usûlü'd-Din, dinin temel esasları anlamına gelir. Caferi mezhebi İslam'ın var olan Tevhit, Nübüvvet ve Mead esaslarına Adalet ve İmameti de ekleyerek Usûlü'd-Dinini beş temel esas olarak belirlemiştir. Tevhid, nübüvvet ve meâd'ı inkâr eden kişi İslam dairesinden çıkmış olur. İmamiyye 'de, adaleti ve imameti inkâr eden Şii ve Caferi olamaz.¹³⁶ İnanç esaslarını öncelikle İslam dairesinde ve sonra Caferi mezhebi esasları çerçevesinde sıraya koyduk. Böylece Caferi Mezhebinde temel inanç esaslarını, Tevhit, Nübüvvet, Meâd, Adalet, İmamet, Reca't, Beda' ve Takıyye şeklinde açıklayacağız.

2.3.2.1. Tevhid

Tevhid, bütün İslam fırkalarının üzerinde hassasiyetle durduğu bir konu olup, Allah'ın birliği, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığı, yaratıcının sadece o olduğu, ondan başka her şeyin yaratılmış bulunduğu, onun hiçbir şeye muhtaç olmadığı fakat her şeyin ona muhtaç olduğu, doğurmamış, doğurulmamış, hiçbir şeyin kendisine eşit ve denk olmadığı kabul edip inanmakla gerçekleşmiş olur.¹³⁷ İmamiyye'ye göre, akıllı kişiye yaratana bilmek, tanımak ulûhiyetinde bir olduğuna, Rab oluşunda, ortağı benzeri bulunmadığına, yaratmak, rızık vermek, öldürtmek, diriltmek, yoktan var etmek, varı yok etmek gibi işleri, şeriki olmaksızın yaptığına inanmak gerekir ki bu inanç, akıllı kişinin aklının da hükmedeceği bir inançtır.¹³⁸ Allah vardır ve birdir, eşi benzeri yoktur, Kadimdir, Evveldir, Ahirdir, alimdir, Hakimdir Kadirdir, Adildir, Hayydır, Semi' ve basirdir, yaratıkların tavsif edildiği şeylerle tavsif edilmez.¹³⁹

Ethem Ruhi Fığlalı *İmamiyye Şiası* isimli kitabında Tevhid ilkesini, Tevhid-i Zat, Tevhid-i Sıfat, Tevhid-i Fiil ve Tevhid- İbadet olmak üzere dört esasa dayandırır.¹⁴⁰

Tevhid-i Zat, Allah'ın zatının bir olduğu, her türlü noksanlıktan münezzehtir bulunduğu, eşi ve benzeri, yaratılmışlarınkine benzeyen bir vasfının bulunmadığı, varlığının kendi zatının gereği olup, yaratılmış olan cismiyet ve mekândan tenzih

¹³⁶ Mehmet Keskin, *Caferi İlmihali*, 2. Baskı, D.İ.B. Yay., Ankara, 2012, s.29

¹³⁷ Öz, a.g.e., s.168

¹³⁸ Kaşif'ül Gıtâ, *Caferi Mezhebi ve Esasları*, Çev. Abdülbaki Gölpınarlı, 3. Baskı, Zaman Yay., İstanbul, 1979, s.46

¹³⁹ Sarıkaya, a.g.e., s.176

¹⁴⁰ Fığlalı, *İmamiyye Şiası*, s.209

edilmesi, cevher, araz, şekil, uzunluk, genişlik, ağırlık, hafiflik, sükûnet, hareket, yer ve zamanla vasıflandırılmaması, her şeyin ona muhtaç, onun hiçbir şeye muhtaç olmadığına ifadesidir.¹⁴¹

Tevhid-i Sıfat, sıfatların birliği demektir. Allah, en güzel isimlerin sahibi olup bütün kemal sıfatlarla vasıflanmış ve bütün noksan sıfatlardan da uzak beri olduğuna, onun isim ve sıfatlarıyla yaratılmışların hepsinden ayrıldığına ve tek olduğuna iman etmektir.

Tevhid-i Fiil, Cenab-ı Allah'ın fiilleri yönünden birleşmesi ve ondan başka yaratıcı olmaması, yaratıcılığında ortağı bulunmamasıdır.¹⁴²

Tevhid-i İbadet, ibadetin sadece Allah için yapılması demektir. Allahtan başka bir varlığa ibadet etmek şirkdir. Allah'tan başka hiçbir şeye kulluk edilmez.

İlyas üzüm, yapmış olduğu doktora çalışmasında, tevhid konusuna tevhid-i Hakimiyet, Tevhid-i Taknin ve Teşri maddelerini eklemiştir.¹⁴³

2.3.2.2. Nübüvvet

Nübüvvet yahut peygamberlik, Allah'ın seçtiği mümtaz kullarını Cebrail vasıtasıyla veya doğrudan vahiy yoluyla ilahi tebliğ göreviyle vazifelendirmesidir.¹⁴⁴ Tüm peygamberler sıdk, emanet, fetânet, ismet ve tebliğ sıfatlarına sahiptir. Kur'an-ı Kerim de geçen peygamberlere inanmak esastır. İmamiyye nübüvvet konusunda Ehl-i Sünnetle aynı çizgide olmasının yanında farklılık hususlara da sahiptir.

İmamiyye Şia'sının, Kuran'ı Ali ve evladının imametini ispata yönelik yapmış olduğu tefsir ve te'vil çabaları bilinmektedir. Ayrıca, Hz. Ali Mushafı¹⁴⁵ olarak adlandırılan Mushaf inancı da ayrılık konularından biridir.

Hadis kaynakları konusunda da farklı bir düşünceye sahip olan İmamiyye Şiası, Hz. Muhammed ile birlikte Hz. Fatıma, Hz. Ali ve on bir evladının sözlerini hadis olarak değerlendirip, imamların din konusundaki Hz. Muhammed'in sözleri kadar bağlayıcı olduğunu kabul etmişlerdir.¹⁴⁶

¹⁴¹ Öz, a.g.e., s.169

¹⁴² Fırlalı, **İmamiyye Şiası**, s.212

¹⁴³ Üzüm, a.g.e., ss.129-138

¹⁴⁴ Öz, a.g.e., s.171

¹⁴⁵ Mustafa Öztürk, "**Hz. Ali ve Hz. Fatıma'ya Nisbet Edilen Mushafın Mahiyeti**", Ç.Ü.İ.F. Dergisi, 6 (2), Adana, 2006, ss.15-38

¹⁴⁶ Sarıkaya, a.g.e., s.179

Diğer bir farklılık ilk dönem sahebelerinin hadis nakilleri ile ilgilidir. Hz. Ali'nin imametini tanımayan sahabilardan hadis rivayeti yapılmamış ya da rivayetleri zayıf değerlendirilmiştir.

2.3.2.3. Mead

İmamiyye, öbür Müslüman mezheplerin inandıkları gibi Allah sübhanehu ve taalanın, halkı yeniden ve ölümden sonra kıyamet gününde, hisab ve ceza için dirilteceğine inanır. Şahıs, aynıyle, cesediyle ve ruhuyla dirilecektir.¹⁴⁷ Kuran-ı Kerim'de geçen soru, hesap, sırat, şefa'at, cennet, cehennem hepsi gerçektir. Ehl-i Sünnetten farklı olarak kabirde "imamın kim?" sorusunun sorulacağı, mahşerde müminlerin altında duracağı sanacağı Hz. Muhammed'in değil Hz. Ali'nin tutacak olmasıdır. Ehl-i sünnetin sadece peygamberin şefa'at hakkı olacağına olan inancına ilaveten, imamiyye imamlarında şefa'at yetkisi olacağına inanmaktadır. Caferilere göre Allah'ı dünyada ve ahirette görmek de mümkün değildir.

2.3.2.4. Adalet

"Adl" ve "adalet" kavramını dini bir terim olarak, ifrat ve tefrit arasında orta yolu takip etmek, hak yol üzere dosdoğru olmak, dinen haram kılınan şeyleri terk etmek, farzları yapmak, içi ve dışı, özü, sözü, fiil ev davranışları eşit olmak, haklıya hakkını, haksıza cezasını vermek, suç ve cezada eşit davranmak, şirk, küfür, nifak ve zulmü terk etmek, anlamlarına gelir.¹⁴⁸ Kısaca Adalet, herkesin hakkının gözetilmesi ve nedensiz yere ayırım yapılmamasıdır.¹⁴⁹ Caferi mezhebine göre ise Adaletten maksat, Allahu Taalanın, hiçbir kimseye zulmetmeyeceğine ve akl-ı selimin kötü gördüğü şeyi işlemeyeceğine inanmaktır.¹⁵⁰ Allah adil, kullar ise iradelerinde ve fiillerinde hürdürler. Allah, kullarını güç yetiremeyeceği şeylerle sorumlu tutmaz.

2.3.2.5. İmamet

İmamet, İmamiyye mezhebinin temel inanç esasıdır. İmamiyye mezhebi mensupları, nübüvvetin nasıl Allah'tan bir lütuf olduğuna inanılıyorsa, her asırda

¹⁴⁷ Kaşif'ül Gıtâ, a.g.e., s.59

¹⁴⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, **Dini Kavramlar Sözlüğü**, s.6

¹⁴⁹ Komisyon, **Ehl-i Beyt Mektebine Göre Usul-u Din**, Çev. Cafer Bayar, 4. Baskı, Kevser Yay., İstanbul, s.79

¹⁵⁰ Kaşif'ül Gıtâ, a.g.e., s.56

peygamberin vazifeleriyle vazifelenmiş, insanların hidayet ve irşatlarını üstlenmiş bir imamın mevcudiyetine de inanmaktadır.¹⁵¹ Şia, imametın ümmetin reyine ve tayinine bırakılabilecek umumi maslahatlardan olmayıp, dinin rüknü ve İslam'ın temel esası olduğunu, hiçbir peygamberin imamet esasından gaflet ederek, onu ümmetin rey ve görüşüne havale etmesinin caiz olmadığını, ümmeti için imam tayin ve tespit etmesinin kendisine vacip olduğunu ileri sürer.¹⁵²

Başta İsnâ'aşeriyye olmak üzere hemen hemen bütün Şii gruplara göre Hz. Muhammed, Veda Haccı dönüşünde Gadir-i Hum'da Hz. Ali'yi kendisinden sonra imam olarak tayin etmiştir. Ayrıca Peygamber vefatından hemen önce kırtas hadisesinde de Hz. Ali'nin halife olmasını yazdıracağı için engellendiğine inanılır.

İmamiyye'ye göre Hz. Muhammed'in, ölmeden Hz. Ali'yi imam tayin etmesi "vasilik" kavramını doğurmuştur. Ve böylece vasilerin atamasıyla bir sonraki imam belirlenir. İmamiyye 'ce Allah'ın emri üzerine Hz. Peygamber tarafından tayin edildiği söylenen imamların sayısı on ikidir.¹⁵³ Bunlar:

- 1) Ali b. Ebu Talip (ö. 40/661)
- 2) Hasan b. Ali (ö. 49/669)
- 3) Hüseyin b. Ali (ö. 61/680)
- 4) Ali Zeynel Abidîn (ö. 94/713)
- 5) Muhammed el-Bakır (ö. 114/733)
- 6) Cafer es-Sadık (ö. 148/765)
- 7) Mûsâ el-Kâzım (ö. 183/799)
- 8) Ali er- Rıza (ö. 203/818)
- 9) Muhammed et-Takî el-Cevat (ö. 220/835)
- 10) Ali en-Naki el-Hâdî (ö. 254/868)
- 11) Hasan b. Ali el-Askerî (ö. 260/874)
- 12) Muhammed el-Mehdî el-Muntazar (Doğumu, 15 Şâban 255 / 29 Temmuz 869).

¹⁵¹ Fığlalı, **İmamiyye Şiası**, s.217

¹⁵² Öz, a.g.e., s.175

¹⁵³ Fığlalı, **İmamiyye Şiası**, s.223

Caferiliğe göre, imamlar din ve dünya işlerini yürütmek, insanlar arasındaki birlik ve bütünlüğü sağlamak, düşmanlığı gidermek, adaleti yaymak gibi konularda peygamberin umumi velayetine sahip kimselerdir.¹⁵⁴

Aslında İslam ümmetini yönetecek halife ya da imamın varlığı tüm ümmetçe kabul gören bir istektir. Lakin Ehl-i Sünnet 'in karşı çıktığı durum imamın vâsi yoluyla atanıyor olması ve Peygambere mahsus sıfatların imamlara da atfedilmesidir.

Sonuç olarak, Caferilik için On iki İmama inanmak dinin temel esaslarındandır. Bu esasa göre imamlar vasi yoluyla Allah tarafından tayin edilmiştir. Nebi göndermek Allah'a vacip olduğu gibi imam göndermekte vaciptir.¹⁵⁵ Hz. Muhammed'in bildirmesi ile İlk imam Hz. Ali olup, Allah tayini ile diğer imamlar Hz. Ali soyundan gelecek on bir kişidir. 12. İmam Muhammed el-Mehdî 260/973 yılında gaybete çekilmiştir ve hala yaşamaktadır. 12. İmam Muhammed el-Mehdi, Kaim, Muntazar, Halefi, Salih, Bakıyyetullah, Mensur, Sahib'ul Emr, Veliyy-i Asr ve Sahib'uz Zaman¹⁵⁶ isimleri ile de anılır. Allah'ın izin vereceği vakit tekrar zuhur edeceğine inanılmaktadır.

Günümüzde de Mehdilik, her daim tartışılan bir konu olarak günceliğini korumaktadır. Özellikle toplumların sıkıntıya düştükleri dönemlerde, mehdi olduğunu iddia eden kişilerin ortaya çıktığı da görülmüştür. Esasında, Mehdilik konusunda herhangi bir ayet bulunmadığı gibi mütevatir hadiste bulunmamaktadır.¹⁵⁷

Ali Coşkun, Mehdilik fenomeni isimli eserinde mehdiye inanmayı ve beklemeyi, "daha önce zulümle dolu olan dünyayı adaletle dolduracak" Mesihî bir istilâhçı olarak mehdinin gelişini bekleme inancından doğan hareketler¹⁵⁸ olarak tanımlamaktadır.

2.3.2.6. Reca't, Beda', Takıyye

Reca't, bazı Şii gruplara göre imamın ölümünden veya gaybete girmesinden sonra zuhuru, İsnâ'aşeriyye Şia'sına göre kıyametin kopmasından önce imamların ve onlara zulmedenlerin yeniden dünyaya dönmesi anlamındadır.

¹⁵⁴ Öz, a.g.e., s.178

¹⁵⁵ Mutlu, a.g.e., s.195

¹⁵⁶ Mehdi Aksu, **İslam Tarihinde Gerçeğe Giden Yol**, 5. Baskı, Asr Yay., İstanbul, 2013, ss.265-266

¹⁵⁷ Nurullah Agitoğlu, "**Şerhlerde Mehdilik Meselesi ve Sünni-Şii Tartışması: Azîmâbâdî'nin Ebu Davud Şerhi Örneği**", e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, C.9, S.2, Kasım 2017, ss.932-950

¹⁵⁸ Ali Coşkun, **Mehdilik Fenomeni**, İz Yay., İstanbul, 2004, s.96

Beda', Caferilerde Cafer es-Sadık'ın oğlunun İsmail'in ölümüyle ortaya çıkmıştır.¹⁵⁹ Beda', Şii fırkalarına göre Allah'ın ilim, irade ve tekvin sıfatlarında değişmeler meydana gelebileceğini ifade eden kelimadır.

Takıyye, kişinin canına veya malına yönelik bir tehlike karşısında inancını gizleyip gerektiğinde aksini söylemesi anlamındadır. Mezhepler bazında, Takıyye kelimesi üzerinde uzlaşılan net bir tanım bulunmamaktadır. Takıyye Ehl-i sünnette bir ruhsat olarak görülürken, Şii mezheplerde bir inanç esası olarak değerlendirilmiş ve Şiiliğin belirgin bir özelliği haline gelmiştir.¹⁶⁰

2.3.3.Fürû'u 'd-Din

Fürû'u'd-Din, dinin ibadet ve muamelatla ilgili olan kısmıdır.¹⁶¹ Namaz, oruç, hac, zekât-humus, Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, Tevella-Teberra, cihat olmak üzere yedi başlık altında değerlendirilecektir.

2.3.3.1.Namaz

Caferi mezhebine göre, kameri yaş esas alınarak, erkekler on beş yaşını, kızlar ise dokuz yaşını bitirdikten sonra bulûğ çağına girerler ve o günden itibaren dini vazifelerini yerine getirmeleri gerekir.¹⁶² Bu vazifelerden en önemlisi namaz olarak görülür. Namaz ilahi bir yükümlülük olarak, Kuran-Kerimde "*Haydi siz akşama ulaştığınızda (akşam ve yatsı vaktinde), sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde (namaz kılın), ki göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur*"¹⁶³ ayetiyle müslümanlara yapılmasının gerekliliği bildirilmiştir.

Caferi mezhebinde ezan:

Dört defa “Allahu Ekber”

İki defa “Eşhedü en lâ ilâhe illallâh”

İki defa “Eşhedü enne Muhammeden resulullâh”

İki defa “Eşhedü enne Aliyyen veliyyullâh”

¹⁵⁹ Ali Albayrak, **Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat (Ankara Keçiören Örneği)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006, s.68

¹⁶⁰ Mehmet Dalkılıç, "**Eleştirel Açıdan Bir Kimlik ve İnanç Örtüsü Olarak 'Takıyye'**", İ.Ü.İ.F. Dergisi, C.0, S.7, İstanbul, 2003, ss.113-139

¹⁶¹ Figen Balamir, **Karakoyunlu'da Sosyal ve Dini Hayat**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2008, s.40

¹⁶² Cafer Bendiderya, Cafer Bayar, **Ehl-i Beyt Mektebine Göre Namaz**, 13.Baskı, Kevser yay., İstanbul, 2017, ss.26-27

¹⁶³ Kur'an-ı Kerim, **Rum Suresi**, 17.-18. Ayet

İki defa “Hayye ales-salâh”

İki defa “Hayye ale'l felâh”

İki defa “Hayye alâ hayr'il amel”

İki defa “Allahu Ekber”

İki defa “Lâ ilâhe illallah”¹⁶⁴ şeklinde okunur.

Caferi mezhebine göre namazlar farz ve Müstehap olmak üzere ikiye ayrılır.

Farz namazlar ise yedidir. Bunlar:

1) Günlük namazlar (Cuma namazı da günlük namazlar kapsamındadır).

2) Âyat namazı

3) Cenaze namazı

4) Farz tavaf namazı

5) Babanın en büyük oğluna farz olan kaza namazı (İlk oğul namazı)

6) Ücretle naip olma, nezir, yemin ve ahit vasıtasıyla farz olan namaz

7) Masum imamın zuhuru döneminde Ramazan ve Kurban Bayramı namazları¹⁶⁵dir.

Cuma namazı ise masum imamın bulunduğu dönemde farz, Mehdi'nin gaybetinde ise ihtiyari farzdır. Yani bu durumda isteyen öğle namazını kılar, isteyen Cuma namazını kılar.¹⁶⁶ İkisi aynı anda kılınmaz.

Namazların rükûnları Ehl-i Sünnetle olduğu gibi, sabah namazında 2, öğle namazında 4, ikindi namazında 4, akşam namazında 3 ve yatsı namazında 4 olarak toplamda 17'dir.

Namazların kılınış vakti Caferi Mezhebine göre öğle- ikindi ve akşam- yatsı namazları cem' edilerek kılınabilir. Şöyle ki, öğleden sonra güneş batıncaya kadar ikindinin, akşamdan sonra da gece yarısına kadar yatsının arka arkaya kılınabileceği kabul edilmektedir.¹⁶⁷

Caferi mezhebi mensupları namaz kılariken ellerin bağlamazlar. Sünni mezheplerle Caferiler arasındaki bir diğer farklılık secde edilen yer meselesidir.¹⁶⁸ Caferiler, secde ettikleri yere Kerbela toprağından sıkıştırılmış mühür koyarlar.

¹⁶⁴ Albayrak, a.g.e., ss.70-71

¹⁶⁵ Ayetullah Uzma Seyyid Abdulkarim Musavî Erdebili, **Tam İlmihal**, 3.Baskı, Caferider Yay., İstanbul, 2010, s.144

¹⁶⁶ Mutlu, a.g.e., s.482

¹⁶⁷ Fıçlalı, **İmamiyye Şiası**, s.237

¹⁶⁸ Albayrak, a.g.e., s.73

Mühür veya Türbet adı verilen toprağın bir yüzünde "Ya Şehid", "Kerbela" gibi yazılar yazar. Namaz kılan mezhep mensupları alınlarını bu mührün yazısız olan tarafına koyarlar.¹⁶⁹ Caferiler bu mühre secde ederek, secde yerinin düz olmasını sağlamak, Namaz esnasında, dünyada hiçbir değer ifade etmeyen temiz bir unsura alınını koymak ve her namazda Kerbela şehitlerinin kanıyla yoğrulan toprağa secde edip asla Kerbela olayını unutmamak¹⁷⁰ gibi amaçlar taşırlar.

Diğer bir farklılık Caferi mezhebinde teravih namazının camilerde toplu olarak kılınmamasıdır.

Caferi mezhebinde kılınan Müstehap namazlar ise, günlük nafiler, Teheccüd namazı ve Ğufeyle namazıdır.¹⁷¹

Caferilerde namaz cemaatle kılınabildiği gibi ferdi olarak da kılınabilir. Camiye yakın oturan insanların camide kılması gerekir. Ayrıca Camilerin temizliği Caferi halk için de ayrı bir öneme sahiptir.

2.3.3.2.Oruç

Oruç, tüm ilahi dinlerde yapılması emredilen bir ibadettir. Caferi mezhebi mensupları da ramazan orucunu tutarlar. Caferiliğin oruçla ilgili görüşleri, hemen hemen bütünüyle Ehl-i sünnetinkilerin aynısıdır. Farklılık ise on iki imama yalan isnat etmenin ve gusletmeden sabahlamanın orucu bozduğu, yolculukta oruç tutanın tıpkı mazeretsiz olarak oruç yiyen kimse gibi olduğudur.¹⁷²

Ayrıca Caferiler, imsak ve sahur vakitlerinde Sünnilerle aralarında 5-10 dakikalık bir zaman farkı vardır. Caferiler, oruca 5- 10 dakika erken başlayıp 5- 10 dakika geç açarlar. Böylece vaktin girdiğinden iyice emin olduklarını savunuyorlar.¹⁷³

¹⁶⁹ Filiz Demirci, **Caferilerin Dini Örf ve Adetler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2006, s.31

¹⁷⁰ Erkan Beder, **İğdir İlinde Muharrem Ayı Törenleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011, s.18

¹⁷¹ Bendiderya, Bayar, a.g.e., ss.102-103

¹⁷² Mutlu, a.g.e., s.484

¹⁷³ Demirci, a.g.e., s.31

2.3.3.3.Hac

Hac ibadeti İslam dininin beş büyük ibadetinden biridir. Caferi mezhebinde, 14 masumdan¹⁷⁴ çoğunun, Hz. Muhammed'in Medine'de Ravza-i Mutahhara'da; Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan, Zeynel Abidîn, Muhammed Bakır ve Cafer es-Sadık'ın Bakî Kabristanında bulunması, Caferilerin hacca özel önem vermelerine sebep olmuştur.¹⁷⁵

Caferi mezhebinde hac ibadeti dışında ziyaret edilen kutsal mekanlar da bulunmaktadır. Bu kutsal yerlerin başında Kerbela ve Meşhet gelir. Kerbela, Hz. Hüseyin şehit edildiği ve kabrinin bulunduğu yerdir. Meşhet ise sekizinci İmam Ali Rıza'nın kabrinin bulunduğu yerdir. Bu yerleri ziyaret etmek, hac ibadeti gibi mezhep mensupları nezdinde önemli kabul edilir. Kerbela 'ya gidene "Kalbayı", Meşhet'e gidene "Meşhedi" denir.¹⁷⁶ Gerek hacca gidenlere gerekse imamların kabrini ziyaret edenlere büyük saygı gösterilir.

2.3.3.4. Zekât- Humus

İslam dininin önemli ibadetlerinden biri de zekattır. Zekât, Kur'an'da belirtilen sınıflara sarf edilmek üzere dinen zengin sayılan müslümanların malından alınan belli payı ifade eder. Ayette "Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin."¹⁷⁷ diye açıkça emredilen bir ibadettir. Caferi mezhebinde, namazdan sonra ikinci önemli ibadettir. Bazı rivayetlere göre zekât vermeyenin namazı kabul değildir.¹⁷⁸ Bunun sebebi, Kuran-ı Kerim'de 30 yerde geçen zekâtın 26'sında namazla birlikte zikredilmiş olmasıdır.

Caferi mezhebinde de 9 cins şeyden zekât verilir. Bunlar: Buğday, Arpa, Hurma, Kuru üzüm, Altın, Gümüş, Deve, Sığır, Koyun¹⁷⁹ olarak sayılır.

Humus, insanın gelirlerinin beşte biri veya arta kalanı demektir. Caferi mezhebine göre, Caferi, Humusun Hz. Peygamber ve yakınlarına, zekâta bedel

¹⁷⁴ 14 Masum: Hz. Muhammed, Hz. Fatıma ve 12 imam için kullanılan ifade

¹⁷⁵ Mutlu, a.g.e., s.488

¹⁷⁶ Demirci, a.g.e., s.33

¹⁷⁷ **Kur'an-ı Kerim**, Bakara, 43. Ayet.

¹⁷⁸ Abdulkadir Yeler, **Türk Toplumunda Caferiler (İstanbul Halkalı Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006, s.21

¹⁷⁹ Erdebili, a.g.e., s.323-324

olarak verilmek üzere farz edildiğine ve onların hakkı olduğuna inanır.¹⁸⁰ Çünkü Humus Enfâl suresinin 41. Ayetindeki "*Allah'a ve ayırım günü yani iki topluluğun karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz biliniz ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz her şeyin beşte biri Allah'a, peygambere, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Allah her şeye kadirdir*" ifadeye farz bir ibadettir; kurbet kastıyla, yani Allah'ın emrine itaat etmek niyetiyle verilmelidir.¹⁸¹

Şii müfessirlerinin birçoğu Ehl-i Beyt imamlarından nakledilen rivayetler esasınca, ayetteki ganimet kelimesinin geniş anlamı olduğuna ve her türlü gelir, kazanç ve faydayı kapsadığına inanmaktadır. Şia fakihlerinin meşhur fetvalarına göre humus, İmam hakkı ve Seyyid hakkı olmak üzere iki kısımda toplanır.¹⁸²

2.3.3.5. Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker

Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, iyiliği emretmek, kötülükten men etmek demektir. Dinin ve aklın hükmüyle yapılması farz ve gerekli veya Müstehap ve iyi olan şeylere "maruf", dinin veya aklın hükmüyle yapılması haram ve çirkin veya mekruh ve kötü olan şeylere de "münker" denir.¹⁸³ Başka bir deyimle Kur'an ve sünnete uygun düşen şeye maruf; Allah'ın razı olmadığı, haram ve günah olan şeye de münker denilir. Yani marufu emretmek iman ve itaate çağırarak; münkerden nehyetmek de küfür ve Allah'a isyan etmeye karşı durmaktır.

Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, farz-ı kifayedir; dolayısıyla mükelleflerden bazılarının bu görevi sahih bir şekilde yerine getirmeleri halinde başkalarının üzerinden bu sorumluluk kalkar.

2.3.3.6. Tevella-Teberra

Tevella, Hz. Muhammed ve onun Hz. Fatıma- Hz. Ali'den yürüyen soyu ile onları sevenleri sevmek olarak tanımlanırken; Teberra da Hz. Muhammed ve onun Hz. Fatıma- Hz. Ali'den yürüyen soyunu sevmeyenler ile, sevmeyenleri sevenleri sevmemektir.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Fırlalı, **İmamiyye Şiası**, s.240-241

¹⁸¹ Erdebili, a.g.e., s.305

¹⁸² www.WikiShia.net (Humus) (26.01.2019)

¹⁸³ Erdebili, a.g.e., s.361

¹⁸⁴ Fırlalı, **İmamiyye Şiası**, s.242

2.3.3.7.Cihat

Cihat, Kuran ve hadislerde, Allah yolunda savaşmak anlamını ifade ettiği gibi, dini öğrenmeyi, dinin emir ve yasaklarına uymayı, haram ve günahlara karşı nefis ile mücadele etmeyi, İslam'ın bilinmesi, tanınması, yaşanması ve yücelmesi için çalışmayı ifade eder.¹⁸⁵

Kaşif'ül Gıtâ, cihadı ikiye ayırır. Birincisi, Cihad-ı Ekber olup içteki düşmana karşı durmaktır ki o düşman da nefistir, benliktir. İkincisi ise, Cihad-ı Asgar olup, dıştaki düşmana, hakkın, adaletin, düzgünlüğün, faziletin, dinin düşmanı ile savaşmaktır.¹⁸⁶

İslam inancında asıl savaş insanın nefisine karşı verdiği mücadeledir. Peygamber bir hadiste " Mücahit nefisine karşı cihat eden kimsedir"¹⁸⁷ buyurmuştur.

¹⁸⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e, s. 99

¹⁸⁶ Kaşif'ül Gıtâ, a.g.e., s.75

¹⁸⁷ Bknz. Tirmizi, Fedâilü'l- Cihâd, 2/1621; İbn Hanbel, IV, 20.

III. BÖLÜM

KARS CAFERİLERİ, KARS CAFERİLERİNDE MUHARREM FAALİYETLERİ VE YAS RİTÜELLERİ

3.1. KARS CAFERİLERİ

Din, bireysel ve toplumsal açıdan çok geniş bir çerçevede işlem gören, insanların iç dünyalarındaki ahenk ve davranışlarının şeklini ve yönünü belirlemedeki denge sağlayıcı rolü itibarıyla, bir varoluşsal çözümleme ve hayatı anlamlandırma misyonuna sahip güçlü bir olgudur.¹⁸⁸ Bu olgunun insanlık tarihi kadar eski olduğunu, her dinin farklı dönemlerde değişik toplumlarca farklı anlaşıldığı ve yaşandığını söyleyebiliriz.¹⁸⁹ Buna örnek teşkil eden Caferilik, İslam dininde meydana gelen farklı bir dini yorumun ürünüdür. Caferi Mezhebi, İran, Irak ve Azerbaycan'da yaygın bir mezheptir.

Caferi Mezhebi, ülkemizde sessiz bir çoğunluktur. Özellikle Doğu Anadolu bölgesinin Kuzeydoğu bölümünde yer alan şehirlerde yaşamaktadır. İlyas Üzüm'ün 1993 yılında yapmış olduğu doktora çalışmasında Tarihi Bölge¹⁹⁰ olarak adlandırdığı Iğdır Merkez, Aralık, Tuzluca, Kars Merkez ve Ağrı-Taşlıçay ülkemizdeki Caferi nüfusun yoğun yaşadığı yerleşim merkezleridir.

Araştırma sahamız, Tarihi bölge içerisinde yer alan Kars il merkezidir. Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarında dini hayat, dini hayatın sosyal hayata tezahürleri, Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetleri kapsamında; inanç, ibadet, mezhepsel kimlik, ibadethaneler, din adamları, din eğitimi, nüfus, yerleşim, ekonomi, önemli günler ve geceler, yas ritüelleri ve bunlarda meydana gelen değişim incelenmiştir.

3.1.1. Kimlik Olgusu

Kimlik, kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen özellikleridir.¹⁹¹ Diğer bir

¹⁸⁸ M. Doğan Karacoşkun, "Dini İnanç-Dini Davranış İlişğine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV (2004), S.2, ss.23-36

¹⁸⁹ Ahmet Bağhoğlu, "Mezhepsel Çoğulculuk ve Temelleri", F.Ü.İ.F. Dergisi, 15:1, Elâzığ, 2010, ss.71-97

¹⁹⁰ Üzüm, a.g.e., s.84

¹⁹¹ Emine Öztürk, *Dini ve Kültürel Ritüelleri ile Caferilik*, Rağbet Yay., İstanbul, 2011, s.23

tanımla kimlik, insanın olmak istediği şey ile dünyanın olmasına izin verdiği şeyin buluşma noktasıdır.¹⁹² Her insan doğduğunda bazı kültürel kimliklerle birlikte doğar.

Emre Kongar'a göre bu kimlikler:

- 1) Aile kimliği,
- 2) Coğrafya kimliği
- 3) Din ya da mezhep kimliği
- 4) Irk ya da milliyet kimliği
- 5) Vatandaşlık kimliği¹⁹³ olmak üzere beşe ayrılır.

Zaman içerisinde bilinci gelişen birey, bu kimlikler arasında tercih yapabilir ve kendi üst kimliğini de yeniden belirleyebilir. Bu kimliklerden yaygın olan ve üst kimlik niteliği taşıyan vatandaşlık kimliğidir. Alt kimliklerin üst kimlik yapılmaya çalışıldığı bir toplumda, kimlik çatışmaları kendini gösterir.

İnsanın doğduğunda hazır bulunduğu kimliklerden biri de şüphesiz, doğduğu toplumun dini kimliğidir. Bilindiği gibi dinin etkili işlevlerinden biri de kimlik kazandırma, kimliklendirme, bir varlık bilinci kazandırma, aidiyet bilinci verme, birlikte var ve taraf olma bilinci temin etmektir.¹⁹⁴ Ülkemizde din kimliği doğuştan edinilen ve genelde çok değiştirilmeye ihtiyaç duyulmayan bir kimlik olarak hayatımız boyunca varlığını devam ettirir.

Din bir yandan bireye kimlik kazandırırken, bir yandan da grup ve topluma kimlik kazandırır.¹⁹⁵ İslam, ilk nazil olmaya başladığı günden beri, insanlara her şeyin üstünde bir "Müslüman" kimliğini sunar. Müslüman kimliğine sahip bireyler bilirler ki üstünlük sadece takvadır.¹⁹⁶ Tüm alt kimlikler, Müslüman kimliği karşısında kültürel bir zenginlikten daha öteye geçemez.

Kur'an ve Hz. Peygamber rehberliğinde oluşmuş Müslüman kimliği de kaçınılmaz bir gerçeklik olan değişim karşısında bazı sapmalar yaşamıştır. Bunun bir örneği olan mezhepsel kimlik, Müslüman kimliğinde zamanla ve farklı sebeplerle meydana gelmiş bir alt seviyeyi işaret eder.

¹⁹² Öztürk, a.g.e., s.23

¹⁹³ Emre Kongar, **Aydınlanma (Alt kimlik- Üst Kimlik)**, www.kongar.org. (09.04.2019)

¹⁹⁴ Ejder Okumuş, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yay., İstanbul, 2003, ss.76-77

¹⁹⁵ Okumuş, a.g.e., s.78

¹⁹⁶ **Kur'an-ı Kerim**, Hucurât, 13. Ayet

Araştırma alanımız olan Kars il merkezindeki Caferiler, öncelikle üst kimlik olarak "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı ", alt kimlik olarak da "Azeri" diye bilinmektedir. Çünkü, bu bölgede yaşayan Caferilerin büyük bir kısmı 1918-1925 yılları arasında nüfus değişimleriyle birlikte Ermenistan'dan gelen Türk boylarıdır. Bu boylara, Azeri denmesinin sebebi geldikleri bölgeden ve konuşma dillerinin Azeri Türkçesine yakınlığından kaynaklanmaktadır. Göçle gelen ve sonra sünni itikada geçmiş olanlara ise Terekeme ya da Karapapak denir. Bu durum bize, "Azeri" kimliğinin etnik bir kimlikten daha çok mezhepsel bir kimliği ifade etmeye başladığını göstermiştir. Çünkü bölgenin komşusu olan Azerbaycan, Caferi mezhebine mensuptur. Kars'ın yerleşik tabanı ise sünni mezhep mensubu olduğu için, "Azeri" kelimesi daha önce etnik bir ifadeyken zamanla mezhepsel farkı da ortaya koyan yeni dini bir kimliğe bürünmüştür.

3.1.2. Nüfus, Yerleşim ve Ekonomi

Kars il merkezi, Caferi nüfusun Iğdır ilinden sonra en çok yaşadığı yerdir. 2010 yılında verilerine göre Kars merkez nüfusu,114.071 kişidir.¹⁹⁷ 2019 itibari ile bu sayı 115.891 kişidir.¹⁹⁸ Caferi mezhebi Kars il merkezindeki nüfusun 1/3 kadardır. Bu duruma göre Kars il merkezinde 30- 35 bin Caferi nüfusundan bahsedilebilir.

İlyas Üzüm, Ali Albayrak ve Abdulkadir Yeler, Caferilerin Yenimahalle ve İstasyon caddesinde yoğun olarak bulunduğunu söylese de geçen zaman içerisinde il merkezinin hemen hemen her yerine dağılmışlardır. Çünkü, Caferi camilerinin yerlerine bakıldığında Halitpaşa Mahallesi, Merkez Mahallesi ve Yeni Mahalle olmak üzere il merkezinde farklı semtlerde yapıldığı görülür.

Kars Caferileri, 1918-1925 yılları aralığında ve daha sonra 1950 sonrasında göçlerle bölgeye gelip yerleştikleri için temelde toprak sahibi değildir. Bu durum onları ticarete yönlendirmiştir. Kars ilinde sert iklim koşulları nedeni ile hayvancılık tarımdan önce gelir. Kentin ticaretindeki en önemli dinamiği, hayvan ve hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır.¹⁹⁹ Bu sebeple Kars'ta yaşayan mezhep mensuplarının

¹⁹⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, **2000 Yılı Nüfus Sayımı** (09.04.2019)

¹⁹⁸ www.nufusu.com. (09.04.2019)

¹⁹⁹ Mucip Demir, Mete Alım, "**Fonksiyonel Özellikleri Bakımından Kars Kenti**", A.Ü.S.B.E. Dergisi, 21(2), Erzurum, Haziran 2017, ss.537-560

büyük bir kısmı hayvancılığa dayalı ticaretle uğraşırlar. Kars il merkezinde esnafların büyük bölümü Caferi Mezhebi mensuplarındandır. Bunun yanında çok sayıda kamu alanında çalışan Caferi Mezhebi mensubu vardır.

3.1.3. İbadethaneler

Caferilere ait camiler Sünni halk tarafından "Azeri Cami" olarak adlandırılır. Din hizmetlerini yürüten kurum olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tüm camilerin yönetim ve denetimini elinde bulundurur.²⁰⁰ Fakat günümüz itibariyle Caferi Camileri Diyanet İşlerine bağlı değildir. 1999 yılında Caferilere ait camiler Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı hale getirilmiş olsa da Caferilerin itirazı üzerine kanun uygulanmamıştır.

Caferi Camileri, özerk bir yönetim gösterir. Camilerinin tüm ihtiyacını mezhep mensupları tarafından bağışlarla karşılanır. Camilerin gelir- gider işleri camiye ait dernek aracılığı ile yapılır. Derneklere yapılan bağışlar, camilerin dernek web sayfalarında mezhep mensuplarına gösterilir. Camilerin denetçisi ise camiye gelen cemaatin bizzat kendisidir. Her caminin belli bir cemaat potansiyeli vardır. Kars il merkezinde yaşayan Caferilere sorduğumuzda bağlı oldukları Caferi camisini net bir şekilde ifade etmişlerdir. Kars il merkezinde Caferi mezhebine ait 3 tane cami bulunmaktadır.

3.1.3.1. Ehl-i Beyt Işıklı Cami

Ehl-i Beyt Işıklı Cami, Kars il merkezi Yeni Mahalle Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Cami, Türkiye’de ilk Şii- Caferi Camisidir. 1952 yılında inşa edilen cami uzun yıllar Caferi mezhebi mensuplarına hizmet etmiştir. Mezhep mensuplarına gerek yetersiz kalması gerekse caminin yıpranmış olması nedeniyle 11 Mart 2007 yılında sökülerek 14 Nisan 2010 yılına kadar tekrardan yaptırılmıştır.

Mir Ahmet Erdem²⁰¹ caminin yapımıyla ilgili olarak, “1918’de Azerbaycan’dan gelmeye başlayan Şiiler 20-30 yıl kendilerini topladıktan sonra bu caminin ilk halini 1950’de şu anki bulunduğu yere inşa ettiler. Cami, 2007 yılında sökülerek modern tarzda yeniden yapıldı. Caminin alt kısmı taziye yeri, sünnet

²⁰⁰ www.mevzuat.gov.tr (4121 Nolu Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkında kanun) (08.03.2019)

²⁰¹ Kars Ehl-i Beyt Işıklı Cami Ahundu

yemeği, nikâh merasimi, muharrem öncesi zincir vurma talimleri ve ilerleyen dönemlerde faaliyete geçirmek istediğimiz meslek edindirmeye yönelik kurs odaları şeklinde tasarlandı” demiştir.

Caminin Ehl-i Beyt Işıklı Cami adında bir derneği ve bu isimle bir web sitesi²⁰² bulunmaktadır.

3.1.3.2. Çarşı Hz. Ali Cami

Çarşı Hz. Ali Cami, Kars il merkezi Merkez Mahallesi İsmail Aytemiz Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Caminin ilk hali 1975’te tek katlı olarak yapılmıştır. 2010 yılında yıkılarak ihtiyaçları karşılayacak büyüklükte yeniden inşa edilerek, 2013 yılı şubat ayı itibariyle tekrar ibadete açılmıştır. Cami Kars ilindeki en büyük camidir. Caminin öğrenci yurdu, aşevi ve kütüphanesi bulunmaktadır. Caminin Kars Hz. Ali Cami adında bir derneği ve aynı isimle bir web sitesi bulunmaktadır.²⁰³

3.1.3.3. Kamer Kesemenli Cami

Kamer Kesemenli Cami, Kars il merkezi Halit Paşa Mahallesi 2. Mağaracık sokakta bulunan ve diğer iki Caferi camisine göre daha küçük bir camidir. Azeri (asri) mezarlığına yakın olan cami, 03 Kasım 1995 tarihinde yaptırılmıştır.

Kars'ta bulunan Caferi camileri, yapılan namaz ibadeti dışında çocuklara ve gençlere yönelik din eğitimi, muharrem ve ramazan ayında seminerler, Muharreme hazırlanan deste gruplarının faaliyetleri, ramazanda hatimlerin açılması, mersiyelerin okunması, nikâh merasimi, cenaze işleri ve aşevi gibi faaliyetleri de gerçekleştiren çok fonksiyonlu yapılardır.

3.1.4. Ahundlar (Din Adamları)

Hangi dinde hangi toplumda olursa olsun, insanlarla en fazla iç içe olan, onların dünyevî ve uhrevî problemleriyle yakından ilgilenen ve toplumu dönüştürmede çok önemli etkileri olan kesim, din görevlileridir. Din görevlisi kavramı genelde camide cemaate namaz kıldırın insanlar için kullanılır. Sünni camilerde, imamlar görev yaparken, Caferi camilerinde bu işleri yapan kişilere

²⁰² Bkz. www.ehlibeytisiklicami.com

²⁰³ Bkz. www.karshzalicami.com

“Ahund” adı verilir. Çünkü, Şii mezheplerde "İmam" algısı Sünnilerden oldukça farklıdır.

Türkiye’de müçtehit bulunmadığı için Ahundlar hem namaz kıldırın hem de Caferi halkın sosyal ve dini hayatını şekillendiren en önemli kişilerdir. Caferi Camilerinde halkın takdirini kazanmış, İran- Kum ve Irak- Necefte eğitim görmüş din adamları görev yapar. Bunlara, Mir, Şih, Seyyit, Ahund gibi isimler verilir.

Caferi mezhebine göre camide namaz kıldırın ve camilerde görev yapan kişilerin maaş almaları caiz değildir.²⁰⁴ Bu sebeple Ahundlar, devletten maaş almayı doğru bulmazlar. Geçimlerini mezhep mensuplarının yardımları ile sağlamaktadırlar. Bu durum, günümüzde bazı değişikliklere neden olmuştur. Artık Diyanet İşleri Başkanlığı Caferi camilerinde halkın takdiri kazanmış ve ahund olan kişilerden müracaatları halinde Caferi fıkhına göre sınav yapıp, devlet memuru yani Sünnilerdeki imam statüsünde atama yapmaktadır. Bu durum, mezhep mensupları nezdinde bazı huzursuzlukları beraberinde getirirse de özellikle küçük camilerde görev yapan ve bağışların çok az olduğu semtlerde Ahundların geçinebilmesi için önemli bir değişimdir.

3.1.5. Din Eğitimi

Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının kendi içtihatlarına göre resmi anlamda aldıkları bir din eğitimi bulunmamaktadır. Caferi mezhebi mensupları devlet okullarında verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerine katılmaktadır. Caferilik, *10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* kitabında 5. Ünite İslam Düşüncesinde Siyasi, İtikadî ve Fıkhi Yorumlar²⁰⁵ ünitesinin "Caferilik" konusu olarak 129.-130. sayfalarda öğretilmektedir. (Ek- 7a, Ek- 7b)

Caferi Camilerinde görev yapan Ahundlar yaz kursları düzenleyerek mezhep mensubu çocuklara dini bilgiler öğretmeye çalışmaktadır. Ülkemizde Caferi fıkhında eğitim veren fakülte bulunmadığı için yüksek din eğitimi tahsili almak isteyen mezhep mensupları Kum, Necef gibi şehirlere giderek eğitim görmektedir.

²⁰⁴ Albayrak, a.g.e., s.83

²⁰⁵ Numan Konaklı, Hüseyin Çınar, Süleyman Emiroğlu, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10**, Ada Matbaacılık, Ankara, 2018, ss.129-130

3.1.6. Önemli Günler ve Geceler

Dini ya da mezhebi sosyal hayata etkin kılmanın en önemli araçlarından biri kutsal zamanlardır. Her din ve mezhep için sembol ifade eden önemli zaman dilimleri mevcuttur. Zira bir mezhep, toplumsal hayata ne kadar nüfus ederse kalıcılığı ve inandırıcılığı da o ölçüde artacaktır.²⁰⁶ Caferi mezhebi içinde önemli günler ve geceler bulunmaktadır. Caferi camilerinin organizesinde bu önemli günler ve geceler dua, ibadet ve etkinliklerle geçirilir.

3.1.6.1. Bayramlar

Caferiler, Fıtır (Ramazan) Bayramı, Kurban Bayramı, Gadir Bayramı, Peygamberin doğumu ve İmamların doğumu gibi günleri bayram olarak kutlarlar. Caferi mezhebi mensupları sünni mezhep mensuplarından Gadir bayramı ve 12 imamın doğum günlerini de bayram olarak kutlamaları ile ayrılmaktadır.

Fıtır bayramı, Ramazan ayı boyunca tutulması emredilen oruç ibadetini tamamladıktan sonra yapılan bayramdır. Şevval ayının ilk üç günü olarak kutlanır.

Kurban Bayramı, Zilhicce ayının 10. Gününden itibaren dört gün yapılan bayramdır. Dini bir terim olarak Kurban, ibadet maksadıyla belirli bir vakitte, belirli şartları taşıyan hayvanı usulünce kesmek ya da bu şekilde kesilen hayvana verilen isimdir.

Caferi mezhebine göre, Ramazan ve Kurban Bayramı namazları, masum imamın zuhuru döneminde farzdır ve cemaatle kılınması gerekir. İmamın gaybette olduğu şu dönemde ise müstehaptır.²⁰⁷

Caferi mezhebi mensupları Bayram ve Kandilleri ay takvimi esasına göre kutlar. Bu sebeple Caferi mezhebi mensupları sünni halktan bir gün sonra bayram yapmaktadır.

Zilhicce ayının 18'ini Gadir bayramı olarak kutlarlar. Bu tarihte Hz. Muhammed'in Gadir-i Hum'da Hz. Ali'yi imam tayin ettiğine inanılır. Bunlar: Ali b. Ebu Talip 13 Recep, Hasan b. Ali 15 Ramazan, Hüseyin b. Ali 3 Şaban, Ali Zeynel Abidîn 5 Şaban, Muhammed el-Bakır 1 Recep, Cafer es-Sadık 17 Rebiülevvel, Mûsâ

²⁰⁶ Habip Demir, "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler", e-Makalat Mezhep Araştırma Dergisi, C.10, S.2, Çorum, Güz 2017, ss.315-351

²⁰⁷ Keskin, a.g.e., s.253

el-Kâzım 7 Safer, Ali er- Rıza 11 Zilkade, Muhammed et-Takî el-Cevat 10 Recep, Ali en-Naki el-Hâdî 15 Zilhicce, Hasan b. Ali el-Askerî 10 Rebiülevvel ve Muhammed el-Mehdî el-Muntazar 15 Şaban olarak kutlanır.

3.1.6.2. Kandiller

İslam toplumunda gelenekselleşmiş beş kandil gecesi bulunmaktadır. Bu kandiller, Mevlit, Kadir Gecesi, Regaip, Miraç ve Berat kandilleridir. Kandil gecelerinin tespiti ay takvimi esas alınarak yapılmaktadır.

Caferi Mezhebi mensuplarının "Ehya Geceleri" olarak adlandırdıkları Ramazan ayının son 10 gününe ayrı bir önem verilir. Mezhep mensupları Ehya gecelerini evlerde ve camilerde ibadetle geçirmeye gayret gösterilir. Özellikle Ramazan ayının son 10 günündeki 19., 21. ve 23. geceler Caferi camilerinin cemaatle dolduğu gecelerdir.

Katılım Kadir Gecesi kadar kalabalık olmasa da Mevlit, Regaip, Miraç ve Berat kandilleri camilerde program hazırlanan kandil geceleridir.

3.1.7. Muharrem Ayı Faaliyetleri

Muharrem, tarihte birçok önemli olayın yaşandığı bir aydır. Öncelikle Muharrem, Kuran-ı Kerim'de belirtilen dört haram aydan biridir.²⁰⁸ Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiği ay olup, daha sonra hicri takvimin başlangıcı olarak kabul görmüştür. Bunun yanında, Hz. Nuh'un tufandan kurtulması, Hz. Yunus'un balığın karnından çıkması, Hz. İbrahim'in, Nemrut'un hazırlattığı ateşte yanmaması, Hz. Eyüp'ün iyileşmesi, Hz. İsa'nın doğum günü, Hz. Yakup'un gözlerinin tekrar açılması, Hz. Musa'nın Kızıl Denizi asasıyla yarıp geçmesi, Hz. Yusuf'un zindandan kurtulması²⁰⁹ gibi olayların bu ayda gerçekleştiğine inanılır.

Muharrem'in 10'una denk gelen Aşûrâ günü, Resul-i Ekrem'in kızı Hz. Fatıma ve Hz. Ali'nin oğlu İmam Hüseyin'in Kербela'da 72 taraftarı ile beraber şehit edildiği gündür. Bu sebeple Muharrem ayı Caferiler için Kербela vakasının yaşandığı tarih anlamına gelmektedir. Caferilere göre bahsedilen diğer hadiselerin hepsi uydurmadır. Bu olayların hiçbiri ayda gerçekleşmemiştir. Muharrem ayı yas ayıdır. Bu ayda Hz. Hüseyin'in ve onun yanında bulunan 72 taraftarının yası tutulur.

²⁰⁸ Kur'an-ı Kerim, Tevbe, 5. Ayet

²⁰⁹ Beder, a.g.e., s.9

Caferi Mezhebi mensupları, bu matemi yaşamak için her yıl etkinlikler düzenler. Bu etkinliklerin yoğun katılım sağlananı, Muharrem ayı yas faaliyetleridir. Bu faaliyetler, gelenekselleşmiş birçok ritüeli içinde bulundurur. Caferi nüfusun yoğun olduğu her yerde bu faaliyetler benzer şekillerde yapılmaktadır.

Caferi mezhebinin Muharrem ayında gerçekleştirdiği faaliyetler: Nuha, Mersiye ve Sinezenler, 10 Muharremden önce yapılan faaliyetler, 10 Muharrem günü yapılan faaliyetler ve 10 Muharremden sonra yapılan faaliyetler olarak dörde ayırabiliriz.

3.1.7.1. Nuha, Mersiye, Sinezen

Muharrem ayı yas faaliyetlerinin vaz geçilmez unsurlarından biri de Kerbela olayının anlatıldığı müziklerdir. Çünkü sosyokültürel yaşamın önemli bileşeni olan müzik, özellikle ritüeller bağlamında oynadığı dramatizeysen, duygusal yoğunlaşmayı sağlama gibi nitelikleri ile dini hayatın önemli bir parçasıdır.²¹⁰ Caferi Mezhebinde de yas faaliyetleri okunan nuha, mersiye ve sinezenlerle dinsel bir törene dönüşmektedir. Muharrem ayı boyunca sürekli söylenen nuha, mersiye ve sinezenler, insanlar acılarını ritimle dışa vurumlarıdır. Nuha, ölü için sesle, iniltiyle ağlamak, ağıt yakmak anlamında kullanılan bir kelimedir. Mersiye ise, Kerbela olaylarının manzum ve mensur olarak anlatılmasıdır.²¹¹ Sinezen daha çok İran'da Kerbela için yapılan anma merasimlerinde söylenen ağıtlar için kullanılan bir kelimedir.

Mersiye ve sinezenlerin büyük bir bölümü Azeri Türkçesi ile okunmaktadır ve içerik olarak Kerbela Vakasında bulunan isimleri kapsamaktadır.²¹² Ayrıca mersiyeler, beş bölümden meydana gelip; konu olarak içinde,²¹³ dünyanın geçiciliği, gaddarlığı, zalimliği, feleğe sitem, yas övgü, olayın tasviri ile dua ve temenni yer alır. Caferi Camilerde nuha, mersiye ve sinezenlerin kayıtlı olduğu bir defter bulunur. Önemli günler ve gecelerde cemaatten sesi güzel olan biri mersiye okur.

Kars Caferi mezhep mensuplarının Aşûrâ günü yaptığı Muharrem yürüyüşünde üzerinde büyük hoparlörler yüklü olan bir araba müzik sesinin dışarı

²¹⁰ İlkay Şahin, "Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik", AÜİFD XLIX (2008), S: II, ss.269-285

²¹¹ Öztürk, a.g.e., s.88

²¹² Yeliz Turmuş, **Caferilikte Mersiye ve Sinezen**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2018, s.31

²¹³ Öztürk, a.g.e., s.88

vermektedir. Tüm gruplar, bu arabadan dinletilen müziğin ritmine göre hareket ederler. Sine dövme mersiyelerinde eller göğse vurulur, baş dövme mersiyelerinde eller başa vurulur ve deste çekme mersiyelerinde zincirler sırtta vurulmaktadır. Okunan mersiyelerle, yapılan tüm faaliyetler, mezhepsel bir ayine dönüşür.

3.1.7.2. 10 Muharremden Önce Yapılan Faaliyetler

Muharrem ayının girmesi ile Caferi camilerinde gözle görülür bir hareketlilik dikkat çeker. Öncelikle Caferilere ait camilerin bahçe duvarlarındaki demirlere ya da caminin farklı yerlerine matemi simgeleyen siyah örtüler takılır.²¹⁴ Ve şehrin belli yerlerine Kerbela resimleri asılır.

Gönüllülerden oluşacak deste grupları, muharrem ayı girmeden seçilerek, muharrem ayının girmesi ile camilerde yer alan deste çekme yerlerinde, zincir vurma talimleri yapmaya başlarlar. Deste, matemliklerde ağıt söylemek, sine dövmek ve zincir vurmaya üzere cami çevresinde oturan gençlerden meydana gelen bir çeşit ağıt ekibidir.²¹⁵ Zincir vurma ve sine dövme talimleri, Muharrem ayının 10'una kadar günün belli vakitlerinde devam eder. Kars merkezde bulunan üç Caferi camiinin de deste grupları vardır.

Muharrem ayının girmesiyle camilerde cemaat sayısı artar ve başta Hz. Hüseyin'in zalimler tarafından şehadeti anlatılarak gözyaşları içinde nuhalar, mersiyeler okunarak sine dövülür. Kerbela'da yaşanan olaylar tekrar tekrar anlatılarak, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin acısı diri tutulmaya çalışılır.

Cami dernekleri 10 Muharremde gerçekleşecek yürüyüş için gerekli kıyafet ve sembollerin teminini sağlayarak deste gruplarını 10 muharrem yürüyüşüne hazırlarlar.

3.1.7.3. 10 Muharrem'de Yapılan Faaliyetler

10 Muharrem gününe "Aşûrâ" denir. Aşûrâ, Hz. Hüseyin'in ölüm yıldönümüdür. Caferiler, 10 muharrem günü camilerde erken saatlerde toplanılır. Nuhalar ve mersiyeler okunarak sine dövüp, deste çekerler. Hz. Ali Camiinden başlayarak, Garnizon Şehitliğine kadar sinezenlerin ritmine göre yürünür. Cami desteleri flamalarının arkasında ritimler yürürler. Bu yürüyüş sırasında deste grupları

²¹⁴ Demirci, a.g.e., s.47

²¹⁵ Üzüm, a.g.e., s.332

deste başlarının önderliğinde deste çekmeye devam eder. Yürüyüşe izleyici olarak katılan mezhep mensupları korteji kenardan takip ederek sine vururlar.

Yapılan muharrem yürüyüşün belli ritüelleri bulunmaktadır. Bunlar:

- 1) Zincir destesi
- 2) Sine destesi
- 3) Deste Başı
- 4) Nuha, Mersiye Sinezen okuma
- 5) Kasım otağı
- 6) Ali Asgar beşiği
- 7) Alem
- 7) Baş vurdurma ya da kan verme
- 8) Siyah, yeşil ve beyaz giyinme
- 9) Ali, Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları
- 10) Hz. Hüseyin posterleri
- 11) Nuha ve Mersiye okunan arabası
- 12) Zülfikar taşıma vb. ritüellerdir.²¹⁶

Kars Caferileri Muharrem yürüyüşünde Türk Bayrağı, Atatürk Posteri ve Hz. Hüseyin posterleri açar.

Acı, coşku, hüznün duyguları ile yapılan yürüyüş, garnizon mezarlığında son bulur. Bir kürsü kurularak Ahundlar, günün önemine binaen konuşmalar yapıp Nuha ve mersiyelerle yürüyüşü sonlandırır. Muharrem etkinlikleri, 10 muharrem günü Caferi Mezhebinin tanındığı ve haberlere konu olduğu tek gün olarak da bilinir.

3.1.7.4. 10 Muharrem'den Sonra Yapılan Faaliyetler

Aşûrâ gününden sonra Caferi camilerinde en önemli gün sefer ayı içindeki bulunan erbain anmasıdır. Erbain anması, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin yani aşûrâ'nın 40. günüdür. Bugün Caferi camilerinde Kur'an-ı Kerim okunup dualar edilerek Hz. Hüseyin bir daha anılır. Erbain çıkınca, Caferi mezhebinin yası da tamamlanmış olur. Caferi camileri ve Caferi halk günlük yaşantısına döner.

²¹⁶ Bkz. Erkan Beder, **İğdır İlinde Muharrem Ayı Törenleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011

3.1.8. Yas Ritüelleri

Yas, ölen birinin arkasından duyulan acı ve üzüntünün davranışlara dökülmesidir. Kerbela olayı da tüm İslam ümmeti için acının ve hüznün kaynağı olarak hayatımızda yerini alır. Caferi Mezhebi için Hz. Hüseyin'in Kerbela'da uğradığı saldırı ve yanındakilerle birlikte şehadeti, mezhep mensupları için daha özel bir anlam ifade eder. Bu sebeple Hz. Hüseyin'in ölüm yıldönümü olan 10 muharremde, Caferiler acı ve üzüntülerini davranışlarına açık bir şekilde yansıtırlar.

Benzer şekillerde ifade edilen bu acı ve üzüntü, bir yas kültürünü meydana getirmiştir. Bu kültüre göre Caferiler, her daim Hz. Hüseyin'in acısını içlerinde diri tutarlar. Çünkü Hz. Hüseyin, Caferi mezhebi için zalimler karşısında dik duruşu, karşılaşılan zorluklara sabretmeyi ve kötülüklerle mücadele etmenin sembolüdür.

Kars Caferilerinin muharrem ayı içerisinde gerçekleştirdikleri yas ritüelleri:

- 1) Hz. Hüseyin'in acısını akılda tutmak,
- 2) Muharrem ayında siyah giyinmek;
- 3) Sünnet, nişan, düğün gibi eğlenceleri muharremde yapmamak
- 4) Muharrem ayı boyunca süslenmemek
- 5) Sine dövmek
- 6) Deste çekmek
- 7) Nuha, mersiye okumak ya da dinlemek
- 8) Oruç tutmak
- 9) Kerbela ziyareti yapmak
- 10) Nafile namaz kılmak
- 11) Dua ve ibadetlerde her daim Kerbela şehitlerini anmak
- 12) Çok gülmemek
- 13) Muharrem etkinliklerine katılmak
- 14) Haksızlık karşısında susmamak vb. şeklindedir.

IV. BÖLÜM BULGULAR

4.1. Örneklem Grubunun Özellikleri

4.1.1. Cinsiyete Göre Dağılım

Tablo 1. Cinsiyet

Cinsiyetiniz?		N	%
Cinsiyet	Kadın	223	44,6
	Erkek	277	55,4
	Toplam	500	100

Tablo 1’de katılımcıların cinsiyete göre dağılımı yer almaktadır. Erkek katılımcılar %55,4 ile 277 kişi; kadın katılımcılar %44,6 ile 223 kişidir. İstatistik Kurumu verilerine göre Kars nüfusu %51,05 erkek ve %48,95’i kadından oluşmaktadır. Örneklem grubunun kadın- erkek dağılımı Kars nüfusunun demografik yapısına uygundur.

4.1.2. Yaş Grubuna Göre Dağılım

Tablo 2. Yaş

Yaşınız?		N	%
Yaş	15-24 yaş	175	35
	25-34 yaş	89	17,8
	35-44 yaş	97	19,4
	45-54 yaş	74	14,8
	55 yaş ve üstü	65	13
	Toplam	500	100

Tablo 2’de katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcılar 15- 24 yaş grubunda 175, 25-34 yaş grubunda 89, 35- 44 yaş grubunda 97, 45- 54 yaş grubunda 74, 55 ve üstü yaş grubunda 65 kişiden oluşmaktadır. 25- 34 yaş grubunun 15- 24 yaş grubuna göre azalma göstermesinin eğitim, iş ve askerlik gibi sebeplerle başka şehirlere göç olduğu kanaatindeyiz.

4.1.3. Eğitim Durumuna Göre Dağılım

Tablo 3. Eğitim

Eğitim durumunuz?		N	%
Eğitim Durumu	Okuma-yazma bilmiyor	8	1,6
	İlkokul Mezunu	32	6,4
	Ortaokul Mezunu	90	18
	Lise Öğrenci ve Mezun	247	49,4
	Üniversite Öğrenci ve Mezun	113	22,6
	Diğer	10	2
	Toplam	500	100

Tablo 3'te katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Eğitim, dinin anlaşılması ve sosyal hayata aktarımında önemli bir değişkendir. Örneklem grubunun eğitim durumuna baktığımızda en yüksek oran %49,4 ile lise eğitimidir. Ülkemizde 4+4+4 zorunlu eğitim sistemi olduğu için lise eğitimi almaya devam eden ve lise eğitimini tamamlayan 15- 24 yaş grubunda insan sayısı fazladır. 15- 18 yaş aralığında bulunan katılımcılar lise öğrencisidir. Katılımcıların %22,6'sı üniversite öğrencisi veya mezunu durumundadır. Kars ilinde Kafkas Üniversitesinin bulunması, Caferi mezhep mensuplarının üniversitede okuma ve üniversiteden mezun olma durumunu arttırdığı gözlemlenmiştir. Tabloda, Lise öğrenci ve mezun, Üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumu dışında %18,0 ile ortaokul mezunu, %6,4 ile ilkokul mezunu, %2,0 ile diğer ve %1,6 ile okuma-yazma bilmeyen katılımcılar gösterilmiştir.

4.1.4. Mesleki Duruma Göre Dağılım

Tablo 4. Meslek

Mesleğiniz?		N	%
Meslek	Öğrenci	99	19,8
	Öğretmen	28	5,6
	Esnaf	62	12,4
	Memur	65	13
	Ev Hanımı	84	16,8
	Serbest Meslek	91	18,2
	Diğer	71	14,2
	Toplam	500	100

Tablo 4'te katılımcıların meslek durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların 99'u öğrenci, 28'i öğretmen, 62'si esnaf, 65'i memur, 84'ü ev hanımı, 91'i serbest meslek ve 71 kişi "diğer" seçeneğini işaretlemiştir.

Kars, sosyal ve ekonomik imkanların kısıtlı olduğu, iklim koşullarının zor olduğu bir şehirdir. Bu durum şehirde var olan meslek gruplarını da sınırlandırmaktadır. Katılımcılardan diğer seçeneğini işaretleyenler arasında doktor, emekli, din adamı, cami derneklerinde çalışan gönüllüler gibi insanların olduğu gözlemlenmiştir. Mezhep mensupları içinde %16,8 ile ev hanımları önemli bir orana sahiptir.

4.1.5. Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılım

Tablo 5. Aylık Gelir

Aylık gelir durumunuz?		N	%
Aylık Gelir Durumu	1000-2500 TL arası	74	14,8
	2501-3500 TL arası	106	21,2
	3501-4500 TL arası	82	16,4
	4501-6000 arası	39	7,8
	6001 ve üstü	25	5
	Diğer	174	34,8
	Toplam	500	100

Tablo 5'te katılımcıların aylık gelir durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Kişilerin ekonomik durumu dini ve sosyal hayatına etki eder.²¹⁷ Çünkü İslam dininde

²¹⁷ Balamir, a.g.e., s.27

malla yapılan Zekât, Sadaka ve hac gibi ibadetler bulunmaktadır. Örneklem grubunun ekonomik tabanı özellikle malla yapılan ibadetlerde meydana gelen değişimin tespiti açısından önemlidir. Katılımcılardan 74 kişi 1000-2500 arasında, 106 kişi 2501-3500 lira arasında, 82 kişi 3501-4500 lira, 39 kişi 4501-6000 lira arasında, 25 kişi 6001 ve üstü, 174 kişi diğer gelire sahip olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 15- 24 yaş grubundaki öğrenciler ve ekonomik bir geliri bulunmayan ev hanımları "diğer" seçeneğini işaretledikleri gözlemlenmiştir. Gelir grupları Kars ilinin ekonomik tabanı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

4.1.6. Kendini İfade Etme Biçimine Göre Dağılım

Tablo 6. Kendini İfade Etme Biçimi

Hangi kelime sizi daha iyi ifade eder?		N	%
Kendini İfade Etme Biçimi	Azeri	184	36,8
	Caferi	202	40,4
	Sünni	14	2,8
	Müslüman	93	18,6
	Diğer	7	1,4
	Toplam	500	100

Tablo 6'da katılımcıların kendini ifade etme biçimine göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcılar kendini %40,4 ile "Caferi", 36,8 ile "Azeri", 18,6 ile "Müslüman", 2,8 ile "Sünni" olarak ifade etmektedir. Katılımcıların %1,4'ü bu tanımlamalar dışında kendini "Türk" ve "Şii" gibi kelimelerle de ifade etmiştir. Örneklem grubunun kendini ifade etmekte farklı ifade biçimlerini kullandığı görülmektedir. Bu ifadeler, etnik kökene ve dini kimliğe dayalı ifadelerdir. Örneklem grubu bu soruya cevap verirken "Azeri mi, yoksa Caferi mi?" diye ikilem arasında kaldığı dikkat çekmiştir. Ayrıca Caferi mezhebi mensubu oldukları halde sünni ifadesini işaretleyen 14 katılımcı da dikkat çekmiştir. Görüşmelerimiz sırasında mezhepsel kimliğini söylemek istemeyenlerin kendini "Sünni" olarak tanıttığı da gözlemlenmiştir.

4.1.7. Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Camiye Göre Dağılım

Tablo 7. Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Cami

Yakınında oturduğunuz ve ibadet etmeyi tercih ettiğiniz cami aşağıdakilerden hangisidir?		N	%
Tercih Edilen Cami	Ehli Beyt Işıklı Cami	223	44,6
	Çarşı Hz. Ali Cami	155	31
	Kamer Kesemenli Cami	97	19,4
	Sünni Bir Cami	25	5
	Toplam	500	100

Tablo 7’de katılımcıların yakınında oturduğu veya ibadet için tercih ettiği cami durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Kars il merkezinde Caferi mezhebine ait üç cami bulunmaktadır. Katılımcılardan 223’ü Ehl-i Beyt Işıklı Camisini, 155’i Çarşı Hz. Ali camisini ve 97’si Kamer Kesemenli camisini tercih etmiştir.

Ehl-i Beyt Işıklı Cami Türkiye’deki ilk Caferi cami olduğu, merkezi bir konumda yer aldığı ve çevresinde çok sayıda mezhep mensubu ikamet ettiği için önemlidir. Çarşı Hz. Ali Cami, bulunduğu konum itibari ile daha çok ticaret faaliyetlerinin yapıldığı bir yerdedir. Bu sebeple cemaati daha çok çevresinde bulunan çarşı esnafıdır. Evi sünni camiye yakın olan ve namazını sünni camide de kılan mezhep mensubu da gözlemlenmiştir.

4.1.8. Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılma Göre Dağılım

Tablo 8. Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas (matem) faaliyetlerine katılır mısınız?		N	%
Yas Faaliyetlerine Katılım	Katılmam	10	2
	Bir kez katıldım	19	3,8
	Birkaç kez katıldım	106	21,2
	Çoğu zaman katılırım	144	28,8
	Her yıl düzenli olarak katılırım	221	44,2
	Toplam	500	100

Tablo 8’de katılımcıların Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Muharrem ayı Şii mezheplerin Hz.

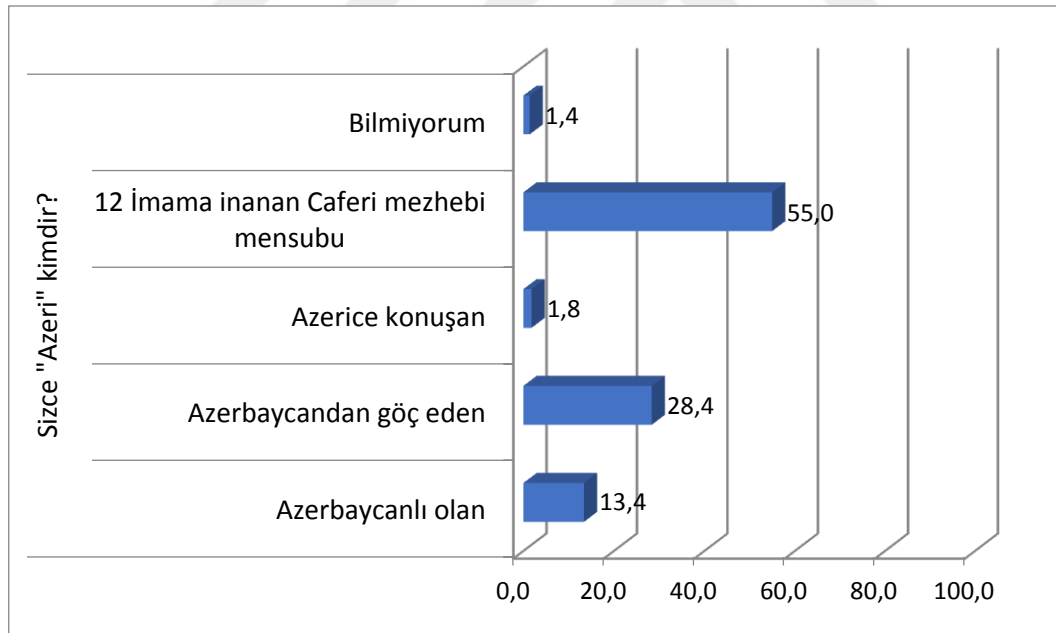
Hüseyin'in Kerbela'da şehit edildiği ay olması nedeni ile farklı bir anlam ifade eder. Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensupları da Muharrem ayında Hz. Hüseyin'in şehadetinden dolayı yas faaliyetleri gerçekleştirir. Muharrem ayı yas faaliyetlerine Katılımcıların %44,2 ile 221 kişi "Her yıl düzenli katılırim", %28,8 ile 144 kişi "Çoğu zaman katılırim", %21,2 ile 106 kişi " Birkaç kez katıldım" seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcılardan yas faaliyetlerine "Katılmam" diyen 10 kişidir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılımın yüksek olması "Caferi mezhebinde, dinin sosyal hayattaki en önemli yansıması muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetleridir" hipotezini desteklemektedir.

4.2. Kimlik Olgusu ile İlgili Bulgular

4.2.1. "Azeri" Kelimesinin Tanımı ile İlgili Bulgular

Tablo 9. "Azeri" Kelimesinin Tanımı

Tablo 9'da "Azeri" kelimesinin tanımına göre dağılım yer almaktadır. Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensupları Azerbaycan'dan göçle gelen Türk boylarıdır. Etnik bir kimlik ifade eden "Azeri" kelimesi zamanla mezhepsel bir anlam ifade ederek sünni mezhep mensuplarından farklılığı ifade etmek için kullanılmıştır. Katılımcıların %55'i "12 İmama inanan Caferi Mezhebi mensubu" seçeneği

işaretleyerek "Azeri" kimliğindeki bu değişimi ortaya koymuştur. Etnik kimlik ve dini kimlik ayrımının farkında olan katılımcılar %28,4 ile "Azeri" kelimesini daha çok Azerbaycan'dan göç eden anlamında kullanmıştır.

Caferi mezhebi mensuplarına ait camilerin "Azeri Cami" olarak adlandırılmaktadır. Bu durum "Kars Caferi mezhebi mensupları için 'Azeri' kelimesi, sünni halktan mezhepsel farklılıklarını da ifade etmek için kullandıkları mezhepsel bir kimliğe dönüşmüştür" hipotezini desteklemektedir.

Tablo 10. "Azeri" Kelimesinin Tanımı / Yaş

Sizce "Azeri" kimdir?	Azerbaycanlı olan	Azerbaycan'dan göç eden	Azerice konuşan	12 İmama inanan Caferi mezhebi mensubu	Bilmiyorum
15-24 yaş	10,3%	21,8%	3,4%	62,2%	2,3%
25-34 yaş	15,9%	25,0%	0,0%	59,1%	0,0%
35-44 yaş	14,6%	39,6%	1,0%	41,7%	3,1%
45-54 yaş	15,1%	27,4%	1,4%	56,1%	0,0%
55 yaş ve üstü	13,8%	35,4%	1,5%	49,3%	0,0%
Toplam	13,3%	28,5%	1,8%	55,0%	1,4%

Tablo 10'da "Azeri" kelimesinin tanımının yaş gruplarına göre dağılımı yer almaktadır. Tüm yaş gruplarında "Azeri" kelimesi "12 İmama inanan Caferi mezhebi mensubu" kişiler olarak tanımlanmıştır. Etnik kimliklerin ön planda olduğu bir dönemde mezhepsel farklılığı da bünyesine almış "Azeri" kelimesi her yaş grubunda aynı manada kullanılmıştır. "Azeri" kelimesi 15-24 yaş grubunda %62,2 ile; 25-34 yaş grubunda da %59,1 ile mezhepsel bir kimlik olarak işaretlenmiştir. Bu durum genç nüfusun "Azeri" kelimesini etnik kimlikten ziyade mezhepsel bir kimlik olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Tablo 11. "Azeri" Kelimesinin Tanımı / Eğitim

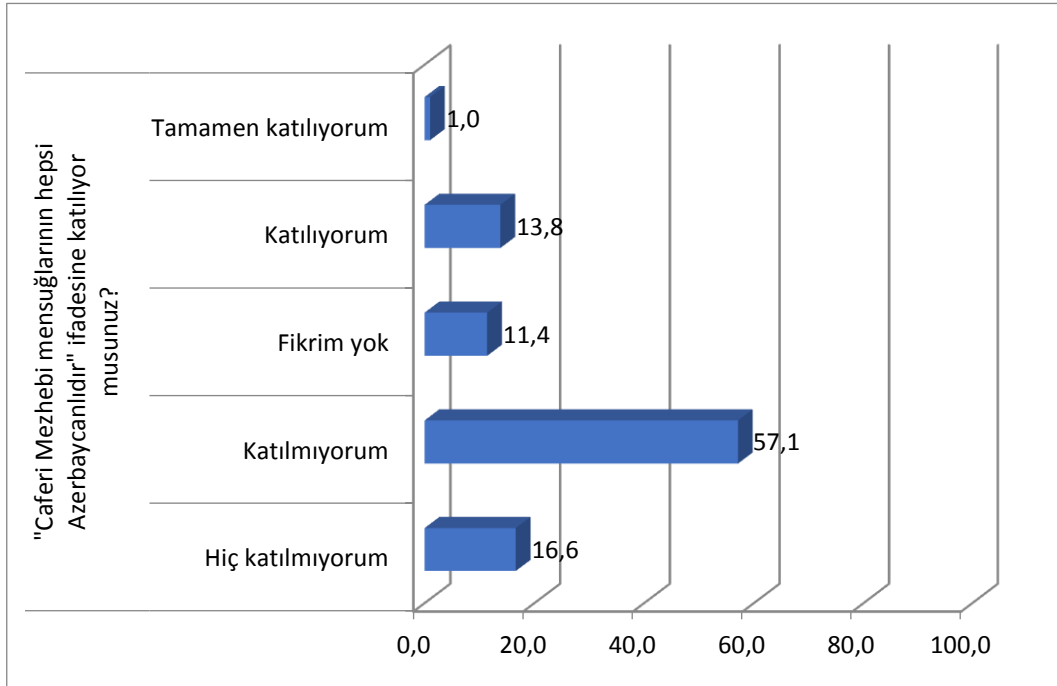
Sizce "Azeri" kimdir?	Azerbaycanlı olan		Azerbaycan'dan göç eden		Azerice konuşan		12 İmama inanan Caferi mezhebi mensubu		Bilmiyorum	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Okuma-yazma bilmiyor	2	25,0	0	0,0	0	0,0	6	75,0	0	0,0
İlkokul mezunu	8	25,0	8	25,0	0	0,0	16	50,0	0	0,0
Ortaokul mezunu	10	11,1	20	22,3	1	1,1	57	63,3	2	2,2
Lise öğrenci ve mezun	27	11,0	60	24,4	6	2,4	148	60,2	5	2,0
Üniversite öğrenci ve mezun	18	15,9	49	43,4	1	0,9	45	39,8	0	0,0
Diğer	2	20,0	5	50,0	1	10,0	2	20,0	0	0,0
Toplam	67	13,4	142	28,5	9	1,8	274	54,9	7	1,4

Tablo 11'de "Azeri" kelimesinin tanımının eğitim durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Eğitim durumuna göre okuma- yazma bilmeyenlerin %75'i, İlkokul mezunlarının %50'si, ortaokul mezunlarının %63,3'ü, Lise öğrenci ve mezunlarının %60,2'si, Üniversite öğrenci ve mezunlarının %39,8'i "Azeri" kelimesini "12 İmama inanan Caferi mezhebi mensubu" olarak tanımlamıştır.

Eğitim durumuna göre Üniversite öğrenci ve mezunlarının %43,4'ü, "Diğer" seçeneğini işaretleyen katılımcıların %50,0'ı "Azerbaycan'dan göç eden" seçeneğini işaretlemiştir. Eğitim durumu üniversite öğrenci ve mezun ile "Diğer" olan katılımcılar "Azeri" kelimesini etnik kimlik olarak "Azerbaycan'dan göç eden" şeklinde değerlendirdikleri görülmektedir.

4.2.2. "Caferi Mezhep Mensuplarının Hepsini Azerbaycanlıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular

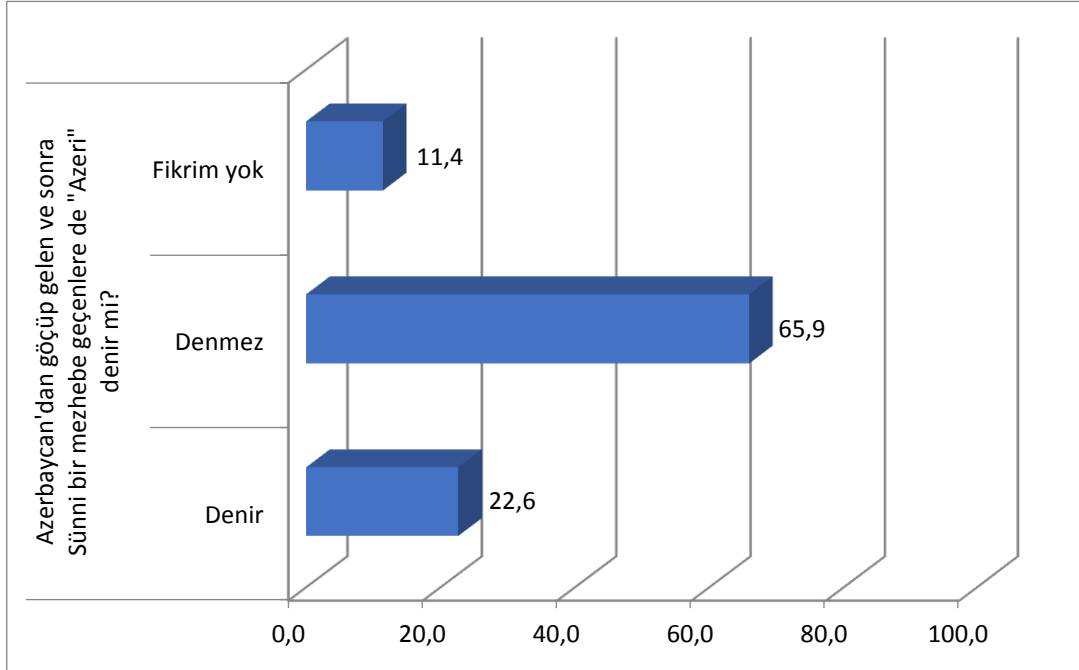
Tablo 12. "Caferi Mezhebi Mensuplarının Hepsini Azerbaycanlıdır" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 12’de “Caferi Mezhebi mensuplarının hepsi Azerbaycanlıdır” ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %57,1’i bu ifadeye "Katılmıyorum", %16,6’sı "Hiç katılmıyorum" seçeneğini işaretlemiştir. Bu durum, mezhep mensuplarının "Azeri" kelimesini sadece mezhepsel farklılığı ifade eden dini bir kimlik olarak da kullanmadıklarını göstermektedir.

4.2.3. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de 'Azeri' denir mi?" İfadesi ile ilgili Bulgular

Tablo 13. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?"

Tablo 13'te "Azerbaycan'dan göçüp gelen sonra sünni bir mezhebe geçenlere de "Azeri" denir mi?" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %65,9'u "Denmez" seçeneğini işaretlerken, %11,4 "Fikrim yok" seçeneğini işaretlemiştir. Kars'ta yaşayan ve kendini "Azeri" kimliği ile tanımlayan mezhep mensuplarına göre Azerbaycan'dan göçle gelen ve sünni bir mezhebe geçenlere "Azeri" denmez.

İlyas Üzüm Caferiler üzerine yaptığı doktora çalışmasında, Azeri asıllı olup da sünni mezhebe geçenlere "Karapapak" ve "Terekeme" denildiğini belirtmiştir.²¹⁸ "Azeri", "Karapapak ve Terekeme" 1910 sonrası Doğu Anadolu Bölgesine Rusya'dan göçle gelen Türk boylarıdır. Boylar arasındaki fark Azeri'lerin Şii, olarak kalması, Karapapak ve Terekemeler'in sünni mezhebe geçmiş olmalarıdır.

²¹⁸ Üzüm, a.g.e., s.24

Tablo 14. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?" / Kendini İfade Etme Biçimi

"Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?"	Denir	Denmez	Fikrim yok
Azeri	15,9%	70,9%	13,2%
Caferi	24,6%	65,7%	9,5%
Sünni	41,7%	50,0%	8,3%
Müslüman	31,9%	57,1%	11,0%
Diğer	20,0%	20,0%	60,0%
Toplam	23,1%	65,2%	11,7%

Tablo 14'te "Azerbaycan'dan göçüp gelen sonra sünni bir mezhebe geçenlere de "Azeri" denir mi?" ifadesinin ile kendini ifade etme biçimine göre dağılımı yer almaktadır. Kendini "Azeri", "Caferi", "Sünni" ve "Müslüman" olarak tanımlayan katılımcılar, Azerbaycan'dan göçüp gelen sonra sünni bir mezhebe geçenlere de Azeri denmeyeceğini belirtmektedir. Kendini "Diğer" kategoride değerlendirenlerin ise %60 "Fikrim yok" seçeneğini işaretlemiştir. Tabloya göre mezhep mensupları kendileri hangi kimlikle ifade ederse etsin "Azeri" kelimesi artık dini bir kimlik hüviyeti kazanmıştır.

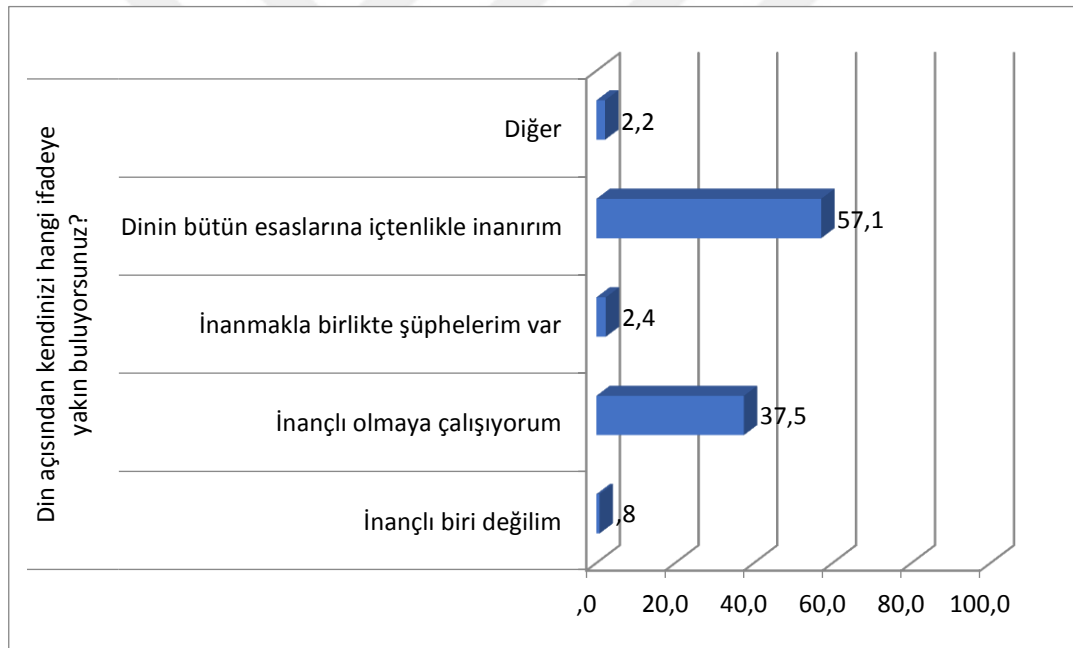
Tablo 15. "Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?"/ Eğitim

"Azerbaycan'dan Göçüp Gelen Sonra Sünni Bir Mezhebe Geçenlere de Azeri Denir mi?"	Denir	Denmez	Fikrim yok
Okuma-yazma bilmiyor	37,5%	62,5%	0,0%
İlkokul mezunu	21,9%	75,0%	3,1%
Ortaokul mezunu	13,3%	75,6%	11,1%
Lise öğrenci ve mezun	22,0%	65,4%	12,6%
Üniversite öğrenci ve mezun	31,3%	60,7%	8,0%
Diğer	20,0%	20,0%	60,0%
Toplam	22,7%	65,9%	11,4%

Tablo 15'te "Azerbaycan'dan göçüp gelen sonra sünni bir mezhebe geçene de Azeri denir mi?" ifadesinin eğitim durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Okuma yazma bilmeyen, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise öğrenci ve mezun, üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumuna sahip katılımcıların Azerbaycan'dan göçüp gelen sonra sünni bir mezhebe geçene de "Azeri" denmeyeceğini belirtmektedir. "Diğer" eğitim durumunu işaretleyen katılımcılar %60,0 ile "Fikrim yok" demiştir. Gözlemlerimiz eğitim seviyesi ne olursa olsun Azerbaycan'dan göçüp gelen ve Sünni bir mezhebe geçen insanlara "Azeri" denmeyeceğini göstermektedir.

4.2.4. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini Nasıl İfade Ettiği ile İlgili Bulgular

Tablo 16. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini Nasıl İfade Ettiğine Göre Dağılım

Tablo 16'da Din açısından kendini ifade etme biçimine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %57,1'i "Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım", %34,5'i "İnançlı olmaya çalışıyorum", %2,4 "İnanmakla birlikte şüphelerim var", %2,2 "Diğer", %0,8 ise "İnançlı biri değilim" seçeneklerini işaretlemiştir. İnançlı olmak mezhep mensupların için "Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmek" ve "emredilen ibadetleri yapmak" anlamında bir olgudur. Katılımcıların %57,1'i kendini Allah'ın varlığına ve birliğine inanan ve emredilen ibadetleri yapan kişiler olarak tanımlamıştır. "İnançlı olmaya çalışıyorum" seçeneğini işaretleyen katılımcıların

görüşmelerde Allah'ın varlığına ve birliğine inanan ama emredilen ibadetleri yerine getirmeyen ve getiremeyen mezhep mensupları olduğu ifade etmektedirler.

Tablo 17. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini İfade Etme / Yaş

Din açısından kendinizi hangi ifadeye yakın buluyorsunuz?	İnançlı biri değilim	İnançlı olmaya çalışıyorum	İnanmakla birlikte şüphelerim var	Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım	Diğer
15-24 yaş	0,6%	46,8%	2,9%	48,0%	1,7%
25-34 yaş	0,0%	38,7%	1,1%	59,1%	1,1%
35-44 yaş	2,1%	40,6%	5,2%	50,0%	2,1%
45-54 yaş	1,4%	26,0%	1,4%	65,7%	5,5%
55 yaş ve üstü	0,0%	16,9%	0,0%	81,6%	1,5%
Toplam	0,8%	37,2%	2,4%	57,4%	2,2%

Tablo 17’de Dindarlık olgusu açısından kendini ifade etme ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. "Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım" seçeneği %81,6 ile 55 yaş ve üstü, %65,7 ile 45-54 yaş grubu, %59,1 ile 25-34 yaş grubu, %50,0 ile 35-44 yaş grubu ve %48,0 ile 15-24 yaş grubu tarafından işaretlenmiştir. Yaş grubu arttıkça dindarlık olgusunda artış gözlemlenmiştir. "Dindarlık" olgusunu araştıran diğer bir çalışma yapan Ali Albayrak benzer bir sonuçla, Ankara Keçiören’de yaşayan Caferiler üzerinde yapmış olduğu çalışmasında yaş faktörüne bağlı olarak inanç düzeylerinde bir artışın varlığına dikkat çeker.²¹⁹

219 Albayrak, a.g.e., s. 96

Tablo 18. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini İfade Etme / Eğitim

Din açısından kendinizi hangi ifadeye yakın buluyorsunuz?	İnançlı biri değilim	İnançlı olmaya çalışıyorum	İnanmakla birlikte şüphelerim var	Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım	Diğer
Okuma-yazma bilmiyor	0,0%	37,5%	0,0%	62,5%	0,0%
İlkokul mezunu	0,0%	34,4%	0,0%	65,6%	0,0%
Ortaokul mezunu	0,0%	22,2%	2,2%	72,3%	3,3%
Lise öğrenci ve mezun	0,8%	40,9%	2,0%	53,9%	2,4%
Üniversite öğrenci ve mezun	0,9%	46,9%	3,5%	48,7%	0,0%
Diğer	10,0%	0,0%	0,0%	70,0%	20,0%
Toplam	0,8%	37,6%	2,2%	57,2%	2,2%

Tablo 18’de Dindarlık olgusu açısından kendini ifade etme ile eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. "Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım" seçeneği %72,3 ile Ortaokul mezunu, %70,0 ile Diğer, %65,6 ile İlkokul mezunu, %62,5 ile Okuma-yazma bilmiyor, %53,9 ile Lise öğrenci ve mezun, %48,7 ile Üniversite öğrenci ve mezun katılımcılar tarafından işaretlenmiştir. Eğitim seviyesine bağlı olarak dindarlık seviyesinde bir düşüş dikkat çekmektedir. Figen Balamir Karakoyunlu'da yapmış olduğu çalışmasında da eğitim düzeyi arttıkça dindarlık düzeyinde bir düşüş göze çarpmaktadır.²²⁰

%40,9 ile Lise öğrenci ve mezun, %46,9 ile Üniversite öğrenci ve mezun "İnançlı olmaya çalışıyorum" seçeneğini işaretlemiştir. Lise öğrenci ve mezun ile Üniversite öğrenci ve mezun eğitim düzeyindeki katılımcılar "İnançlı olmaya çalışıyorum" seçeneğini Allah'ın varlığına ve birliğine inandıkları halde emredilen ibadetleri yerine getirmediikleri için işaretlediklerini söylemişlerdir.

²²⁰ Balamir, a.g.e., s.48

Tablo 19. Dindarlık Olgusu Açısından Kendini İfade Etme / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

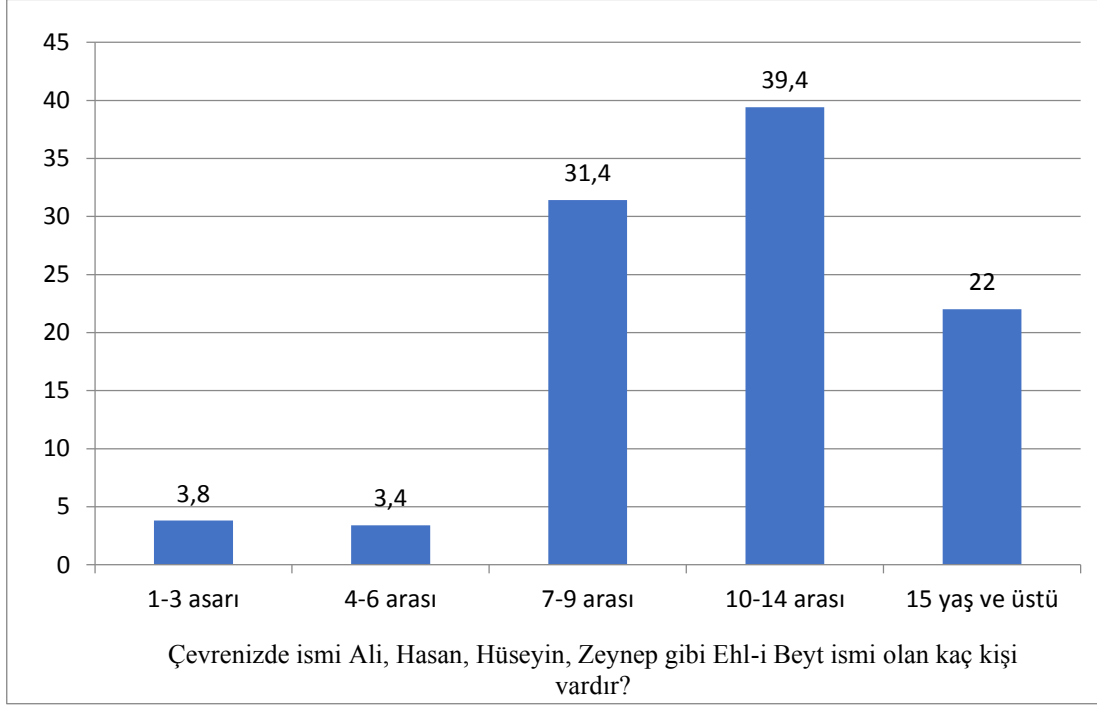
Din açısından kendinizi hangi ifadeye yakın buluyorsunuz?	İnançlı biri değilim	İnançlı olmaya çalışıyorum	İnanmakla birlikte şüphelerim var	Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım	Diğer
Katılmam	0,0%	30,0%	40,0%	20,0%	10,0%
Bir kez katıldım	5,3%	36,8%	5,3%	36,8%	15,8%
Birkaç kez katıldım	1,9%	49,5%	0,0%	47,6%	1,0%
Çoğu zaman katılırım	0,7%	40,3%	3,5%	52,7%	2,8%
Her yıl düzenli olarak katılırım	0,0%	30,3%	,9%	67,9%	,9%
Toplam	0,8%	37,5%	2,4%	57,1%	2,2%

Tablo 19’da Dindarlık olgusu açısından kendini ifade etme ile Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılımın karşılaştırması yer almaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım arttıkça dinin bütün esaslarına içtenlikle inanma durumu da artmıştır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine her yıl düzenli olarak katılan katılımcılar, %67,9 "Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım" diyenlerdir. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılmayanlar, %20,0 ile dinin bütün esaslarına içtenlikle inandıklarını belirtmişlerdir.

Kendini "Dinin bütün esaslarına içtenlikle inanırım" diye ifade eden katılımcılar inançlarının bir gereği olarak dini törenlere de katılma isteği duymaktadır. Dini törenlere katılan insanlar ise kendini daha dindar olarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.

4.2.5. Çevresinde İsmi Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynep Gibi Ehl-i Beyt İsmi Olan İnsan Sayısına Göre Bulgular

Tablo 20. Çevresinde İsmi Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynep Gibi Ehl-i Beyt İsmi Olan İnsan Sayısına Göre Dağılım

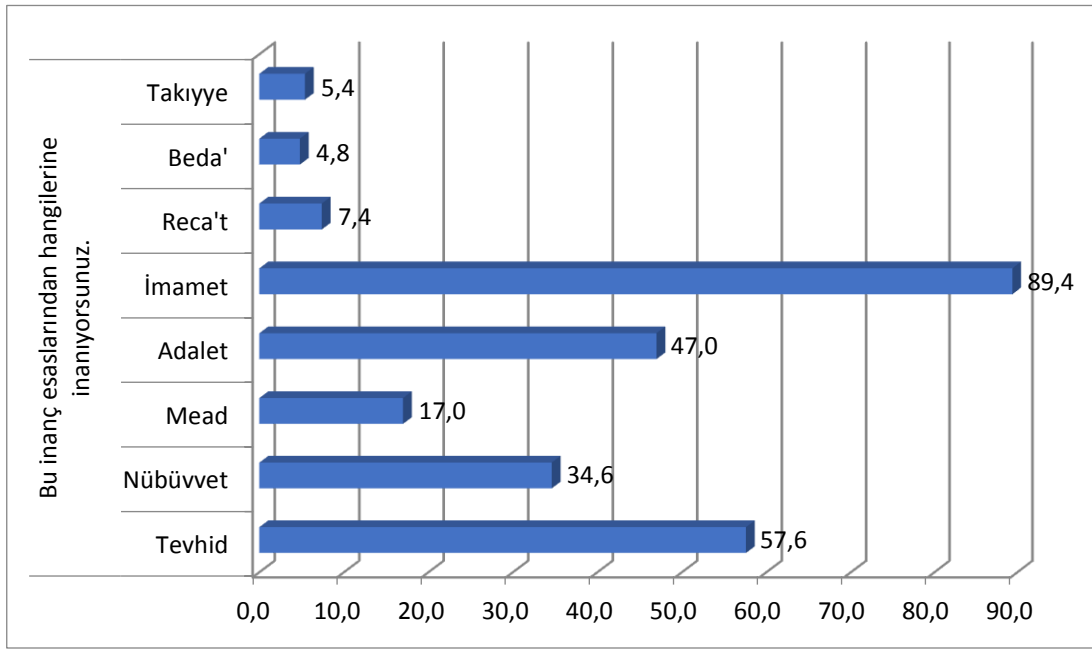
Tablo 20'de katılımcıların %3,8'inin çevresinde 1-3 arasında, %3,4'ünün çevresinde 4-6 arasında, %31,4'ünün çevresinde 7-9 arasında, %39,4'ünün çevresinde 10-14 arasında, %22,0'ının çevresinde 15 ve üstü ismi Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynep gibi Ehl-i Beyt ismi olan İnsan yaşamaktadır. Bu durum, mezhep mensuplarının mahallelerde oturmalarından, Akrabalık bağlarının güçlü olmasından kaynaklanabilir. Diğer sebep ise Mezhep mensuplarının dini hassasiyetlerinden dolayı yeni doğan çocuklarına Ehl-i Beyt isimleri vermeleridir. Gözlemlerimize göre de her evde Ehl-i Beyt ismi taşıyan en az bir kişi bulunur. Filiz Demirci *Caferilerin Örf ve Adetleri* tezinde, Caferilik bilincine sahip olanla mezhep mensuplarının erkek çocuklarına; Murtaza, Mehdi, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin, Abbas, Ali Asker, Ali Ekber, Cafer, Kasım vb. kız çocuklarına ise; Fatma, Zehra, Zeynep, Rugayye, Kübra, Betül, Büşra gibi isimler konduğunu belirtmiştir.²²¹

²²¹ Demirci, a.g.e., s.37

Kars Caferi mezhep mensupları Hz. Ali'ye muhalefet ettiğine inanılan Ömer, Ebu Bekir, Osman, Ayşe, Talha, Zübeyr gibi isimlere rastlamak zordur. Tablodan da anlaşılacağı üzere Kars Caferilerinde, dini algılar sosyal hayatın bir gerçeği olan isim koyma davranışına da gözle görülür bir şekilde sirayet etmektedir.

4.3. İnanç Esasları ile İlgili Bulgular

Tablo 21. İnanç Esaslarına İnanmaya Göre Dağılım

Tablo 21'de inanç esaslarına inanmaya göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %89,4'ü İmamet, 57,6 ile Tevhid, 47,0 ile Adalet, 34,6 ile Nübüvvet, 17,0 ile Mead, 4,7 ile Reca't, 5,4 ile Takıyye ve %4,8 ile Beda' kavramını işaretlemiştir. Tablo da katılımcıların Tevhid, Nübüvvet, Mead gibi inkâr edenin Müslüman dahi sayılmadığı²²² inanç esaslarını Allah'ın varlığına ve birliğine, Peygamberlerine ve ahiret gününe inandıklarını söyledikleri halde işaretlemedikleri görülmektedir.

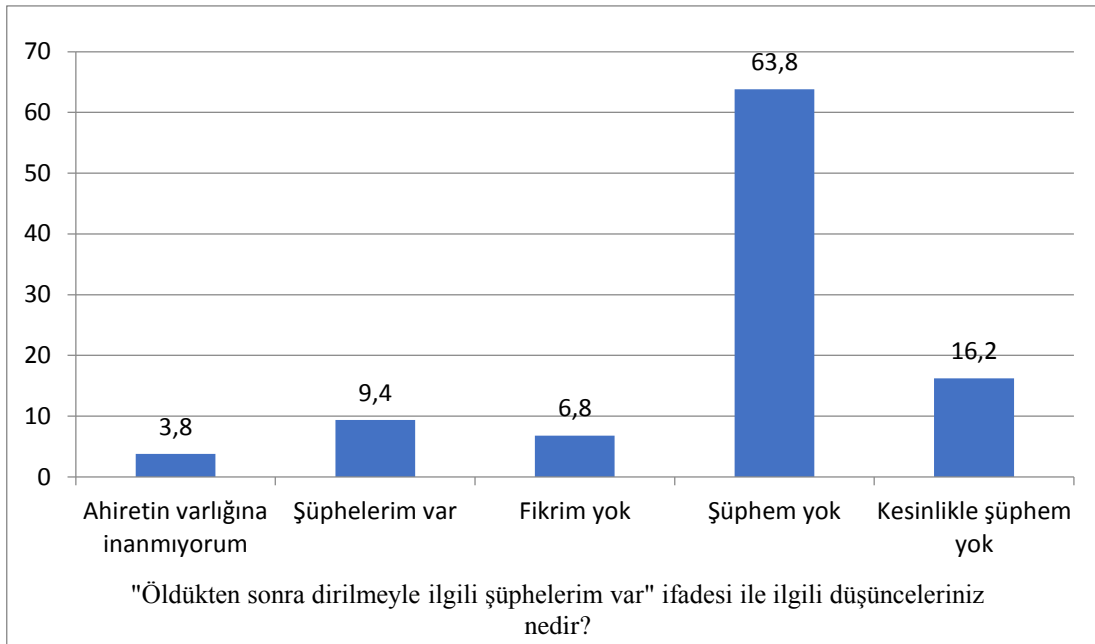
Anket uygulaması esnasında Üniversite mezunu bir katılımcı Tevella-Teberra'nın, diğer bir katılımcı ise Mead 'in anlamını sormuştur. Mezhep mensupları anlamları hakkında fikirleri olmadığı için sadece bildikleri "İmamet", "Tevhit" ve "Adalet" seçeneklerini işaretlemiştir. Görüşmelerimizde Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensupları Tevhid, Nübüvvet, Mead, İmamet ve Adalet inanç esaslarına

²²² Kaşifül- Gıtâ, a.g.e., s.42

büyük oranında inandıkları gözlemlenmiştir. Özellikle Caferi mezhep mensupları Takıyye, Reca't, Beda' gibi kavramları hiç duymadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum, Caferi mezhebi mensuplarının Mezhebin Fürû'u'd Dini olarak bilinen temel inanç esaslarını "Tevhit", "Nübüvvet", "Mead", "İmamet", "Adalet", "Takıyye", "Reca't" ve "Beda'" gibi kavramları kavramsal olmaktan ziyade Allah'a, Ahiret Gününe, 12 İmama inanmak olarak bildikleri tespit edilmiştir.

4.3.1. Ahiret İnancı İlgili Bulgular

Tablo 22. "Öldükten Sonra Dirilmeye İlgili Şüphelerim Var" İfadesine Göre Dağılım

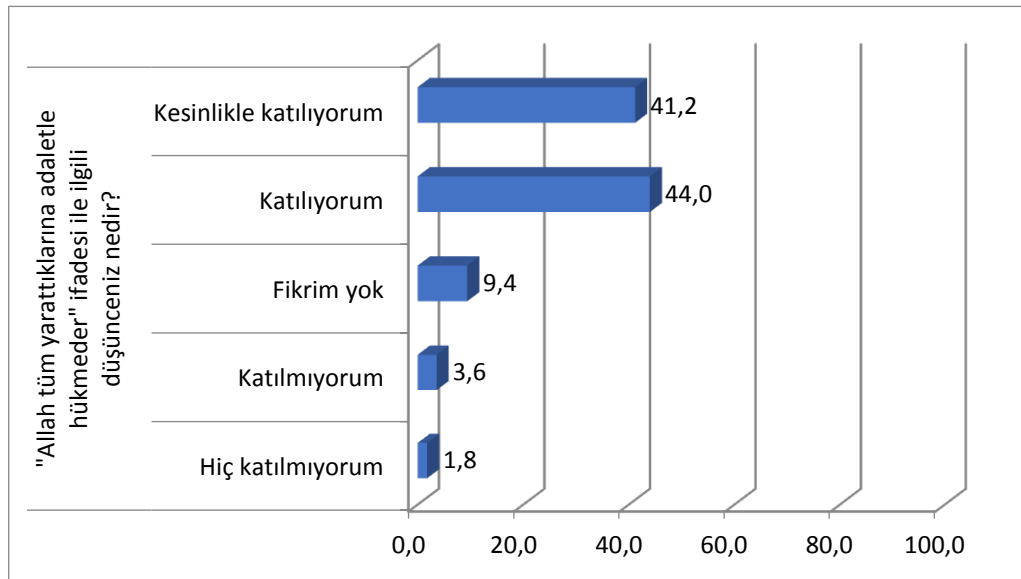
Tablo 22'de "Öldükten sonra dirilmeye ilgili şüphelerim var" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %16,2 "Kesinlikle şüphem yok", %63,8 "Şüphem yok" ile ahiretin varlığına inandıklarını ifade etmişlerdir. %6,8 fikir bildirmezken %9,4 "Şüphelerim var" demiştir. %3,8 ise ahiretin varlığını kabul etmemektedir. Katılımcılar %80,0 ile ahiretin varlığına inanmaktadır.

Tablo 23. "Öldükten Sonra Dirilmeye İlgili Şüphelerim Var" / Yaş

"Öldükten sonra dirilmeye ilgili şüphelerim var" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Kesinlikle şüphem yok	Şüphem yok	Fikrim yok	Şüphelerim var	Ahiretin varlığına inanmıyorum
15-24 yaş	13,2%	54,6%	12,1%	16,1%	4,0%
25-34 yaş	17,0%	64,8%	8,0%	4,5%	5,7%
35-44 yaş	11,4%	69,8%	2,1%	12,5%	4,2%
45-54 yaş	20,6%	71,2%	1,4%	2,7%	4,1%
55 yaş ve üstü	26,2%	69,2%	3,1%	1,5%	0,0%
Toplam	16,3%	63,7%	6,7%	9,5%	3,8%

Tablo 23'te "Öldükten sonra dirilmeye ilgili şüphelerim var" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubu %67,8; 25-34 yaş grubu %81,8; 35-44 yaş grubu %81,2; 45-54 yaş grubu %91,8; 55 yaş ve üstü ise %95,4 ile ahiretin varlığına inanmaktadır. Katılımcılarda yaş arttıkça ahiretin varlığına olan inancın da arttığı görülmektedir.

4.3.2. Adalet ile İlgili Bulgular

Tablo 24. "Allah Tüm Yarattıklarına Adaletle Hükmeder" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 24'te "Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmeder" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %41,2'si "Kesinlikle katılıyorum", %44,0'ı

“Katılıyorum”, %9,4’ü "Fikrim yok", %3,6’sı "Katılmıyorum", %1,8’i “Hiç katılmıyorum” seçeneğini işaretlenmiştir. Tabloya göre katılımcılar, "Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmeder" ifadesine %85,2 katılmaktadır.

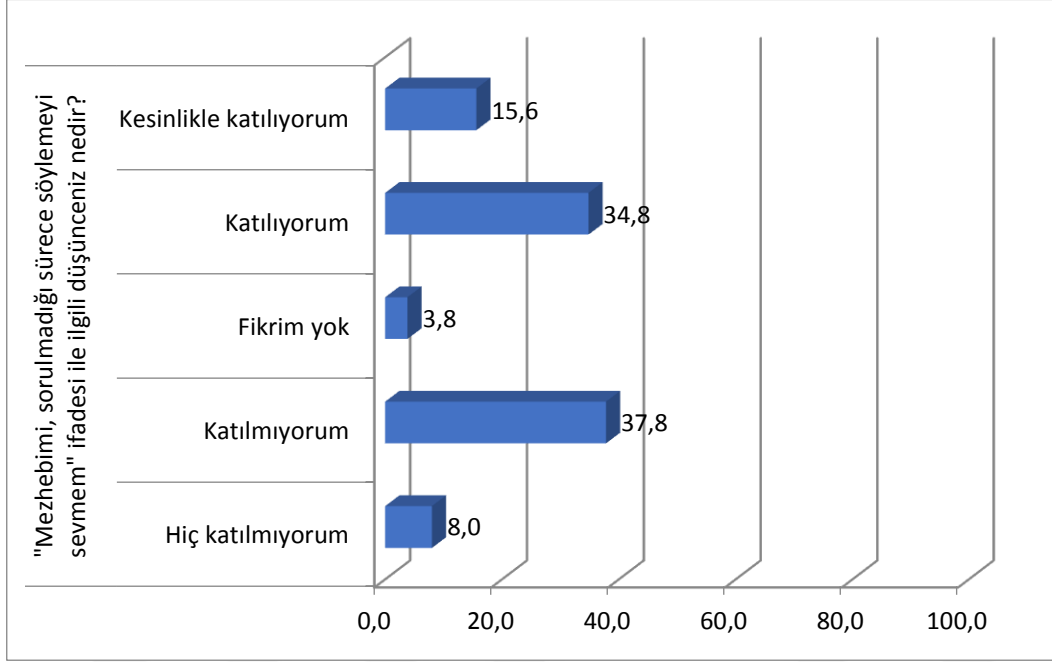
Tablo 25. "Allah Tüm Yarattıklarına Adaletle Hükmeder" / Yaş

"Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmeder" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
15-24 yaş	,6%	5,7%	19,0%	37,9%	36,8%
25-34 yaş	3,4%	2,3%	5,7%	43,1%	45,5%
35-44 yaş	4,2%	2,1%	4,2%	46,9%	42,6%
45-54 yaş	0,0%	5,5%	6,8%	46,6%	41,1%
55 yaş ve üstü	1,5%	0,0%	0,0%	50,8%	47,7%
Toplam	1,8%	3,6%	9,5%	43,5%	41,6%

Tablo 25’te "Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmeder" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubu %74,7, 25-34 yaş grubu %88,6, 35-44 yaş grubu %89,5, 45-54 yaş grubu %87,7, 55 ve üstü %98,5 ile Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmettiğine inanmaktadır. Katılımcılardan 15-24 yaş grubu %6,3, 25-34 yaş grubu %5,7, 35-44 yaş grubu %6,3, 45-54 yaş grubu %5,5, 55 ve üstü %1,5 ile de Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmetmediğine inanmaktadır.

4.3.3. "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 26. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 26'da "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem " ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %15,6 "Kesinlikle katılıyorum", %34,8'i "Katılıyorum", %3,8'i "Fikrim yok", %37,8'i "Katılmıyorum", %8,0'ı işaretlemiştir. Bu duruma göre Katılımcıların %50,4'ü mezhebini sorulmadığı sürece söylemeyi sevmemektedir. Katılımcıların %45,8'i "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesine katılmadığını ifade etmiştir.

Mezhep mensuplarının davranışlarını gözlemlediğimizde mezheplerini söyleme taraftarı olmadıklarını fark edilmiştir. Bu durum anket uygulamasını imkânsız hale getireceği için anketler, mezhep mensubu olan ve 15-24 yaş grubundaki anketörler aracılığı ile uygulanabilmiştir. Hatta anket uygulamasında geçersiz sayılan anketler, "ayrıcılık ve mezhepçilik yapıldığı" düşüncesi ile tamamlanmayan anketlerdir.

Tablo 27. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Cinsiyet

"Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kadın	5,4%	39,2%	3,2%	36,9%	15,3%
Erkek	10,2%	36,4%	4,4%	33,0%	16,0%
Toplam	8,0%	37,6%	3,8%	34,9%	15,7%

Tablo 27’de "Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcıların %44,6' Mezhebini söylemekte bir sakınca görmezken; %52,2'si mezhebini söylemeyi sakınca görmezken; %49,1'i mezhebini söylemeyi sevmediğini belirtmiştir. Bu durum anket uygulayan anketörlerin sayısına da yansımıştır. Anket uygulaması mezhep mensubu 6 kadın ve 14 erkek tarafından gerçekleştirilebilmiştir.

Kadın katılımcılar, erkek katılımcılara göre "Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" tutumuna daha çok katılmaktadır. Bu sebeple anket uygulaması esnasında erkek katılımcılara ulaşmak kadın katılımcılara ulaşmaktan daha kolay olmuştur.

Tablo 28. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Yaş

"Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?					
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
15-24 yaş	7,5%	56,3%	4,6%	22,4%	9,2%
25-34 yaş	10,2%	37,5%	2,3%	38,6%	11,4%
35-44 yaş	7,2%	27,1%	6,3%	42,7%	16,7%
45-54 yaş	8,2%	23,3%	2,7%	41,1%	24,7%
55 yaş ve üstü	7,7%	20,0%	1,5%	43,1%	27,7%
Toplam	8,1%	37,7%	3,8%	34,7%	15,7%

Tablo 28’de "Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem " ifadesi ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. 15-24 yaş grubu %31,6, 25-34 yaş grubu %50,0, 35-44 yaş %59,4, 45-54 yaş grubu %65,8, 55 yaş ve üstü %70,8 ile mezhebini sorulmadığı sürece söylemeyi sevmemektedir. Katılımcılarda yaş grubu arttıkça "Takıyye" eğiliminin arttığı anlaşılmaktadır.

15-24 yaş aralığında yer alan bireylerin çoğunluğu “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyerek mezhebini gizlemekte bir sakınca görmemektedir. 55 yaş ve üstü yaş grubu %70,8 ile mezhebini söylemeyi tercih etmemektedir. Özellikle 15-24 yaş aralığında bulunan mezhep mensuplarının ileri yaş gruplarına göre daha rahat kendilerini ifade ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum ülkemizde düşünce ve ifade özgürlüğünde meydana gelen değişime, alt kimliklerin farklılıktan ziyade zenginlik olarak değerlendirilmeye başlamasına ve gençlerin kendilerini ifade etme konusunda ileri yaş gruplarına göre daha istekli olmalarından kaynaklandığı kanaatindeyiz.

Tablo 29. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Eğitim

"Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Okuma-yazma bilmiyor	12,5%	12,5%	0,0%	37,5%	37,5%
İlkokul mezunu	9,3%	18,8%	6,3%	34,4%	31,3%
Ortaokul mezunu	10,0%	33,3%	2,2%	38,9%	15,6%
Lise öğrenci ve mezun	8,9%	41,5%	3,3%	30,9%	15,4%
Üniversite öğrenci ve mezun	2,7%	39,8%	6,2%	41,6%	9,7%
Diğer	20,0%	50,0%	0,0%	20,0%	10,0%
Toplam	8,0%	37,9%	3,8%	34,9%	15,4%

Tablo 29'da "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesinin eğitim değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcılardan Okuma-yazma bilmiyor eğitim durumu %75,4, İlkokul mezunu eğitim durumu %65,7, ortaokul mezun durumu 54,5, Lise öğrenci ve mezun durumu %46,3, Üniversite öğrenci ve mezun durumu %51,3 ile mezhebini sorulmadığı sürece söylemeyi sevmemektedir.

Eğitim durumu yükseldikçe mezhebini söylemeyi sevmeme durumunda azalma dikkat çeker. "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesine Lise öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcıların %50,4'ü katılmadığını bildirmiştir. Bu durum kendini ifade etme durumunu destekler nitelikte bir sonuçtur.

Örnekleme grubumuzun 15- 18 yaş aralığında bulunan katılımcıları lise öğrencileridir. Bu yaş grubunun Ergenlik ve bir birey olarak kendini ispatlama döneminde oldukları bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle bu yaş aralığı bir kimlik arayışı içindedir.²²³ Bu sebeple de duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinmezler. Bu durum kendini ifade etmede ve mezhebini söylemekte bir sakınca görmekte de kendini göstermiştir.

²²³ Mehmet Bayyigit, **Gençlik ve Din**, Yediveren Yay., 2011, Konya, s.26

Tablo 30. "Mezhebimi Sorulmadığı Sürece Söylemeyi Sevmem" / Meslek

"Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Öğrenci	14,3%	40,8%	5,1%	26,5%	13,3%
Öğretmen	7,1%	32,2%	0,0%	46,4%	14,3%
Esnaf	14,5%	25,8%	8,1%	40,3%	11,3%
Memur	1,5%	50,8%	1,5%	32,3%	13,8%
Ev hanımı	4,8%	48,8%	4,8%	27,4%	14,2%
Serbest meslek	6,7%	32,2%	2,2%	35,6%	23,3%
Diğer	4,2%	28,2%	2,8%	47,9%	16,9%
Toplam	7,8%	37,8%	3,8%	34,9%	15,7%

Tablo 30'da "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem " ifadesi ile meslek değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Meslek değişkenine göre Öğrenci %39,8, Öğretmen %60,7, Esnaf %51,6, Memur %46,1, Ev hanımı %41,6, Serbest meslek %58,9, "Diğer" %64,8 ile mezhebini söylemeyi sevmemektedir.

Katılımcılardan Öğrenci %55,1, Öğretmen %39,3, Esnaf %40,3, Memur %52,3, Ev hanımı %53,6, Serbest meslek %38,9, "Diğer" %32,4 ile "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem " ifadesine katılmamaktadır. %55,1 ile "mezhebimi ifade edeceğini" bildiren öğrenciler lise ve üniversite öğrencileridir. Bu durum yaş değişkeninde ulaşılan sonucu desteklemektedir.

Yapılan meslekler mezhepsel kimliğin ifadesini etki etmektedir. Bu sebeple katılımcılardan farklı mezhepsel kimliklere sahip öğrencilerin dersine giren Caferi mezhebi mensubu öğretmenlerin %60,7 ile mezheplerini ifade etmediklerini görmekteyiz. Gözlemlerimiz bu durumu teyit eder niteliktedir. Benzer bir durum ticaretin bir gereği olarak farklı müşteri tiplerine sahip esnaf için de geçerlidir.

Katılımcı esnaflardan %51,6'sı mezhebini söylemeyi sevmemektedir. Anket uygulaması sırasında Caferi olduğu söylenen birçok esnaf, "Caferi misiniz?" diye sorduğumuzda olumsuz cevap vermiştir.

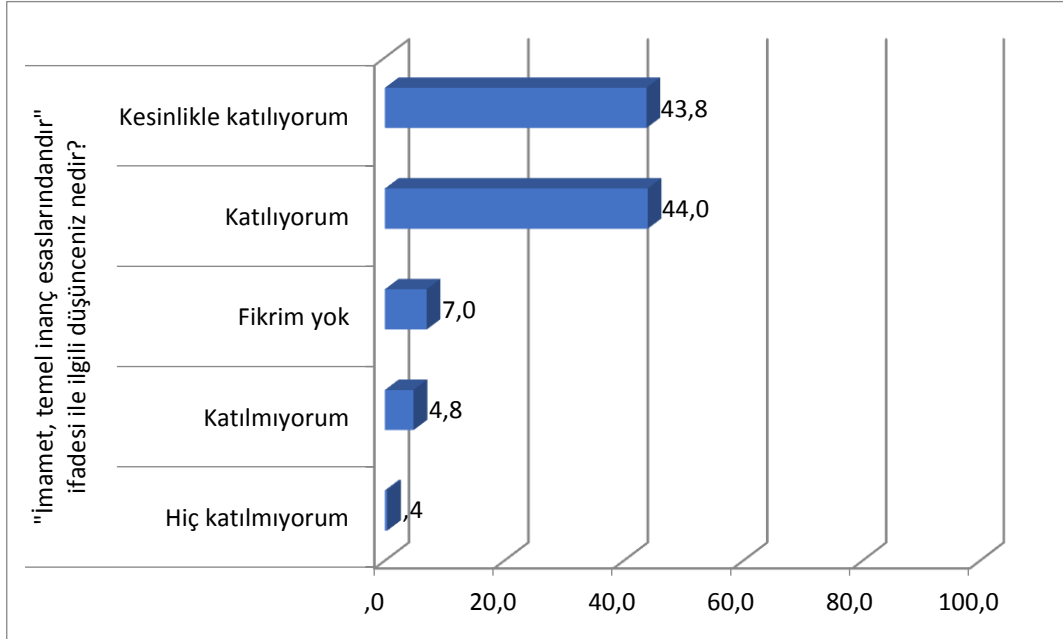
Esnaf, memur, öğretmen, serbest meslek gibi meslek gruplarının çalışma ortamlarında ve sosyal hayatlarında mezhepsel kimlikten kaynaklı problem yaşamamak için "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem " ifadesine katılmaktadırlar.

Tablo 30'da ev hanımları %53,6 ile "Mezhebimi sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem " ifadesine katılmadıklarını bildirmişlerdir. Bu durum, ev hanımlarının daha çok aynı mezhep mensubu ilişkilere sahip olduklarından mezheplerini gizleme gereği hissetmemelerine bağlanabilir. Çünkü, Kars Caferi mezhep mensupları arasında Sünnilerle evlenenler bulunsa da mezhep mensupları Caferi biri ile evlenilmesi taraftarıdır. Benzer bir sonuç, Abdulkadir Yeler 'in Türk Toplumunda Caferiler (Halkalı Örneği) tezinde, örneklem grubunun yarısından fazlası gelin ve damadın Caferi olması konusunda görüş bildirmiştir.²²⁴ Bu durumun bir sonucu olarak da ev hanımlarının çevrelerinin daha çok kendi mezhep mensuplarından oluştuğu kanaatindeyiz.

²²⁴ Yeler, a.g.e., s.87

4.3.4. "İmamet Temel İnanç Esaslarındandır" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 31. "İmamet Temel İnanç Esaslarındandır" İfadesine İnanmaya Göre Dağılım

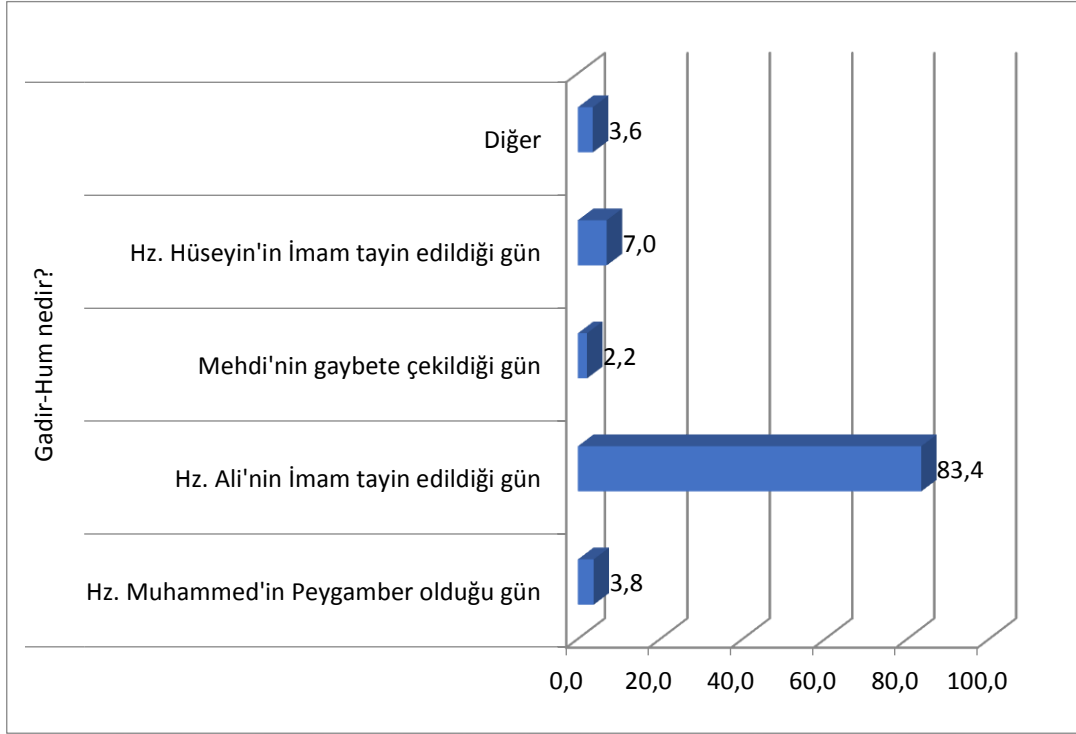

Tablo 31’de "İmamet temel inanç esaslarındandır" ifadesine inanmaya göre dağılım yer almaktadır. Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensupları toplamda %87,8 ile imamet inanç esasına inanmaktadır. İmamet, Şii itikadın en önemli inanç esasıdır. Bu esasa göre İmam, Allah tarafından tayin edilmiş ve Hz. Muhammed tarafından bildirilmiş din ve dünya işlerine liderlik edecek kişilerdir. Bu esas Şii ve Sünni mezhepler arasındaki temel farklılıktır.

Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensupları imamet inancına sahiptir. İmamete İnanç boyutu yüksek olsa da mezhep mensupları ile yapılan görüşmelerde mezhep mensuplarının 12 imamın hepsinin sayılmadığı; daha çok Hz. Ali, Hz., Hüseyin, Cafer es-Sadık ve 12. İmam Mehdi'nin bilindiği gözlemlenmiştir.

4.3.5. Gadir-i Hum'un Tanımı ile İlgili Bulgular

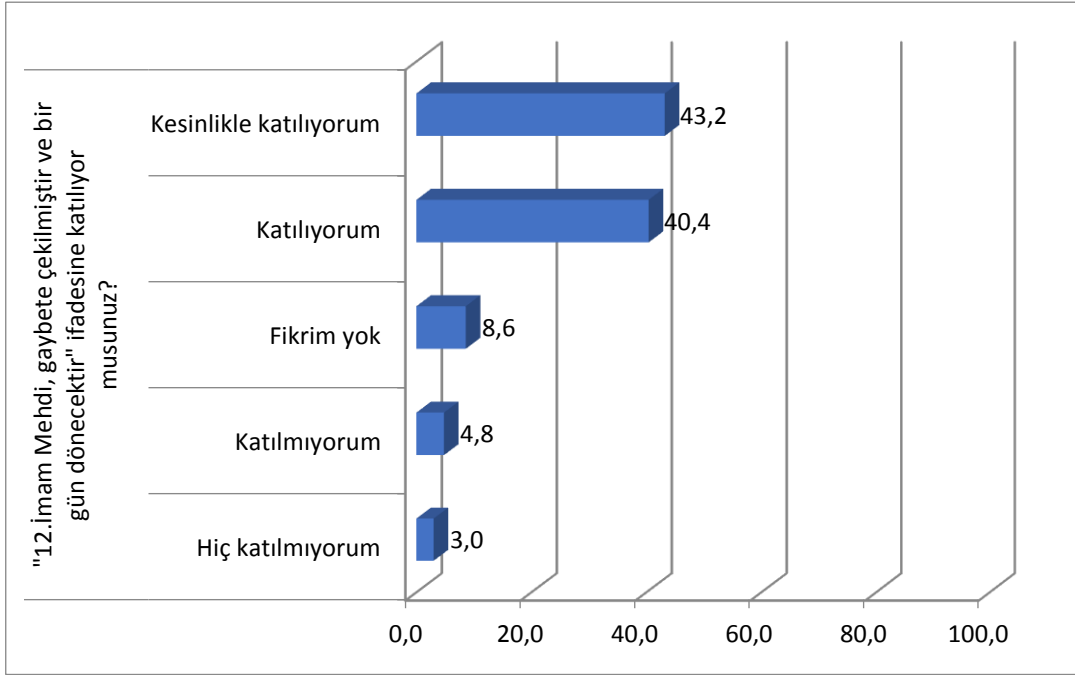
Tablo 32. Gadir-i Hum'un Tanımı ile İlgili Dağılım

Tablo 32’de Gadir-i Hum’un tanımına yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcılar Gadir-i Hum’u %83,4 ile “Hz. Ali’nin İmam tayin edildiği gün” olarak işaretlemişlerdir. İmamet inancının başlangıcı olarak kabul edilen Gadir-i Hum olayı, Zilhicce ayının 18’inde mezhep mensuplarınca kutlanan bir bayramdır. İmamet, Şii fırkaların temel inanç esası olduğu için bu soru ile mezhep mensuplarının Gadir-i Hum ile ilgili bilgi düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Katılımcılar Gadir-i Hum’un ne olduğu konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir.

4.3.6. Mehdi İnancı ile İlgili Bulgular

Tablo 33. "12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" İfadesine İnanmaya Göre Dağılım

Tablo 33'te "12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" ifadesine inanmaya göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %83,6'sı "12. İmam Mehdi gaybete çekilmiştir ve bir gün dönecektir" ifadesine inanmaktadır. %8,6 "Fikrim yok" seçeneğini işaretlerken %7,8 "12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" ifadesine inanmamaktadır.

"12. İmam Mehdi Gaybete çekilmiştir ve bir gün dönecektir" ifadesine inanma ile ilgili benzer bir sonuç İlyas Üzüm'ün yapmış olduğu doktora çalışmasında da görülmektedir. İlyas Üzüm, örneklem gruba "Mehdi hakkında inancınız nedir? Sorusunu yöneltmiş ve 511 katılımcıdan 330'u "Mehdi, on ikinci imamın adı olup on birinci imamın oğludur. Şu anda hayatta ve gizlenmiş durumdadır. Günün birinde ortaya çıkacak ve yeryüzünü adaletle dolduracaktır" cevabı vermiştir.²²⁵

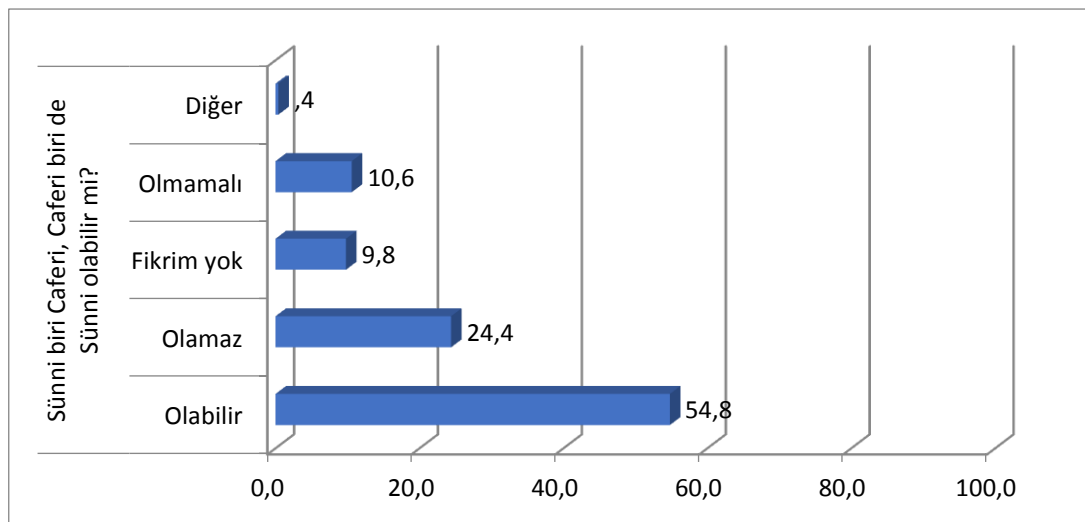
²²⁵ Üzüm, a.g.e., s.243

Tablo 34. "12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" / Yaş

"12. İmam Mehdi Gaybete Çekilmiştir ve Bir Gün Dönecektir" ifadesine katılıyor musunuz?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
15-24 yaş	2,3%	4,0%	14,3%	35,1%	44,3%
25-34 yaş	2,3%	4,5%	11,4%	42,0%	39,8%
35-44 yaş	5,2%	7,3%	6,3%	35,4%	45,8%
45-54 yaş	5,5%	5,5%	1,4%	46,6%	41,0%
55 yaş ve üstü	0,0%	3,1%	1,5%	53,8%	41,5%
Toplam	3,0%	4,8%	8,7%	40,5%	42,9%

Tablo 34'te "12. İmam Mehdi gaybete çekilmiştir ve bir gün dönecektir" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Tabloda 15-24 yaş grubu %79,4, 25-34 yaş grubu %81,8, 35-44 yaş grubu %81,2, 45-54 yaş grubu %87,6, 55 yaş ve üstü %95,3 ile "12. İmam Mehdi gaybete çekilmiştir ve bir gün dönecektir" ifadesine inanmaktadır. Yaşa bağlı olarak Mehdi inancında bir artış olduğu anlaşılmaktadır.

4.3.7. Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 35. "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" ifadesine Göre Dağılım

Tablo 35'te "Sünni biri Caferi, Caferi biri de Sünni olabilir mi?" ifadesine

göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %54,8'i "Olabilir", %24,4'ü "Olamaz", %10,6 "Olmamalı", %9,8 "Fikrim yok", %0,4 "Diğer" seçeneklerini işaretlemiştir. Katılımcılar %54,8 "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir" demektedir. Bir katılımcı "din değiştiriliyor, mezhep ne ki?" demiştir. Çünkü, Din ve dinin yorumu birbirinden farklıdır. Ortaya çıkan din yorumları dinin özünü oluşturmaz. Zamana ve şartlara göre farklı yorumlar ortaya çıkabileceği gibi, var olan yorumlardan bazıları da silip gidebilir.

Katılımcılar mezhep değişikliği konusunda "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir" tutumu sergilese de gözlemlerimizde Kars Caferilerinde mezhep değiştirdiğini belirten hiç kimseye de karşılaşmamıştır.

Tablo 36. "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" / Cinsiyet

"Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?"	Olabilir	Olamaz	Fikrim yok	Olmamalı	Diğer
Kadın	52,3%	27,9%	11,3%	8,5%	0,0%
Erkek	57,1%	21,5%	8,7%	12,0%	,7%
Toplam	54,9%	24,3%	9,9%	10,5%	,4%

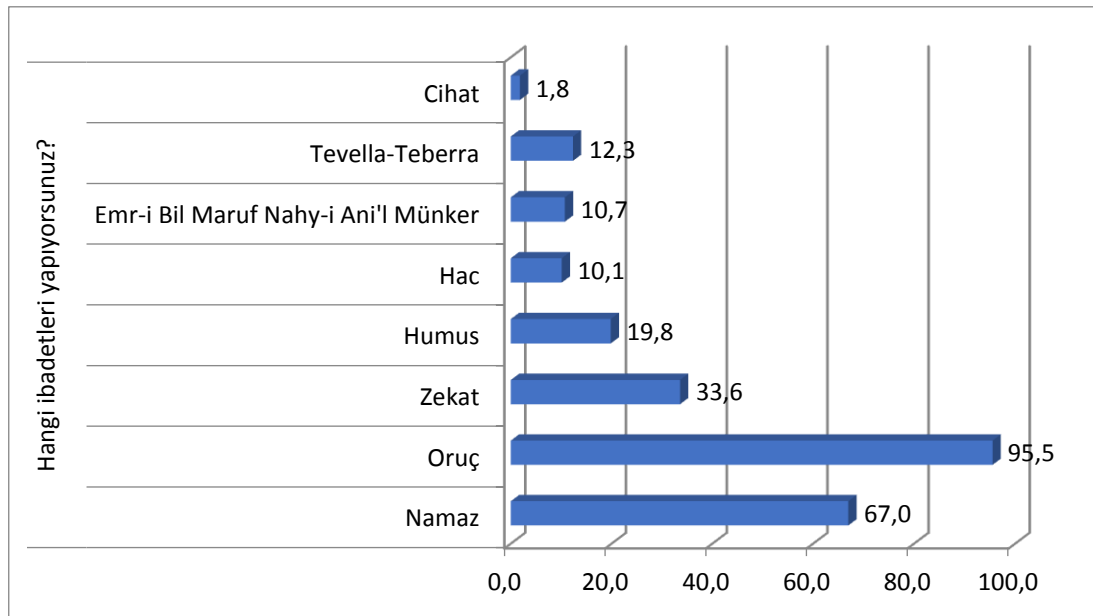
Tablo 36'da "Sünni biri Caferi, Caferi biri sünni olabilir mi?" ifadesi ile Cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Katılımcılardan %57,1 ile erkekler, %52,3 ile kadınlar istendiği takdirde "Sünni biri Caferi, Caferi biri sünni olabilir" demektedir. Kadın katılımcılar %27,9 ile, erkek katılımcılar %21,5 ile "Sünni biri Caferi, Caferi biri sünni olamaz" demektedir. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre mezhep değişikliği konusunda benzer düşüncelere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 37. "Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?" / Yaş

"Sünni Biri Caferi, Caferi Biri de Sünni Olabilir mi?"					
	Olabilir	Olamaz	Fikrim yok	Olmamalı	Diğer
15-24 yaş	53,4%	17,8%	14,9%	13,9%	0,0%
25-34 yaş	50,0%	21,6%	12,5%	14,8%	1,1%
35-44 yaş	63,5%	25,0%	4,2%	6,3%	1,0%
45-54 yaş	52,1%	35,6%	5,5%	6,8%	0,0%
55 yaş ve üstü	55,4%	32,3%	4,6%	7,7%	0,0%
Toplam	54,8%	24,4%	9,7%	10,7%	,4%

Tablo 37'de "Sünni biri Caferi, Caferi biri sünni olabilir mi? " ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcılarda 15-24 yaş grubu %53,4, 25-34 yaş grubu %50,0, 35-44 yaş grubu %63,5, 45-54 yaş grubu %52,1, 55 yaş ve üstü %55,4 ile "Sünni biri Caferi, Caferi biri Sünni olabilir" demektedir. Katılımcıların yaş değişkenine göre mezhep değişikliği konusunda benzer düşüncelere sahip oldukları görülmektedir.

4.4. Yapılan İbadetler ile İlgili Bulgular

Tablo 38. Yapılan İbadetlere Göre Dağılım

Tablo 38'de yapılan ibadetlere göre dağılımlar yer almaktadır. İbadetler

incelendiğinde %95,5 ile Oruç ibadeti, %67,0 ile Namaz, %33,6 ile Zekât, 19,8 ile Humus, 10,7 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, Tevella- Teberra ve %1,8 ile Cihat ibadeti yapılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, Tevella- Teberra ve Cihat kelimelerinin anlamları ile ilgili bilgi yanlışlıkları olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 39. Yapılan İbadetler / Cinsiyet

Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?	Kadın	Erkek
Namaz	64,1%	69,7%
Oruç	96,8%	94,5%
Zekât	22,1%	43,1%
Humus	12,9%	25,5%
Hac	5,5%	13,9%
Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker	6,5%	14,2%
Tevella-Teberra	5,5%	17,9%
Cihat	0,0%	3,3%

Tablo 39’da yapılan İbadetlerin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar %96,8 ile Oruç, %64,1 ile Namaz, %22,1 ile Zekât, %12,9 ile Humus, %6,5 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %5,5 ile Hac, %5,5 ile Tevella-Teberra ibadetlerini yapmaktadır. Erkek katılımcılar %94,5 ile Oruç, %69,1 ile Namaz, %43,1 ile Zekât, %25,5 ile Humus, %17,9 ile Tevella-Teberra, %14,2 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %13,9 ile Hac, ibadetlerini yapmaktadır

Erkekler, günlük kılınan namaz dışında Cuma namazı, bayram namazı gibi toplu kılınan namazlara da iştirak etmektedir. Bu durum katılımcılar tarafından da "erkekler namaz ibadetini daha çok yapar" fikrine zemin hazırladığı gözlemlenmiştir.

Cinsiyete göre malla yapılan zekât, humus ve hac gibi ibadetlerde farklılaşma dikkat çeker. Gözlemlerimize göre mezhep mensuplarında erkekler maddi gücü elinde bulundurur. Ekonomik bir geliri olmayan kadına, zekât, humus ve hac ibadeti

farz kılınmamıştır. Ayrıca bir katılımcı, günümüz şartlarında Tevella- Teberra yapmanın imkânsız olduğunu dile getirmiştir.

Tablo 40. Yapılan İbadetler /Yaş

Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?	15-24 yaş	25-34 yaş	35-44 yaş	45-54 yaş	55 yaş ve üstü
Namaz	46,7%	61,4%	78,1%	90,4%	84,4%
Oruç	95,3%	93,2%	95,8%	95,9%	98,4%
Zekât	11,8%	25,0%	44,8%	56,2%	60,9%
Humus	5,9%	11,4%	21,9%	30,1%	53,1%
Hac	2,4%	6,8%	17,7%	13,7%	20,3%
Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker	10,1%	10,2%	5,2%	13,7%	18,8%
Tevella-Teberra	10,1%	9,1%	9,4%	13,7%	26,6%
Cihat	,6%	2,3%	2,1%	2,7%	3,1%

Tablo 40'ta yapılan İbadetlere göre yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. 15-24 yaş grubu %95,3 ile Oruç, %46,7 ile Namaz, %11,8 ile Zekât, %10,1 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %10,1 ile Tevella-Teberra, %5,9 ile Humus, %2,4 ile Hac, %0,6 ile Cihat ibadetini yaptığını belirtmiştir.

25-34 yaş grubu %93,2 ile Oruç, %61,4 ile Namaz, %25,0 ile Zekât, %11,4 ile Humus, %10,2 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %9,1 ile Tevella-Teberra, %6,8 ile Hac, %2,3 ile Cihat ibadetini yaptığını belirtmiştir.

35-44 yaş grubu %95,8 ile Oruç, %78,1 ile Namaz, %44,8 ile Zekât, %21,9 ile Humus, %17,7 ile Hac, %9,4 ile Tevella-Teberra, %5,2 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %2,1 ile Cihat ibadetini yaptığını belirtmiştir.

45-54 yaş grubu %95,9 ile oruç, %90,4 ile Namaz, %56,2 ile Zekât, %30,1 ile Humus, %13,7 ile Hac, Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, Tevella-Teberra; %2,7 ile Cihat ibadetini yaptığını belirtmiştir.

55 yaş ve üstü ise %98,4 ile Oruç, %84,4 ile Namaz, %60,9 ile Zekât, %53,1 ile Humus, %26,6 ile Tevella-Teberra, %18,8 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker,

%3,1 ile Cihat ibadetini yaptığını belirtmiştir. Yaş grupları incelendiğinde yaş arttıkça yapılan ibadetlerde artış olduğu dikkat anlaşılmıştır.

Tablo 41. Yapılan İbadetler / Eğitim

Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?	Okuma-yazma bilmiyor	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Öğrenci ve Mezun	Üniversite Öğrenci ve Mezun	Diğer
Namaz	100,0%	87,5%	80,9%	60,3%	58,9%	100,0%
Oruç	100,0%	100,0%	93,3%	95,9%	96,4%	90,0%
Zekât	25,0%	25,0%	36,0%	28,5%	42,9%	70,0%
Humus	25,0%	12,5%	19,1%	15,3%	28,6%	60,0%
Hac	12,5%	12,5%	14,6%	7,9%	8,9%	30,0%
Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker	25,0%	6,3%	7,9%	12,0%	10,7%	10,0%
Tevella-Teberra	37,5%	15,6%	11,2%	12,4%	9,8%	20,0%
Cihat	12,5%	0,0%	0,0%	1,7%	2,7%	10,0%

Tablo 41'de yapılan İbadetler ile eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Okuma-yazma bilmiyor eğitim durumuna sahip katılımcılar, %100,0 ile Namaz ve Oruç; %25,0 ile Zekât, Humus ve Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker; %12,5 ile Hac ve Cihat ibadetini yapmaktadır. İlkokul mezunu eğitim durumuna sahip katılımcılar, %100,0 ile Oruç, %87,5 ile Namaz, %25,0 ile Zekât, %15,6 ile Tevella-Teberra, %12,5 ile Humus ve Hac; %6,3 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ibadetini yapmaktadır. Ortaokul Mezunu eğitim durumuna sahip katılımcılar, %93,3 Oruç, %80,9 Namaz, %36,0 ile Zekât, %19,1 ile Humus, %14,6 ile Hac, %11,2 ile Tevella-Teberra, %7,9 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ibadetini yapmaktadır. Lise Öğrenci ve Mezun eğitim durumuna sahip katılımcılar, %95,9 ile Oruç, %60,3 ile Namaz, %28,5 ile Zekât, %15,3 ile Humus, %12,4 ile Tevella-Teberra, %12,0 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %7,9 ile Hac, %1,7 ile Cihat ibadetini yapmaktadır. Üniversite Öğrenci ve Mezun eğitim durumuna sahip katılımcılar, %96,4 ile Oruç, %58,9 ile Namaz, %42,9 Zekât, %28,6 ile

Humus, %10,7 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %9,8 ile Tevella-Teberra, %8,9 ile Hac, %2,7 ile Cihat ibadetini yapmaktadır.

Tüm eğitim durumlarında Oruç ve Namaz ibadeti en yüksek değerlerdedir. Okuma-yazma bilmiyor eğitim durumuna sahip katılımcılarda Oruç, Namaz ve Tevella- Teberra gibi bedenle yapılan ibadetlere katılım yüksek iken malla yapılan Zekât, Humus ve Hac gibi ibadetlere katılımın düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 42. Yapılan İbadetler / Meslek

Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?	Öğrenci	Öğretmen	Esnaf	Memur	Ev hanımı	Serbest meslek	Diğer
Namaz	39,8%	75,0%	85,5%	64,6%	77,4%	63,3%	77,1%
Oruç	92,5%	100,0%	95,2%	93,8%	95,2%	97,8%	97,1%
Zekât	9,7%	57,1%	64,5%	41,5%	15,5%	30,0%	47,1%
Humus	5,4%	25,0%	41,9%	20,0%	6,0%	14,4%	41,4%
Hac	3,2%	7,1%	21,0%	10,8%	7,1%	8,9%	15,7%
Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker	16,1%	3,6%	19,4%	13,8%	2,4%	10,0%	7,1%
Tevella-Teberra	14,0%	7,1%	24,2%	13,8%	3,6%	12,2%	10,0%
Cihat	1,1%	0,0%	6,5%	1,5%	1,2%	2,2%	0,0%

Tablo 42'de yapılan İbadetlerin meslek gruplarına göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcılardan Öğrenci olanlar, %92,5 ile Oruç, %39,8 ile Namaz, %16,1 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %14,0 ile Tevella-Teberra, %9,7 ile Zekât, %5,4 ile Humus, %3,2 ile Hac, %1,1 ile Cihat ibadetlerini işaretlemiştir.

Katılımcılardan öğretmen olanlar, %100,0 ile Oruç, %75,0 ile Namaz, %57,1 ile Zekât, %25,0 ile Humus, %7,1 ile Hac ve Tevella-Teberra; %3,6 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ibadetlerini yaptıklarını belirtmiştir.

Esnaf katılımcılar ise %95,2 ile Oruç, %85,5 ile Namaz, %64,5 ile Zekât, %41,9 ile Humus, %24,2 ile Tevella-Teberra, %21,0 ile Hac, %19,4 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %6,5 ile Cihat ibadetlerini yaptığını belirtmiştir.

Memur katılımcılar ise %93,8 ile Oruç, %64,6 ile Namaz, %41,5 ile Zekât, %20,0 ile Humus, %13,8 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ve Tevella-Teberra; %10,8 ile Hac, %1,5 ile Cihat ibadetlerini yaptıklarını belirtmiştir.

Ev hanımı olan katılımcılar ise %95,2 ile Oruç, %77,4 ile Namaz, %15,5 ile Zekât, %7,1 ile Hac, %6,0 ile Humus, %3,6 ile Tevella-Teberra, %2,4 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %1,2 ile Cihat ibadetlerini yaptıklarını belirtmiştir.

Serbest mesleğe sahip olan katılımcılar %97,8 ile Oruç, %63,3 ile Namaz, %30,0 ile Zekât, %14,4 ile Humus, %12,2 Tevella-Teberra, %10,0 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %8,9 ile Hac, %2,2 ile Cihat ibadetlerini yaptıklarını belirtmiştir.

Meslek grubu olarak Diğer'i seçen katılımcılar %97,1 ile Oruç, %77,1 ile Namaz, %47,1 ile Zekât, %41,4 ile Humus, %15,7 ile Hac, %10,0 ile Tevella-Teberra, %7,1 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ibadetlerini yaptıklarını belirtmiştir.

Meslek gruplarına göre ibadetlerin dağılımına baktığımızda sünni mezheplerde de olduğu gibi oruç ibadeti ilk sıradadır. Zekât, Humus ve Hac gibi malla yapılan ibadetlerdeki yüksek değerler Esnaf meslek grubundadır. Ev hanımı ve öğrenci meslek gruplarının aylık gelirleri olmaması nedeni ile malla yapılan ibadetleri az yapmakta ya da yapamamaktadır. Memurlar, malla yapılan ibadetlerde esnaf ve öğretmen sonra gelmektedir.

Tablo 43. Yapılan İbadetler / Aylık Gelir

Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?	1000-2500	2501-3500	3501-4500	4501-6000	6001 TL üstü	Diğer
	TL arası	TL arası	TL arası	arası		
Namaz	62,5%	72,4%	67,9%	86,8%	84,0%	58,6%
Oruç	95,8%	96,2%	93,8%	97,4%	96,0%	95,3%
Zekât	25,0%	39,0%	54,3%	71,1%	64,0%	11,8%
Humus	16,7%	21,0%	29,6%	50,0%	56,0%	4,1%
Hac	6,9%	10,5%	13,6%	13,2%	28,0%	6,5%
Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker	8,3%	11,4%	9,9%	7,9%	28,0%	10,1%
Tevella-Teberra	13,9%	9,5%	13,6%	7,9%	32,0%	11,2%
Cihat	0,0%	1,0%	2,5%	7,9%	8,0%	,6%

Yapılan ibadetleri gelir değişkenine göre değerlendirmemizin sebebi, maddi imkanları olan mezhep mensupların zekât ve humus gibi ibadetleri yapma

durumlarını belirlemektedir. Genel olarak katılımcıların aylık gelir durumu yükseldikçe zekât ve humus verme durumlarında artış görülür. Yapmış olduğumuz görüşmelerde aylık gelir düzeyi 6001 TL ve üstü olan bir katılımcı günlük namaz kılmanın zor geldiğini, zekât ve humusu vererek çektiği vicdan azabını azalttığını dile getirmiştir. Benzer bir durum İmamların kabir ziyareti içinde geçerlidir. Gelir düzeyi yüksek olan mezhep mensuplarının İmam Kabirlerini ziyaret edebildikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 44. Yapılan İbadetler / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?	Katılım				
	Katılmam	Bir kez katıldım	Birkaç kez katıldım	Çoğu zaman katılıyorum	Her yıl düzenli olarak katılıyorum
Namaz	80,0%	63,2%	56,2%	70,4%	69,7%
Oruç	70,0%	78,9%	97,1%	98,6%	95,4%
Zekât	20,0%	47,4%	25,7%	36,6%	34,9%
Humus	20,0%	42,1%	18,1%	19,7%	18,8%
Hac	10,0%	10,5%	5,7%	9,2%	12,8%
Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker	0,0%	10,5%	3,8%	6,3%	17,4%
Tevella-Teberra	0,0%	5,3%	4,8%	10,6%	18,3%
Cihat	0,0%	5,3%	1,0%	1,4%	2,3%

Tablo 44'te yapılan İbadetlerin Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılımına göre dağılımına yer verilmiştir. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Katılmıyorum" diyen katılımcılar, %80 Namaz, %70 Oruç, %20,0 Zekât, %20,0 Humus, %10,0 Hac ibadeti belirlenmiştir. Görüşmelerimiz esnasında eğitim seviyesi yüksek olan bazı katılımcılar, yas faaliyetlerini doğru bulmadıklarını dile getirmiştir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Bir kez katıldım" diyen katılımcılar, %63,3 ile namaz, %78,9 ile oruç, %47,4 ile Zekât, %42,1 ile Humus,

%10,5 ile Hac, %10,5 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ibadetlerini yapmaktadır.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Birkaç kez katıldım" diyen katılımcılar, %56,2 ile namaz, %97,1 ile oruç, %25,7 ile Zekât, %18,1 ile Humus, %5,7 ile hac ibadetlerini yapmaktadır.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Çoğu zaman katılıyorum" diyen katılımcılar, %70,4 ile Namaz, %98,6 ile Oruç, %36,6 ile Zekât, %19,7 ile Humus ve %10,6 ile Tevella-Teberra, %9,2 ile Hac ibadetlerini yapmaktadır.

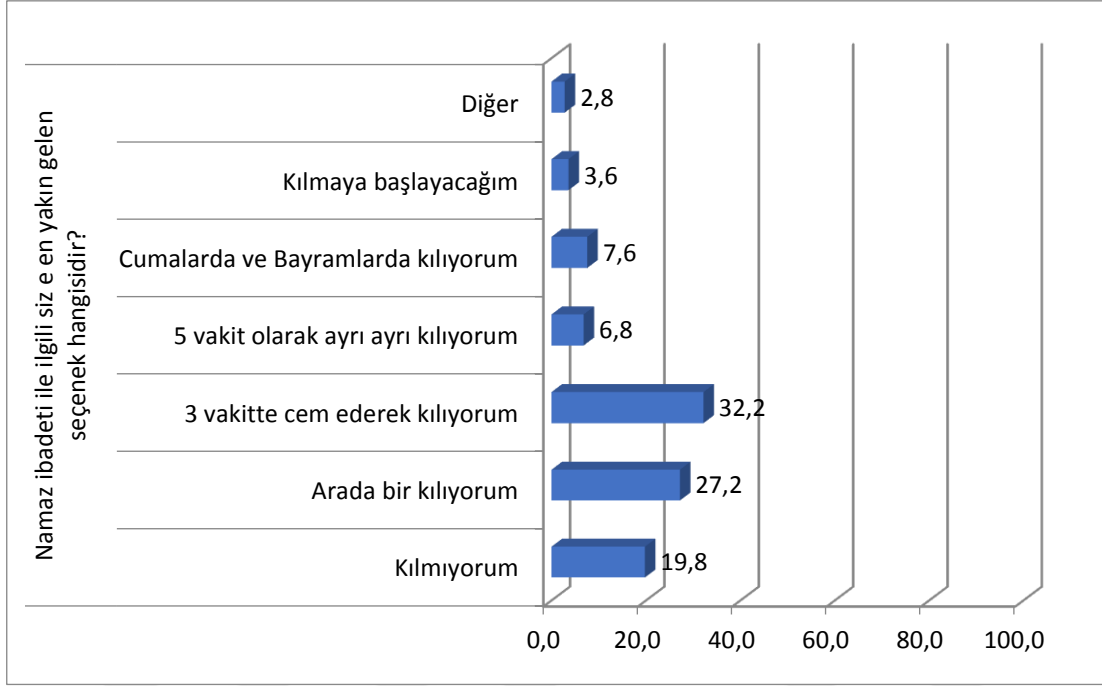
Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Her yıl düzenli katılıyorum" diyen katılımcılar, %69,7 ile Namaz, %95,4 ile Oruç, %34,9 ile Zekât, %18,8 ile Humus, %12,8 ile Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, %17,4 ile Tevella- Teberra ibadetlerini yapmaktadır.

Kars Caferileri mezhebi mensuplarının en geniş katılımlı sosyal faaliyetleri Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetleridir. Yas faaliyetlerine katılım düzeyi ile yapılan ibadetler arasında Oruç, Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ile Tevella- Teberra arasında paralellik görülmüştür. Yas faaliyetlerine katılmayan katılımcılar, Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker ile Tevella- Teberra ibadetlerini yapmamaktadır.

4.4.1. Namaz ile İlgili Bulgular

4.4.1.1. Namazın Kılınışı ile İlgili Bulgular

Tablo 45. Namazın Kılınışı ile İlgili Dağılım

Tablo 45'te Namazın kılınışı ile ilgili dağılım yer almaktadır. Namaz ibadeti İslam dininde emredilmiş farzlardan biridir. Caferi mezhebinin dini hayatını, dini hayatın sosyal hayattaki yansımalarını araştırdığımız bu çalışmada Namaz ibadetinin kılınışı ve hangi sıklıkla yapıldığını tespit etmek için katılımcılara "Namaz ibadeti ile ilgili kendilerine yakın gelen ifadeyi işaretlemelerini" istedik. Katılımcılar namazın kılınışını, %32,2 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %27,2 ile "arada bir kılıyorum", %19,8 ile "kılmıyorum", %7,6 ile "Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum", %6,8 ile "5 vakit ayrı ayrı kılıyorum", %3,6 "kılmaya başlayacağım", %2,8 ile "diğer" seçeneği ile ifade etmişlerdir. Kars Caferi mezhebi mensupları günlük farz namazı 3 vakitte cem ederek ve 5 vakitte ayrı ayrı da kılmaktadırlar. Mezhepte yaygın olan uygula günlük farz namazları 3 vakitte cem ederek kılmadır. Günlük namazlarını evde kılan özellikle 45-54 yaş grubu katılımcılardan 5 vakit namazı ayrı ayrı kılanlar da bulunmaktadır.

Tablo 46. Namazın Kılınışı / Yaş

Namaz ibadetiyle ilgili size yakın seçenek hangisidir?	Kılmıyorum	Arada bir kılıyorum	3 vakitte cem ederek kılıyorum	5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum	Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum	Kılmaya başlayacağım	Diğer
15-24 yaş	22,4%	36,8%	20,7%	3,4%	5,7%	5,7%	5,3%
25-34 yaş	21,6%	23,9%	35,2%	4,5%	3,4%	5,7%	5,7%
35-44 yaş	22,9%	29,2%	27,1%	5,2%	14,6%	1,0%	0,0%
45-54 yaş	9,6%	15,0%	45,2%	19,2%	11,0%	0,0%	0,0%
55 yaş ve üstü	16,9%	16,9%	50,8%	7,7%	4,6%	3,1%	0,0%
Toplam	19,8%	27,2%	32,1%	6,9%	7,7%	3,6%	2,8%

Tablo 46'da Namazın kılınışı ile ilgili dağılımın yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubu katılımcıları, %36,8 ile "Arada bir kılıyorum", %22,4 ile "Kılmıyorum", %20,7 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %5,7 ile "Cuma ve Bayramlarda kılıyorum" ve "Kılmaya başlayacağım"; %5,3 ile "Diğer", %3,4 ile "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum" seçeneğini işaretlemişlerdir.

25-34 yaş grubu katılımcıları, %35,2 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %23,9 ile "Arada bir kılıyorum", %21,6 ile "Kılmıyorum", %5,7 ile "Kılmaya başlayacağım" ve "Diğer", %4,5 ile "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum", %3,4 ile "Cuma ve Bayramlarda kılıyorum" durumunu belirtmiştir.

35-44 yaş grubu katılımcıları, %29,2 ile "Arada bir kılıyorum", %27,1 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %22,9 "Kılmıyorum", %14,6 ile "Cuma ve Bayramlarda kılıyorum", %5,2 ile "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum", %1,0 ile "Kılmaya başlayacağım" şeklinde durumunu belirtmiştir.

45-54 yaş grubu katılımcıları, %45,2 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %19,2 ile "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum", %15,0 ile "Arada bir kılıyorum", %11,0 ile "Cuma ve Bayramlarda kılıyorum", %9,6 ile "Kılmıyorum", seçeneklerini işaretlemişlerdir.

55 yaş ve üstü katılımcılar, %50,8 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %16,9 ile "Kılmıyorum" ve "Arada bir kılıyorum", %7,7 "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum", %4,6 ile "Cuma ve Bayramlarda kılıyorum", %3,1 ile "Kılmaya başlayacağım" demiştir.

Namazın kılınışı yaş değişkenine göre farklılıklar göstermektedir. Özellikle 15-24 ve 25-34 yaş grupları namaz kılmadığını ve arada bir kıldığını ifade ederken 55 yaş ve üstü katılımcılar namaz ibadetini gençlerden daha çok yaptığı görülmüştür. Namazın 3 vakitte cem edilerek kılınışı 55 yaş ve üstünde daha yaygındır. Namazı 5 vakitte ayrı ayrı kıldığını belirten katılımcılar ise genelde 45-54 yaş grubundadır. Özellikle genç nüfus, "Kılmaya başlayacağım" ifadesini işaretleyecek namaz kılmaya karşı olumlu tutumlarını ortaya koymuşlardır.

Tablo 47. Namazın Kılınışı / Eğitim

Namaz ibadetiyle ilgili size yakın seçenek hangisidir?	Kılmıyorum	Arada bir kılıyorum	3 vakitte cem ederek kılıyorum	5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum	Cumalarda ve Bayramlar da kılıyorum	Kılmaya başlayacağım	Diğer
Okuma-yazma bilmiyor	25,0%	0,0%	25,0%	25,0%	25,0%	0,0%	0,0%
İlkokul mezunu	12,5%	9,3%	50,0%	12,5%	9,4%	6,3%	0,0%
Ortaokul mezunu	11,2%	32,2%	44,4%	3,3%	5,6%	2,2%	1,1%
Lise öğrenci ve mezun	23,6%	29,3%	26,8%	7,3%	7,3%	2,4%	3,3%
Üniversite öğrenci ve mezun	22,1%	25,7%	27,4%	5,3%	8,0%	7,1%	4,4%
Diğer	0,0%	20,0%	60,0%	10,0%	10,0%	0,0%	0,0%
Toplam	19,8%	27,1%	32,3%	6,8%	7,6%	3,6%	2,8%

Tablo 47'de Namazın kılınışının eğitim değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Okuma-yazma bilmeyen eğitim durumundaki katılımcılar, namazın kılınışı konusunda dört noktada toplanmaktadır. Bunlar; "3 vakitte cem ederek kılıyorum", "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum", "Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum" ve "Kılmıyorum" şeklindedir.

İlkokul mezunu eğitim durumunda olan katılımcılar ise %44,4 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum" ve %32,2 ile "Arada bir kılıyorum" durumunu işaretlemişlerdir. "Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum" diyen ise %5,6'dır.

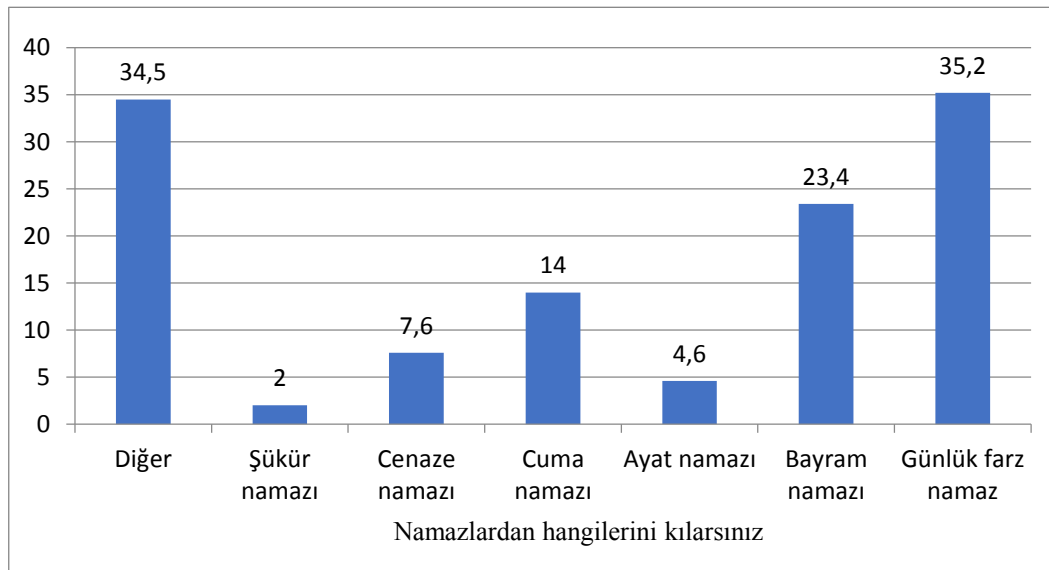
Lise öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar ise %29,3 ile "Arada bir kılıyorum", %26,8 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %23,6 ile "Kılmıyorum", %7,3 ile "Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum" durumundadırlar.

Üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar ise %27,4 ile "3 vakitte cem ederek kılıyorum", %25,7 ile "Arada bir kılıyorum", %22,1 ile "Kılmıyorum", %8,0 ile "5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum", %7,1 ile "Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum" durumundadırlar. "Diğer" eğitim durumunda olan katılımcılarda dikkat çeken değer %60,0 ile namazları 3 vakitte cem ederek kılıyor olmalarıdır.

Caferi mezhep mensupları namazı 3 vakitte cem ederek kılmaktadır. Ortaokul mezunu, lise öğrenci ve mezun, üniversite öğrenci ve mezun eğitim düzeyinde arada bir namaz kılma durumu yaygındır. Eğitim durumları dikkate alındığında namaz kılmama davranışı okuma-yazma bilmeyenler ve lise öğrenci ve mezunlarında üst değerlerdedir.

4.4.1.2. Kılınan Namazlarla İlgili Bulgular

Tablo 48. Kılınan Namazlara Göre Dağılım

Tablo 48’de kılınan namazlara göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %35,2’si günlük farz namaz, %23,4 ile Bayram namazları, %14,0 ile Cuma namazı, %7,6 Cenaze namazı, %4,6 ile Âyat namazı, %2,0 ile Şükür namazı kıldıklarını ifade etmişlerdir. %34,6 ile "Diğer" seçeneğini işaretleyen katılımcıların %19,8’i hiç namaz kılmayan kişilerdir. Geri kalan %16,8’i ise hiçbir namaza düzenli devam etmeyen arada bir kılan, sadece Muharrem ayında ya da Ramazan ayında namaz kılan katılımcılar olduğu gözlemlenmiştir.

Caferi mezhebinde günlük farz namazlar, her biri dört rekât olan öğle ve ikindi, üç rekât akşam, dört rekât yatsı ve iki rekât sabah namazı olmak üzere beş namazdan ibarettir.²²⁶ Mezhep mensuplarınca günlük farz namazlardan sonra en çok kılınan %23,4 ile Bayram namazlarıdır. Caferi mezhebinde Bayram namazı, İmamın zuhuru döneminde vacip ve cemaatle kılınması gereken namazlardır. Bu sebeple Ahundlar, bayram namazına iştirak için telkinlerde bulunurlar. Sene de iki defa olması nedeni ile Cuma namazından daha çok katılım gösterilmektedir. Bayram namazından sonra katılım sağlanan namazlar, Cuma namazı ve Cenaze namazıdır.

Kars Caferilerinde Âyat namazı, Şükür namazı kılan insan sayısı azdır. Bu durum tabloya da %4,6 ve %2,0 olarak yansımıştır.

Tablo 49. Kılınan Namazlar / Cinsiyet

Aşağıdaki namazlardan hangilerini kılarırsınız?	Kadın	Erkek
Günlük farz namaz	44,1%	28,0%
Bayram namazları	1,8%	41,1%
Âyat namazları	,9%	7,6%
Cuma namazı	,9%	24,7%
Cenaze namazı	,5%	13,5%
Şükür namazı	3,6%	,4%
Diğer	51,4%	21,1%

Tablo 49’da kılınan namaza göre cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Günlük farz namaz kadınlarda %44,1, erkeklerde 28,0 olarak

²²⁶ Keskin, a.g.e., s.174

kılınmaktadır. Figen Balamir Karakoyunlu'da yapmış olduğu araştırmada kadınlarda %61,7 oranı ile kadınların namaz ibadetine daha bağlı olduğunu belirtmiştir.²²⁷ Araştırmamız bu sonucu desteklemektedir.

Caferi mezhebi mensubu erkekler %41,1 ile bayram namazına, %24,7 ile Cuma namazına ve %13,5 ile de Cenaze namazına katılmaktadırlar. Cuma, Bayram ve Cenaze namazlarına kadın mezhep mensupları katılmayı tercih etmemektedir. Katılımcı erkeklerin %21,1'i ara sıra namaz kılmakta ya da hiç kılmamaktadır. Katılımcı kadınlarda ise bu durum %51,4'tür.

Tablo 50. Kılınan Namazlar / Yaş

Aşağıdaki namazlardan hangilerini kılarırsınız?	15-24 yaş	25-34 yaş	35-44 yaş	45-54 yaş	55 yaş ve üstü
Günlük farz namaz	16,1%	37,5%	35,4%	50,7%	66,2%
Bayram namazları	29,3%	19,3%	24,0%	15,1%	20,0%
Âyat namazları	4,6%	1,1%	3,1%	12,3%	3,1%
Cuma namazı	20,7%	15,9%	7,3%	5,5%	10,8%
Cenaze namazı	5,7%	11,4%	8,3%	4,1%	9,2%
Şükür namazı	3,4%	3,4%	0,0%	0,0%	1,5%
Diğer	47,7%	46,6%	29,2%	11,0%	18,5%

Tablo 50'de kılınan namazların yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubundaki katılımcılar, %29,3 ile Bayram namazları, %16,1 ile Günlük farz namazları, %20,7 ile Cuma namazı kılmaktadır. Yaş grupları içinde 15-24 yaş grubu günlük farz namazlara bağlılığı en düşük gruptur. Ali Albayrak, Ankara Keçiören'de yapmış olduğu çalışmada, gençlerin tıpkı inançta olduğu gibi ibadete yönelik tutumlarda da geleneksel uygulamanın dışında hareket ettiklerini belirtir. Albayrak'a göre bu durumun nedeni; gençlerin ibadetleri yerine getirme konusunda rasyonel temeller aramaları, araştıran ve sorgulayan bir tavır sergilemeleridir.²²⁸ 25-34 yaş grubundaki katılımcılar, %37,5 ile günlük farz namazları, %19,3 ile bayram namazları, %7,3 ile Cuma namazı, %8,3 ile Cenaze namazı kıldığını belirtmiştir. 35-44 yaş grubundaki katılımcılar, %35,4 ile günlük farz namazları, %24,0 ile bayram

²²⁷ Balamir, a.g.e., s.103

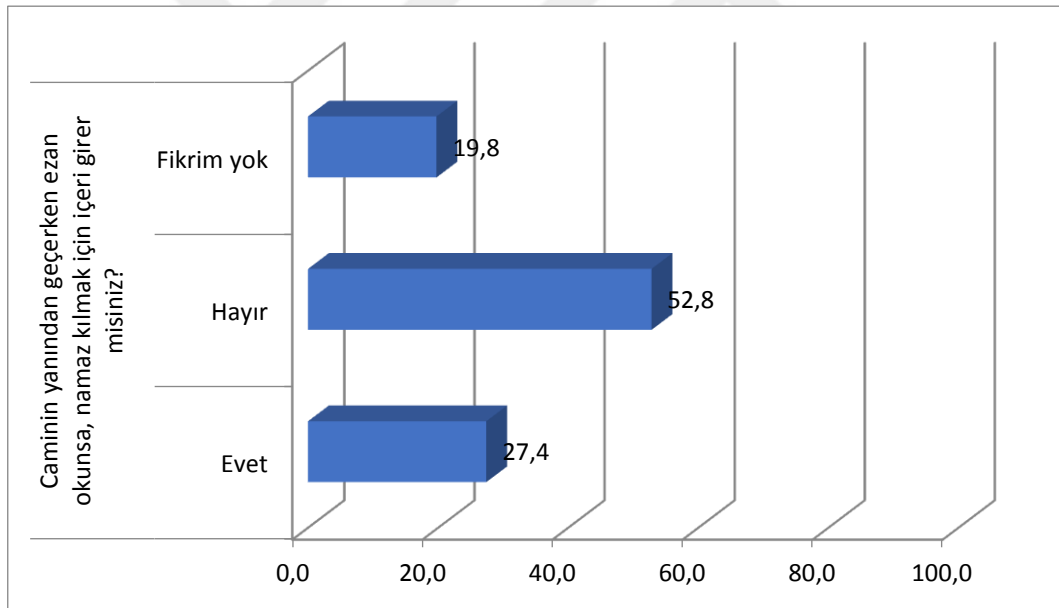
²²⁸ Albayrak, a.g.e., s.97

namazları, %15,9 ile Cuma namazı, %11,4 ile Cenaze namazı kıldığını belirtmiştir. 45-54 yaş grubundaki katılımcılar, %50,7 ile günlük farz namazları, %15,1 ile bayram namazları, %5,5 ile Cuma namazı, %4,1 ile Cenaze namazı kıldığını belirtmiştir. 55 yaş ve üstü katılımcılar, %66,2 ile günlük farz namazları, %20,0 ile bayram namazları, %10,8 ile Cuma namazı, %9,2 ile Cenaze namazı kıldığını belirtmiştir.

Günlük kılınan farz namazlarda yaşa bağlı olarak artış gözlenir. Cuma namazında ise bunun tersi bir durum görülmektedir.

4.4.1.3. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 51. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 51'de "Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girer misiniz?" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %52,8'i "Hayır" seçeneğini işaretlerken %27,4 "Evet" seçeneğini işaretlemiş ve %19,8 "Fikrim yok" demiştir. Katılımcılardan %52,8 ile "Hayır" diyenler, namaz ibadetini evde yapanlar, namaz kılmayanlar ve iş hayatı nedeni ile ibadethaneye gidecek vakti olmayan çalışanlar olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 52. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" / Cinsiyet

Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?			
	Evet	Hayır	Fikrim yok
Kadın	17,4%	63,3%	19,3%
Erkek	35,3%	44,7%	20,0%
Toplam	27,4%	52,9%	19,7%

Tablo 52’de "Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girer misiniz?" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadınlar %63,3 ve erkekler %17,4 ile "Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girer misiniz?" ifadesine "Hayır" yanıtını vermiştir.

Caferi Camilerinde erkek cemaat, kadın cemaatten fazladır. Hatta cemaate katılan kadın yok denecek kadar az olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum Sünni mezheplerdeki cami cemaati ile benzerlik gösterir. Kadınlar cami cemaatine kandil geceleri, bayramlar, Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetleri ve vefat eden biri için yas çadırı kurulduğunda iştirak etmektedir. Bu sebeple vakit farz namaz kılan bir kadın, caminin yanından geçerken ezan okunsa dahi ibadet etmek için camiye girmediği gözlemlenmiştir.

Tablo 53. "Caminin Yanından Geçerken Ezan Okunsa Namaz Kılmak İçin Camiye Girer misiniz?" / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girer misiniz?			
	Evet	Hayır	Fikrim yok
Katılmam	30,0%	50,0%	20,0%
Bir kez katıldım	31,6%	42,1%	26,3%
Birkaç kez katıldım	9,4%	67,0%	23,6%
Çoğu zaman katılıyorum	25,0%	61,4%	13,6%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	37,1%	41,6%	21,3%
Toplam	27,4%	52,8%	19,8%

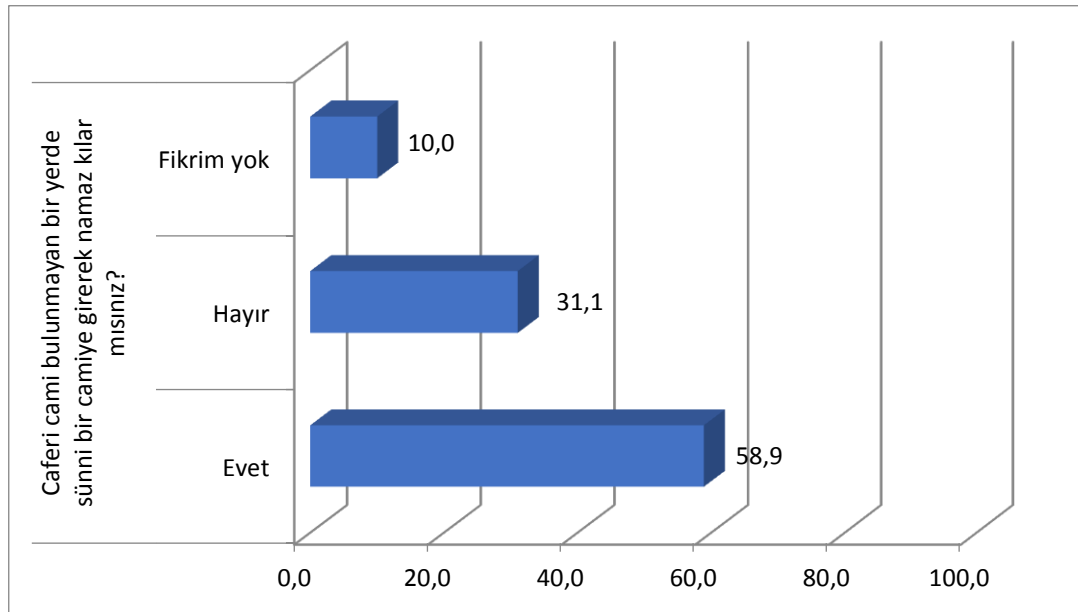
Tablo 53'te "Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girer misiniz?" ifadesinin Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Tabloda, Caminin yanından geçerken ezan okunsa dahi namaz kılmak için camiye gireceğini ifade eden katılımcı sayısının az olmasında en önemli sebep kadın katılımcılardır. Gözlemlerimize göre mezhep mensubu kadınlar namazlarını evlerinde kılmayı tercih etmektedir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Katılmıyorum" ve "Bir kere katıldım" diyen katılımcılar, "Birkaç kez katıldım" ve "Çoğu zaman katılırım" diyen katılımcılara göre Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye daha yüksek oranda gideceğini belirtmiştir. Tablo 44'te Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine "Katılmıyorum" diyen katılımcıların namaz ibadetini %80,0 ile yapıyor olması bu durumu desteklemektedir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine " Her yıl düzenli olarak katılırım " ve %37,1 ile "Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girerim" diyen katılımcı görülmektedir.

4.4.1.4. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 54. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 54'te Caferi cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılar mısınız? ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %58,9'u "evet" seçeneğini işaretlerken %10 fikri olmadığını belirtmektedir. Caferi mezhep mensupları kendi camileri bulunan yerde sadece kendi camilerinde ibadet etmeyi tercih ederken Caferi cami bulunmayan bir yerde ise Sünni bir camiye rahatlıkla gidebileceklerini belirtmişlerdir. Anket uygulanırken bu soruda katılımcılardan "tüm camiler Allah'ın evidir" diyenler olmuştur. Sünni camilerde elleri bağlamak ve mühür kullanmadan namaz kılmak zorunda kaldıkları için Caferi camilerinde namaz kılmayı doğru buldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 55. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Cinsiyet

Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?	Evet	Hayır	Fikrim yok
Kadın	58,6%	32,0%	9,4%
Erkek	59,9%	29,6%	10,5%
Toplam	59,3%	30,6%	10,1%

Tablo 55'te Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılar mısınız? İfadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadınların %58,6, erkeklerin %59,9 ile Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılacaklarını belirtmişlerdir. Cinsiyete göre bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tablo 56. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Yaş

Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?	Evet	Hayır	Fikrim yok
15-24 yaş	49,4%	39,7%	10,9%
25-34 yaş	56,8%	29,5%	13,6%
35-44 yaş	60,4%	29,2%	10,4%
45-54 yaş	64,4%	27,4%	8,2%
55 yaş ve üstü	79,7%	17,2%	3,1%
Toplam	59,0%	31,1%	9,9%

Tablo 56'da "Caferi Cami bulunmayan bir yerde Sünni bir camiye girerek namaz kılar mısınız?" ifadesi ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Tabloya göre yaş ilerledikçe verilen olumlu yanıt artmaktadır. Bu durum 15-24 yaş grubunun dini duygu ve kimlik konularında daha sert bir mizaç sergilediklerini gösterir. Özellikle lise öğrenim dönemini de içine alan bu yaş grubu, genç insanların fanatik duygularını çağrıştırmaktadır.

Tablo 57. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Eğitim

Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?	Evet	Hayır	Fikrim yok
Okuma-yazma bilmiyor	62,5%	37,5%	0,0%
İlkokul mezunu	56,3%	43,8%	0,0%
Ortaokul mezunu	46,1%	44,9%	9,0%
Lise öğrenci ve mezun	61,8%	27,6%	10,6%
Üniversite öğrenci ve mezun	61,1%	25,7%	13,3%
Diğer	80,0%	10,0%	10,0%
Toplam	58,8%	31,1%	10,0%

Tablo 57'de "Caferi Cami bulunmayan bir yerde Sünni bir camiye girerek namaz kılar mısınız?" ifadesi ile eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır.

Okuma- yazma bilmeyen eğitim grubunu ayrı tutarsak eğitim durumuna göre farklılaşma dikkat çeker. Çünkü eğitim hayatı, birçok farklı insan ve farklı kültürle beraber yaşamayı gerektirmektedir. Bu hoşgörü ortamı dini algılarımızı da olumlu yönde etkiler.

Tablo 58. "Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?" / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Caferi Cami Bulunmayan Bir Yerde Sünni Bir Camiye Girerek Namaz Kılar mısınız?	Evet	Hayır	Fikrim yok
Katılmam	60,0%	30,0%	10,0%
Bir kez katıldım	68,4%	21,1%	10,5%
Birkaç kez katıldım	55,7%	30,2%	14,2%
Çoğu zaman katılıyorum	52,8%	39,6%	7,6%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	63,6%	26,8%	9,5%
Toplam	58,9%	31,1%	10,0%

Tablo 58'de "Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılar mısınız?" ifadesi ile Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine " Katılmam" diyen katılımcılar %60,0 ile Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılabilceğini ifade etmiştir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine " Bir kez katılmam" diyen katılımcılar, %68,4 ile Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılabilceğini ifade etmiştir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine " Birkaç kez katıldım" diyen katılımcılar, %55,7 ile Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılabilceğini ifade etmiştir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine " Çoğu zaman katılıyorum" diyen katılımcılar, %52,8 ile Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılabilceğini ifade etmiştir.

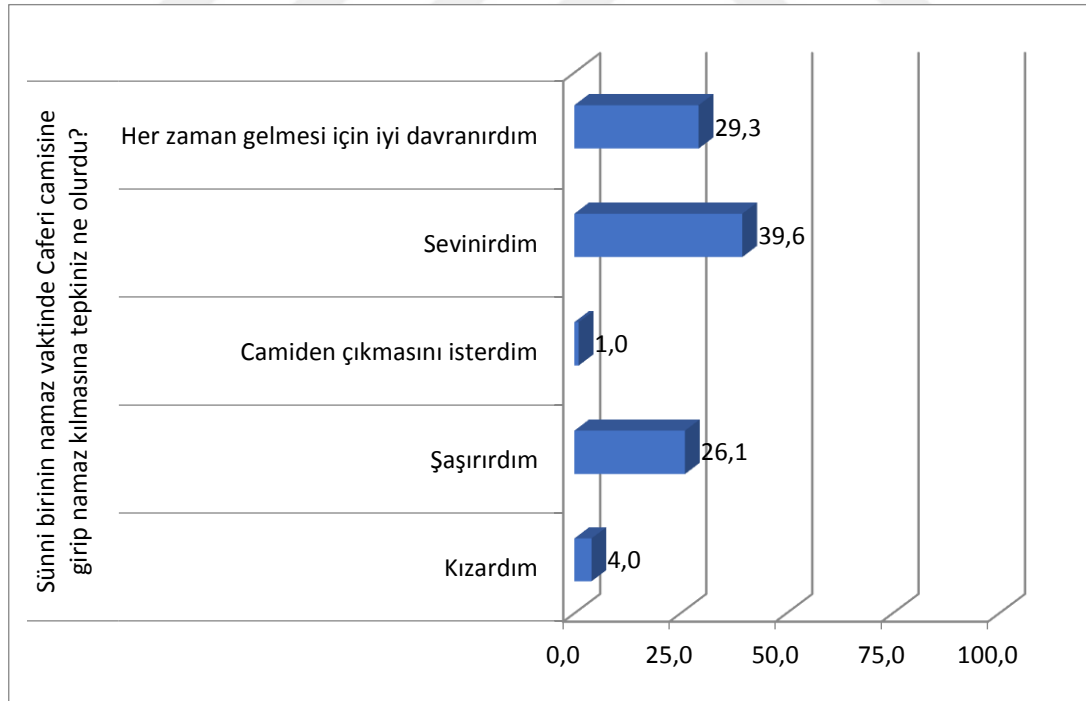
Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine " Her yıl düzenli olarak katılıyorum " diyen katılımcılar, %63,6 ile Caferi Cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılabileceğini ifade etmiştir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerinin büyük bir bölümü Caferi camilerinde gerçekleştirilmektedir. Bu durum mezhep mensuplarının Muharrem ayı faaliyetlerine katılımı arttıkça namaz ibadeti için Caferi Camisinde ibadet etme hissiyatı da artmaktadır. Gözlemlerimiz bu durumu destekler niteliktedir.

Her yıl muharrem ayı yas faaliyetlerine düzenli olarak katılan dini algıları yüksek olanlar katılımcılar ise namaz ibadetini aksatmamak için Caferi cami bulunmayan yerde sünni camilere de gidebileceklerini belirtmişlerdir.

4.4.1.5. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum

Tablo 59. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum

Tablo 59'da Sünni birinin namaz vaktinde Caferi Camisine girip namaz kılmasına karşı tutuma göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %39,6'sı "Sevinirdim", %29,3'ü "Her zaman gelmesi için iyi davranırdım", %26,1'i

"Şaşırırdım", %4,0 "Kızardım", %1,0'ı "Camiden çıkmasını isterdim" ifadelerini işaretlemiştir.

Kars il merkezinde Caferi mezhebi mensuplarının kendi imkanları ile yaptırdığı 3 cami bulunmaktadır. Bu camiler Caferi mezhep mensuplarının kullanılmaktadır. Görüşmelerimiz sırasında Sünni mezhep mensuplarından biri, "Caferi cami olduğunu bilmeden Ehl-i Beyt Işıklı Camisine girdim. Namazın kılınışında ellerin yanlarda açık duruyor olması, mühür üzerine secde ettiklerini görünce uyum sağlayamadım ve camiden çıktım" demiştir.

Kars il merkezinde Sünni mezhep mensupları ve Caferi mezhep mensupları komşuluk, arkadaşlık, meslek, alış-veriş, akrabalık gibi birçok sebeple ortak bir kültürü yaşamaktadır. Bu ortak kültür ibadethaneler söz konusu olduğunda gözle görülür bir farklılaşma dikkat çeker. Sünniler sünni camide, Caferiler Caferi Camisinde namaz kılma tutumunda oldukları gözlemlense de Katılımcılardan sadece %5,0 Sünni birinin namaz vaktinde Caferi Camisine girip namaz kılmasına karşı olumsuz tutum sergilemiştir.

Tablo 60. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum / Yaş

Sünni birinin namaz vaktinde Caferi Camisine girip namaz kılmasına tepkiniz ne olurdu?	Kızardım	Şaşırırdım	Camiden çıkmasını isterdim	Sevinirdim	Her zaman gelmesi için iyi davranırdım
15-24 yaş	4,0%	33,5%	0,0%	37,6%	24,9%
25-34 yaş	6,8%	23,9%	2,3%	44,3%	22,7%
35-44 yaş	2,1%	22,9%	3,1%	34,4%	37,5%
45-54 yaş	4,1%	23,3%	0,0%	41,1%	31,5%
55 yaş ve üstü	3,3%	16,3%	0,0%	44,3%	36,1%
Toplam	4,1%	26,1%	1,0%	39,5%	29,3%

Tablo 60'ta Sünni birinin namaz vaktinde Caferi camisine girip namaz kılmasına karşı tutumu ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Katılımcı yaş gruplarınınca Sünni birinin namaz vaktinde Caferi camisine girip namaz kılmasına karşı olumlu bir tutum ortaya konmuştur. Katılımcılar hangi yaş grubunda olursa

olsun sünni mezhep mensuplarının namaz kılmak için Caferi camilerine gelmelerinden rahatsızlık duymayacakları anlaşılmaktadır.

Tablo 61. Sünni Mezhep Mensubu Birinin Namaz Vaktinde Caferi Camisine Girip Namaz Kılmasına Karşı Tutum / Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Cami

Sünni birinin namaz vaktinde Caferi camisine girip namaz kılmasına tepkiniz ne olurdu?	Kızardım	Şaşırırdım	Camiden çıkmasını isterdim	Sevinirdim	Her zaman gelmesi için iyi davranırdım
Ehli Beyt Işıklı Cami	3,7%	24,2%	,5%	47,9%	23,7%
Çarşı Hz. Ali Cami	2,6%	25,2%	1,9%	37,4%	32,9%
Kamer Kesemenli Cami	8,3%	34,4%	1,0%	25,0%	31,3%
Sünni Bir Cami	0,0%	16,0%	0,0%	36,0%	48,0%
Toplam	4,0%	26,1%	1,0%	39,6%	29,3%

Tablo 61’de Sünni birinin namaz vaktinde Caferi Camisine girip namaz kılmasına karşı tutumu ile yakınında oturduğu ya da ibadet etmeyi tercih ettiği cami değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Kars il merkezinde 3 tane Caferi Cami bulunmaktadır. Bunlar, Ehli Beyt Işıklı Cami, Çarşı Hz. Ali Cami ve Kamer Kesemenli Cami'dir.

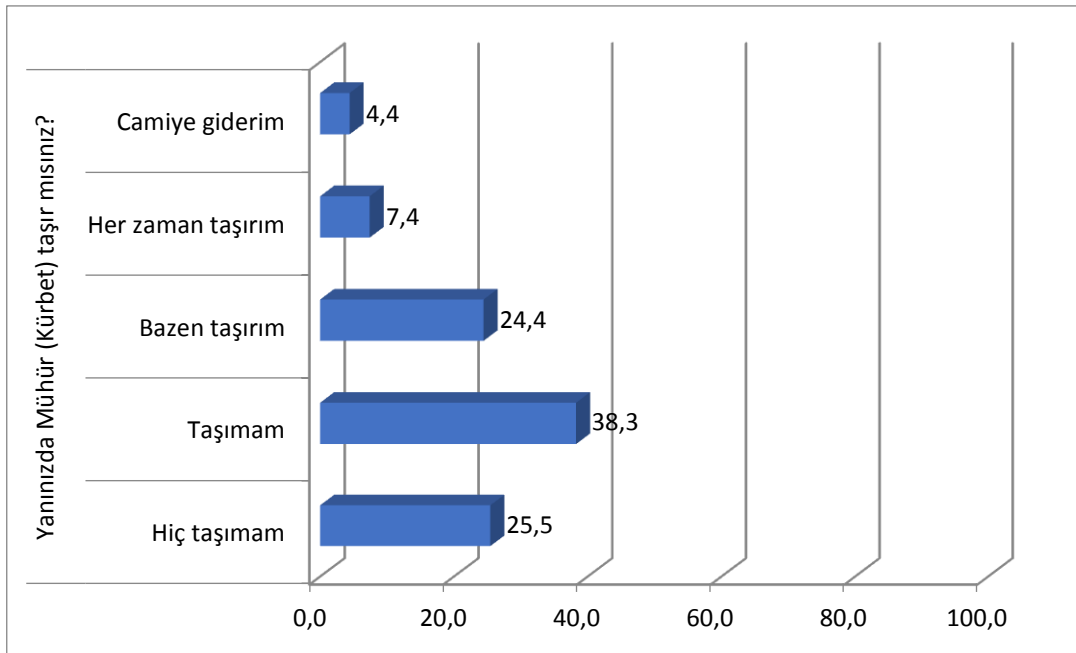
Ehli Beyt Işıklı, Cami Türkiye'deki ilk Caferi camisidir. İl merkezinde işlek bir cadde üstünde yer alır. Konumu ve çevresinde ikamet eden mezhep mensupları nedeni ile diğer iki camiye göre daha kalabalık bir cemaate sayısına sahiptir. Çarşı Hz. Ali Cami ise işyerlerinin çok olduğu, çarşı olarak adlandırılan konumda bulunmaktadır.

Yakınında oturduğu ya da ibadet etmeyi tercih ettiği cami Ehli Beyt Işıklı Cami olan katılımcılar %95,8, yakınında oturduğu ya da ibadet etmeyi tercih ettiği cami Çarşı Hz. Ali Cami olan katılımcılar %95,5, Yakınında oturduğu ya da ibadet etmeyi tercih ettiği cami Kamer Kesemenli Cami olan katılımcılar %90,7 ile Sünni birinin namaz vaktinde Caferi Camisine girip namaz kılmasına karşı olumlu tutum bildirmişlerdir.

Yakınında oturduğu ya da ibadet etmeyi tercih ettiği cami Kamer Kesemenli Cami olan katılımcılardan %34,4 "Şaşırırdım" ifadesini kullanmıştır. Kamer Kesemenli Cami, diğer iki Caferi camisine göre sakin ve etrafında mezhep mensuplarının yoğun yaşadığı bir yerde bulunmaktadır. Ve yapı olarak diğer iki camiden küçüktür. Bu sebeple diğer iki cami katılımcılarına göre Kamer Kesemenli Cami katılımcıları "Şaşırırdım" tutumunu daha çok gösterdiği dikkat çekmektedir.

4.4.1.6. Mühür (Türbet) Taşımayla İlgili Bulgular

Tablo 62. Mühür (Türbet) Taşıma Durumuna Göre Dağılım

Tablo 62’de Mühür (Türbet) taşımaya göre dağılım yer almaktadır. Caferilere göre halıya, kilime, yünden pamuktan örülmüş yaygılara, ipek seccadelere secde edilmez. Kerbela toprağından hazırlanan ve mühür denilen özel kalıplara secde yapmak müstehaptır.²²⁹ Caferi Camilerinin girişinde mühür kutusu ya da sandığı bulunmaktadır. Mühürü olmayan mezhep mensupları, sandıktan mühür alıp namazını eda eder. Namazını kıldıktan sonra da mühürü yerine bırakarak camiden ayrılır.

Katılımcıların mühür taşıma ile ilgili durumu, %38,3 ile "Taşımam", %25,5 ile "Hiç Taşımam", %24,4 ile "Bazen taşırım", %7,4 ile "Her zaman taşırım", %4,4 ile "Camiye giderim" şeklindedir. Gözlem ve anket sonuçlarına göre mezhep günlük

²²⁹ Mutlu, a.g.e., s.478

farz namazları sürekli kılan mezhep mensupları mühür (Ek-4a, Ek-4b) taşıma ihtiyacı hissetmektedir.

Tablo 63. Mühür (Türbet) Taşıma / Yaş

Yanınızda Mühür (Türbet) taşır mısınız?	Hiç taşımam	Taşımam	Bazen taşırım	Her zaman taşırım	Camiye giderim
15-24 yaş	43,1%	36,2%	10,9%	4,0%	5,8%
25-34 yaş	26,1%	42,0%	21,6%	6,8%	3,5%
35-44 yaş	9,4%	53,1%	28,1%	7,3%	2,1%
45-54 yaş	13,7%	38,4%	32,9%	8,2%	6,8%
55 yaş ve üstü	12,5%	17,2%	50,0%	17,2%	3,1%
Toplam	25,3%	38,4%	24,4%	7,5%	4,4%

Tablo 63'te "Mühür taşıma durumunun yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Caferi ve Sünni mezhepler arasındaki farklılıklardan biri Caferilerin namaz kılarken kullandıkları "Mühür" adı verilen sıkıştırılmış Kerbela toprağıdır.

Katılımcılardan 15-24 yaş grubu, %79,3 ile mühür taşımadığını, %10,9 ile bazen taşıdığını, %4,0 ile Her zaman taşıdığını, %5,8 ile Camiye gittiğinde mühür kullandığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan 25-34 yaş grubu, %68,1 ile mühür taşımadığını, %21,6 ile bazen taşıdığını, %6,8 ile Her zaman taşıdığını, %3,5 ile Camiye gittiğinde mühür kullandığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan 35-44 yaş grubu, %62,5 ile mühür taşımadığını, %28,1 ile bazen taşıdığını, %7,3 ile Her zaman taşıdığını, %2,1 ile Camiye gittiğinde mühür kullandığını ifade etmiştir.

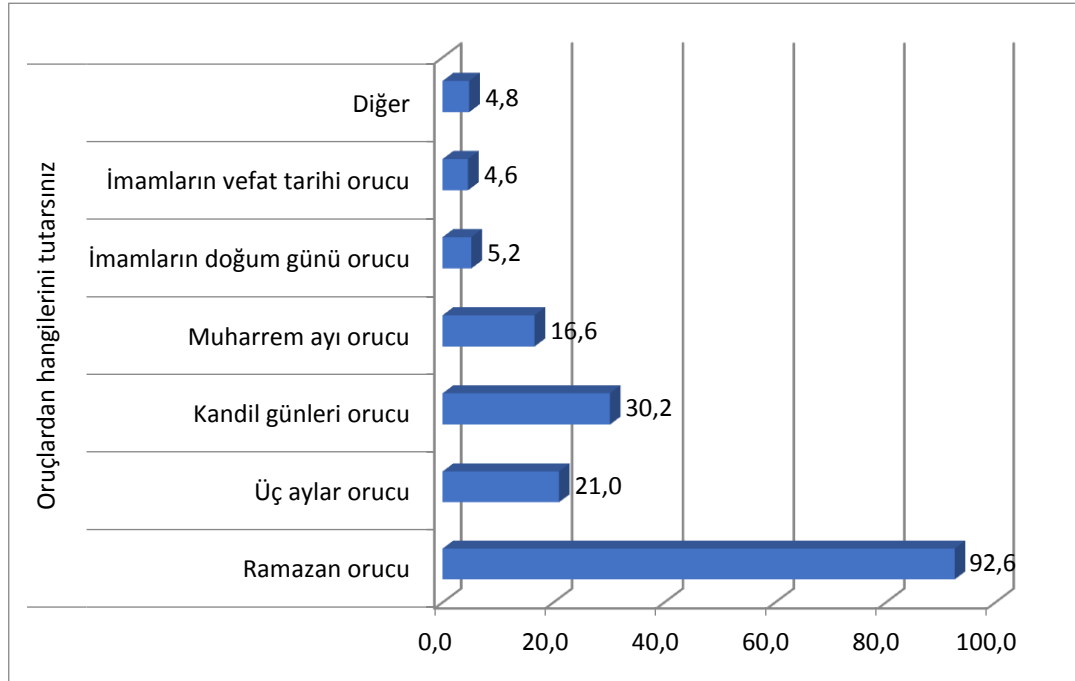
Katılımcılardan 45-54 yaş grubu, %51,8 ile mühür taşımadığını, %32,9 ile bazen taşıdığını, %8,2 ile Her zaman taşıdığını, %6,8 ile Camiye gittiğinde mühür kullandığını ifade etmiştir.

Katılımcılardan 55 yaş ve üstü ise %29,7 ile mühür taşımadığını, %50,0 ile bazen taşıdığını, %17,2 ile Her zaman taşıdığını, %3,1 ile Camiye gittiğinde mühür kullandığını ifade etmiştir.

Caferi mezhebi mensuplarına "Yanınızda Mühür (Türbet) taşır mısınız?" diye sorduğumuz soruda "Bazen taşırım" ve "Her zaman taşırım" ifadelerinde yaşa bağlı olarak mühür taşıma davranışında artış olduğu tespit edilmiştir.

4.4.2. Oruç İbadeti ile İlgili Bulgular

Tablo 64. Tutulan Oruca Göre Dağılım

Tablo 64'te tutulan oruca göre dağılım yer almaktadır. Katılımcılar, %92,6 ile Ramazan orucu, %30,2 ile Kandil günleri orucu, %21,0 ile Üç aylar orucu, %16,6 ile Muharrem ayı orucu, %5,2 ile İmamların doğum günü orucu, %4,8 ile "Diğer", %4,6 ile İmamların vefat orucu tuttuklarını ifade etmişlerdir. Sünni mezheplerde de olduğu gibi Caferi Mezhebi mensupları da Ramazan ayında tutulması farz kılınmış Ramazan orucunu yüksek bir katılımı tutarlar. %4,8 ile "Diğer" seçeneğini işaretleyenlerin oruç tutmayan katılımcılar olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 65. Oruç / Cinsiyet

Aşağıda verilen oruçlardan hangilerini tutuyorsunuz?	Kadın	Erkek
Ramazan orucu	94,6%	90,9%
Üç aylar orucu	25,2%	17,8%
Kandil günleri orucu	39,6%	22,2%
Muharrem ayı orucu	18,0%	15,3%
İmamların doğum günü orucu	4,1%	6,2%
İmamların vefat tarihi orucu	4,1%	5,1%
Diğer	2,3%	6,9%

Tablo 65'te tutulan Oruç ibadeti ile cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Her iki cinsiyette de en fazla tutulan oruç ramazan orucudur. En az tutulan ise İmamların vefat tarihi orucudur.

Kadın katılımcılar %94,6 ile Ramazan orucu, %39,6 ile Kandil günleri orucu, %25,2 ile Üç aylar orucu, %18,0 ile Muharrem ayı orucu, %4,1 ile İmamların doğum günü orucu ve İmamların vefat tarihi orucu tutmaktadır. Kadınlarda oruç tutmayan katılımcı %2,3'tür.

Erkek katılımcılar %90,9 ile Ramazan orucu, %22,2 ile Kandil günleri orucu, %17,8 ile Üç aylar orucu, %15,3 ile Muharrem ayı orucu, %6,2 ile İmamların doğum günü orucu, %5,1 ile İmamların vefat tarihi orucu tutulmaktadır. Erkeklerde oruç tutmayan katılımcı %6,9'dur.

Kadın katılımcılar, erkek katılımcılara oranla daha çok oruç ibadetini yerine getirmektedir. Oruç tutmayan erkek sayısı, kadın sayısından fazladır.

Tüm katılımcılarda (çoktan aza doğru) Ramazan orucu, Kandil günleri orucu, Üç aylar orucu, Muharrem ayı orucu, İmamların doğum günü orucu ve İmamların vefat tarihi orucu tutulduğu tespit edilmiştir.

Tablo 66. Oruç / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Aşağıda verilen oruçlardan hangilerini tutuyorsunuz?	Katılmam	Bir kez katıldım	Birkaç kez katıldım	Çoğu zaman katılıyorum	Her yıl düzenli olarak katılıyorum
Ramazan orucu	1,7%	3,0%	21,8%	29,2%	44,3%
Üç aylar orucu	1,9%	4,8%	11,4%	27,6%	54,3%
Kandil günleri orucu	,7%	1,3%	21,8%	35,1%	41,1%
Muharrem ayı orucu	0,0%	0,0%	10,8%	27,8%	61,4%
İmamların doğum günü orucu	3,8%	0,0%	0,0%	19,3%	76,9%
İmamların vefat tarihi orucu	4,3%	0,0%	0,0%	21,8%	73,9%
Diğer	4,2%	8,3%	8,3%	20,9%	58,3%

Tablo 66'da tutulan Orucun Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Yas faaliyetlerine katılan katılımcılar aynı zamanda oruç ibadetini de yerine getirmektedirler. Özellikle muharrem ayı ile ilişkilendirilen oruçlar tutulmaktadır. Aslında Muharrem ayı yas ritüelleri içerisinde oruç ibadeti de bulunmaktadır. Oruç, nefsin terbiye edilmesi manasında olduğu için yas faaliyetlerinin bir türü olarak görülür.

Muharrem yasını tutan Alevi- Bektaşiler, Muharrem ayının ilk 12 gününü oruçlu geçirirler. Bu günlerde İmam Hüseyin'in ve arkadaşlarının susuz bırakılmış olmalarından dolayı su içilmez.²³⁰ Oruç tutmak, Caferi mezhebi mensupları için Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamının bir yoludur. Bu sebeple Caferileri mezhebi için oruç ibadetinin özel bir yönü vardır. Mezhep mensupları bu ibadeti yapmaya gayret gösterir.

230 hbvenstitü.nevşehir.edu.tr (Muharrem Orucu) (03.04.2019)

4.4.3. Hac İbadeti ile İlgili Bulgular

Tablo 67. Hac İbadeti / Yaş

Hacca gittiniz mi?	Hayır	Bir kere	İki kere	İkiden fazla	Gitmek isterim
15-24 yaş	58,6%	2,3%	1,1%	,6%	37,4%
25-34 yaş	72,7%	2,3%	1,1%	0,0%	23,9%
35-44 yaş	75,8%	13,7%	0,0%	0,0%	10,5%
45-54 yaş	64,4%	17,8%	1,4%	0,0%	16,4%
55 yaş ve üstü	76,9%	15,4%	1,5%	0,0%	6,2%
Toplam	67,7%	8,5%	1,0%	,2%	22,6%

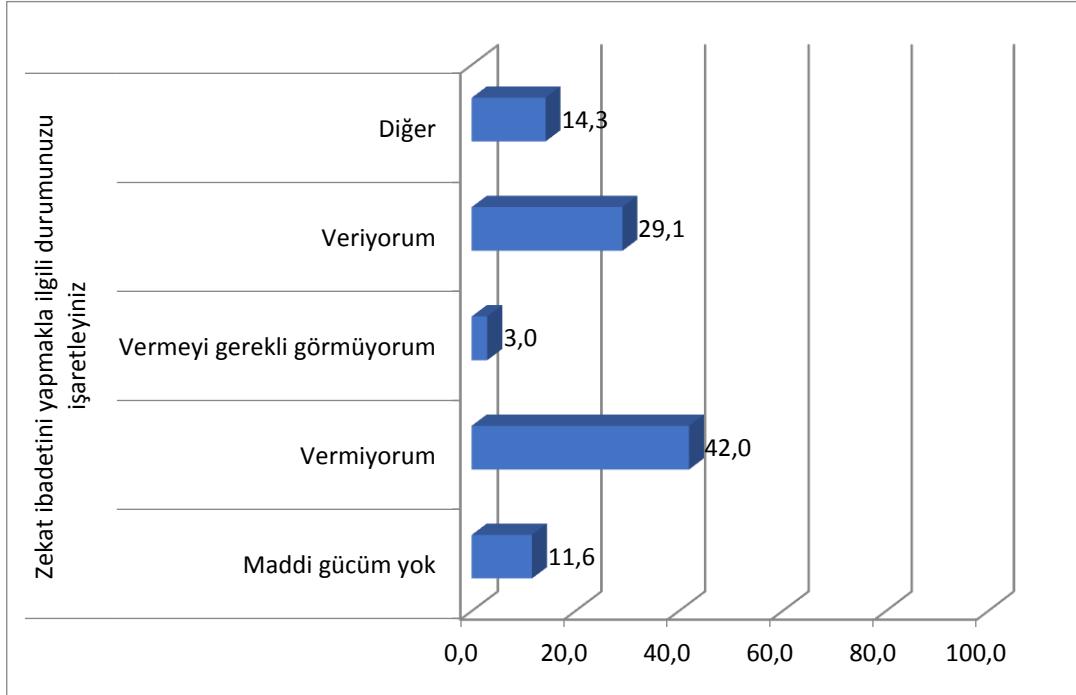
Tablo 67’de Hac ibadetini yapma durumu ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Hacca gittiniz mi? Sorusuna katılımcılar; 15-24 yaş grubu %58,6, 25-34 yaş grubunda %72,7, 35-44 yaş grubunda %75,8, 45-54 yaş grubunda %64,4, 55 yaş ve üstünde ise %76,6 ile "Hayır" demişlerdir. Bu durum Kars Caferi mezhep mensuplarında Hac ibadetinin sünni mezhepler kadar yapılmadığı göstermektedir.

Caferi mezhebi mensupları İmamların kabir ziyaretlerine büyük önem vermektedir. Hatta "Meşhedî", "Kûmî" şeklinde bu ziyareti yapanlara isimler verildiği görülmüştür. Son yıllarda İmam kabirlerinin bulunduğu bölgeler güvenli olmadığı için bu ziyaretler de sekteye uğramıştır.

Tüm yaş gruplarında çoğunluğun hac ibadetini yapmadığı görülürken Hac ibadetini yapmak isteyen her yaş grubunda insan bulunmaktadır.

4.4.4. Zekât İbadetini ile İlgili Bulgular

Tablo 68. Zekât

Tablo 68'de Zekât vermeye göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %42,0'ı "Vermiyorum", %29,1'i "Veriyorum", %14,3'ü "Diğer", %11,6'sı "Maddi gücüm yok", %3,0 "Vermeyi gerekli görmüyorum" ifadelerini işaretlemişlerdir.

"Diğer" seçeneğini işaretleyenler, ev hanımları ve eğitim süreci devam ettiği için geliri bulunmayan lise ve üniversite öğrencileridir. Katılımcı Ev hanımlarının bir kısmı "diğer" seçeneğine "eşim veriyor" yazmışlardır. Maddi gücüm yok diyenler ise gelir durumu yetersiz olan ve borçlu olduğunu belirtenlerdir. Ayrıca maddi gelir durumu yerinde olduğu halde "vermiyorum" seçeneğini işaretleyen katılımcılar da olmuştur.

Caferi mezhep mensupları "Namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin"²³¹ ayetinden yola çıkarak zekât ile namaz ibadetinin birbirini tamamladığını inanırlar. Zekatını vermeyenin namazının da kabul olmayacağına kanaatindedirler. Zekâtın malla yapılan bir ibadet olması sebebi ile mezhep mensuplarının hepsi yapabilecek güçte değildir. Katılımcıların %29,1'i Zekât "Veriyorum" demiştir.

²³¹ Kur'an-ı Kerim, Bakara Suresi, 110. ayet

Kars il merkezinde yaşayan Caferi nüfus düşünülürğünde Sünni mezheplerde olduğu gibi zekât ibadetini yapmada katılımın düşük olduğu tespit edilmiştir. Zekât ibadeti ile ilgili benzer bir sonuç, Karakoyunlu'da yaşayan Caferi mezhep mensuplarında da görölmüştür.²³²

Tablo 69. Zekât / Cinsiyet

Zekât vermekle ilgili durumunuzu işaretleyiniz					
	Maddi gücüm yok	Vermiyorum	Vermeyi gerekli görmüyorum	Veriyorum	Diğer
Kadın	13,1%	51,4%	3,6%	20,7%	11,2%
Erkek	10,6%	33,7%	2,6%	36,3%	16,8%
Toplam	11,7%	41,6%	3,0%	29,3%	14,4%

Tablo 69'da Zekât verme durumunun cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar, %51,4 ile "Vermiyorum", %20,7 ile "Veriyorum", %13,1 ile "Maddi gücüm yok", %11,2 ile "Diğer", %3,6 ile "Vermeyi gerekli görmüyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Erkek katılımcılar, %36,3 ile "Vermiyorum", %33,7 ile "Vermiyorum", %16,8 ile "Diğer", %10,6 ile "Maddi gücüm yok", %2,6 ile "Vermeyi gerekli görmüyorum" ifadelerini kullanmışlardır.

Kars il merkezinde Caferi mezhebi mensubu esnaf kadınlarda bulunmaktadır. Kendi geliri bulunan mezhep mensubu kadınların kendi bütçelerinden zekatlarını verdiği de gözlemlenmiştir. Zekât vermede erkek katılımcılar bayan katılımcılardan yüksek bir orandadır. Bilindiği üzere ailenin ekonomik gücünü erkektedir. Mezhep mensuplarınca zekât vermede cinsiyet değişkenine göre farklılık görölmektedir.

²³² Balamir, a.g.e., s.119

Tablo 70. Zekât / Meslek

Zekât vermekle ilgili durumunuzu işaretleyiniz	Maddi gücüm yok	Vermiyorum	Vermeyi gerekli görmüyorum	Veriyorum	Diğer
Öğrenci	22,4%	42,9%	5,1%	6,1%	23,5%
Öğretmen	7,1%	28,7%	0,0%	32,1%	32,1%
Esnaf	3,3%	16,4%	3,3%	62,3%	14,7%
Memur	3,1%	36,9%	6,2%	36,9%	16,9%
Ev hanımı	19,0%	64,3%	1,2%	10,7%	4,8%
Serbest meslek	10,1%	51,7%	2,2%	27,0%	9,0%
Diğer	7,0%	33,8%	1,4%	49,3%	8,5%
Toplam	11,7%	41,9%	3,0%	29,2%	14,2%

Tablo 70’te Zekât verme durumunun meslek değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. "Öğrenci", "Ev hanımı" ve "Serbest meslek" çalışanlarının zekât verme oranı düşükken; "Esnaf", "Öğretmen", "Memur" ve "Diğer" meslek gruplarının Zekât verme oranı yüksektir. Meslek grupları içinde Esnaf, %62,3 ile zekât ibadetini yerine getirmektedir. Katılımcı esnaflardan biri "maddi imkanlar nedeni ile en kolay yapabildiğimiz ibadet zekât" demiştir. Kadın katılımcıların %10,7 ile zekât ibadetini gerçekleştirdiğini belirtmesi maddi durumunun iyi olduğu, altını olduğu ya da kendi geliri olduğunu göstermektedir.

Tablo 71. Zekât / Aylık Gelir

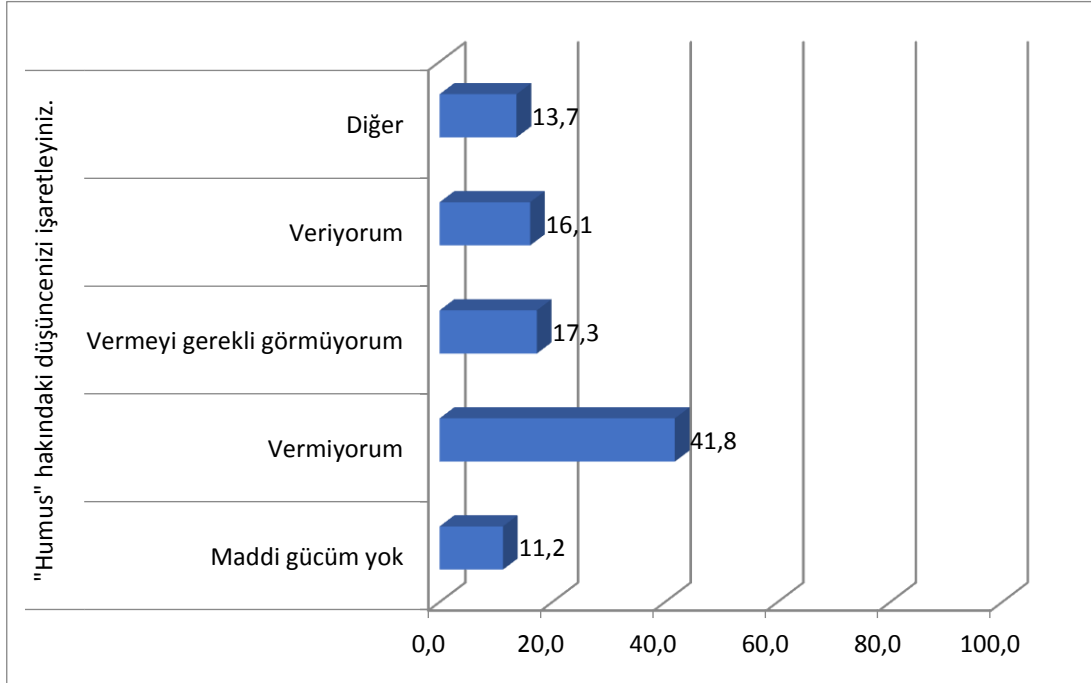
Zekât vermeye ilgili durumunuzu işaretleyiniz	Maddi gücüm yok	Vermiyorum	Vermeyi gerekli görmüyorum	Veriyorum	Diğer
1000-2500 TL arası	13,7%	60,3%	1,4%	21,9%	2,7%
2501-3500 TL arası	5,8%	42,7%	1,9%	36,9%	12,7%
3501-4500 TL arası	4,9%	23,5%	3,7%	51,9%	16,0%
4501-6000 arası	0,0%	18,4%	5,3%	57,9%	18,4%
6001 TL ve üstü	4,0%	20,0%	0,0%	52,0%	24,0%
Diğer	20,7%	51,1%	4,0%	8,0%	16,2%
Toplam	11,5%	42,1%	3,0%	29,4%	14,0%

Tablo 71’de Zekât verme durumunun aylık gelir durumu değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Aylık gelir durumuna göre Zekâtı "Veriyorum" diyenler katılımcılar, 1000-2500 TL arası %21,9 ile; aylık gelir durumu 2501-3500 TL arası olan %36,9 ile; aylık gelir durumu 3501-4500 TL arası %51,9 ile; aylık gelir durumu 4501-6000 arası %57,9 ile; aylık gelir durumu 6001 TL ve üstü olan %52,0 ile; "Diğer" grubunu seçen ise %8,0 ile yapmaktadır.

Aylık gelir durumuna göre zekâtı "Vermiyorum" diyen katılımcılar, 1000-2500 TL arası %60,3 ile; aylık gelir durumu 2501-3500 TL arası olan %42,7 ile; aylık gelir durumu 3501-4500 TL arası %23,5 ile; aylık gelir durumu 4501-6000 arası %18,4 ile; aylık gelir durumu 6001 TL ve üstü olan %20,0 ile; "Diğer" grubunu seçen ise %51,1 ile yapmaktadır. Caferi mezhebi mensuplarının aylık gelir düzeyi arttıkça Zekât verme durumunda artış gözlenmektedir.

4.4.5. Humus ile İlgili Bulgular

Tablo 72. Humus

Tablo 72’de Humus verme durumuna göre dağılım yer almaktadır. Humus, beşte bir anlamına gelmektedir. Caferi mezhebi mensubunun bir yıllık kazancından geriye kalan malın beşte birini fakir seyitlere ve İmam Mehdi adına taklit merci olan müchtehide vermesidir. Humus, Şii ve Sünni mezhepler arasındaki farklardan biridir.

Humus ibadeti ile ilgili dağılımda Katılımcılar, %41,8 ile "Vermiyorum", %17,3 ile "Vermeyi gerekli görmüyorum", %16,1 ile "Veriyorum", %13,7 ile "Diğer", %11,2 ile "Maddi gücüm yok" demiştir.

Caferi mezhebi mensuplarında zekâtta olduğu gibi humusta da katılımın düşük olduğu tespit edilmiştir. Humus 'un verilmesi konusunda Ali Albayrak Ankara Keçiören'de yapmış olduğu çalışmada farklı bir sonuca ulaşmıştır. Bu sonuca göre; örnekleminin büyük çoğunluğu olumlu kanaate sahipken, az miktarda bir kesim de olumsuz tutum içindedir.²³³

Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensubu katılımcılarda Humus yapılması gereken bir ibadet olarak inanılırken uygulamada mezhep mensuplarının isteksiz olduğu gözlemlenmiştir. "Humusumu veriyorum" diyen katılımcılardan

²³³ Albayrak, a.g.e., s.153

bazılarına "ne kadar veriyorsunuz?" diye sorduğumuzda Humusun tam olarak 5'te 1 verilmediği, ne kadar verilmek isteniyorsa o kadar verildiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'de müçtehit bulunmadığı için humusun "imam hakkı" olan yarısı cami yapımında, caminin ihtiyaçlarını karşılamada, Muharrem ayı yas faaliyetlerini organize etmede ve kitap temini gibi alanlarda kullanıldığı görülmüştür. Kars'ta bulunan Ehli Beyt Işıklı Cami ve Çarşı Hz. Ali Cami mezhep mensuplarının humusları ve sadakaları ile yapılmıştır.

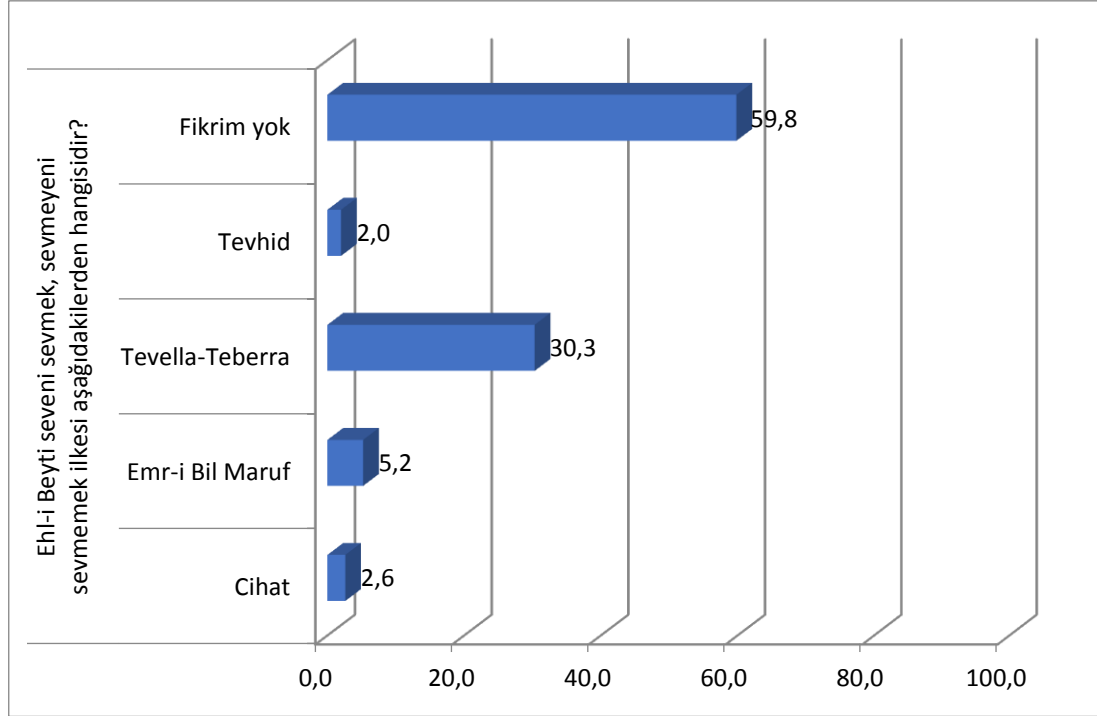
Tablo 73. Humus / Aylık Gelir

"Humus" hakkında düşüncenizi işaretleyiniz	Maddi gücüm yok	Vermiyorum	Vermeyi gerekli görmüyorum	Veriyorum	Diğer
1000-2500 TL arası	12,5%	54,2%	18,1%	12,4%	2,8%
2501-3500 TL arası	3,8%	44,8%	21,9%	17,1%	12,4%
3501-4500 TL arası	6,2%	27,2%	28,4%	23,5%	14,7%
4501-6000 arası	0,0%	23,7%	21,1%	39,5%	15,7%
6001 TL ve üstü	4,0%	24,0%	4,0%	48,0%	20,0%
Diğer	20,8%	48,6%	10,4%	4,0%	16,2%
Toplam	11,1%	41,9%	17,4%	16,2%	13,4%

Tablo 73'te Humus ile aylık gelir durumu değişkeninin karşılaştırılması yer almaktadır. Aylık gelir durumu 1000-2500 TL arası olan katılımcılar %12,4 ile, 2501-3500 TL arası olan katılımcılar %17,1 ile, 3501-4500 TL arası olan katılımcılar %23,5 ile, 4501-6000 arası olan katılımcılar %39,5 ile, 6001 TL ve üstü olan katılımcılar %48,0 Humus "Veriyorum" demiştir. Aylık gelir durumu arttıkça humus veren katılımcı sayısının da arttığı tespit edilmiştir.

4.4.6. "Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" İlkesi Aşağıdakilerden Hangisidir?" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 74. "Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" İlkesine Göre Dağılım

Tablo 74'te Ehl-i Beyti seveni sevmek, sevmeyeni sevmemek ilkesi aşağıdakilerden hangisidir? İfadesine göre dağılım yer almaktadır. Caferi inancına göre Tevella- Teberra farz olan amellerdendir.²³⁴ Katılımcılar soruya %30,3 ile "Tevella-Teberra", %59,8 ile "Fikrim yok", %9,8 ile "Tevhid"- "Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker"- "Cihat" cevaplarını vermişlerdir. Katılımcıların %30,3'ü soruya doğru cevap vermiştir. "Fikrim yok" ifadesini kelimenin anlamını bilmeyen katılımcılar tarafından işaretlendiği gözlemlenmiştir. Caferi mezhebi mensuplarının derin bir bağlılıkla Ehli Beyti sevdiği ve bunu sık sık dile getirdiği gözlemlenmiştir. Yalnız bu hislerin dini terminolojideki karşılığı az sayıda mezhep mensubu tarafından bilinmektedir.

²³⁴ Albayrak, a.g.e., s.155

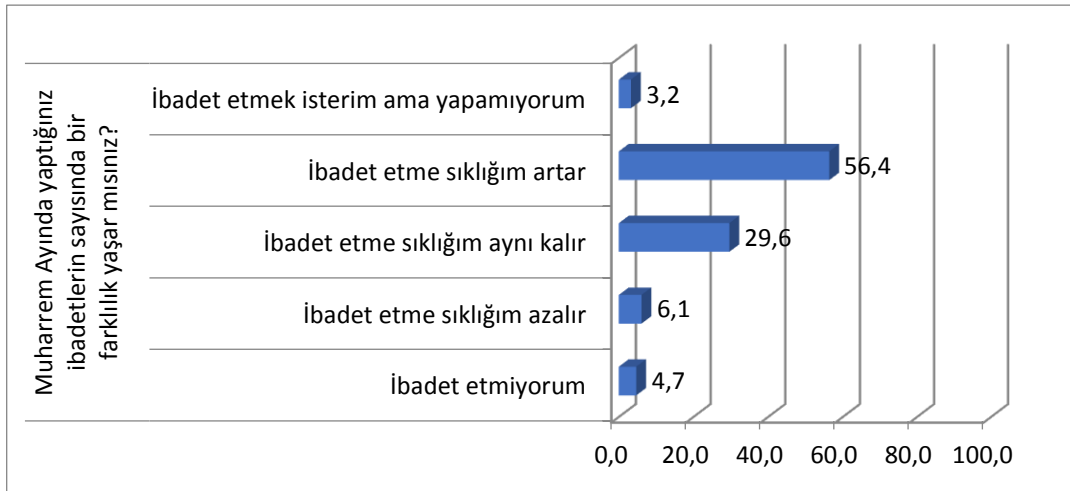
Tablo 75. "Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" / Eğitim

Ehl-i Beyti Seveni Sevmek, Sevmeyeni Sevmemek" İlkesi Aşağıdakilerden Hangisidir?	Cihat	Emr-i Bil Maruf	Tevella-Teberra	Tevhid	Fikrim yok
Okuma-yazma bilmiyor	12,5%	0,0%	25,0%	0,0%	62,5%
İlkokul Mezunu	0,0%	0,0%	18,8%	3,1%	78,1%
Ortaokul Mezunu	2,2%	4,5%	31,5%	4,5%	57,3%
Lise Öğrenci ve Mezun	2,0%	6,2%	33,1%	1,6%	57,1%
Üniversite Öğrenci ve Mezun	3,5%	4,4%	27,5%	,9%	63,7%
Diğer	10,0%	10,0%	30,0%	0,0%	50,0%
Toplam	2,6%	5,0%	30,4%	2,0%	60,0%

Tablo 75'te Ehl-i Beyti seveni sevmek, sevmeyeni sevmemek ilkesi ile Eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır.

Tabloda eğitim seviyesi arttıkça mezhep mensuplarının Ehl-i Beyti seveni sevmek, sevmeyeni sevmemek ilkesi ile ilgili bilgi düzeyinin arttığına dair bir ilişki kurulamamıştır.

4.4.7. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 76. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? İfadesine Göre Dağılım

Tablo 76'da Muharrem ayında yaptığınız ibadetlerin sayısında bir farklılık

yaşar mısınız? İfadesine göre dağılım yer almaktadır. Muharrem, hicri takvime göre yılın birinci ayıdır. Muharrem ayı tarih boyunca dönüm noktası sayılabilecek önemli olayların vuku bulduğuna inanılan aydır. Şii mezhepler için Muharrem ayı matem ayıdır. Çünkü Hz. Hüseyin 10 Muharrem (Aşûrâ) günü Kerbela'da şehit edilmiştir.

Gözlemlerimizde Mezhep mensuplarının Muharrem ayında diğer zamanlardan farklı bir atmosfere girdiklerini fark edilmiştir. Bu ay mezhep mensuplarının dini duyguların yoğunlaştığı, dini karakterleri faaliyetlerinin arttığı bir aydır. Katılımcıların %56,4'ü "İbadet etme sıklığım artar" diyerek "Muharrem ayında mezhep mensupları daha çok ibadet eder" hipotezimizi desteklemektedir.

Muharrem ayında yapılan yas faaliyetlerinde ve camilerde verilen sohbetlerde artış gözlemlenir. Bu faaliyetlerin topluca yapılıyor olması mezhep mensuplarının dini duygularını daha çok harekete geçirmekte ve bu duygular ibadetlerle de davranışa dönüşmektedir. Benzer bir durum Ramazan ayında sünni mezheplerde de gözlemlenmektedir. Ramazan ayında namaz kılanların, zekât verenlerin, kötü işlerden uzak duranların sayısı artar. Ayrıca normal zamanlarda farzları bile yerine getirmeyen Müslümanlardan bu ayda farzları yapmanın yanında nafile ibadet yapanlar bile olmaktadır.

Tablo 77. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? / Cinsiyet

Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız?	İbadet etmiyorum	İbadet etme sıklığım azalır	İbadet etme sıklığım aynı kalır	İbadet etme sıklığım artar	İbadet etmek isterim ama yapamıyorum
Kadın	3,7%	5,0%	27,4%	58,7%	5,0%
Erkek	5,5%	7,0%	31,3%	54,4%	1,8%
Toplam	4,7%	6,1%	29,6%	56,3%	3,3%

Tablo 77'de Muharrem ayında yaptığınız ibadetlerin sayısında bir değişim yaşar mısınız? ifadesi ile Cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır.

Kadın katılımcılar, %58,7 ile "İbadet etme sıklığı artar" ifadesini kullanmışlardır. Erkek katılımcılar ise %54,4 ile "İbadet etme sıklığı artar" ifadesini kullanmışlardır. Muharrem ayında kadın ve erkek mezhep mensuplarının birbirine yakın değerlerde ibadet etme sıklığının arttığı anlaşılmıştır.

Tablo 78. Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız? / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Muharrem Ayında Yaptığınız İbadetlerin Sayısında Bir Farklılık Yaşar mısınız?	İbadet etmiyorum	İbadet etme sıklığı azalır	İbadet etme sıklığı aynı kalır	İbadet etme sıklığı artar	İbadet etmek isterim ama yapamıyorum
Katılmam	0,0%	10,0%	60,0%	30,0%	0,0%
Bir kez katıldım	10,5%	15,8%	15,8%	47,4%	10,5%
Birkaç kez katıldım	5,8%	4,9%	28,1%	56,3%	4,9%
Çoğu zaman katılıyorum	2,1%	6,3%	24,7%	64,8%	2,1%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	5,5%	5,5%	33,3%	53,0%	2,7%
Toplam	4,7%	6,1%	29,6%	56,4%	3,2%

Tablo 78'de Muharrem ayında yaptığınız ibadetlerin sayısında bir farklılık yaşar mısınız? ifadesinin Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılıma göre dağılımı yer almaktadır.

Muharrem ayında yas faaliyetlerine "Katılmam" diyen katılımcılar, %60,0 ile "İbadet etme sıklığı aynı kalır", %30,0 ile "İbadet etme sıklığı artar", %10,0 ile "İbadet etme sıklığı azalır" ifadelerini kullanmıştır.

Muharrem ayında yas faaliyetlerine "Bir kez katıldım" diyen katılımcılar, %47,4 ile "İbadet etme sıklığı artar", %15,8 ile "İbadet etme sıklığı aynı kalır" ve "İbadet etme sıklığı azalır" ifadelerini kullanmıştır.

Muharrem ayında yas faaliyetlerine "Çoğu zaman katılıyorum" diyen katılımcılar, %64,8 ile "İbadet etme sıklığı artar", %24,7 ile "İbadet etme sıklığı aynı kalır", %6,3 ile "İbadet etme sıklığı azalır" ifadelerini kullanmıştır.

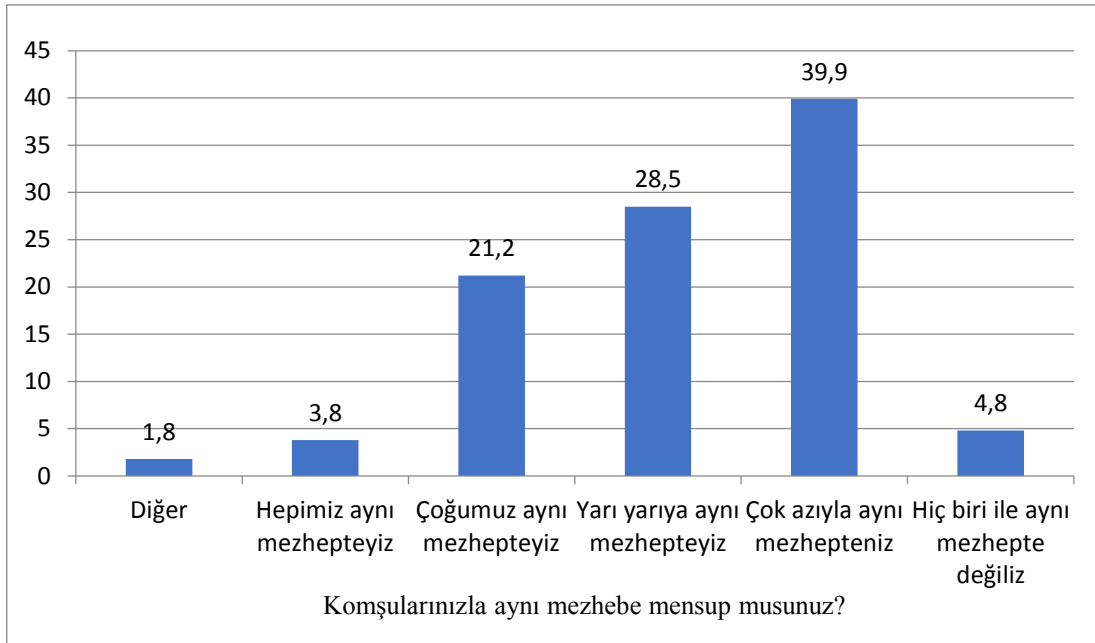
Muharrem ayında yas faaliyetlerine "Her yıl düzenli olarak katılıyorum" diyen katılımcılar, %53,0 ile "İbadet etme sıklığı artar", %33,3 ile "İbadet etme sıklığı aynı kalır", %5,5 ile "İbadet etme sıklığı azalır" ifadelerini kullanmıştır.

Muharrem ayı yas faaliyetlerine katılan katılımcıların muharrem ayında yapmış oldukları ibadetlerde artış olduğu anlaşılmaktadır. Muharrem ayı yas faaliyetlerine "Her yıl düzenli olarak katılırım" diyen katılımcıların bir kısmı cami cemaati, cami derneklerinde görev alan kişiler ve mezhebin din adamları olması nedeni ile "İbadet etme sıklığım aynı kalır" %33,3 olarak ortaya çıkmıştır.

4.5. Yerleşim, Nüfus ve Ekonomi ile İlgili Bulgular

4.5.1. Yerleşim ile İlgili Bulgular

Tablo 79. Komşuları ile Aynı Mezhepten Olma Durumuna Göre Dağılım

Tablo 79’da komşuları ile aynı mezhepten olma durumuna göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %39,9’u "Çok azıyla aynı mezhepteniz", %28,5’i "Yarı yarıya aynı mezhepteniz", %21,2’i "Çoğumuz aynı mezhepteniz", %4,8’i "Hiçbiri ile aynı mezhepte değiliz", %3,8’i "Hepimiz aynı mezhepteyiz" ve %1,8’i "Diğer" durumundadır. Caferi mezhep mensuplarının komşuluk ilişkilerinden yola çıkarak Kars il merkezindeki mezhep mensuplarının yerleşim durumlarını tespit edilmiştir. Genel kabule göre Kars il merkezinde yaşayan nüfusun 3’te 1’i Caferi mezhebi mensubudur. "Çoğumuz aynı mezhepteniz" ve "Hepimiz aynı mezhepteniz" ifadesini işaretleyen %25,0 oranındaki katılımcının mezhep mensuplarının dörtte birinin Caferi mezhebinin çok yoğun olduğu yerlerde yaşadığı anlaşılmaktadır. %28,5

katılımcı ise "yarı yarıya aynı mezhepteniz" diyerek aslında Kars şehir dokusuna göre Caferi nüfusun yoğun olduğu bir yerde yaşadıkları sonucuna götürmektedir. %49,8 ise "çok azıyla aynı mezhepteniz" seçeneğini işaretleyerek daha çok sünni komşulara sahip olduğunu belirtmiştir. Kars il merkezinde yaşayan Caferiler, Yeni Mah., Halitpaşa Mah., ve Merkez Mah. gibi mahallelerde yoğun olarak yaşamaktadır. "Çoğumuz aynı mezhepteniz" diyen katılımcılar bu mahallelerde yaşayan mezhep mensupları olduğu anlaşılmaktadır.

Mezhep mensupları büyük Caferi camilerin bulunduğu merkezi semtlerde ise sünni mezhep mensupları ile yarı yarıya bir dağılım gösterirler. Şehrin demografisinde üçte bir olan mezhep mensupları, kendilerine ait cami çevresinde ikamet etmeyi tercih ettikleri için bu camiler etrafında şehir dokusundan daha yoğun yerleşim sergilemişlerdir. "Çok azıyla aynı mezhepteniz" diyen katılımcılar daha çok yeni yapılan yerleşim alanlarında yaşayan mezhep mensupları oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 80. Komşuları ile Aynı Mezhepten Olma / Yaş

Komşularınızla aynı mezhep mensubu musunuz?						
	Hiçbiri ile aynı mezhepte değiliz	Çok azıyla aynı mezhepteniz	Yarı yarıya aynı mezhepteyiz	Çoğumuz aynı mezhepteyiz	Hepimiz aynı mezhepteyiz	Diğer
15-24 yaş	4,0%	36,2%	28,2%	23,6%	5,7%	2,3%
25-34 yaş	10,2%	43,2%	19,3%	23,9%	2,3%	1,1%
35-44 yaş	5,2%	44,8%	28,1%	15,6%	4,2%	2,1%
45-54 yaş	4,1%	39,7%	35,6%	19,2%	0,0%	1,4%
55 yaş ve üstü	0,0%	40,6%	32,8%	20,3%	4,7%	1,6%
Toplam	4,8%	40,2%	28,3%	21,0%	3,8%	1,9%

Tablo 80'de komşuları ile aynı mezhepten olma durumu ile yaş değişkeninin karşılaştırılması yer almaktadır. 15-24 yaş grubundaki katılımcılar, %36,2 ile "Çok azıyla aynı mezhepteniz", %28,2 ile "Yarı yarıya aynı mezhepteyiz", %23,6 ile "Çoğumuz aynı mezhepteyiz" ifadelerini kullanmışlardır. 25-34 yaş grubundaki katılımcılar, %43,2 ile "Çok azıyla aynı mezhepteniz", %23,9 ile "Çoğumuz aynı mezhepteyiz", %19,3 " Yarıya aynı mezhepteyiz" ifadelerini kullanmışlardır. 35-44

yaş grubundaki katılımcılar, %44,8 ile "Çok azıyla aynı mezhepteniz", %28,1 ile "Yarı yarıya aynı mezhepteyiz", %15,6 "Çoğumuz aynı mezhepteyiz" ifadelerini kullanmışlardır. 45-54 yaş grubundaki katılımcılar, %39,7 ile "Çok azıyla aynı mezhepteniz", %35,6 ile "Yarı yarıya aynı mezhepteyiz", %19,2 ile "Çoğumuz aynı mezhepteyiz" ifadelerini kullanmışlardır. 55 yaş ve üstü katılımcılar, %40,6 ile "Çok azıyla aynı mezhepteniz", %32,8 ile "Yarı yarıya aynı mezhepteyiz", %20,3 ile "Çoğumuz aynı mezhepteyiz" ifadelerini kullanmışlardır.

Kars'ta bulunan Caferi mezhebi mensupları yaş değişkenine göre yerleşim yerinde bir değişim gözlemlenmemiştir. Tüm yaş gruplarında gerek mezhep mensupları ile gerekse Sünni mezhep mensupları ile komşuluk ilişkileri devam etmektedir.

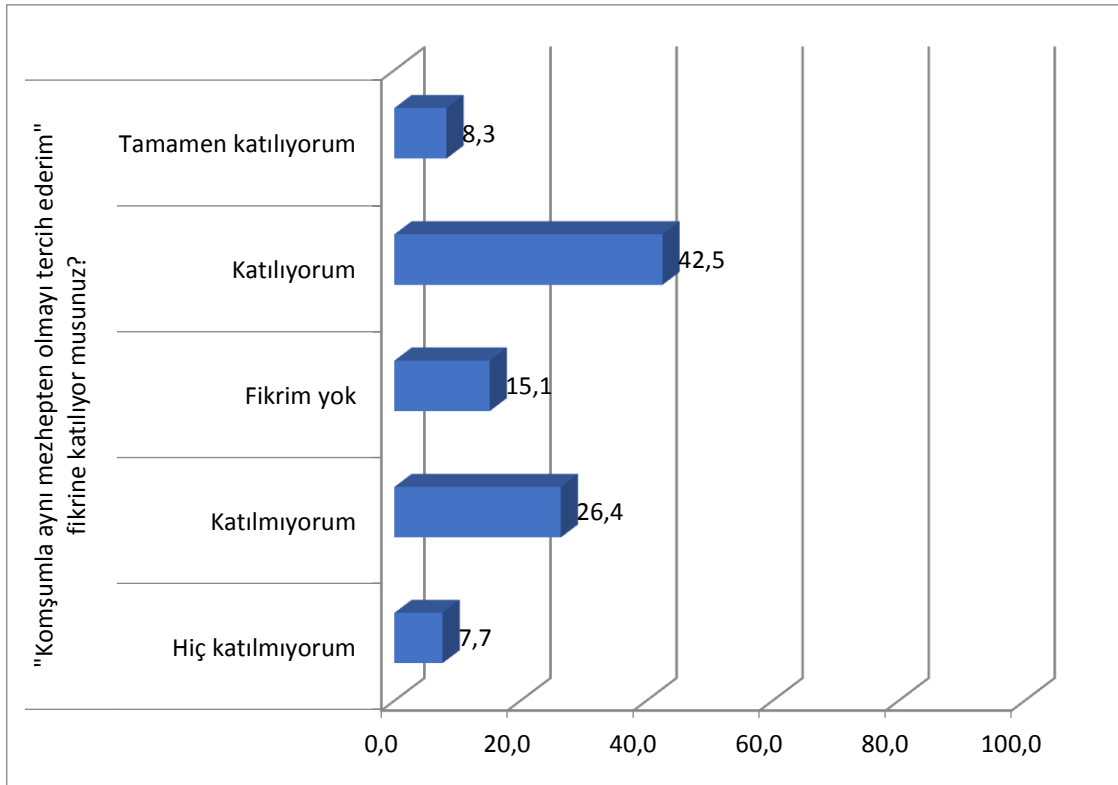
Tablo 81. Komşuları ile Aynı Mezhepten Olma- Yakınında Oturduğu veya İbadet Etmeyi Tercih Ettiği Cami

Komşularınızla aynı mezhep mensubu musunuz?	Hiçbiri ile aynı mezhepte değiliz	Çok azıyla aynı mezhepteniz	Yarı yarıya aynı mezhepteyiz	Çoğumuz aynı mezhepteyiz	Hepimiz aynı mezhepteyiz	Diğer
Ehli Beyt Işıklı Cami	4,1%	38,7%	32,0%	21,6%	2,7%	,9%
Çarşı Hz. Ali Cami	3,9%	45,8%	18,7%	23,2%	5,8%	2,6%
Kamer Kesemenli Cami	9,3%	35,1%	33,0%	15,5%	4,1%	3,0%
Sünni Bir Cami	0,0%	32,0%	40,0%	28,0%	0,0%	0,0%
Toplam	4,8%	39,9%	28,5%	21,2%	3,8%	1,8%

Tablo 81'de komşuları ile aynı mezhepten olma durumu ile yakınında oturduğu veya ibadet etmeyi tercih ettiği cami değişkeninin karşılaştırılması yer almaktadır. Komşularla aynı mezhepten olma ve camilere yakınlık ilişkisini tespit etmeye çalıştığımız bu soruda, Kars'ın işlek noktalarında bulunan Caferi camilerine yakın oturan mezhep mensupları, bu semtlerin Sünni mezhep mensuplarıncı da tercih edildiği için kendileri %38,7 ve %45,8 ile "Çok azıyla aynı mezhepteniz" diye değerlendirmektedir. Daha sakin bir semtte bulunan Kamer Kesemenli cami

yakınında oturan veya ibadet etmek için bu camiyi tercih eden mezhep mensupları ise %33,0 ve %15,5 ile "Yarı yarıya aynı mezhepteniz" ve "Çoğumuz aynı mezhepteniz" ifadelerini seçerek mezhep mensuplarının yoğun olduğu bir yerde yaşadığını göstermiştir.

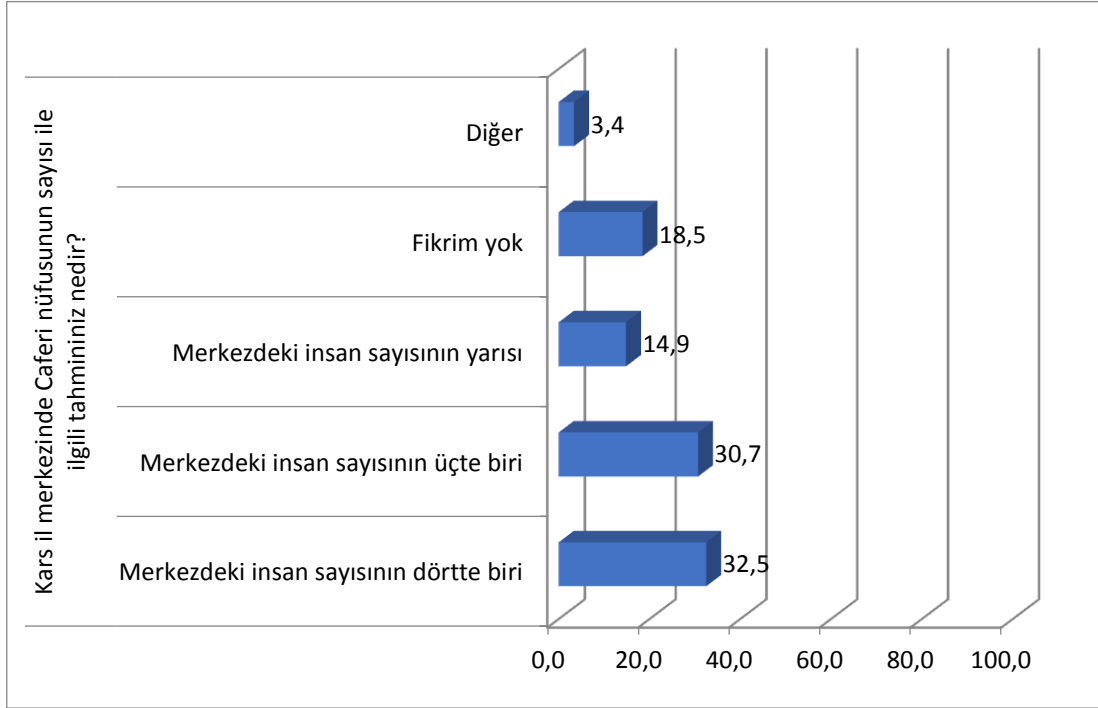
Tablo 82. "Komşularıyla Aynı Mezhepten Olmayı Tercih Ederim" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 82’de "Komşularıyla aynı mezhepten olmayı tercih ederim" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %42,5’i “katılıyorum”, %8, "Tamamen katılıyorum" ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların %7,7 "Hiç katılmıyorum", %26,4 "Katılmıyorum" ifadelerini kullanırken %15,1 katılımcıda fikir bildirmemiştir. Katılımcıların %50,8’i komşularının kendi mezhebinden olmasını tercih ederken, %34,1 'i komşularının kendi mezhebinde olmasının önemli olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların yarısı komşu seçiminde aynı mezhepten olmayı önemli görmektedir. Bu durum, dini yorumlama biçiminde meydana gelen farklılığın yerleşim üzerinde var olan etkisini göstermesi açısından önemli bir tutumdur.

4.5.2. Nüfus ile İlgili Bulgular

Tablo 83. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Nüfusu Tahminine Göre Dağılım

Tablo 83'te Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi nüfusu tahminine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %32,5 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %30,7 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %14,9 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı", %3,4'lük bir katılımcı "Diğer", %18,5 "Fikrim yok" tahminlerinde bulunmuştur. Kars il merkezinde Caferi mezhebi mensuplarının nüfusu kesin veriler ışığında bilinmemektedir. Gözlemlerimize göre bu durumun dört nedeni bulunmaktadır:

1) "Takıyye" esasına bağlı olarak mezhep mensupları, mezheplerini söylemeyi, mezhepsel kimliklerinin bilinmesini tercih etmemektedir. Çünkü katılımcılar Tablo 21'de "Mezhebimi, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" tutumuna %50,4 ile katılmaktadırlar.

2) Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensupları, Rus ihtilaliyle bölgeye gelip yerleşen Türk boyları olması nedeni ile Kars'ın sosyal yapısına dil, kültür, tarih ve ülkü birliği ile uyum sağlamıştır.

3) Türkiye'de Caferi mezhep mensuplarının hemfikir olduğu bir liderleri yoktur. Hatta Kars ilinde bile Caferi mezhebi mensupları bir kişinin önderliğinden ziyade cami cemaatleri olarak ayrılmaktadır.

4) Mezhep mensupları, genel yapıdan farklılığı ifade eden "Mezhepsel kimlik" yerine var olan yapı ile bütünleşmeye imkân veren Türk vatandaşlığı üst kimliğini ön plana çıkarttıkları için kesin sayılarına ulaşılamamaktadır.

Katılımcı Mezhep mensuplarının gözünden Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensupları, merkez nüfusun dörtte biri ve üçte biri kadardır. Ulaşmış olduğumuz bu sonuç, İlyas Üzüm ve Abdulkadir Yeler'in sonuçlarını destekler niteliktedir.²³⁵

Tablo 84. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Mezhebi Nüfus Tahmini / Eğitim

Kars il merkezinde Caferi nüfusunun sayısı ile ilgili tahminiz nedir?	Merkezdeki insan sayısının dörtte biri	Merkezdeki insan sayısının üçte biri	Merkezdeki insan sayısının yarısı	Fikrim yok	Diğer
Okuma-yazma bilmiyor	12,5%	50,0%	12,5%	25,0%	0,0%
İlkokul mezunu	12,5%	50,0%	25,0%	12,5%	0,0%
Ortaokul mezunu	32,6%	28,1%	18,0%	19,1%	2,2%
Lise öğrenci ve mezun	34,7%	27,8%	13,5%	18,3%	5,7%
Üniversite öğrenci ve mezun	37,2%	31,9%	12,4%	17,6%	,9%
Diğer	0,0%	40,0%	20,0%	40,0%	0,0%
Toplam	32,4%	30,8%	14,9%	18,5%	3,4%

Tablo 84'te Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi nüfusunun tahmini ile eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Okuma-yazma bilmiyor eğitim durumunda olan katılımcılar, %50,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %25,0 ile "Fikrim yok", %12,5 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" ve "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri" tahmininde bulunmuştur.

²³⁵ Bknz. Üzüm, a.g.e., Yeler, a.g.e.

İlkokul mezunu eğitim durumunda olan katılımcılar, %50,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %25,0 ile "Fikrim yok", %12,5 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" ve "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri" tahmininde bulunmuştur.

Ortaokul mezunu eğitim durumunda olan katılımcılar, %32,6 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %28,1 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %19,1 ile "Fikrim yok", %18,0 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" tahmininde bulunmuştur.

Lise öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar, %34,7 "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %27,8 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %18,4 ile "Fikrim yok", %13,5 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" tahmininde bulunmuştur.

Üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar, %37,2 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %31,9 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %17,7 ile "Fikrim yok", %12,4 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" tahmininde bulunmuştur.

Diğer eğitim durumunu işaretleyen katılımcılar, %40,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %20,0 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı", %40,0 ile "Fikrim yok" tahmininde bulunmuştur.

Eğitim gören ve eğitimini tamamlamış katılımcılar, sünni mezhep mensupları ile eğitim ortamlarında daha çok iletişim kurdukları için kendilerini sayı olarak daha az görme eğiliminde oldukları anlaşılmıştır.

Tablo 85. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Mezhebi Nüfus Tahmini / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

Kars il merkezinde Caferi nüfusunun sayısı ile ilgili tahmininiz nedir?	Merkezdeki insan sayısının dörtte biri	Merkezdeki insan sayısının üçte biri	Merkezdeki insan sayısının yarısı	Fikrim yok	Diğer
Katılmam	50,0%	20,0%	0,0%	20,0%	10,0%
Bir kez katıldım	36,8%	21,1%	10,5%	31,6%	0,0%
Birkaç kez katıldım	57,6%	16,0%	16,0%	8,5%	1,9%
Çoğu zaman katılıyorum	29,2%	34,0%	13,9%	20,8%	2,1%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	21,5%	37,0%	16,0%	20,5%	5,0%
Toplam	32,5%	30,7%	14,9%	18,5%	3,4%

Tablo 85'te Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi nüfus tahmini ile Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Yas faaliyetlerine "Katılmam" diyen katılımcılar, %50,0 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %20,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %20,0 ile "Fikrim yok", %10,0 ile "Diğer" tahmininde bulunmuştur.

Yas faaliyetlerine "Bir kez katıldım" diyen katılımcılar, %36,8 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %31,6 ile "Fikrim yok", %21,1 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %10,5 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" tahmininde bulunmuştur.

Yas faaliyetlerine "Birkaç kez katıldım" diyen katılımcılar, %57,5 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %16,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri" ve "Merkezdeki insan sayısının yarısı", %8,5 ile "Fikrim yok" tahmininde bulunmuştur.

Yas faaliyetlerine "Çoğu zaman katılıyorum" diyen katılımcılar, %34,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %29,2 ile "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %20,8 ile "Fikrim yok", %13,9 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" tahmininde bulunmuştur.

Yas faaliyetlerine "Her yıl düzenli olarak katılıyorum" diyen katılımcılar, %37,0 ile "Merkezdeki insan sayısının üçte biri", %21,5 "Merkezdeki insan sayısının dörtte biri", %20,5 ile "Fikrim yok", %16,0 ile "Merkezdeki insan sayısının yarısı" tahmininde bulunmuştur. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım arttıkça mezhep mensuplarının nüfus tahmini de artış göstermektedir.

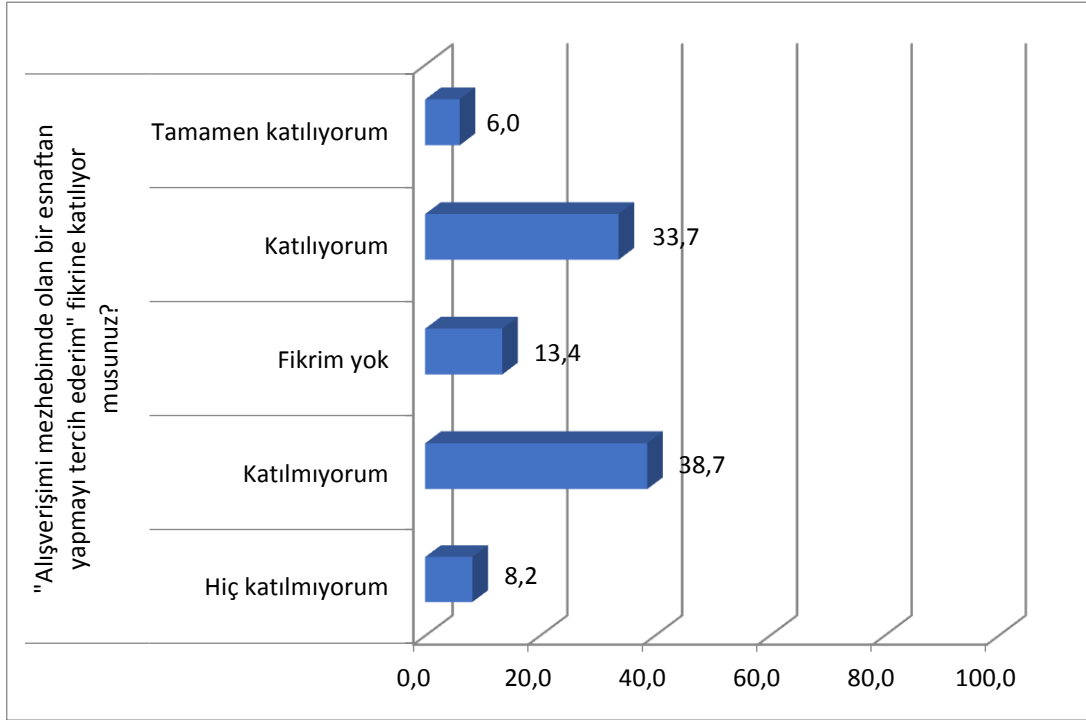
Tablo 86. Kars İl Merkezinde Yaşayan Caferi Mezhebi Nüfus Tahmini / Komşularla Aynı Mezhepten Olma

Kars il merkezinde Caferi nüfusunun sayısı ile ilgili tahmininiz nedir?	Merkezdeki insan sayısının dörtte biri	Merkezdeki insan sayısının üçte biri	Merkezdeki insan sayısının yarısı	Fikrim yok	Diğer
Hiçbiri ile aynı mezhepte değiliz	20,8%	33,3%	12,5%	25,0%	8,4%
Çok azıyla aynı mezhepteniz	45,7%	28,2%	6,0%	18,1%	2,0%
Yarı yarıya aynı mezhepteyiz	30,5%	38,3%	12,8%	17,0%	1,4%
Çoğumuz aynı mezhepteyiz	18,1%	28,6%	31,4%	17,1%	4,8%
Hepimiz aynı mezhepteyiz	15,8%	21,1%	31,6%	26,2%	5,3%
Diğer	11,1%	11,1%	22,2%	22,2%	33,4%
Toplam	32,6%	30,8%	14,9%	18,3%	3,4%

Tablo 86'da Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının "Komşularla aynı mezhepten olma" durumunun, mezhep nüfusunu tahmine dağılımı yer almaktadır. İnsan yaşadığı çevreden etkilenen bir varlıktır. Değerlerinin ve hayata bakışının şekillenmesinde aile ilişkileri, komşuluk ilişkileri ve arkadaşlık ilişkileri önemli yer tutar. Komşuluk ilişkilerinden yola çıkarak Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının mezhep nüfusu ile ilgili tahminlerine ulaşmaya çalışıldı. Komşuları ile aynı mezhepte olduğunu gören katılımcıların bu durumu genelleyerek Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının sayısını yüksek değerlerde olduğunu tahmininde bulunmuştur.

4.5.3. Ekonomik Faaliyetlerle İlgili Bulgular

Tablo 87. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 87’de "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesi ile ilgili tutuma yönelik dağılım yer almaktadır. Din ve ekonomi, toplumsal yaşamı yönlendiren ve günlük siyaseti belirleyen iki önemli olgudur.²³⁶

Katılımcıların %38,7’si “Katılmıyorum”, %33,7’si "Katılıyorum", %13,4’ü "Fikrim yok", %8,2’si "Hiç katılmıyorum" ve %6,0’ı "Tamamen katılıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Katılımcılar, alışveriş yapma tercihlerini kendi mezhep mensuplarından yana kullanmayla ilgili %46,9 olumsuz tutum bildirirken, %39,7 olumlu tutum bildirmişlerdir. Mezhep mensupları, günlük hayatın bir gerçeği olan alışverişte %46,9 ile aynı mezhepten olma durumunu dikkate almamaktadır. Bunun yanında %39,7 ile aynı mezhepten olma durumunu dikkate alan ve tercihini kendi mezhebindeki esnaftan alışveriş yapmayı tercih eden mezhep mensubunun varlığı da bulunmaktadır.

²³⁶ Mustafa Karahöyük, "Din ve Ekonomi İlişkisi", FLFS (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2013 Güz, S.16, ss.193-220

Tablo 88. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" / Yaş

"Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" fikrine katılıyor musunuz?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
15-24 yaş	6,9%	37,9%	22,4%	28,2%	4,6%
25-34 yaş	9,1%	40,9%	12,5%	33,0%	4,5%
35-44 yaş	6,3%	42,7%	10,4%	31,3%	9,3%
45-54 yaş	12,3%	28,8%	8,2%	39,7%	11,0%
55 yaş ve üstü	9,4%	45,3%	1,6%	42,2%	1,5%
Toplam	8,3%	39,0%	13,5%	33,1%	6,1%

Tablo 88'de "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesi ile yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubundaki katılımcılar, %32,8 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" derken %44,8'i "Alışverişimi yaparken esnafın mezhebimde olup olmasını dikkate almam" demiştir.

25-34 yaş grubundaki katılımcılar, %37,5 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" derken %50,0 ile "Alışverişimi yaparken esnafın mezhebimde olup olmasını dikkate almam" demiştir.

35-44 yaş grubundaki katılımcılar, %40,6 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" derken %49,0 ile "Alışverişimi yaparken esnafın mezhebimde olup olmasını dikkate almam" demiştir.

45-54 yaş grubundaki katılımcılar, %50,7 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" derken %41,1 ile "Alışverişimi yaparken esnafın mezhebimde olup olmasını dikkate almam" demiştir.

55 yaş ve üstü yaş grubundaki katılımcılar, %43,7 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" derken %54,7 ile "Alışverişimi yaparken esnafın mezhebimde olup olmasını dikkate almam" demiştir. Yaş grupların a göre dalgalı bir dağılım dikkat çekse de "Alışverişimi

mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" tutumu yaşa bağlı olarak arttığı görülmektedir. Özellikle, 45-54 yaş grubundaki katılımcıların, alışveriş yaparken aynı mezhepten olma durumunu daha çok önemseydiği de gözlemlenmiştir.

Tablo 89. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" / Eğitim

"Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" fikrine katılıyor musunuz?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Okuma-yazma bilmiyor	0,0%	0,0%	0,0%	62,5%	37,5%
İlkokul mezunu	0,0%	31,3%	12,5%	34,4%	21,8%
Ortaokul mezunu	4,5%	24,7%	11,2%	51,7%	7,9%
Lise öğrenci ve mezun	11,8%	43,9%	14,6%	25,2%	4,5%
Üniversite öğrenci ve mezun	7,1%	42,5%	14,2%	35,3%	,9%
Diğer	0,0%	50,0%	10,0%	30,0%	10,0%
Toplam	8,2%	38,8%	13,5%	33,5%	6,0%

Tablo 89'da "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinin ile eğitim değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Okuma-yazma bilmiyor eğitim durumundaki katılımcılar, %100 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesine katılmışlardır. İlkokul mezunu eğitim durumundaki katılımcılar, %56,2 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesine katılmışlardır. Ortaokul mezunu eğitim durumundaki katılımcılar, %59,6 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesine katılmışlardır. Lise öğrenci ve mezun eğitim durumundaki katılımcılar, %29,7 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesine katılmışlardır. Üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumundaki katılımcılar, %36,3 ile "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesine

katılmışlardır. Bu durum eğitim seviyesi arttıkça "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" tutumunun değişmekte olduğunu göstermektedir. Özellikle lise öğrenci ve mezun ile üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar "Alışverişimi yaparken esnafın mezhebimde olup olmasını dikkate almam" demiştir.

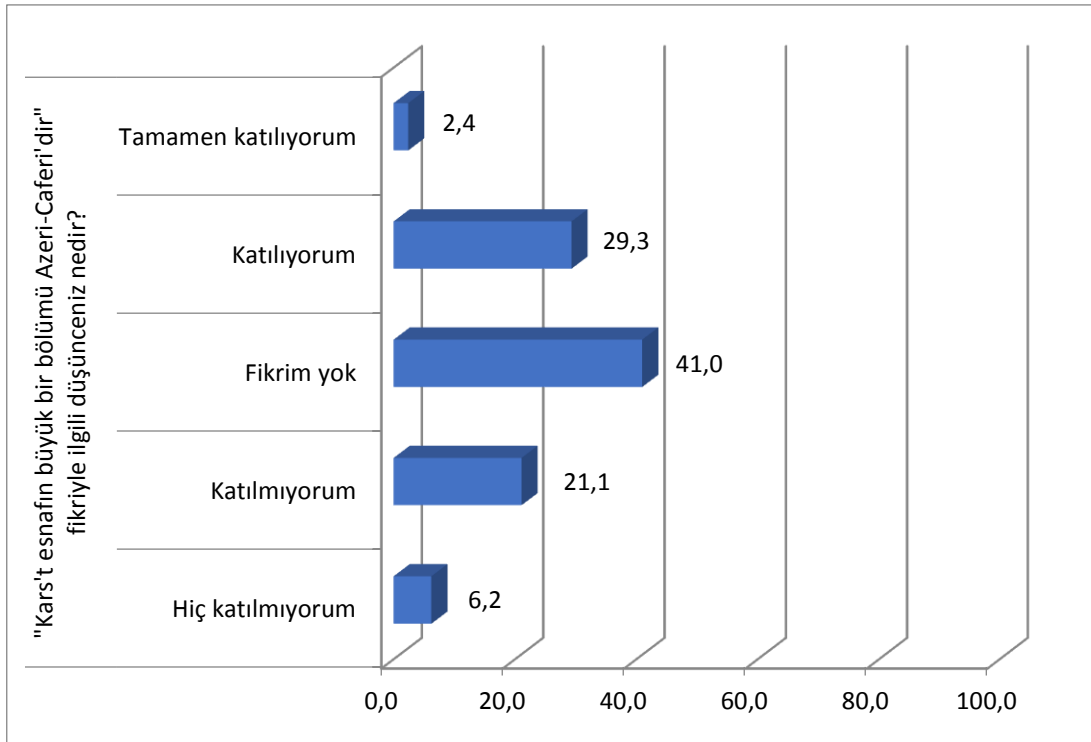
Tablo 90. "Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" / Meslek

"Alışverişimi Mezhebimde Olan Bir Esnaftan Yapmayı Tercih Ederim" fikrine katılıyor musunuz?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Öğrenci	14,3%	37,8%	24,5%	18,3%	5,1%
Öğretmen	10,7%	39,3%	10,7%	39,3%	0,0%
Esnaf	12,9%	24,2%	11,3%	43,5%	8,1%
Memur	12,3%	30,8%	13,8%	38,5%	4,6%
Ev hanımı	2,4%	42,9%	8,3%	35,7%	10,7%
Serbest meslek	3,3%	42,2%	12,2%	34,4%	7,9%
Diğer	4,3%	50,0%	8,6%	35,7%	1,4%
Toplam	8,2%	38,6%	13,5%	33,7%	6,0%

Tablo 90'da "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinin meslek değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Öğrenci katılımcılar "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %23,4 ile katılmış %52,1 ile katılmamıştır. Öğretmen katılımcılar, "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %39,3 ile katılmışlar %50,0 ile katılmamışlardır. Esnaf katılımcılar, "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %51,6 ile katılmışlar %37,1 ile katılmamışlardır. Memur katılımcılar, "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %43,1 ile katılmışlar %43,1 ile katılmamışlardır. Ev hanımı katılımcılar "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %46,4 ile katılmışlar %45,3 ile katılmamışlardır. Serbest meslekteki katılımcılar "Alışverişimi

mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %42,3 ile katılmışlar %45,5 ile katılmamışlardır. Diğer meslek grubunda olan katılımcılar "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" ifadesinine %37,1 ile katılmışlar %54,3 ile katılmamışlardır. Tüm meslek gruplarında alışveriş için kendi mezhebindeki esnafı tercih eden ve etmeyen bir dağılım söz konusudur. Esnaflar, diğer meslek gruplarına göre "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" tutumuna sahip meslek grubu olduğu da görülmektedir.

Tablo 91. "Kars'ta Esnafın Büyük Bölümü Caferi'dir" İfadesine Göre Dağılım

Tablo 91'de "Kars'ta esnafın büyük bölümü Caferi'dir" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Kars Caferileri, 1910 yılından başlayarak göçle gelip Kars il merkezine yerleşmişlerdir. Kars ili soğuk iklimin hâkim olduğu bir bölgededir. Ekonomik faaliyetler ticaret ve hayvancılık üzerine kurulduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcılar "Kars'ta esnafın büyük bölümü Caferi'dir" ifadesine %41,1 ile "Fikrim yok", %29,3 ile "Katılıyorum", %2,4 ile "Tamamen katılıyorum", %21,1 ile "Katılmıyorum", %6,2 ile "Hiç katılmıyorum" ifadelerini işaretlemişlerdir. Tablo 87'de alışveriş yaparken mezhep ortaklığını dikkate almayan katılımcılar ile Tablo 91'de "Fikrim yok", "Katılmıyorum" ve "Hiç katılmıyorum" oranları birbirini

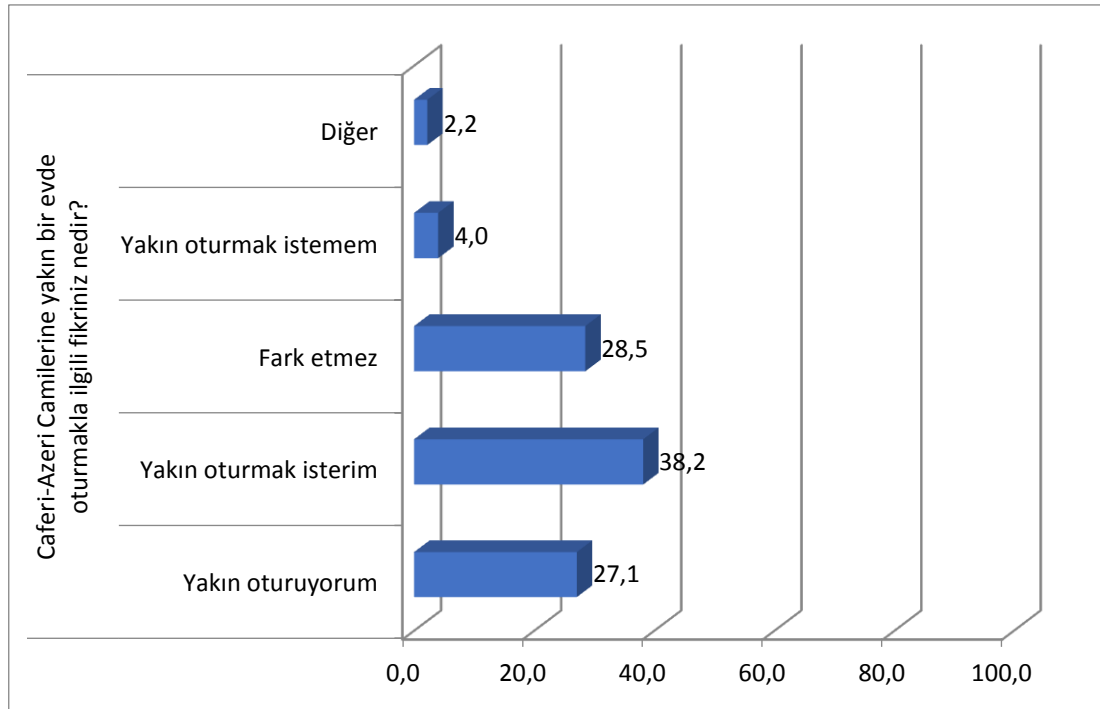
desteklemektedir. Çünkü alışverişte esnafın mezhebini dikkate almayan katılımcılar, Karsttaki esnafların "ne kadarı" Caferi mezhebi mensubu olduğunu da bilmeyecektir.

Katılımcıların %31,7'si "Kars'ta esnafın büyük bölümü Caferi'dir" ifadesini desteklemektedir. Gözlemlerimize göre özellikle işlek caddeler üzerinde bulunan esnafların büyük bölümünün Caferi mezhebi mensubu dur.

4.6. İbadethaneler ile İlgili Bulgular

4.6.1. Caferi- Azeri Camisine Yakın Oturmak ile İlgili Bulgular

Tablo 92. Caferi- Azeri Camisine Yakın Oturmak ile İlgili Dağılım

Her inanca göre ibadetlerin yapıldığı yerlere verilen hususi isimler bulunmaktadır.²³⁷ İslam dininde ibadet edilen yer manasında "Cami" kelimesi kullanılmaktadır. Camiler, tarihi gelişimi incelendiğinde sadece ibadethane olarak kalmadıkları bunun yanında birçok dini ve sosyal fonksiyonları da yerine getirdiğini görmekteyiz.²³⁸ Gerek mensuplarında gerekse Caferi mezhebi mensuplarında Dini camilere yakın oturma isteği gözlemlenir. Kars il merkezinde 38 Sünni Cami ve 3 tane Caferi Cami bulunmaktadır.

²³⁷ İbrahim Özler, **Camilerin Zihniyet Değişimindeki Rolü (Erzurum Örneği)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2007, s.16

²³⁸ Özler, a.g.e., s.17

Tablo 92’de Caferi- Azeri camisine yakın oturmak ile ilgili tutuma yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %38,2 ile yakın oturmak istediğini, %27,1 ile yakın oturduğunu, %28,5 ile fark etmeyeceğini, %2,2 ile diğer seçeneğini ve %4,0 ile yakın oturmak istemediğini belirtmiştir. Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının Caferi camilerine yakın oturduğu ve yakın oturmak istediği anlaşılmaktadır.

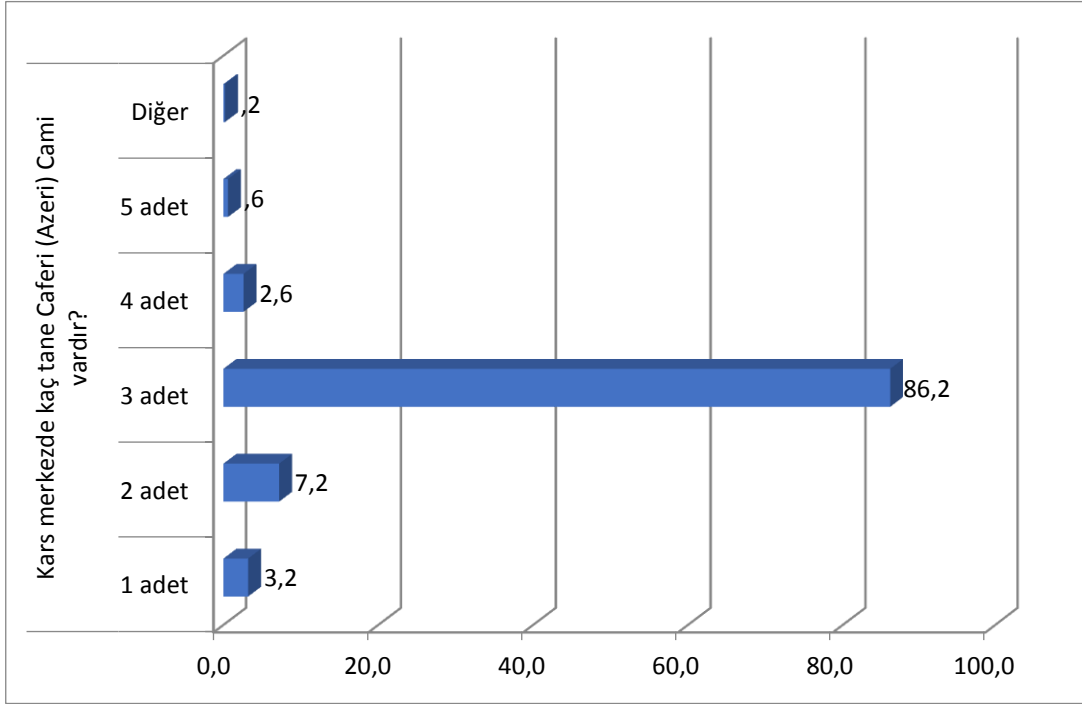
Tablo 93. Caferi- Azeri Camisine Yakın Oturmak / Yaş

Caferi-Azeri Camilerine yakın bir evde oturmakla ilgili fikriniz nedir?	Yakın oturuyorum	Yakın oturmak isterim	Fark etmez	Yakın oturmak istemem	Diğer
15-24 yaş	23,6%	40,8%	31,6%	1,1%	2,9%
25-34 yaş	20,7%	33,4%	36,8%	8,0%	1,1%
35-44 yaş	23,2%	43,2%	27,4%	5,2%	1,1%
45-54 yaş	35,6%	26,0%	24,7%	8,2%	5,5%
55 yaş ve üstü	41,5%	43,1%	15,4%	0,0%	0,0%
Toplam	27,1%	38,1%	28,5%	4,1%	2,2%

Tablo 93’te Caferi- Azeri Camisine yakın oturmak ile ilgili tutumun yaş değişkene göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcılardan Caferi camilerine yakın oturanlar 45-54 yaş grubu ve 55 yaş ve üstüdür. Caferi Camisine yakın oturmayan tüm yaş gruplarında en yüksek değerler "Yakın oturmak isterim" ifadesinde görülmektedir. Yaş grubu küçüldükçe "Yakın oturmak isterim" tutumu artmaktadır. Gözlemlerimizde genç nüfusun büyük oranda camilere yakın yerleşemedikleri görülmüştür. Çünkü Ehli Beyt Işıklı Cami ve Çarşı Hz. Ali Caminin bulunduğu yerler eski yerleşim yerleridir. Genç nüfus ise daha çok yeni yapılan semtlerde ikamet etmektedir.

4.6.2. Kars'taki Caferi Camilerini Bilme ile İlgili Bulgular

Tablo 94. Kars'taki Caferi Camileri Bilme ile İlgili Dağılım

Tablo 94'te Kars'taki Caferi camilerin sayısını bilme ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %86,2'si 3 adet bulunduğunu ifade etmiştir. 500 katılımcının 431'i Kars il merkezinde bulunan Caferi Camilerinin sayısını bilmektedir. Bu durum mezhep mensuplarının kendilerine ait hissettikleri camiler konusunda belli bir bilgi seviyesinde olduklarını göstermektedir. Bir katılımcı bu soru karşınızda "Bunu da bilmezsek ayıptır bize!" ifadesini kullanmıştır.

Kars il merkezinde Ehli Beyt Işıklı Cami, Çarşı Hz. Ali Cami ve Kamer Kesemenli Cami olmak üzere üç tane Caferi mezhebi mensuplarına ait cami bulunmaktadır. Bu Camiler Sünni halk tarafından da "Azeri Cami" olarak bilinir.

Mezhep mensupları, Ehli Beyt Işıklı camisini "Işıklı Cami", Çarşı Hz. Ali Camisini "Çarşı Cami" ve Kamer Kesemenli Camisini de "Kamer Cami" olarak kısaltırlar. Işıklı Cami ve Çarşı Cami buldukları yer gereği daha çok bilinirken Kamer Cami adı bilinse de yerinin fazla bilinmediği gözlemlenmiştir.

Tablo 95. Kars'taki Caferi Camilerin Sayısı / Cinsiyet

Kars il merkezinde kaç tane Caferi (Azeri) Cami vardır?						
	1 adet	2 adet	3 adet	4 adet	5 adet	Diğer
Kadın	,9%	6,3%	88,7%	2,7%	,9%	,5%
Erkek	5,1%	8,0%	84,0%	2,5%	,4%	0,0%
Toplam	3,2%	7,2%	86,1%	2,7%	,6%	,2%

Tablo 95'te Kars'taki Caferi camilerin sayısını bilmenin cinsiyet değişkenine göre dağılım yer almaktadır. Kadın katılımcılar %88,7 ile Erkek katılımcılar %84,0 ile Caferi camilerinin sayısı konusunda bilgi sahibidir.

Erkek katılımcıların Cuma namazı, Bayram Namazları, Muharrem ayı yas faaliyetleri gibi vesilelerle camiye daha çok gittikleri halde kadın katılımcılardan düşük bir yüzde ile Caferi Cami sayısını bilmişlerdir. Gözlemlerimize göre erkekler, Cuma Namazı, Bayram Namazları, Muharrem ayı yas faaliyetlerini hep aynı camide yapmaktadır.

Tablo 96. Kars'taki Caferi Camilerin Sayısı- Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

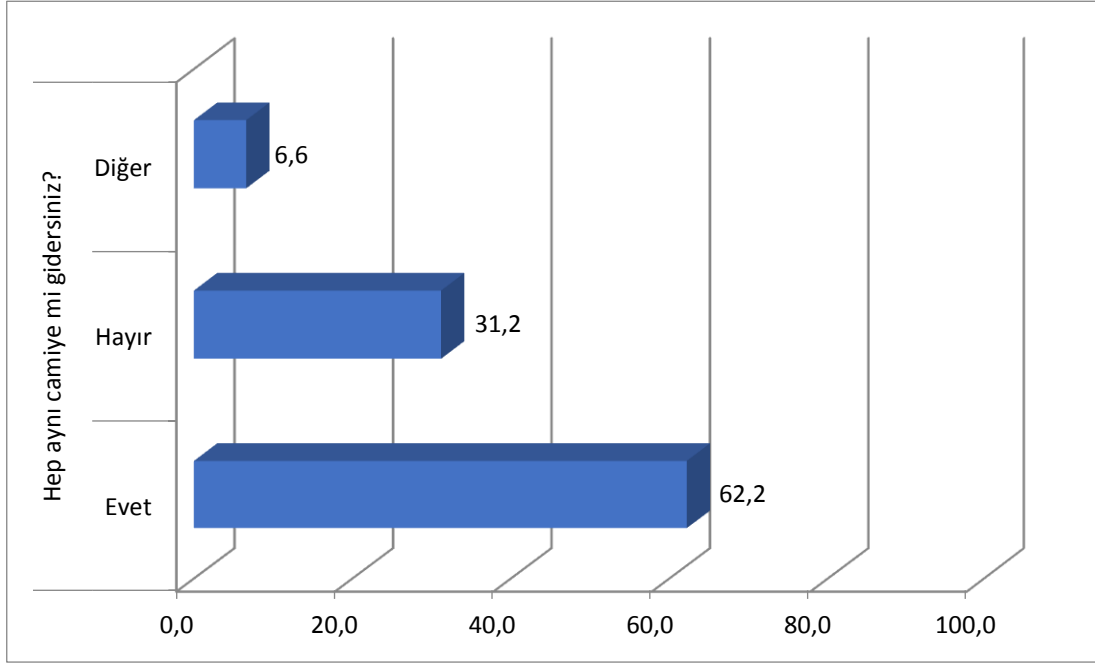
Kars il merkezinde kaç tane Caferi (Azeri) Cami vardır?						
	1 adet	2 adet	3 adet	4 adet	5 adet	Diğer
Katılmam	10,0%	30,0%	60,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Bir kez katıldım	5,3%	15,7%	73,7%	5,3%	0,0%	0,0%
Birkaç kez katıldım	1,9%	7,5%	88,8%	,9%	,9%	0,0%
Çoğu zaman katılıyorum	2,1%	5,6%	87,5%	4,8%	0,0%	0,0%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	4,1%	6,3%	86,4%	1,8%	,9%	,5%
Toplam	3,2%	7,2%	86,2%	2,6%	,6%	,2%

Tablo 96'da Kars'taki Caferi camilerin sayısı ile Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Yas faaliyetlerine katılım arttıkça Kars'taki Caferi camilerin sayısını bilme durumunda da artış gözlemlenmektedir. Çünkü Muharrem ayının 10'u "Aşûrâ"

gününde Muharrem yürüyüşü gerçekleştirilir. Bu yürüyüşte Kars Caferi Camileri deste grupları (Ek-5) ile yürüyüşe katılmaktadır. Deste gruplarını gören mezhep mensupları camilerin sayısı hakkında bilgi sahibi olduğu gözlemlenmiştir.

4.6.3. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 97. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 97’de “Hep aynı camiye mi gidersiniz?” İfadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %62,2’si "Evet" yanıtını verirken %31,2 "Hayır" yanıtını vermiştir. Gözlemlerimize göre Caferi camilerinin cemaatleri gruplaşma göstermektedir. Bu farklılığı tespit edebilmek için hazırladığımız “Hep aynı camiye mi gidersiniz?” sorusuna 500 katılımcının 311’i "Hep aynı camiye giderim" tutumunu göstermiştir. “Hep aynı camiye mi gidersiniz?” sorusuna %62,2 ile verilen cevap "Caferi mezhebi mensupları, dini faaliyetlerinde bir camiye bağlanırlar" hipotezimizi desteklemektedir.

Tablo 98. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? / Cinsiyet

Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz?	Evet	Hayır	Diğer
Kadın	71,6%	23,4%	5,0%
Erkek	54,2%	37,8%	8,0%
Toplam	62,0%	31,4%	6,6%

Tablo 98’de “Hep aynı camiye mi gidersiniz?” ifadesi ile cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Kadın katılımcılar %71,6 ile "Evet", %23,4 ile "Hayır" ifadesini kullanmışlardır. Erkek katılımcılar %54,2 ile "Evet", %37,8 ile "Hayır " ifadesini kullanmışlardır.

Gözlemlerimize göre erkek katılımcılar Cuma Namazı sebebiyle farklı camilerde de namaz kılmak zorunda kalabilmektedir. Bu sebeple erkekler hep aynı camiye gitme durumuna kadınlara oranla daha düşük katılım göstermiştir.

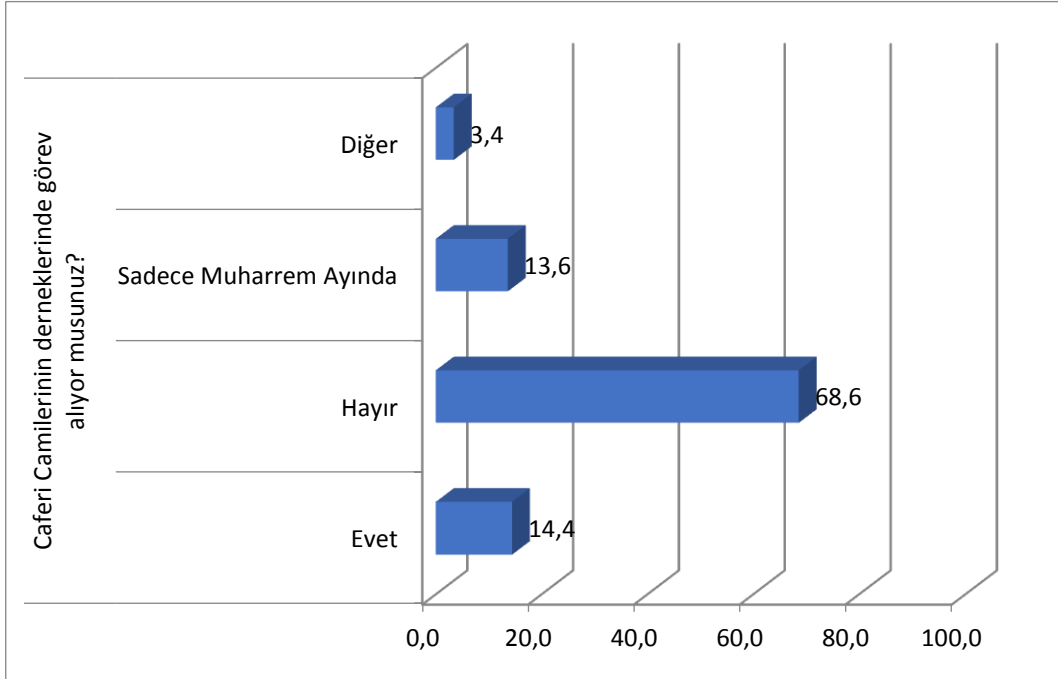
Tablo 99. Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz? / Yaş

Hep Aynı Camiye mi Gidersiniz?	Evet	Hayır	Diğer
15-24 yaş	58,0%	36,2%	5,7%
25-34 yaş	60,2%	25,0%	14,8%
35-44 yaş	63,5%	32,3%	4,2%
45-54 yaş	61,6%	34,2%	4,1%
55 yaş ve üstü	72,3%	23,1%	4,6%
Toplam	61,9%	31,5%	6,7%

Tablo 99’da “Hep aynı camiye mi gidersiniz?” ifadesi ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. 15-24 yaş grubunda yer alan katılımcılar %58,0; 25-34 yaş grubunda yer alan katılımcılar %60,2; 35-44 yaş grubunda yer alan katılımcılar %63,5; 45-54 yaş grubunda yer alan katılımcılar %61,6 ve 55 yaş ve üstünde bulunan katılımcılar %72,3 ile Hep aynı camiye gittiklerini ifade etmişlerdir. Yaş değişkenine göre katılımcılarda yaş grubu arttıkça hep aynı camiye gitme durumunda da artış olduğu görülmüştür.

4.6.4. Cami Derneklerinde Görev Alma Durumu ile İlgili Bulgular

Tablo 100. Cami Derneklerinde Görev Alma Durumu ile İlgili Dağılım

Kars il merkezinde bulunan Ehli Beyt Işıklı Caminin, Çarşı Hz. Ali Caminin ve Kamer Kesemenli Caminin kendi isimlerini taşıyan dernekleri bulunmaktadır. Bu dernekler mezhep mensuplarının bağışları ile Ahundların, cami hizmetlilerinin maaşlarını vermekte, cami giderlerini karşılamakta, Muharrem ayı, diğer önemli günler ve gecelerin organizasyon giderlerini karşılamaktadır.

Caferi Cami dernekleri, mezhep mensubu gençlere eğitimi; yetişkinlere de dini sohbetler düzenlemektedir. Ayrıca cenaze işleri, hayır işleri, yas çadırları derneğin faaliyetlerindedir. Mezhep mensupları istedikleri zaman bu derneklere gidebilmekte ve gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılabilmektedir.

Mezhep mensuplarının dernek faaliyetlerine çok ilgi göstermediği için derneklerin belirli günlerde ve özellikle bazı gecelerde açık olduğu gözlemlenmiştir.

500 kişiden oluşan katılımcı grubundan 343 kişi cami derneklerinde görev alma durumuna "Hayır", 72 kişi cami derneklerinde görev alma durumuna "Evet", 68 kişi cami derneklerinde görev alma durumuna "Sadece Muharrem ayında", 17 kişi cami derneklerinde görev alma durumuna "Diğer" ifadelerini kullanmışlardır.

Caferi mezhebi mensupları Tablo 98'de ibadet etmek için %62,2 ile hep aynı camiye tercih etse de caminin derneğinde görev almayı istememektedir.

Tablo 101. Cami Derneklerinde Görev Alma / Cinsiyet

Caferi Camilerinin derneklerinde görev alıyorsunuz musunuz?	Evet	Hayır	Sadece Muharrem Ayında	Diğer
Kadın	10,8%	77,5%	9,0%	2,7%
Erkek	17,5%	61,1%	17,4%	4,0%
Toplam	14,5%	68,4%	13,7%	3,4%

Tablo 101'de Caferi Cami derneklerinde görev alan katılımcılar erkeklerde %17,5, kadınlarda ise %10,8 şeklindedir. Bunun yanında %77,5 ile kadınlar, %61,1 ile erkekler cami derneklerinde görev almadıklarını ifade etmişlerdir. Muharrem ayında ise erkek katılımcıların %17,4'ü dernek faaliyetlerine katılırken kadın katılımcılarda bu oran %9,0'dır.

Muharrem ayı mezhep mensuplarının dini kaynaklı sosyal faaliyetlerinin yoğun olduğu bir aydır. Cami derneklerinde görev alma durumunun muharrem ayında artış göstermesi bu durumu desteklemektedir. Katılımcılar, cami derneklerinde görev alma durumu cinsiyete göre değişmektedir.

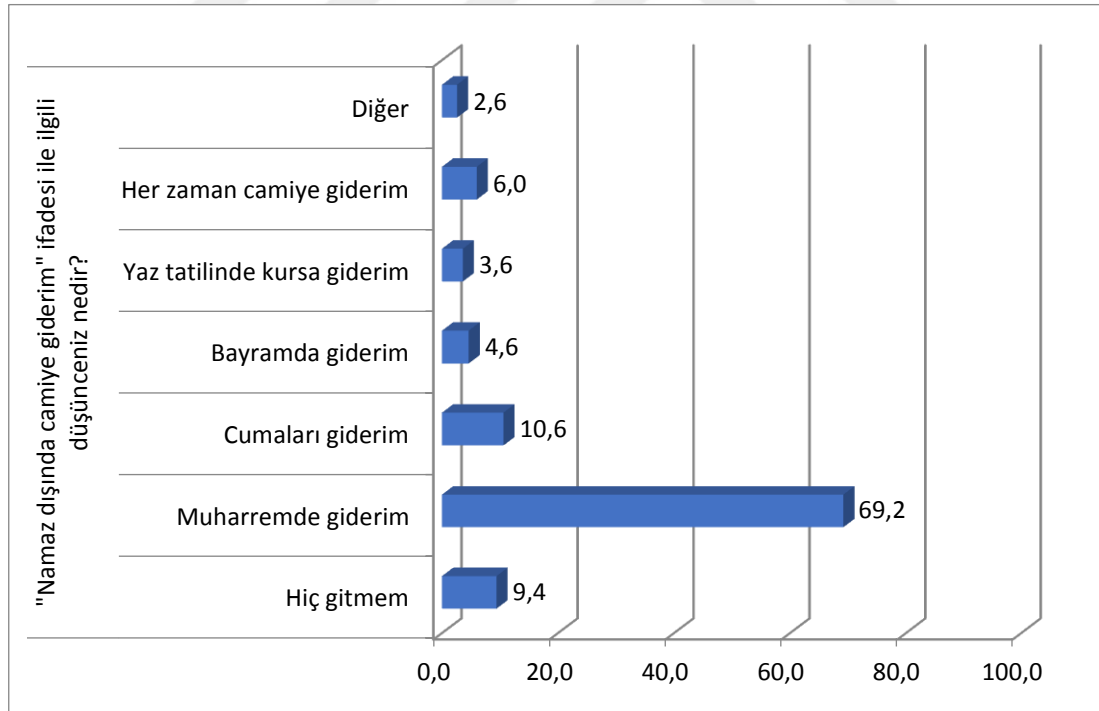
Tablo 102. Cami Derneklerinde Görev Alma / Yaş

Caferi Camilerinin derneklerinde görev alıyorsunuz musunuz?	Evet	Hayır	Sadece Muharrem Ayında	Diğer
15-24 yaş	12,6%	64,4%	19,5%	3,4%
25-34 yaş	20,5%	65,9%	9,1%	4,5%
35-44 yaş	8,3%	80,2%	8,3%	3,1%
45-54 yaş	15,1%	68,5%	12,3%	4,1%
55 yaş ve üstü	20,0%	66,2%	12,3%	1,5%
Toplam	14,5%	68,5%	13,5%	3,4%

Tablo 102’de Cami derneklerinde görev alma durumu ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. 15-24 yaş grubu %12,6 ile "Evet", %19,5 ile "Sadece Muharrem Ayında" cami derneklerinde görev aldığını belirtmiştir. 25-34 yaş grubu %20,5 ile "Evet", %9,1 ile "Sadece Muharrem Ayında" cami derneklerinde görev aldığını belirtmiştir. 35-44 yaş grubu %8,3 ile "Evet", %8,3 ile "Sadece Muharrem Ayında" cami derneklerinde görev aldığını belirtmiştir. 45-44 yaş grubu %15,1 ile "Evet", %12,3 ile "Sadece Muharrem Ayında" cami derneklerinde görev aldığını belirtmiştir. 55 yaş ve üstü %20,0 ile "Evet", %12,3 ile "Sadece Muharrem Ayında" cami derneklerinde görev aldığını belirtmiştir. Tüm yaş gruplarının %64,0'ın üstünde cami derneklerinde görev almadıkları görülmektedir.

4.6.5. "Günlük Namazı Kılmak Dışında da Camiye Giderim" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 103. "Günlük Namazı Kılmak Dışında da Camiye Giderim" İfadesi ile İlgili Dağılım

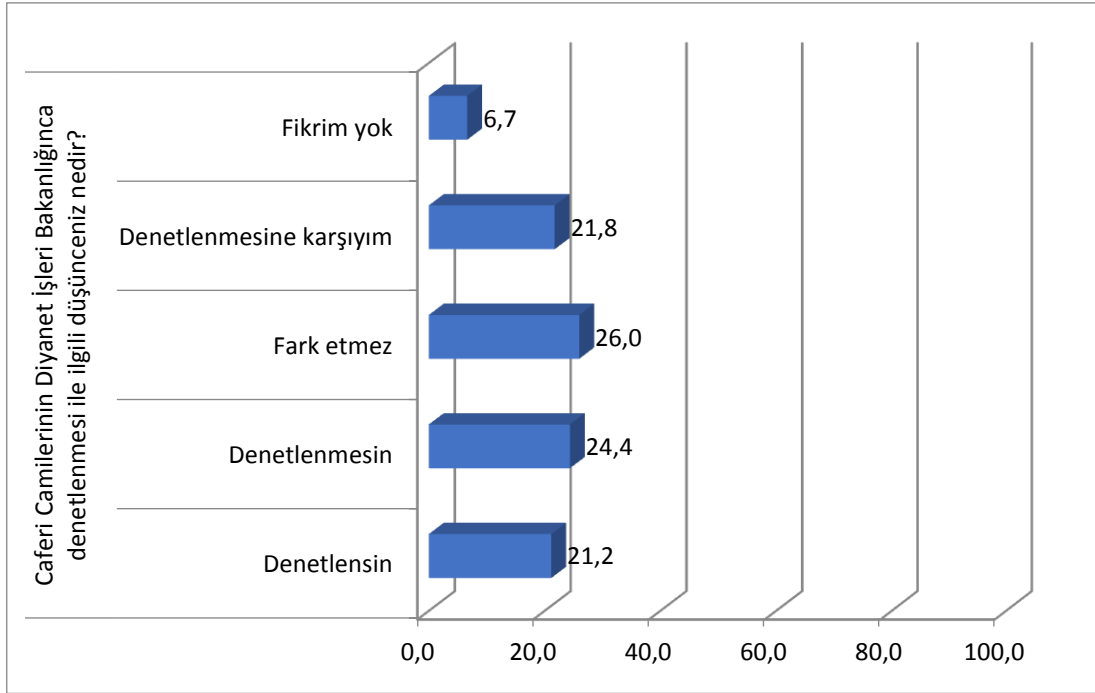

Tablo 103’te "Günlük namazı kılmak dışında da camiye giderim" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %69,2 ile "Muharrem ayında giderim", %10,6 ile "Cumaları giderim", %9,4 ile "Hiç gitmem", %6,0 ile "Her zaman giderim", %4,6 ile "Bayramda giderim", %3,6 ile "Yaz tatilinde kursa giderim"

ifadelerini kullanmıştır. Kars Caferi mezhep mensupları günlük kılınan namaz dışında en çok muharrem ayında camiye gitmektedir.

4.6.6. Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Denetlenmesi ile İlgili Bulgular

Tablo 104. Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Denetlenmesi ile İlgili Dağılım

Tablo 104'te Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından denetlenmesi ile ilgili tutuma yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %26 ile "Fark etmez", %24,4 ile "Denetlenmesin", %21,8 ile "Denetlenmesine karşıyım", %21,2 ile "Denetlensin" ve %6,7 ile "Fikrim yok" seçeneğini işaretlemiştir.

Katılımcılar %46,2 ile Caferi Camilerin denetlenmesine karşı bir tutum sergilemişlerdir. %21,2 ise denetlenmesini istemiştir. Katılımcılardan "Fikrim yok" ve "Fark etmez" seçeneklerini camiye gitmeyenler tarafından işaretlendiği gözlemlerimizle örtüşmektedir. Mezhep mensupları ile yapmış olduğumuz görüşmelerde merkezden gönderilecek Sünni akaide göre hutbe ve fetvaların zorunlu kılınacağı düşüncesiyle Caferi Camilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından denetlenmesi istenmemektedir. Ayrıca Katılımcılardan "Denetlenmesin" diyenlerin

ibadet ve uygulamalar konusunda Sünni bir kurum tarafından denetlenmeyi doğru bulmadıkları da gözlemlenmiştir.

Tablo 105. Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Denetlenmesi ile İlgili Dağılım / Yaş

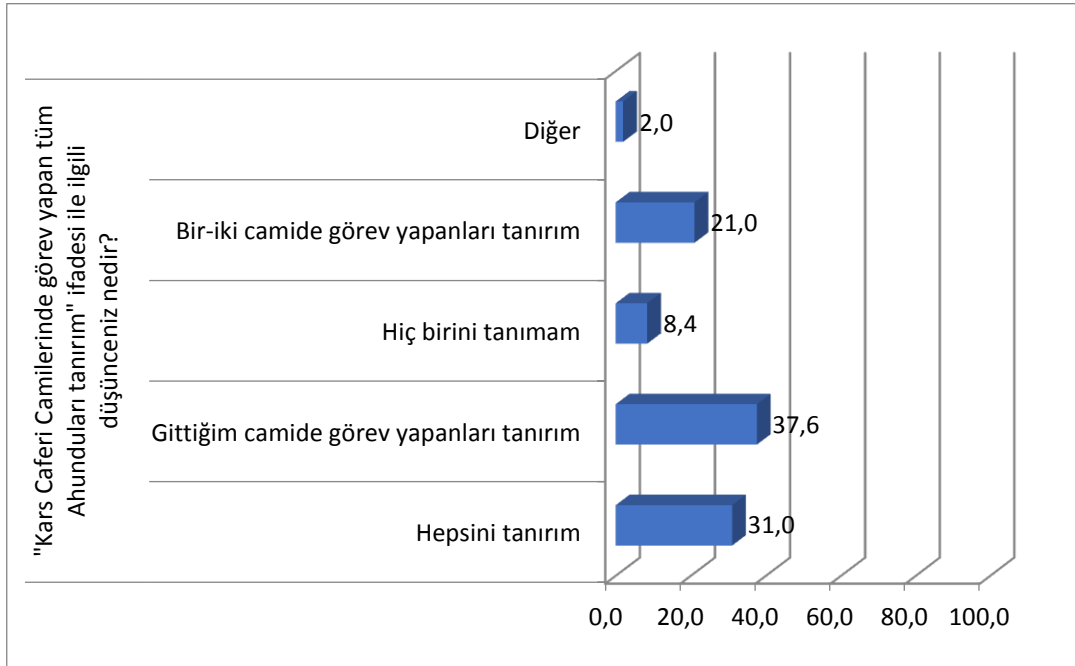
Caferi Camilerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca denetlenmesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Denetlensin	Denetlenmesin	Fark etmez	Denetlenmesine karşıyım	Fikrim yok
15-24 yaş	18,8%	17,6%	41,2%	12,4%	10,0%
25-34 yaş	21,7%	26,1%	29,5%	17,0%	5,7%
35-44 yaş	29,2%	18,8%	15,6%	32,2%	4,2%
45-54 yaş	21,9%	35,6%	11,0%	23,3%	8,2%
55 yaş ve üstü	15,4%	35,4%	13,8%	35,4%	0,0%
Toplam	21,3%	24,4%	26,0%	21,7%	6,6%

Tablo 105'te Caferi Camilerin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından denetlenmesi ile ilgili tutumun yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubundaki katılımcılar %18,8 ile "Denetlensin", %30,0 ile denetlenmesine karşı tutum ortaya koymuştur. %41,2 ise "Fark etmez" ifadesini kullanmıştır. 24-34 yaş grubundaki katılımcılar %21,7 ile "Denetlensin", %43,1 ile denetlenmesine karşı tutum ortaya koymuştur. %29,5 ise "Fark etmez" ifadesini kullanmıştır. 35-44 yaş grubundaki katılımcılar %29,2 ile "Denetlensin", %51,7 ile denetlenmesine karşı tutum ortaya koymuştur. %15,6 ise "Fark etmez" ifadesini kullanmıştır. 45-54 yaş grubundaki katılımcılar %21,9 ile "Denetlensin", %58,9 ile denetlenmesine karşı tutum ortaya koymuştur. %11,0 ise "Fark etmez" ifadesini kullanmıştır. 55 yaş ve üstü katılımcılar %15,4 ile "Denetlensin", %70,8 ile denetlenmesine karşı tutum ortaya koymuştur. %13,8 ise "Fark etmez" ifadesini kullanmıştır. Sonuç itibariyle Caferi camilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından denetlenmesine mezhep mensupları karşıdır. Bu tutum yaşa göre artış göstermektedir.

4.7. Din Adamları ile İlgili Bulgular

4.7.1. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma ile İlgili Bulgular

Tablo 106. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma Durumuna Göre Dağılım

Tablo 106’da Kars Caferi Camilerinde görev yapan Ahundları tanıma ile ilgili dağılım yer almaktadır. Kars Caferi Camilerinde görev yapan 5 tane Ahund bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Ehl-i Beyt Işıklı Camisinde, ikisi Çarşı Hz. Ali Camisinde ve biri Kamer Kesemenli Camisinde görev yapmaktadır.

Ülkemizde Caferi mezhep mensuplarının bağlı olduğu bir müçtehit bulunmamaktadır.²³⁹ Gözlemlerimize göre Caferi Camilerde görev yapan Ahundlar, mezhep mensuplarının dini hayatını şekillendiren en önemli aktörlerdir. Katılımcılar %31,0 ile "Hepsini tanıyım", %37,6 ile "Gittiğim camide görev yapanları tanıyım", %21,1 ile "Bir- iki camide görev yapanları tanıyım", %8,4 ile "Hiçbirini tanıyamam", %2,0 "Diğer" cevaplarını vermiştir. Mezhep mensuplarının Kars Caferi camilerinde görev yapan Ahundları büyük oranda tanıdıkları anlaşılmıştır. Çalışma boyunca

²³⁹ Yeler, a.g.e., s.22

görüştüğümüz tüm mezhep mensupları kendilerine sorduğumuz sorularda bile bizi din adamlarına yönlendirmişlerdir.

Tablo 107. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma / Cinsiyet

"Kars Caferi Camilerinde görev yapan tüm Ahundları tanım" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hepsini tanım	Gittiğim camide görev yapanları tanım	Hiçbirini tanımam	Bir-iki camide görev yapanları tanım	Diğer
Kadın	17,6%	47,7%	11,3%	21,6%	1,8%
Erkek	42,2%	28,7%	6,2%	20,7%	2,2%
Toplam	31,2%	37,2%	8,5%	21,1%	2,0%

Tablo 107'de Kars Caferi camilerinde görev yapan Ahundları tanıma ile cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Kadın katılımcıların %47,7 ile "Gittiğim camide görev yapanları tanım", %21,6 ile "Bir-iki camide görev yapanları tanım", %17,6 ile "Hepsini tanım", %11,3 ile "Hiçbirini tanımam" ifadelerini kullanmıştır. Erkek katılımcıların %42,2 ile "Hepsini tanım", %28,7 ile "Gittiğim camide görev yapanları tanım", %20,7 ile "Bir-iki camide görev yapanları tanım", %6,2 ile "Hiçbirini tanımam" ifadelerini kullanmıştır.

Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre Ahundları daha çok tanımaktadır. Erkekler Cuma namazı, bayram namazı gibi toplu yapılan ibadetlere daha çok iştirak ettikleri ve Muharrem ayında cami derneklerinde daha çok görev aldıkları için camilerde görev yapan Ahundlarla da çok karşılaşmaktadır. Kadın katılımcılar ise yüksek oranda gittiği camide görev yapan Ahundları tanımaktadır. Gözlemlerimize göre kadınlar, cenaze merasimlerinde, nikah kıyılma merasiminde ve kandil gecelerinde camilerde verilen sohbetlerde ahundlarla karşılaşmaktadır. Bu sebeple de sadece kendi gittiği camide görev yapan Ahundları tanıma eğilimindedir.

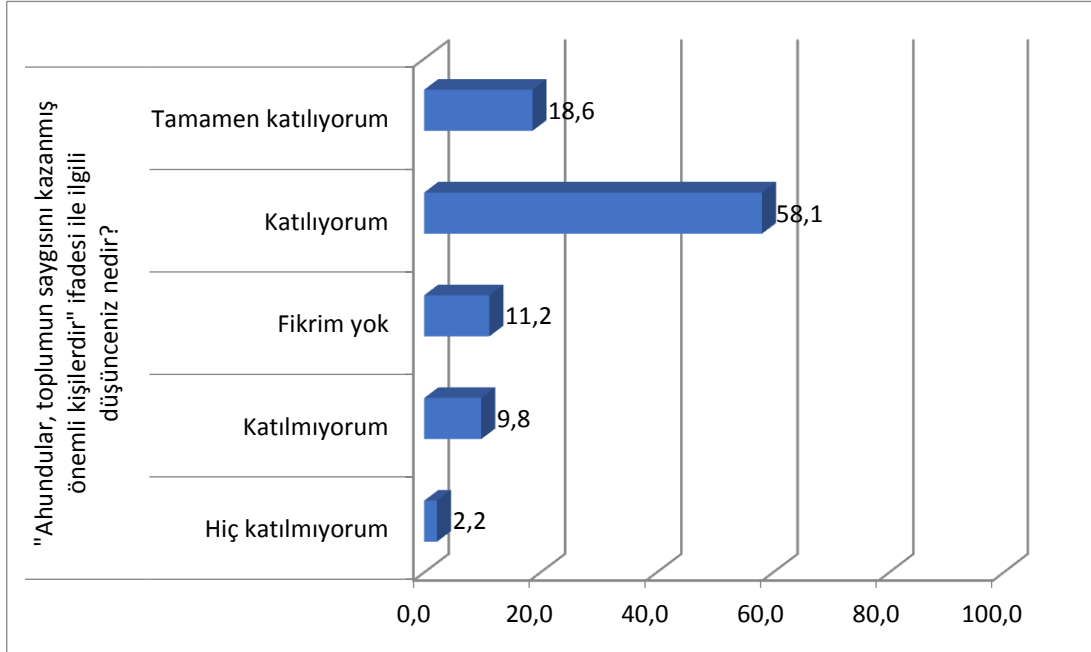
Tablo 108. Kars Caferi Camilerinde Görev Yapan Ahundları Tanıma / Yaş

"Kars Caferi Camilerinde görev yapan tüm Ahundları tanıyım" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hepsini tanıyım	Gittiğim camide görev yapanları tanıyım	Hiçbirini tanıyamam	Bir-iki camide görev yapanları tanıyım	Diğer
15-24 yaş	20,1%	48,3%	10,3%	17,3%	4,0%
25-34 yaş	20,5%	39,8%	12,5%	26,1%	1,1%
35-44 yaş	37,5%	32,3%	10,4%	18,8%	1,0%
45-54 yaş	41,1%	28,8%	4,1%	24,6%	1,4%
55 yaş ve üstü	53,8%	24,6%	0,0%	21,6%	0,0%
Toplam	31,0%	37,7%	8,5%	20,8%	2,0%

Tablo 108’de Kars Caferi Camilerinde görev yapan Ahundları tanıma ile yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Katılımcıların yaş grubu arttıkça Ahundları tanıma durumu da artmaktadır. Çünkü insan içinde bulunduğu toplumu zaman geçtikçe daha iyi tanır. 15-24 yaş grubu, 25-34 yaş grubu ve 35-44 yaş grubunda katılımcıların gittiği camilerdeki Ahundları tanıdıkları görülmektedir. Ahundları tanıma durumu yaş değişkenine göre farklılaştığı anlaşılmıştır.

4.7.2. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 109. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 109'da "Ahundlar, toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %58,1 ile "Katılıyorum", %18,6 ile "Tamamen katılıyorum", %11,2 ile "Fikrim yok", %9,8 ile "Katılmıyorum", %2,2 ile "Hiç katılmıyorum" ifadeleri kullandığı görülmektedir.

Mezhep mensupları için Ahundlar saygı duyulan kişilerdir. Bir katılımcı, bazı Ahundların peygamber soyundan geliyor olması ve Şii fıkında aldıkları yüksek ilim tahsilleri nedeni ile mutlaka saygı duyulması gerektiğini ifade etmiştir. Kars Caferi Camilerinde görev yapan Ahundların bu iki vasıftan en az birine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak "Mezhep mensupları nezdinde Ahundlar, dini bilgilerin öğrenildiği saygın kişilerdir" hipotezimize ulaşılmıştır.

Tablo 110. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" / Cinsiyet

"Ahundlar, toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kadın	1,8%	7,2%	11,3%	64,3%	15,4%
Erkek	2,5%	12,0%	11,3%	53,5%	20,7%
Toplam	2,2%	9,9%	11,3%	58,3%	18,3%

Tablo 110'da "Ahundlar toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" ifadesi ile cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Kadınlar %79,4 ile erkekler %74,2 ile Ahundların toplumun saygısını kazanmamış önemli kişiler olduğunu belirtmiştir. Tabloda kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre Ahundlara daha çok saygı duyduğu görülmektedir.

Tablo 111. "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" / Yaş

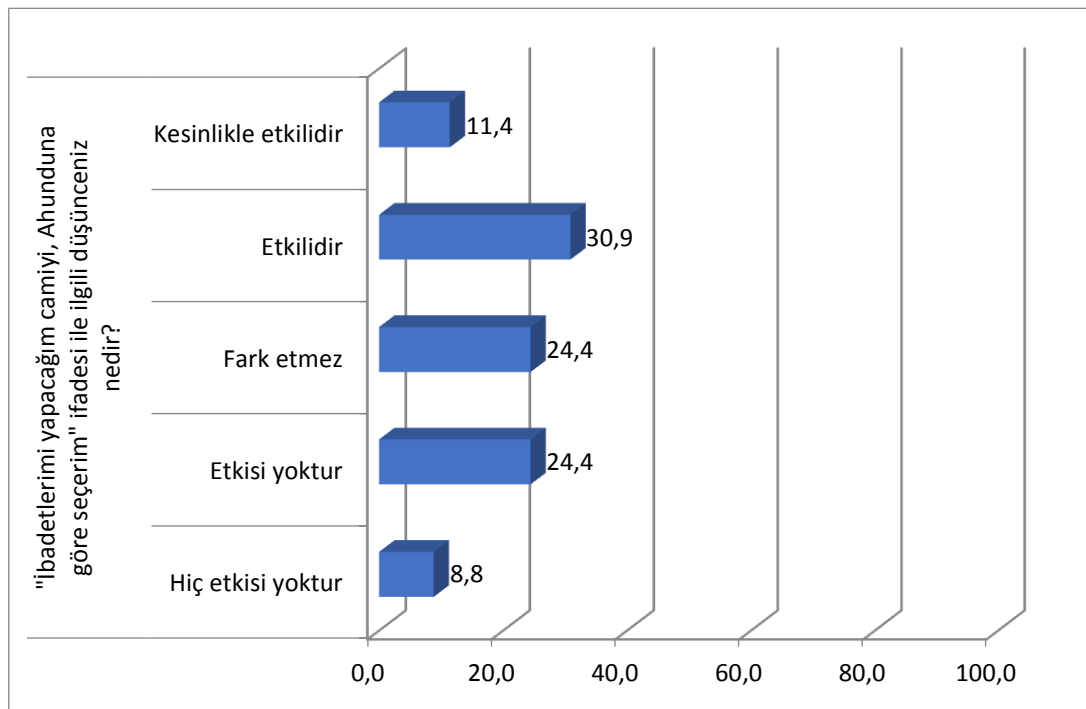
"Ahundlar, toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
15-24 yaş	2,9%	8,1%	13,9%	64,7%	10,4%
25-34 yaş	2,3%	9,1%	6,8%	55,7%	26,1%
35-44 yaş	0,0%	6,3%	16,7%	44,8%	32,2%
45-54 yaş	4,1%	20,5%	13,7%	46,6%	15,1%
55 yaş ve üstü	1,5%	9,2%	0,0%	75,4%	13,9%
Toplam	2,2%	9,9%	11,3%	58,0%	18,6%

Tablo 111'de "Ahundlar toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubundaki katılımcılar %75,1; 25-34 yaş grupları katılımcılar %81,8; 35-44 yaş katılımcılar

%77,0; 45-54 yaş katılımcılar 61,7; 55 yaş ve üstü katılımcılar 89,3 ile "Ahundlar toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" olduğunu ifade etmişlerdir. Tüm yaş grupları yakın değerlerle "Ahundlar toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" durumuna sahiptir.

4.7.3. "İbadetlerimi Yapacağım Camiyi, Ahunduna Göre Seçerim" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 112. "İbadetlerimi Yapacağım Camiyi, Ahunduna Göre Seçerim" Tutumuna Göre Dağılım

Tablo 112'de "İbadetlerimi yapacağım camiyi, Ahunduna göre seçerim" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %42,3 ile cami seçiminde camide görev yapan ahundu dikkate aldığını ifade etmiştir. %33,2 ile camide görev yapan ahundun cami seçimini etkilemediğini ifade etmiştir. Katılımcıların %24,4'ü "Fark etmez" ifadesini seçmiştir.

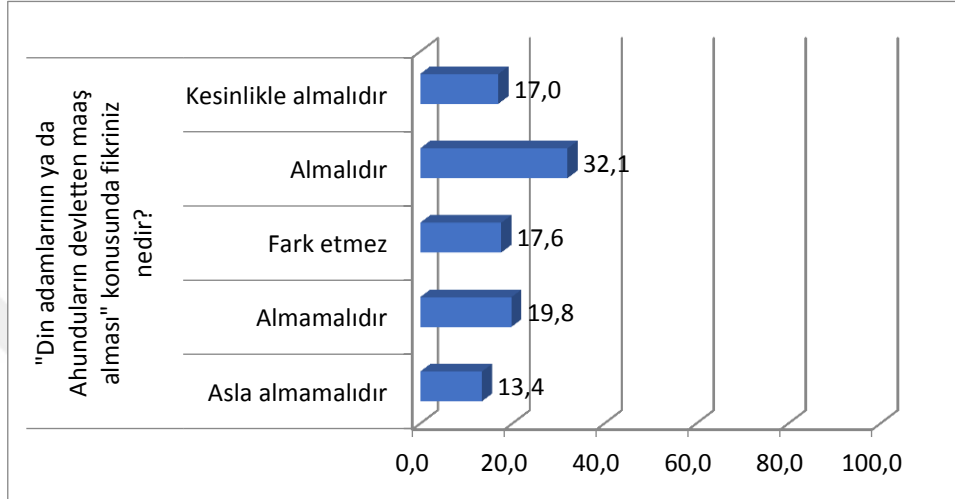
Tablo 113. "İbadetlerimi Yapacağım Camiyi, Ahunduna Göre Seçerim" / Yaş

"İbadetlerimi yapacağım camiyi, Ahunduna göre seçerim" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç etkisi yoktur	Etkisi yoktur	Fark etmez	Etkilidir	Kesinlikle etkilidir
15-24 yaş	6,3%	21,8%	35,1%	30,5%	6,3%
25-34 yaş	15,9%	29,5%	15,9%	28,4%	10,3%
35-44 yaş	7,3%	21,9%	20,8%	37,5%	12,5%
45-54 yaş	9,6%	35,6%	20,5%	17,8%	16,5%
55 yaş ve üstü	7,8%	15,6%	18,8%	37,5%	20,3%
Toplam	8,9%	24,4%	24,7%	30,5%	11,5%

Tablo 113'te "İbadetlerimi yapacağım camiyi, Ahunduna göre seçerim" ifadesi ile Yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. 15-24 yaş grubu katılımcıları %36,8 ile "Etkili olduğunu", %28,1 ile "Etkilisinin olmadığını"; 25-34 yaş grubu katılımcıları %38,7 ile "Etkili olduğunu", %45,4 ile "Etkilisinin olmadığını"; 35-44 yaş grubu katılımcıları %50,0 ile "Etkili olduğunu", %29,2 ile "Etkilisinin olmadığını"; 45-54 yaş grubu katılımcıları %34,3 ile "Etkili olduğunu", %45,2 ile "Etkilisinin olmadığını"; 55 yaş ve üstü katılımcıları %57,8 ile "Etkili olduğunu", %23,4 ile "Etkilisinin olmadığını" belirtmiştir. "Kesin etkilidir" diyen katılımcılarda yaşa bağlı artış gözlense diğer tutumlarda bu artış dalgalı bir yapı göstermektedir.

4.7.4. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Almasıyla İlgili Bulgular

Tablo 114. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutuma Göre Dağılım

Tablo 114’te Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %17,0 ile "Kesin almalıdır", %32,1 "Almalıdır", %17,6 "Fark etmez", %19,8 "Almamalıdır" ve %13,4 "Kesinlikle almamalıdır" ifadelerini seçmiştir. Mezhep mensupları %49,1 ile devletten maaş alması gerektiğini düşünürken; %33,2 oranında devletten maaş almaması gerektiği düşüncesindedir. Görüşmelerimizde Ahundların Sünni camilerde görev yapan imamlarla aynı işleri yaptığını; bu sebeple onların devletten maaş alması gerektiğini ifade eden mezhep mensupları olmuştur.

Tablo 115. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Yaş

"Din adamlarının ya da Ahundların devletten maaş alması" konusunda fikriniz nedir?	Asla almamalıdır	Almamalıdır	Fark etmez	Almalıdır	Kesinlikle almalıdır
15-24 yaş	5,8%	14,5%	29,5%	42,1%	8,1%
25-34 yaş	9,1%	22,7%	10,2%	43,2%	14,8%
35-44 yaş	20,8%	19,8%	16,7%	21,9%	20,8%
45-54 yaş	20,5%	31,5%	12,4%	17,8%	17,8%
55 yaş ve üstü	21,5%	16,9%	4,6%	21,5%	35,5%
Toplam	13,5%	19,8%	17,8%	32,1%	16,8%

Tablo 115'te Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili tutum ile yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. 15-24 yaş katılımcılar %50,2 ile almaları gerektiği, %20,3 ile almamaları gerektiğini; 25-34 yaş katılımcılar, %58,0 ile almaları gerektiğini, %31,8 ile almamaları gerektiğini; 35-44 yaş katılımcılar %42,7 ile almaları gerektiği, %40,6 ile almamaları gerektiğini; 45-54 yaş katılımcılar, %35,6 ile almaları gerektiğini, %52,0 ile almamaları gerektiğini; 55 yaş ve üstü katılımcılar %57,0 ile almaları gerektiğini, %38,4 ile almamaları gerektiğini tutumuna sahiptir. Mezhep mensuplarında din adamlarının ve Ahundların devletten maaş alması gerektiği yönündedir.

Tablo 116. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Eğitim

"Din adamlarının ya da Ahundların devletten maaş alması" konusunda fikriniz nedir?	Asla almamalıdır	Almamalıdır	Fark etmez	Almalıdır	Kesinlikle almalıdır
Okuma-yazma bilmiyor	50,0%	25,0%	12,5%	0,0%	12,5%
İlkokul mezunu	18,8%	28,1%	12,5%	18,8%	21,8%
Ortaokul mezunu	17,8%	18,9%	11,1%	37,8%	14,4%
Lise öğrenci ve mezun	10,6%	21,6%	21,6%	32,7%	13,5%
Üniversite öğrenci ve mezun	11,5%	12,4%	17,7%	32,7%	25,7%
Diğer	20,0%	40,0%	0,0%	20,0%	20,0%
Toplam	13,5%	19,9%	17,7%	31,9%	17,0%

Tablo 116'da Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili tutum ile eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Okuma yazma bilmiyor eğitim durumundaki katılımcılar %75,0 ile almaması gerektiğini, %12,5 ile alması gerektiğini işaretlemiştir. İlkokul mezun eğitim durumundaki katılımcılar %46,9 ile almaması gerektiğini, %40,6 ile alması gerektiğini işaretlemiştir. Ortaokul mezun eğitim durumundaki katılımcılar %36,7 ile almaması gerektiğini, %52,2 ile alması gerektiğini işaretlemiştir. Lise öğrenci ve mezun eğitim durumundaki katılımcılar %32,2 ile almaması gerektiğini, %46,2 ile alması gerektiğini işaretlemiştir. Üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumundaki katılımcılar %23,9 ile almaması gerektiğini, %58,4 ile alması gerektiğini işaretlemiştir. Okuma yazma bilmiyor ve "Diğer" eğitim durumundaki katılımcılar almaması gerektiği yönündeki tutumları yüksekken diğer tüm eğitim durumlarında Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş alması tutumu yüksektir.

Tablo 117. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Aylık Gelir

"Din adamlarının ya da Ahundların devletten maaş alması" konusunda fikriniz nedir?	Asla almamalıdır	Almamalıdır	Fark etmez	Almalıdır	Kesinlikle almalıdır
1000-2500 TL arası	9,6%	16,4%	20,5%	34,3%	19,2%
2501-3500 TL arası	14,3%	19,0%	9,5%	31,4%	25,8%
3501-4500 TL arası	19,8%	12,3%	16,0%	32,1%	19,8%
4501-6000 TL arası	23,7%	23,7%	5,3%	18,4%	28,9%
6001 TL ve üstü	4,0%	28,0%	20,0%	32,0%	16,0%
Diğer	11,0%	23,7%	24,9%	34,1%	6,3%
Toplam	13,5%	20,0%	17,8%	31,9%	16,8%

Tablo 117’de Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili tutum ile Aylık gelir değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Tabloya göre aylık gelir durumu düşük olanlar katılımcılar din adamların ve Ahundların devletten maaş alması gerektiğini düşünürken iken aylık gelir durumu yüksek olanlar katılımcılar din adamların ve Ahundların devletten maaş almaması gerektiğini belirtmiştir. Aylık geliri 6001 TL ve üstünde olan bir katılımcı ile görüşmemizde "Biz gerekli bağışları yapıyoruz. Devletten para almaları fikhımıza uygun düşmez" demiştir.

Tablo 118. Din Adamlarının ve Ahundların Devletten Maaş Alması ile İlgili Tutum / Humus

"Din adamlarının ya da Ahundların devletten maaş alması" konusunda fikriniz nedir?	Asla almamalıdır	Almamalıdır	Fark etmez	Almalıdır	Kesinlikle almalıdır
Maddi gücüm yok	14,5%	25,5%	12,7%	36,4%	10,9%
Vermiyorum	8,7%	20,7%	21,6%	33,6%	15,4%
Vermeyi gerekli görmüyorum	14,0%	18,6%	18,6%	31,4%	17,4%
Veriyorum	21,3%	18,8%	11,3%	26,3%	22,3 %
Diğer	17,6%	16,2%	16,2%	29,4%	20,6%
Toplam	13,5%	19,9%	17,7%	31,8%	17,1%

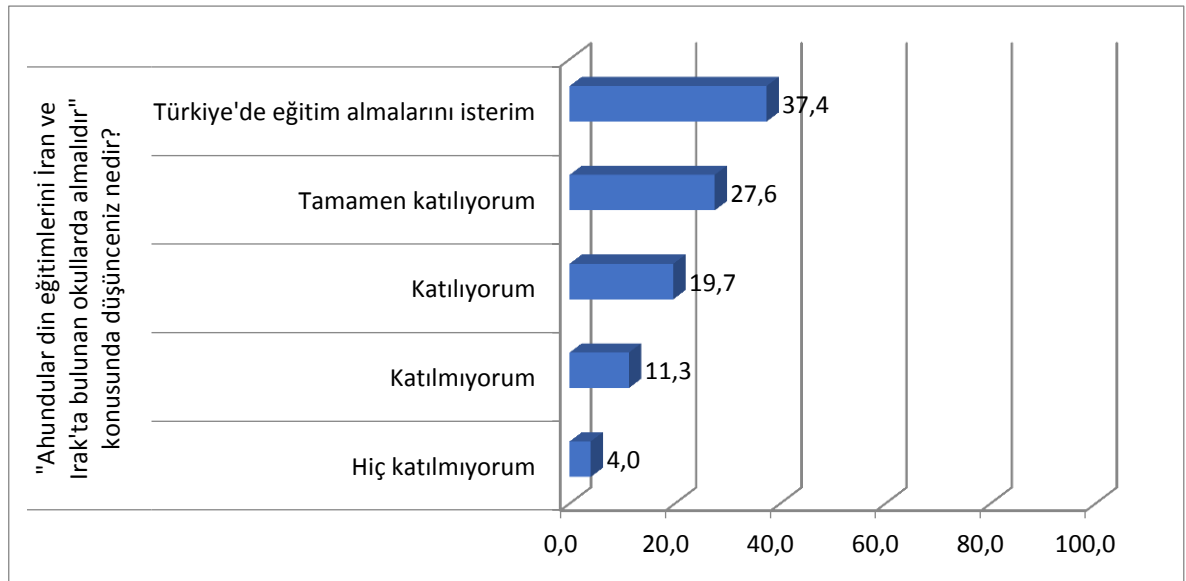
Tablo 118’de Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili tutum ile Humus verme değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Humus vermede "Maddi gücüm yok" diyen katılımcılar Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasına %40,0 ile almaması gerektiğini, %47,3 ile alması gerektiğini ifade etmiştir. Humus vermede "Vermiyorum" diyen katılımcılar Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasına %29,4 ile almaması gerektiğini, %49,0 ile alması gerektiğini ifade etmiştir. Humus vermede "Gerekli görmüyorum" diyen katılımcılar Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasına %32,6 ile almaması gerektiğini, %48,8 ile alması gerektiğini ifade etmiştir. Humus vermede "Veriyorum" diyen katılımcılar Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasına %40,1 ile almaması gerektiğini, %48,6 ile alması gerektiğini ifade etmiştir. Humus vermede "Diğer" diyen katılımcılar Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasına %33,8 ile almaması gerektiğini, %50,0 ile alması gerektiğini ifade etmiştir.

Kars il merkezinde 7 yıl önce yapmış olduğumuz görüşmelerde Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili sonuçlarla anket uygulamasında elde ettiğimiz sonuçların farklılık gösterdiği görülmüştür. Kars

Caferilerinde Din adamlarının ve Ahundların devletten maaş almasıyla ilgili tutum yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Ankette Humus ibadetini yapan yapmayan tüm katılımcılar yakın değerlerle bu tutumu ifade etmektedir.

4.7.5. "Ahundlar Din Eğitimlerini İran'da ya da Irak'ta Bulunan Okullarda Almalıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 119. "Ahundlar Din Eğitimlerini İran'da ya da Irak'ta Bulunan Okullarda Almalıdır" İfadesi ile İlgili Tutuma Göre Dağılım

Ülkemizde bulunan Caferi camilerde Caferi fihına göre eğitim almış Ahunlar görev yapmaktadır. Türkiye'deki eğitim kurumlarında böyle bir eğitim imkânı bulunmadığı için Caferiler imam (Ahund) yetiştirmek için çocuklarını küçük yaşta İran'a göndermektedirler.²⁴⁰ Kars Caferi Camilerinde görev yapan Ahundlar da İran ya da Irak'ta din eğitimi almışlardır.

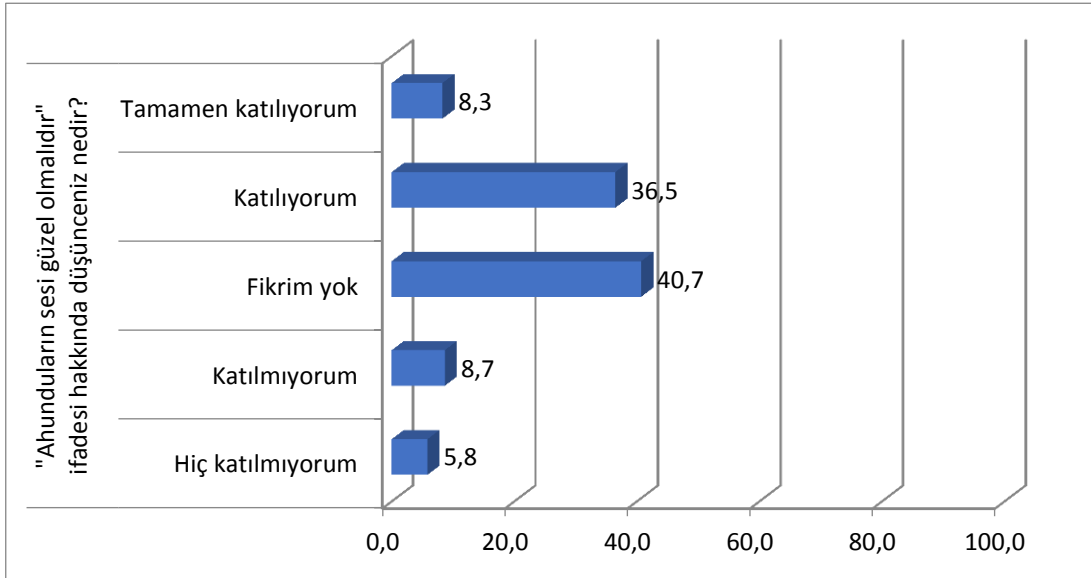
Tablo 119'da "Ahundlar din eğitimlerini İran'da ya da Irak'ta bulunan okullarda almalıdır" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Tabloya göre, katılımcıların %47,3'ü Ahundların eğitimini İran ya da Irak'ta bulunan okullarda alması gerektiğini belirtmişlerdir. %52,7'si ise Türkiye'de eğitim almalarını istemektedir. Sonuç itibariyle mezhep mensupları camilerinde görev yapacak din görevlilerinin kendi içtihatlarına göre Türkiye'de açılacak okullarda eğitim görmesini istemektedir. Abdulkadir Yeler, İstanbul Halkalıda yaşayan Caferilerle yapmış

²⁴⁰ Yeler, a.g.e., s.67

olduğu çalışmada benzer bir sonuca ulaşmıştır. Bu sonuca göre de Caferiler, din adamlarının Türkiye'de açılacak Caferi eğitim müesseselerinde eğitim görmesini istemektedir.²⁴¹

4.7.6. "Ahundların Sesi Güzel Olmalıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 120. "Ahundların Sesi Güzel Olmalıdır" İfadesi ile İlgili Tutum

Tablo 120'de "Ahundların sesi güzel olmalıdır" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Caferi mezhebinde nuhalar, mersiyeler ve sinezenler önemli yer tutar. Özellikle muharrem ayında gerçekleştirilen yas törenlerinde söylenen mersiyelerin sünni mezhep mensuplarını bile ağlattığı gözlemlenmiştir. Çünkü müziğin, toplumsal hareket, toplumsal algı ve toplumsal tutum üzerindeki yönlendirme gücü çok yüksektir.²⁴² Caferi mezhebinde acının ve yasın ifadesi olan mersiyeleri okuyabilmek bir ihtiyaçtır. Ahundlar için halkın böyle bir beklentisi var mı? Sorusundan yola çıkarak katılımcılara "Ahundların sesi güzel olmalıdır" ifadesine göre tutumlarını işaretlemelerini istedik. Katılımcıların %44,8 ile Ahundların sesinin güzel olması gerektiğini ifade ederken, %14,5'i Ahundların sesinin güzel olması gerekmediğini belirtmiştir. %40,7 ise fikir bildirmemiştir.

²⁴¹ Yeler, a.g.e., s.68

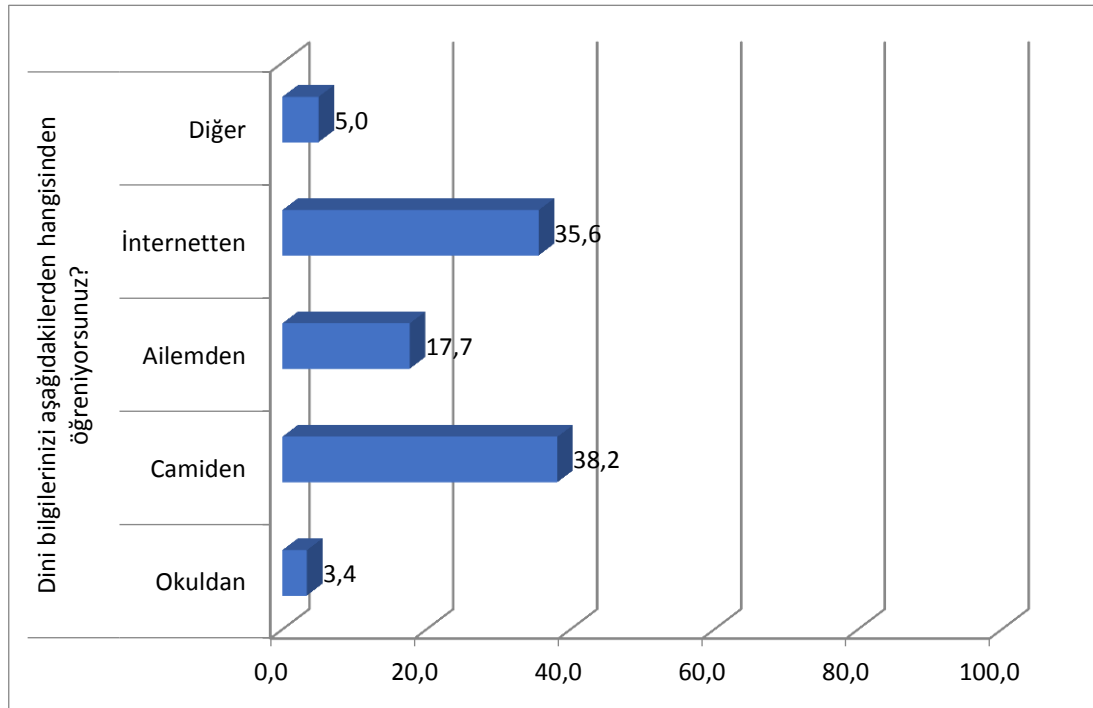
²⁴² Turmuş, a.g.e., s.1

Camilerde düzenlenen faaliyetlerde her caminin gönüllü bir mersiyecisi bulunmaktadır. Fikir bildirmeyen katılımcıların da böyle bir boşluk oluşmadığı için fikir bildirmedikleri kanaatindeyiz.

4.8. Din Eğitimi ile İlgili Bulgular

4.8.1. "Dini Bilgilerinizi Nereden Öğrenirsiniz?" İfadesi ile İlgili Bulgular

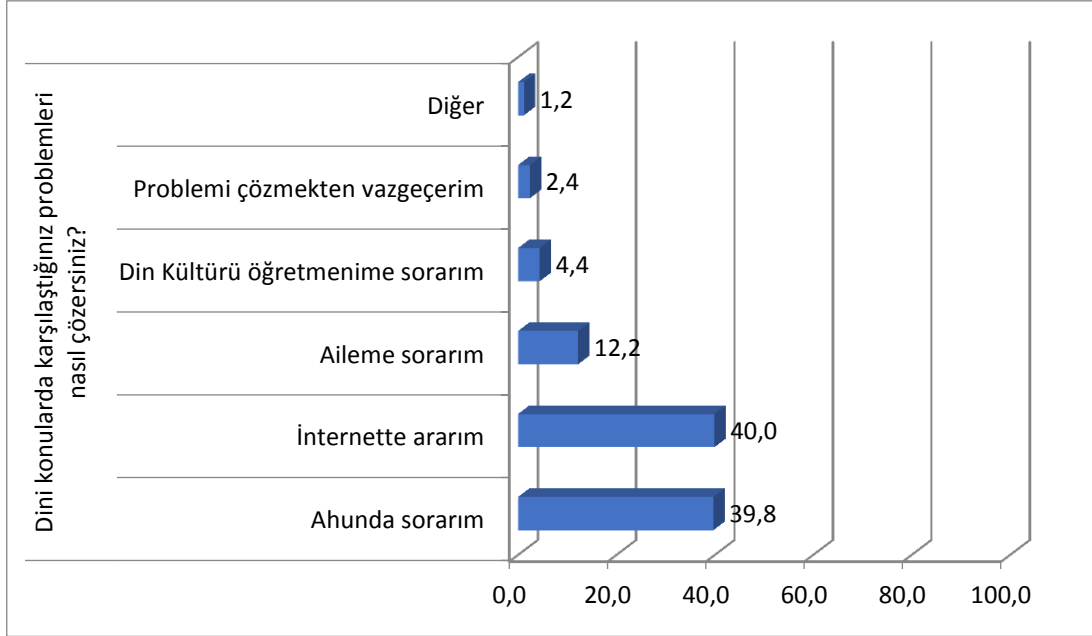
Tablo 121. "Dini Bilgilerinizi Nereden Öğrenirsiniz?" İfadesi ile İlgili Tutuma Göre Dağılım

Tablo 121'de "Dini bilgilerinizi nereden öğrenirsiniz?" ile ilgili duruma yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %38,2'si camiden %35,6'sı internette, %17,7'si Aileden öğrendiklerini belirtmişlerdir. Mezhep mensuplarının en az dini bilgi edindikleri yer ise okullardır. Kars Caferi mezhep mensupları kendi içtihatlarında bir eğitim olmadığı için okulu dini eğitim öğrenilecek bir yer olarak görmemektedirler. Bu boşluğu camiler, internet ve aile doldurmaktadır.

4.8.2. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü ile İlgili Bulgular

Tablo 122. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü ile İlgili Dağılım

Tablo 122'de Dini konularda karşılaşılan problemlerin çözümü ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %40 ile "İnternette ararım", %39,8 ile "Ahunda sorarım", %12,2 ile "Aileme sorarım", %4,4 ile "Din Kültürü öğretmenime sorarım" ve %2,4 ile "Problemden çözmekten vaz geçerim" seçenekleri işaretlenmiştir.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile bilgi kaynaklarının sırası da değişmiştir. İnsanlar artık bilgisayar ve telefonla her tip bilgiye kolayca ulaşabilmektedir. Bu durum Kars Caferi mezhep mensuplarının karşılaştıkları dini problemlerin çözümüne de yansımıştır. Mezhep mensupları karşılaştıkları problemleri ilk olarak internet üzerinden çözmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. İkinci sırada Caferi Camilerinde görev yapan din adamları gelmektedir. Ve üçüncü sırada aile kurumu ifade edilmiştir. Tabloya göre günümüzde mezhep mensupları için internet ve Ahundlar iki önemli bilgi kaynağı ve çözüm merciidir.

Tablo 123. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü / Cinsiyet

Dini konularda karşılaştığınız problemleri nasıl çözersiniz?	Ahunda sorarım	İnternette ararım	Aileme sorarım	Din Kültürü ve Ahlak ilgisi öğretmenine sorarım	Problemi çözmekten vazgeçerim	Diğer
Kadın	35,7%	45,2%	14,9%	2,8%	,5%	,9%
Erkek	43,4%	35,8%	9,9%	5,8%	3,6%	1,5%
Toplam	40,0%	40,0%	12,2%	4,4%	2,2%	1,2%

Tablo 123'te Dini konularda karşılaşılan problemlerin çözümü ile Cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Kadın katılımcılar %45,2 ile "İnternette ararım", %35,7 ile "Ahunda sorarım", %2,8 ile "Din Kültürü ve Ahlak ilgisi öğretmenine sorarım" ifadelerini işaretlemişlerdir. Erkek katılımcılar %43,4 ile "Ahunda sorarım", %35,8 ile "İnternette ararım", %5,8 ile "Din Kültürü ve Ahlak ilgisi öğretmenine sorarım" ifadelerini işaretlemişlerdir.

Caferi mezhep mensuplarında erkeklerin Ahundlara ulaşımı kadınlara göre daha kolaydır. Erkekler dini konularda karşılaşılan problemlerin çözümü için Ahunda sorarken, kadınlarda Ahundlara ulaşmaya çalışmak yerine daha kolay bir yöntem olan internette aramayı tercih etmişlerdir. Benzer bir durum aileye sorma durumu içinde geçerlidir. Kadınlar karşılaştıkları problemlerde aileden daha çok destek almaya yatkındır.

Tablo 124. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü / Yaş

Dini konularda karşılaştığınız problemleri nasıl çözersiniz?	Ahunda sorarım	İnternette ararım	Aileme sorarım	Din Kültürü öğretmenine sorarım	Problemi çözmekten vazgeçerim	Diğer
15-24 yaş	27,9%	51,7%	13,4%	5,2%	,6%	1,2%
25-34 yaş	33,0%	36,4%	15,9%	8,0%	5,6%	1,1%
35-44 yaş	43,8%	34,4%	15,6%	5,2%	0,0%	1,0%
45-54 yaş	52,1%	26,0%	11,0%	1,4%	6,8%	2,7%
56 yaş ve üstü	61,5%	35,5%	1,5%	0,0%	1,5%	0,0%
Toplam	39,9%	39,7%	12,3%	4,5%	2,4%	1,2%

Tablo 124'te Dini konularda karşılaşılan problemlerin çözümü ile Yaş değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Yaşa bağlı olarak "Ahunda sorarım" durumunda artış tespit edilmiştir. Yaşa bağlı olarak "İnternette ararım" durumu azalma göstermektedir. Bunun nedeni yaş grubu arttıkça teknolojik gelişmelere ayak uydurulamaması olduğu kanaatindeyiz. Dini konularda karşılaşılan problemlerin çözümünde "Aileme sorarım" durumunu ifade eden katılımcıların 15-24, 25-34, 35-44 yaş gruplarındadır. Bu durum özellikle 45-54, 55 ve üstü yaş gruplarında görülmemesi aile büyüklerinin vefat etmiş olmasıyla ilişkili olduğu kanaatindeyiz.

Tablo 125. Dini Konularda Karşılaşılan Problemlerin Çözümü / "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir"

Dini konularda karşılaştığınız problemleri nasıl çözersiniz?	Ahunda sorarım	İnternette ararım	Aileme sorarım	Din Kültürü öğretmenime sorarım	Problemi çözmekten vazgeçerim	Diğer
Hiç katılmıyorum	9,1%	36,4%	18,2%	36,3%	0,0%	0,0%
Katılmıyorum	16,3%	44,9%	20,4%	4,1%	10,2%	4,1%
Fikrim yok	16,1%	53,6%	17,9%	7,1%	3,5%	1,8%
Katılıyorum	41,0%	43,8%	9,7%	3,8%	1,0%	,7%
Tamamen katılıyorum	66,7%	17,2%	11,7%	1,1%	2,2%	1,1%
Toplam	39,8%	39,8%	12,3%	4,4%	2,5%	1,2%

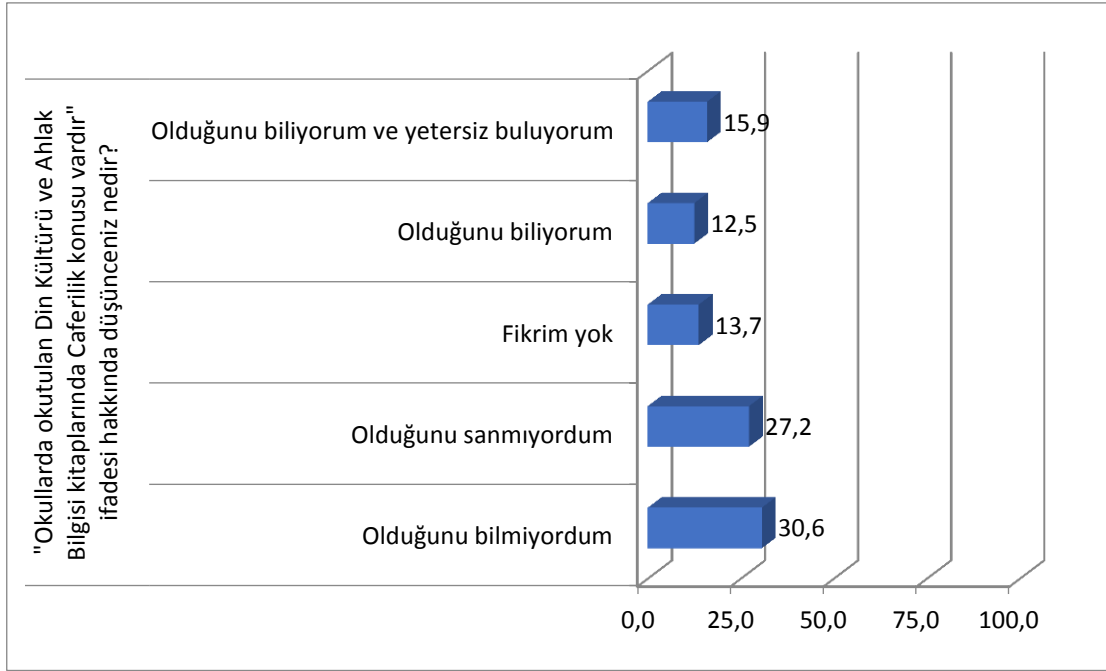
Tablo 125'te Dini konularda karşılaşılan problemlerin çözümü ile "Ahundlar toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" durumunun karşılaştırması yer almaktadır. Karşılaştığı problemi "Ahunda sorarım" diyen katılımcılar %66,7 ile "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" ifadesine "Tamamen katılıyorum" demektedir. Karşılaştığı problemi "Ahunda sorarım" diyen katılımcılar %41,0 ile "Ahundlar Toplumun Saygısını Kazanmış Önemli Kişilerdir" ifadesine "Katılıyorum" demektedir. Bu durum "Aileme sorarım" ve "İnternette ararım" diyen katılımcılarda daha düşük değerlerle ifade edilmiştir.

Ahundlara duyulan saygının sebeplerinden biri Ahundların sahip olduğu bilgidir. Çünkü bilgi insanı yücelten bir unsurdur. Ahundların bilgisine güvenen

mezhep mensupları bu sebeple Ahundlar toplumun saygısını kazanmış önemli kişiler olarak görmektedir.

4.8.3. "Okullarda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Caferilik konusu vardır" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 126. "Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Caferilik Konusu Vardır" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 126'da "Okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında Caferilik konusu vardır" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabındaki "Caferilik" hakkında katılımcılar, %30,6 ile "Olduğunu bilmiyordum", %27,2 "Olduğunu sanmıyorum", %15,9 "Olduğunu biliyorum ve yetersiz buluyorum", %13,7 "Fikrim yok" ve %12,5 "Olduğunu biliyorum" şeklinde durum belirtmişlerdir.

Ortaöğretimde okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında Caferilik, 10. sınıf kitabının 129. ve 130. sayfasında yer almaktadır. (Ek-7a, Ek-7b) Görüşmelerimizde, mezhep mensuplarının daha önceki yıllarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında "Caferilik" konusunun bulunmaması, içeriğin yetersiz bulunması, ders kitabında olmayacağı gibi nedenlerden dolayı olumsuz bir tutum gözlemlenmiştir.

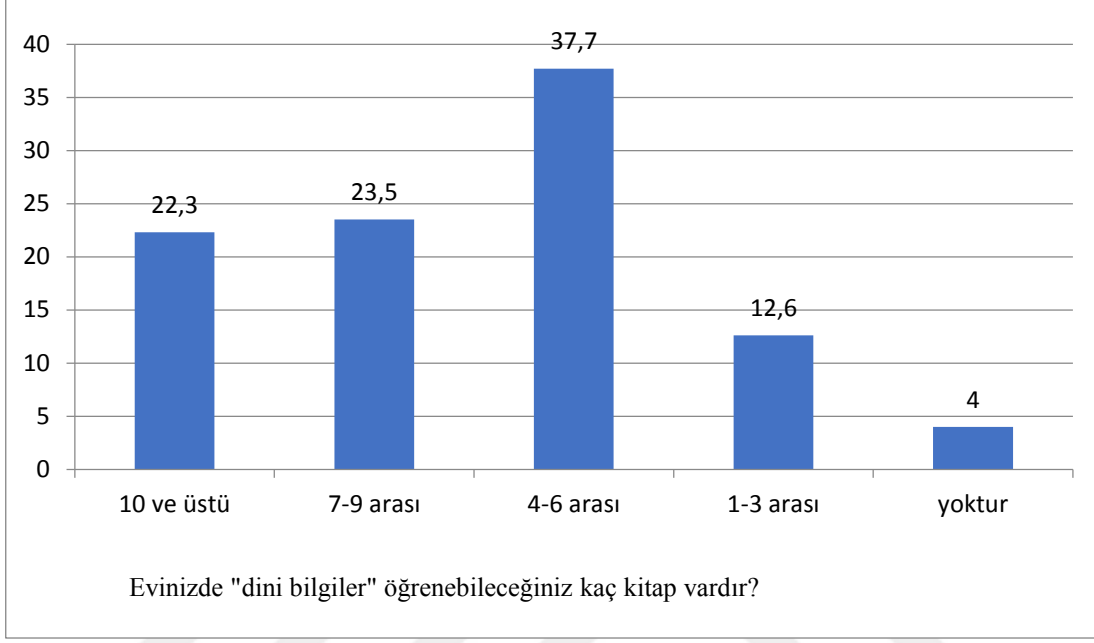
Tablo 127. "Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabında Caferilik Konusu Vardır" / Eğitim

"Okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabında Caferilik konusu vardır" ifadesi hakkında düşünceniz nedir?	Olduğunu bilmiyordum	Olduğunu sanmıyordum	Fikrim yok	Olduğunu biliyorum	Olduğunu biliyorum ve yetersiz buluyorum
Okuma-yazma bilmiyor	62,5%	12,5%	12,5%	0,0%	12,5%
İlkokul mezunu	34,4%	31,3%	18,7%	3,1%	12,5%
Ortaokul mezunu	36,7%	30,0%	20,0%	10,0%	3,3%
Lise öğrenci ve mezun	27,7%	29,8%	12,7%	14,9%	14,9%
Üniversite öğrenci ve mezun	27,4%	20,4%	10,6%	11,5%	30,1%
Diğer	50,0%	10,0%	0,0%	30,0%	10,0%
Toplam	30,7%	27,1%	13,7%	12,5%	16,0%

Tablo 127'de "Okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında Caferilik konusu vardır" ifadesi ile eğitim değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Eğitim seviyesi ilerledikçe mezhep mensuplarının kendi mezhepleri ile ilgili daha çok araştırma yaptıkları gözlemlenmiştir. %30,1 ile üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar bildiğini ve yetersiz bulunduğunu ifade etmiştir. Ortaokul ve ilkokul mezunları olduğunu sanmazken okuma-yazma bilmeyen katılımcılar olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Dikkat çekici olan sonuç ise lise mezunu ya da hala lise eğitimi gören katılımcıların bilmiyorum ve olduğunu sanmıyorum ifadelerini tercih etmeleridir. Bu tutum, Kars il merkezinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptığımız sürede gözlemlediğimiz; mezhep mensubu öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine karşı isteksiz olmaları ve ders kitaplarının Caferilik konusunu sadece İmam Cafer es-Sadık'ın hayatı ile sınırlı tutmasına bağlamaktayız. Sonuç itibari ile mezhep mensuplarının okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında anlatılan "Caferilik" konusunda olumsuz bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir.

4.8.4. Evinde Dini Bilgiler Öğreneceği Kitap Sayısı ile İlgili Bulgular

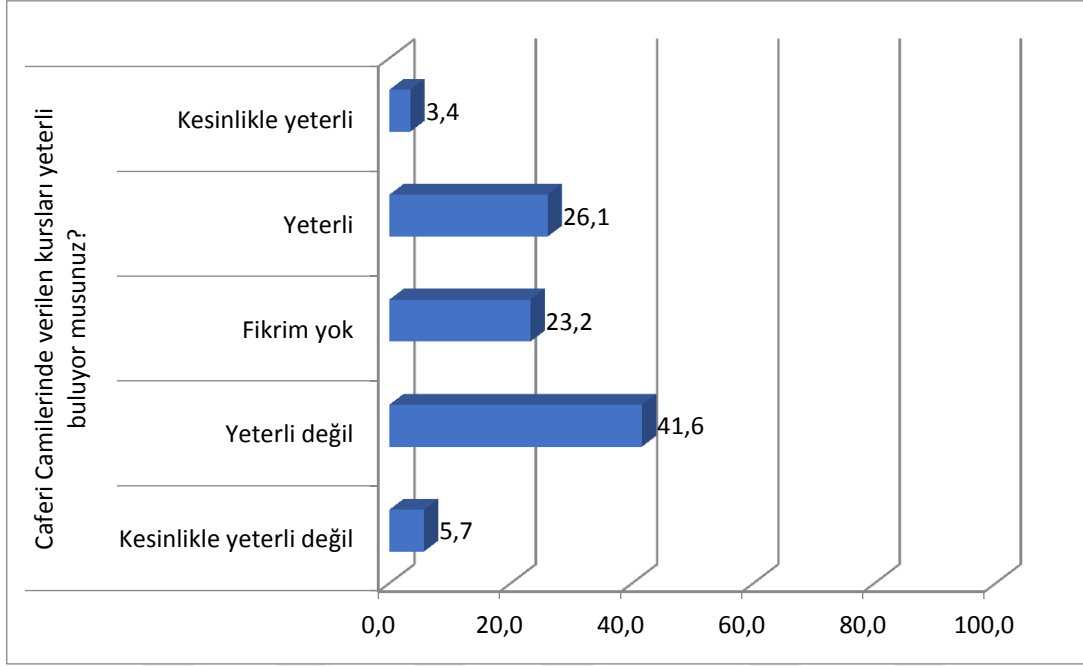
Tablo 128. Evinde Dini Bilgiler Öğreneceği Kitap Sayısına Göre Dağılım

Tablo 128’de Evinde dini bilgiler öğreneceği kitap sayısına göre dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %37,7’si 4-6, %23,5’i 7-9, %22,3’ü 10 ve üstü, %12,6’sı 1-3 kitabı bulunduğunu belirtmiştir. Evinde hiç kitabı olmayan katılımcı sayısı %4,0’dır. Katılımcıların dini bilgilerini öğrenebileceği kitap sayısı oldukça azdır. Bunun sebebi kaynak temini noktasındadır. Çünkü Kars il merkezinde bulunan kırtasiye ve kütüphaneler gezilmiş ve mezheple ilgili kitaplara rastlanmamıştır. İl kütüphanesinde bulunan kitaplar ise daha çok dinler tarihi ve Şiiilik konuludur. Mezhep mensuplarının dini bilgi öğrenebilecekleri kitap sayısı ve bu kitapları temin imkânı yetersizdir. Mezhep mensuplarının ulaşabilecekleri kitaplar cami derneklerinde bulunmaktadır. Bunlar ise 12 İmamın hayatı, ibadetler ve müçtehit alimlerin ilmihalleri şeklindedir. Evinde kitabı bulunan katılımcılar, sahip oldukları kitapları Ankara ve İstanbul’dan aldıklarını ve getirttikleri ifade etmişlerdir.

4.8.5. Caferi Camilerinde verilen kursların yeterliliği Durumu ile İlgili Bulgular

Tablo 129. Caferi Camilerinde Verilen Kursların Yeterliliği

Mezhep mensuplarının kendi içtihatlarına göre din eğitimi alabilecekleri bir okul ya da kurs bulunmamaktadır. Bu sebeple Caferi Camilerinde görev yapan Ahundlar, mezhep mensubu çocuklara din eğitimi verebilmek için kurslar düzenlemektedir. Tablo 129'da Katılımcılar Caferi Camilerinde verilen kursları %47,3 ile yetersiz bulurken, %29,5 ile yeterli bulmaktadır. Katılımcılar %23,2 ile fikir bildirmemiştir.

Kars il merkezinde üç Caferi Camisinde yaz dönemlerinde ilkokul ve ortaokul düzeyinde öğrenciler için kurslar açılmaktadır. Bu kurslar, erkek öğrenciler tarafından katılım gösterilen kurslardır. Bunun yanında Cami derneklerinde sohbetler düzenlenerek yetişkinlerin de bilgi edinmesi olanak sağlanmaktadır. Ayrıca önemli günler ve gecelerde camilerde sohbetler verilmektedir.

Kars Caferi mezhebi mensuplarının verilen din eğitimi kursları ile ilgili tutumlarını ölçtüğümüz bu Tablo 129'da mezhep mensupları verilen kursları yeterli bulmadıkları tespit edilmiştir.

Kurslara katılan katılımcılarla görüşmelerimizde kursların yeterli ve faydalı olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple yeterli bulmayan katılımcıların kadın katılımcılar olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü kadın katılımcılar da dini bilgiler öğrenebilecekleri kurslar istemektedir.

Tablo 130. Caferi Camilerinde Verilen Kursların Yeterliliği / Cinsiyet

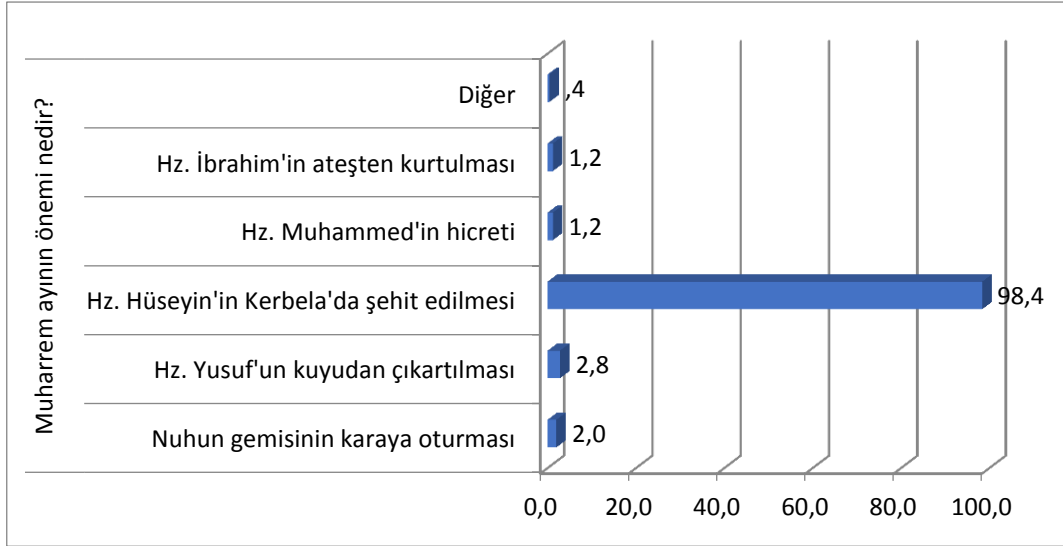
Caferi Camilerinde verilen kursları yeterli buluyor musunuz?	Kesinlikle yeterli değil	Yeterli değil	Fikrim yok	Yeterli	Kesinlikle yeterli
Kadın	2,7%	50,7%	25,3%	19,0%	2,3%
Erkek	8,1%	34,7%	21,4%	31,4%	4,4%
Toplam	5,7%	41,9%	23,2%	25,7%	3,5%

Tablo 130'da Caferi camilerinde verilen kursların yeterliliği ile Cinsiyet değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Kadın katılımcılar kursları %21,3 ile yeterli bulurken %53,4 ile yetersiz bulmaktadır. Erkek katılımcılar kursları %35,8 ile yeterli bulurken %45,8 ile yetersiz bulmaktadır. Görüşmelerimizde anne ve babalar çocuklarının cami kurslarına katılmasını istemekte ama çocuklar Cami kurslarına katılım konusunda isteksiz bir tutum ortaya koydukları görülmüştür.

4.9. Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım ile İlgili Bulgular

4.9.1. Muharrem Ayının Önemi ile İlgili Bulgular

Tablo 131. Muharrem Ayının Önemi ile İlgili Dağılım

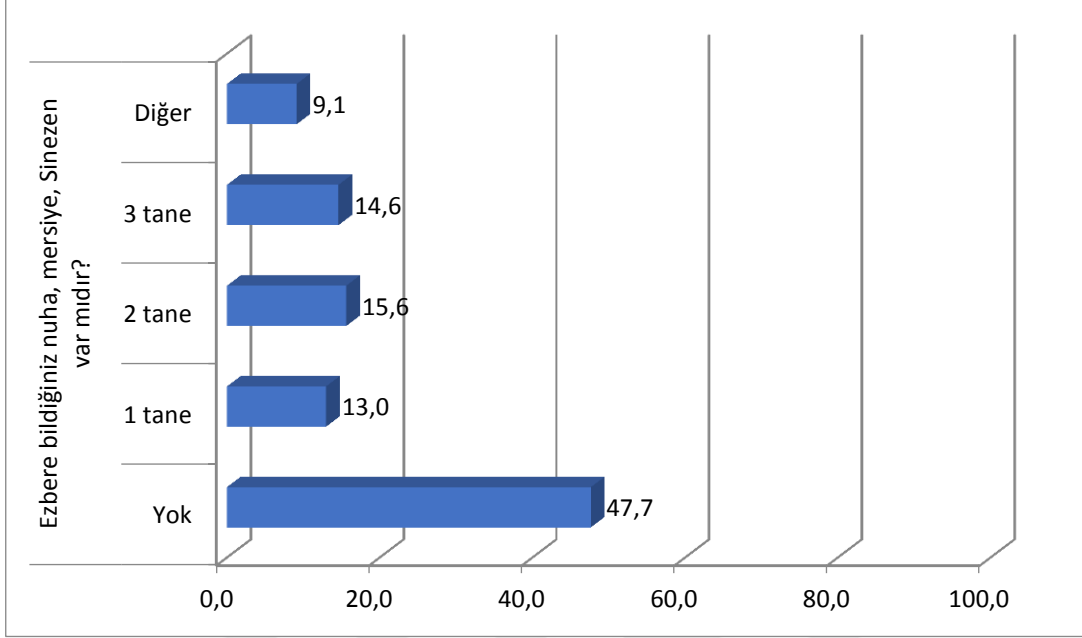

Yaşadığımız topraklar kadim topraklardır. Bu topraklarda çok sayıda din, çok sayıda topluluk gelip geçmiştir. Günümüz itibariyle farklı dini anlayışların bir arada yaşadığı bir ülkenin vatandaşlarıyız. Bir evde aşure pişerken başka bir evde gözyaşı dökülerek mersiyeler okunabilmektedir. Muharrem olarak bilinen ay farklı dini duyguların yaşandığı bir metafordur. Muharrem ayı İslam dininin yorum biçimlerinden olan Caferilik için özel bir anlama sahiptir.

Tablo 131'de Muharrem ayının önemine yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcılar Muharrem ayını %98,4 ile "Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi" olarak tanımlamaktadır. Caferi mezhebi mensuplarının en temel hissiyatı, Hz. Hüseyin'in şehadeti ve tutulan yastır. Bu yas, mehdi zuhur edene kadar devam edecektir. Caferi mezhebi mensupları Muharrem ayında gerçekleştiği iddia edilen diğer olaylara inanmazlar. Katılımcılardan birçoğu bu soruda "Hz. Hüseyin'in şehadeti dışında hiçbiri bu tarihte gerçekleşmemiştir. Hz. Hüseyin'in acısını gölgelemek için uydurulan Emevi adetleri" demişlerdir. Tablo 131'de "Caferi mezhebi mensuplarının en temel hissiyatı, Hz. Hüseyin'in şehadeti ve onu anlayabilmek için tutulan yastır" hipotezi ispatlanmıştır

4.9.2. Ezbere Bildiği Nuha, Mersiye ve Sinezen Sayısı ile İlgili Bulgular

Tablo 132. Ezbere Bilinen Nuha, Mersiye ve Sinezen Sayısına Göre Dağılım

Nuha, Ölü için sesle, iniltiyle ağlamak, ağıt yakmak; Mersiye, Kerbela olaylarının manzum ve mensur olarak anlatılması; Sinezen daha çok İran'da Kerbela için yapılan anma merasimlerinde söylenen ağıtlardır. Bunların çoğu Azeri Türkçesindedir.

Tablo 132'de ezbere bilinen nuha, mersiye ve Sinezen sayısına yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %47,7'si ezbere nuha, mersiye ve Sinezen bilmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların %13,0'ı 1 tane, %15,6'sı 2 tane, %4,6'sı 3 tane, %9,1'i 4 ve fazlası nuha, mersiye ve Sinezen bildiğini ifade etmiştir. Nuha, mersiye ve Sinezen okuma, mezhep mensupları içinde az sayıda insan tarafından yapılmaktadır. Diğer mezhep mensupları Muharrem ayında ve Aşûrâ gününde söylenen mersiye ve sinezenleri dinlemekle yetinmektedirler. Gözlemlerimize göre Kars il merkezinde en çok söylenen mersiyeler "Zeynep, Zeynep, Zeynep", "Ebelfaz", "Ya Hüseyin" olarak duyduğumuz sinezenlerdir.

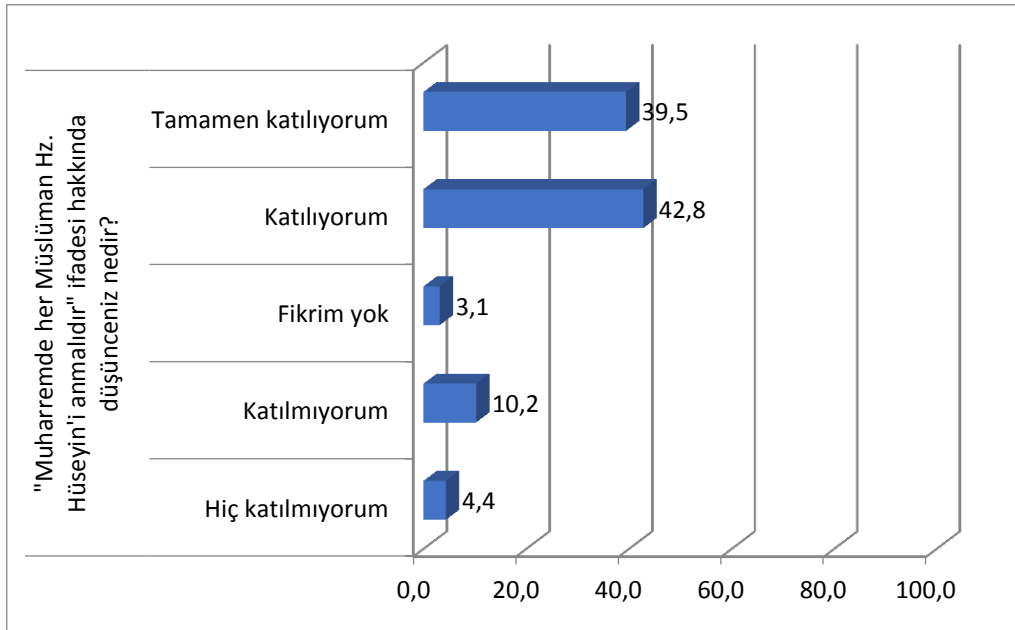
**Tablo 133. Ezbere Bilinen Nuha, Mersiye ve Sinezen Sayısına Göre Dağılım /
Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım**

Ezber bildiğiniz Nuha, Mersiye, Sinezen var mıdır?	Yok	1 tane	2 tane	3 tane	Diğer
Katılmam	60,0%	0,0%	10,0%	10,0%	20,0%
Bir kez katıldım	52,6%	15,8%	10,5%	15,8%	5,3%
Birkaç kez katıldım	68,3%	10,6%	18,3%	2,2%	0,0%
Çoğu zaman katılıyorum	49,3%	14,3%	15,7%	16,4%	4,3%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	35,9%	13,6%	15,0%	19,1%	16,4%
Toplam	47,7%	13,0%	15,6%	14,6%	9,1%

Tablo 133'te Ezbere bilinen nuha, mersiye ve Sinezen sayısı ile Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım değişkeninin karşılaştırması yer almaktadır. Muharrem ayı ya faaliyetlerine katılıma bağlı olarak ezber bilinen nuha, mersiye ve Sinezen sayısında artış görülmektedir. Görüşmelerimizde bazı katılımcılar sadece nakaratları bildiklerini ifade etmişlerdir.

4.9.3. "Muharremde Her Müslüman Hz. Hüseyin'i Anmalıdır" İfadesi ile İlgili Bulgular

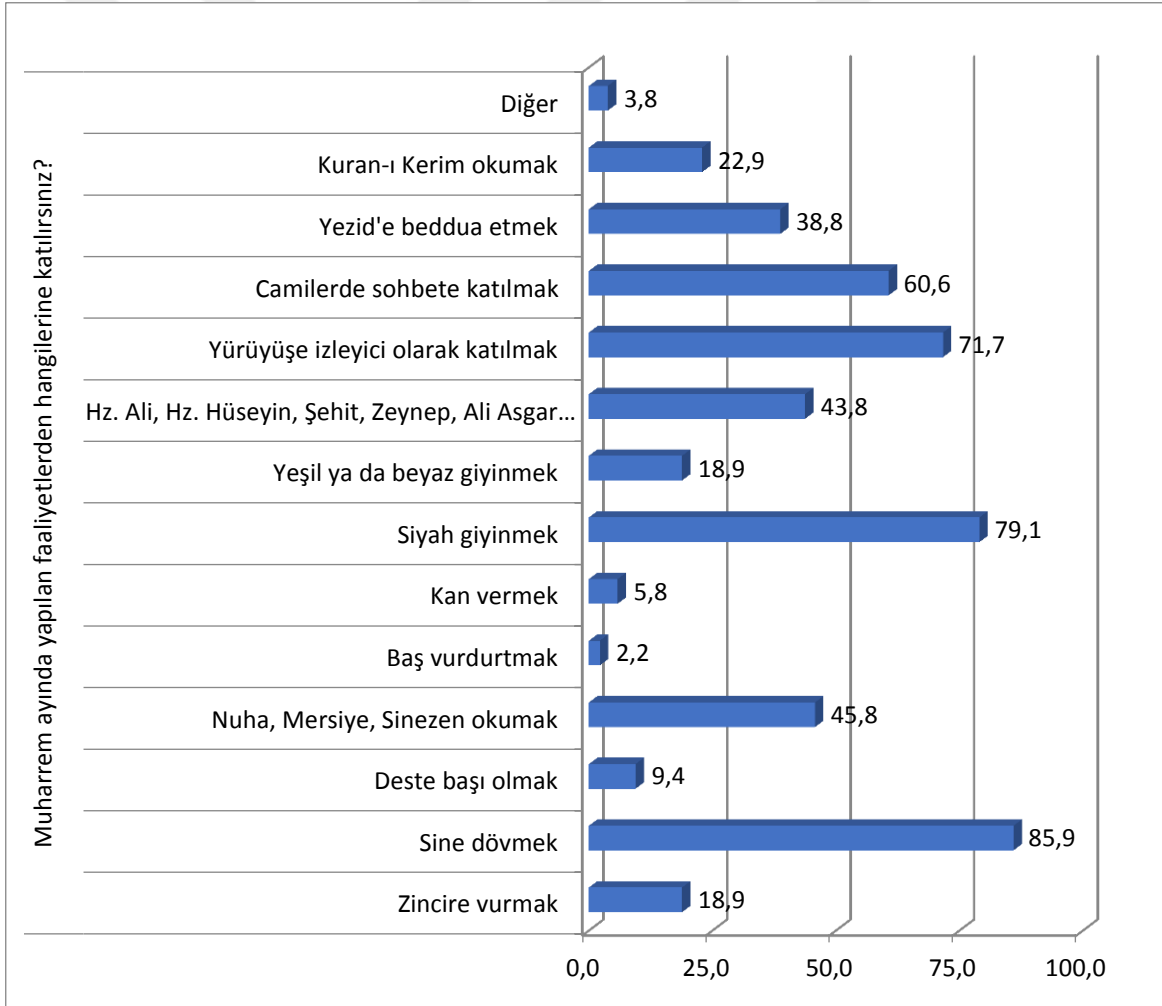
Tablo 134. "Muharremde Her Müslüman Hz. Hüseyin'i Anmalıdır" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 134'te "Muharremde her Müslüman Hz. Hüseyin'i anmalıdır" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %42,8 ile "Katılıyorum", %39,5 ile "Tamamen katılıyorum" %10,2 ile "Katılmıyorum", %4,4 ile "Hiç katılmıyorum", %3,1 ile %3,1 ile "Fikrim yok" ifadelerini kullanmışlardır. Mezhep mensuplarına göre Hz. Hüseyin Hz. Muhammed'in torunu olması neden ile İslam'ın ortak değeridir. Bu sebeple sünni mezheplerde Caferiler kadar Hz. Hüseyin'in şehadetine üzülmemelidir.

4.9.4. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 135. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? İfadesine Göre Dağılım

Tablo 135'te Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? İfadesine göre dağılım yer almaktadır. Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensupları sırayla:

- 1) Sine dövme,de,
- 2) Siyah giyinmekte,
- 3) Yürüyüşe izleyici olarak katılmakta,
- 4) Camilerde sohbetlere katılmakta,
- 5) Nuha- mersiye ve Sinezen okuyup-dinlemekte,
- 6) Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkılarını takmakta,
- 7) Yezid'e beddua etmekte,
- 8) Kur'an-ı Kerim okumakta,
- 9) Zincir vurmakta,
- 10) Yeşil ya da beyaz giyinmekte,
- 11) Deste başı olmakta,
- 12) Kan vermektedir.

Tablo 136. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Cinsiyet

Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin hangilerine katılırsınız?	Kadın	Erkek
Zincir vurmak	2,7%	32,0%
Sine dövme	83,2%	88,0%
Deste başı olmak	3,6%	14,2%
Nuha, Mersiye Sinezen okumak	39,5%	50,9%
Baş vurdurtmak	1,4%	2,9%
Kan vermek	4,1%	7,3%
Siyah giyinmek	79,5%	78,8%
Yeşil ya da beyaz giyinmek	9,5%	26,5%
Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkılarını takmak	35,5%	50,2%
Yürüyüşe izleyici olarak katılmak	81,4%	63,6%
Camilerde sohbetlere katılmak	56,8%	63,6%
Yezid'e beddua etmek	31,4%	44,7%
Kur'an-ı Kerim okumak	18,2%	26,9%
Diğer	3,2%	4,4%

Tablo 136'da Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? İfadesinin cinsiyete göre dağılımı yer almaktadır. Bu faaliyetlere kadınlar katılımcılar:

- 1) Sine dövmek,
- 2) Yürüyüşe izleyici olarak katılmak,
- 3) Siyah giyinmek,
- 4) Camilerde sohbete katılmak,
- 5) Nuha, mersiye, Sinezen okumak,
- 6) Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak,
- 7) Kur'an-ı Kerim okumak,
- 8) Yeşil ya da beyaz giyinmek faaliyetlerini yaptıkları tespit edilmiştir.

Bu faaliyetlerde Erkekler:

- 1) Sine dövmek,
- 2) Siyah giyinmek,
- 3) Yürüyüşe izleyici olarak katılmak,
- 4) Camilerde sohbete katılmak,
- 5) Nuha, Mersiye Sinezen okumak,
- 6) Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak,
- 7) Yezid'e beddua etmek,
- 8) Zincir vurmak faaliyetlerini yaptıkları tespit edilmiştir.

Tablo 137. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Yaş

Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin hangilerine katılırsınız?	15-24 yaş	25-34 yaş	35-44 yaş	45-54 yaş	55 yaş ve üstü
Zincir vurmak	34,7%	17,0%	15,8%	2,7%	1,5%
Sine dövmek	90,2%	86,4%	91,6%	65,8%	87,7%
Deste başı olmak	15,0%	6,8%	13,7%	2,7%	0,0%
Nuha, Mersiye Sinezen okumak	49,7%	38,6%	51,6%	31,5%	50,8%
Baş vurdurtmak	2,9%	5,7%	1,1%	0,0%	0,0%
Kan vermek	4,6%	11,4%	7,4%	5,5%	0,0%
Siyah giyinmek	89,0%	79,5%	86,3%	56,9%	64,6%
Yeşil ya da beyaz giyinmek	24,3%	23,9	24,2	6,8	3,1
Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak	53,2%	56,8%	42,1%	28,8%	20,0%
Yürüyüşe izleyici olarak katılmak	63,0%	71,6%	81,1%	67,1%	86,2%
Camilerde sohbetlere katılmak	54,3%	59,1%	71,6%	52,1%	70,8%
Yezid'e beddua etmek	43,9%	45,5%	38,9%	31,5%	26,2%
Kur'an-ı Kerim okumak	18,5%	26,1%	29,5%	26,0%	18,5%
Diğer	3,5%	5,7%	5,3%	4,1%	0,0%

Tablo 137'de Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin yaş değişkenine göre dağılım yer almaktadır. 15-24 yaş grubundaki katılımcılar, %90,2 ile "Sine dövmek", %89,0 ile "Siyah giyinmek", %63,0 ile "Yürüyüşe izleyici olarak katılmak", %54,3 ile "Camilerde sohbetlere katılmak", %53,2 ile "Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak", %49,7 ile "Nuha, Mersiye Sinezen okumak", %43,9 ile "Yezid'e beddua etmek", %34,7 ile "Zincir vurmak" faaliyetlerini yapmaktadır.

25-34 yaş grubundaki katılımcılar, %86,4 ile "Sine dövmek", %79,5 ile "Siyah giyinmek", %71,6 ile "Yürüyüşe izleyici olarak katılmak", %59,1 ile "Camilerde sohbetlere katılmak", %56,8 ile "Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak", %45,5 ile "Yezid'e beddua etmek", %38,6 ile "Nuha, Mersiye Sinezen okumak" faaliyetlerini yapmaktadır.

35-44 yaş grubundaki katılımcılar, %91,6 ile "Sine dövmek", %86,3 ile "Siyah giyinmek", %81,1 ile "Yürüyüşe izleyici olarak katılmak", %71,6 ile "Camilerde sohbetlere katılmak", %51,6 ile "Nuha, Mersiye Sinezen okumak", %42,1 ile "Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak", %38,9 ile "Yezid'e beddua etmek" faaliyetlerini yapmaktadır.

45-54 yaş grubundaki katılımcılar, %65,8 ile "Sine dövmek", %67,1 ile "Yürüyüşe izleyici olarak katılmak", %56,9 ile "Siyah giyinmek", %52,6 ile "Camilerde sohbetlere katılmak", %31,5 ile "Nuha, Mersiye Sinezen okumak", %31,5 ile "Yezid'e beddua etmek", %28,8 ile "Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak" faaliyetlerini yapmaktadır.

55 yaş ve üstü katılımcılar, %87,7 ile "Sine dövmek", %86,2 ile "Yürüyüşe izleyici olarak katılmak", %70,8 ile "Camilerde sohbetlere katılmak", %64,6 ile "Siyah giyinmek", %50,8 ile "Nuha, Mersiye Sinezen okumak", %26,2 ile "Yezid'e beddua etmek", %20,0 ile "Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak" faaliyetlerini yapmaktadır. Muharrem ayı etkinliklerinde 15-24 ve 25-34 yaş grupları aktif faaliyetlere daha çok katılmaktayken 35-44, 45-54 ve 55 yaş ve üstü katılımcılar daha az faaliyetlerde yer almaktadır.

Tablo 138. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Eğitim

Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin hangilerine katılırsınız?	Okuma-yazma bilmiyor	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Öğrenci ve Mezun	Üniversite Öğrenci ve Mezun	Diğer
Zincire vurmak	0,0%	6,3%	21,1%	24,6%	10,6%	10,0%
Sine dövmek	87,5%	87,5%	93,3%	84,0%	84,1%	80,0%
Deste başı olmak	0,0%	0,0%	8,9%	11,5%	8,0%	20,0%
Nuha, Mersiye Sinezen okumak	50,0%	28,1%	51,1%	44,3%	46,0%	80,0%
Baş vurdurtmak	0,0%	0,0%	2,2%	2,9%	1,8%	0,0%
Kan vermek	0,0%	0,0%	3,3%	6,6%	5,3%	40,0%
Siyah giyinmek	62,5%	62,5%	86,7%	81,5%	73,5%	80,0%
Yeşil ya da beyaz giyinmek	12,5%	25,0%	16,7%	20,5%	15,9%	20,0%
Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak	12,5%	46,9%	48,9%	45,1%	39,8%	20,0%
Yürüyüşe izleyici olarak katılmak	75,0%	87,5%	72,2%	70,1%	73,5%	40,0%
Camilerde sohbetlere katılmak	62,5%	56,3%	66,7%	60,2%	56,6%	80,0%
Yezid'e beddua etmek	37,5%	31,3%	52,2%	39,8%	26,5%	60,0%
Kur'an-ı Kerim okumak	37,5%	21,9%	22,2%	25,0%	15,0%	50,0%
Diğer	0,0%	0,0%	1,1%	5,3%	2,7%	20,0%

Tablo 138’de Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin eğitim değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Okuma yazma bilmiyor eğitim durumunda olan katılımcılar, %87,5 ile sine dövmek, %75,0 ile yürüyüşe izleyici olarak katılmak, %62,5 ile camilerde sohbetlere katılmak, %62,5 ile siyah giyinmek, %50,0 ile nuha, mersiye sinezen okuma faaliyetlerini yapmaktadır. İlkokul mezunu eğitim durumunda olan katılımcılar, %87,5 ile sine dövmek, %87,5 ile yürüyüşe izleyici olarak katılmak, %62,5 ile siyah giyinmek, %56,3 ile camilerde sohbetlere katılmak, %49,6 ile Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak faaliyetlerini yapmaktadır. Ortaokul mezunu eğitim durumunda olan katılımcılar,

%93,3 ile sine dövmek, %86,7 ile siyah giyinmek, %72,2 ile yürüyüşe izleyici olarak katılmak, %66,7 ile camilerde sohbetlere katılmak, %52,2 ile Yezid'e beddua etmek, %51,1 ile nuha, mersiye sinezen okuma faaliyetlerini yapmaktadır. Lise Öğrenci ve Mezun eğitim durumundaki katılımcılar, %84,0 ile sine dövmek, %81,5 ile siyah giyinmek, %70,1 ile yürüyüşe izleyici olarak katılmak, %60,2 ile camilerde sohbetlere katılmak, %45,1 ile Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak, %44,3 ile nuha, mersiye sinezen okumak, %39,8 ile Yezid'e beddua etme faaliyetlerini yapmaktadır. Üniversite Öğrenci ve Mezun durumundaki katılımcılar, %84,1 ile sine dövmek, %73,5 ile siyah giyinmek, %73,5 ile yürüyüşe izleyici olarak katılmak, %56,6 ile camilerde sohbetlere katılmak, %46,0 ile nuha, mersiye sinezen okumak, %39,8 ile Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak faaliyetlerini yapmaktadır.

Tüm eğitim grupları sine dövmek, siyah giyinmek, yürüyüşe izleyici olarak katılma faaliyetlerinde yer almaktadır. Okuma yazma bilmiyor, ilkokul mezunu ve üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumundaki katılımcıların Muharrem ayı yasında daha az faaliyette bulunmaktadır.

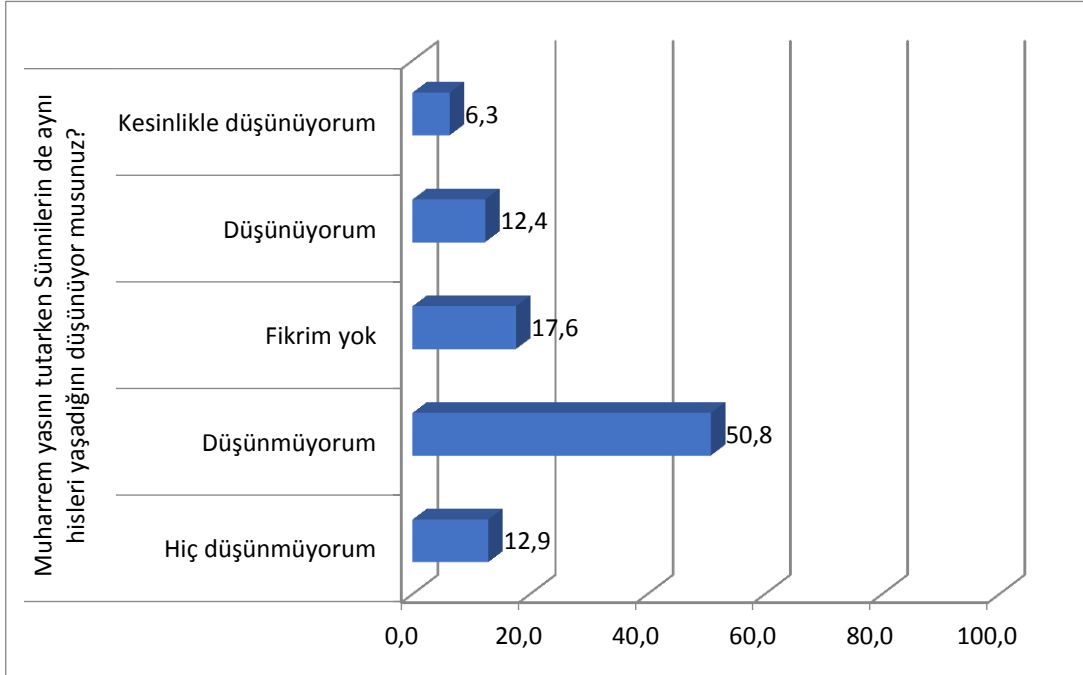
Tablo 139. Muharrem Ayında Yapılan Hangi Faaliyetlere Katılırsınız? / Meslek

Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin hangilerine katılırsınız?	Öğrenci	Öğretmen	Esnaf	Memur	Ev Hanımı	Serbest Meslek	Diğer
Zincire vurmak	38,8%	7,1%	27,4%	7,8%	9,5%	18,0%	9,9%
Sine dövmek	85,7%	92,9%	82,3%	79,7%	86,9%	87,6%	88,7%
Deste başı olmak	19,4%	7,1%	12,9%	10,9%	3,6%	6,7%	1,4%
Nuha, Mersiye Sinezen okumak	44,9%	42,9%	56,5%	40,6%	48,8%	39,3%	47,9%
Baş vurdurtmak	5,1%	0,0%	1,6%	1,6%	2,4%	2,2%	0,0%
Kan vermek	6,1%	14,3%	12,9%	4,7%	4,8%	3,4%	0,0%
Siyah giyinmek	86,7%	75,0%	72,6%	71,9%	85,7%	77,3%	76,1%
Yeşil ya da beyaz giyinmek	30,6%	17,9%	29,0%	15,6%	14,3%	13,5%	8,5%
Hız. Ali, Hız. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkıları takmak	63,3%	28,6%	41,9%	42,2%	36,9%	47,2%	29,6%
Yürüyüşe izleyici olarak katılmak	53,1%	82,1%	66,1%	62,5%	78,6%	80,9%	87,3%
Camilerde sohbetlere katılmak	63,3%	60,7%	69,4%	48,4%	67,9%	53,9%	60,6%
Yezid'e beddua etmek	60,2%	21,4%	45,2%	32,8%	41,7%	31,5%	21,1%
Kur'an-ı Kerim okumak	28,6%	14,3%	40,3%	26,6%	22,6%	11,2%	12,7%
Diğer	4,1%	7,1%	11,3%	4,7%	2,4%	0,0%	1,4%

Tablo 139'da Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin ile meslek değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Tüm meslek gruplarında sine dövmek, siyah giyinmek, yürüyüşe izleyici olarak katılmak, camilerde sohbetlere katılmak faaliyetine katılım yüksek değerlerdedir. Ayrıca öğrenciler tüm faaliyetlere katılım göstermektedir. Zincire vurma faaliyeti ise %38,8 ile öğrenciler ve %27,4 ile esnaf katılımcılar tarafından işaretlenmiştir. Yürüyüşe izleyici olarak katılan meslek grupları ise öğretmenler, ev hanımları ve serbest meslektir.

4.9.5. Muharrem Yasını Tutarken Sünnilerin de Aynı Hisleri Yaşadığını Düşünüyor musunuz? İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 140. Muharrem Yasını Tutarken Sünnilerin de Aynı Hisleri Yaşadığını Düşünüyor musunuz? İfadesi ile İlgili Dağılım

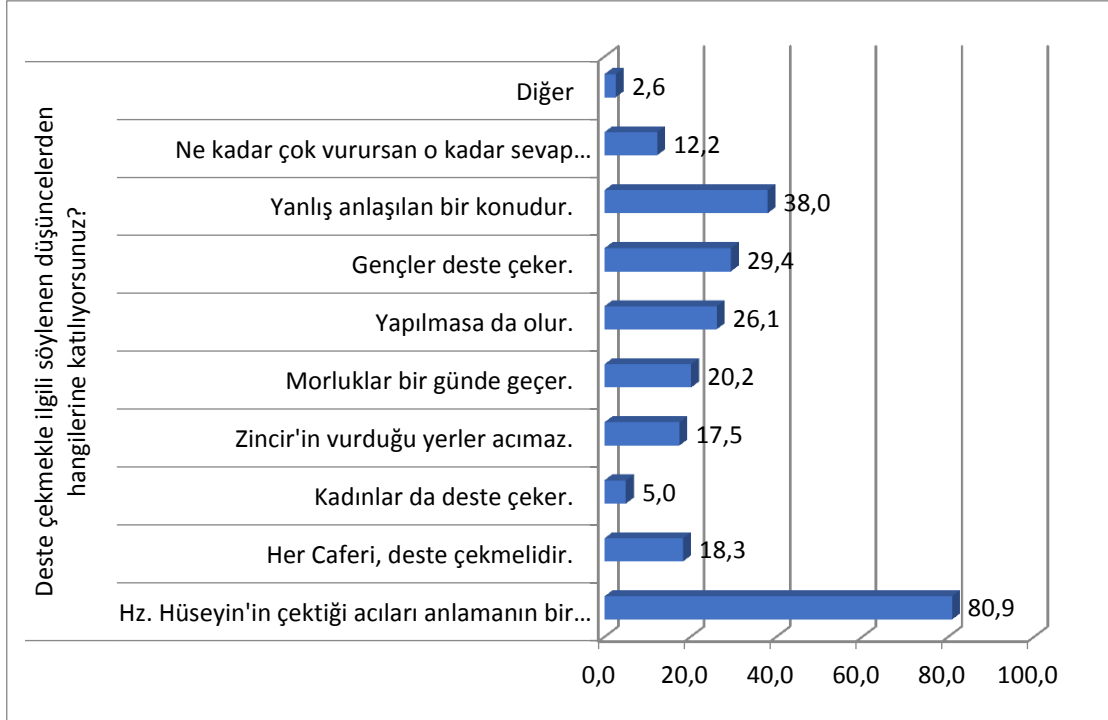

Tablo 140'ta "Muharrem yasını tutarken Sünnilerin de aynı hisleri yaşadığını düşünüyor musunuz?" İfadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %12,9 ile "Hiç düşünmüyorum", %50,8 ile "Düşünmüyorum", %17,6 ile "Fikrim yok", %12,4 ile "Düşünüyorum", %6,3 ile "Kesinlikle düşünüyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Caferi mezhep mensupları muharrem yasını tutarken Sünnilerin aynı hislere sahip olmadığı kanaatindedir.

4.10. Yas Ritüelleri ile İlgili Bulgular

4.10.1. Deste Çekmek ile İlgili Bulgular

Tablo 141. Deste Çekmekle İlgili Tutuma Göre Dağılım

"Deste", matemliklerde ağıt söylemek, sine dövme ve zincir vurma üzere cami çevresinde oturan gençlerden meydana gelen bir çeşit "ağıt ekibi"²⁴³ Kars il merkezinde bulunan üç Caferi camisinin de deste grubu bulunmaktadır. Bunlar: Ehli Beyt Işıklı Cami destesi, Hz. Ali Cami destesi ve Seyyid üş-Şüheda (Kamer Kesemenli Cami) destesidir.

Deste grupları okunan nuha ve mersiyelere göre sine dövme, baş dövme ve zincir vurma hareketlerini yaparlar. Kars il merkezinde "deste çekmek" daha çok zincir vurma anlamında kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu zincirler, kısa bir tahta sapa tutturulmuş 500-1500 gram arasında değişen ağırlıklara sahip zincir yumaklarıdır.

Tablo 141'de katılımcılar deste çekmeyi %80,9 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yolu" olarak ifade etmiştir. Kars Caferilerinde kurulan deste grupları tarafından muharrem ayının ilk 9 günü camilerde aşûrâ günü de muharrem

²⁴³ Üzüm, a.g.e., s.332

yürüyüşünde olmak üzere deste çekilmeye devam edilmektedir. Mezhep mensuplarında deste çekmekle ilgili olumlu bir tutum gözlemlenmiştir. Mezhep mensupları zincirin oluşturduğu yara ve morlukların bir gecede geçtiğine de inandığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında katılımcıların %38,0'i deste çekmenin yanlış anlaşılabilir bir konu olduğunu ve %26,1'i olmasa da olur demektedir. Ali Albayrak Ankara Keçiören'de yapmış olduğu çalışmada Keçiören'de yaşayan Caferilerde toplu olarak deste çekme uygulamasının gözlemlenmediğini²⁴⁴ ifade etmiştir.

Tablo 142. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Cinsiyet

Deste çekmekle ilgili söylenen düşüncelerden hangilerine katılıyorsunuz?	Kadın	Erkek
Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur	83,2%	78,9%
Her Caferi, deste çekmelidir	7,3%	27,3%
Kadınlar da deste çeker	3,6%	6,2%
Zincir'in vurduğu yerler acımaz	12,7%	21,5%
Morluklar bir günde geçer	10,6%	28,0%
Yapılmasa da olur	27,7%	24,4%
Gençler deste çeker	23,3%	34,7%
Yanlış anlaşılabilir bir konudur	38,2%	38,2%
Ne kadar çok vurursan o kadar sevap kazanılır	7,7%	16,0%
Diğer	2,7%	2,5%

Tablo 142'de Deste çekmekle ilgili tutumun cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar %83,2 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yolu" olarak görmektedir. %38,2'si "Yanlış anlaşılabilir bir konudur", %27,7'si "Yapılmasa da olur" ifadeleri işaretlenmiştir. Erkek katılımcılar %78,9 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yolu" olarak görmektedir. %38,2'si "Yanlış anlaşılabilir bir konudur", %34,7'si "Gençler deste çeker" ifadeleri işaretlenmiştir. Görüşmelerimizde deste çekmek 15-24 ve 25-34 yaş grubunda olan erkekler tarafından çekildiği görülmüştür. Erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre "Her Caferi, deste çekmelidir", "Zincir'in vurduğu yerler acımaz", " Morluklar bir günde geçer", " Gençler

²⁴⁴ Albayrak, a.g.e., s.157

deste çeker", "Ne kadar çok vurursan o kadar sevap kazanılır" tutumlarına daha çok katıldığı görülmektedir.

Tablo 143. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Yaş

Deste çekmekle ilgili söylenen düşüncelerden hangilerine katılıyorsunuz?	15-24 yaş	25-34 yaş	35-44 yaş	45-54 yaş	55 yaş ve üstü
Hız. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur.	78,0%	84,1%	76,8%	82,2%	87,7%
Her Caferi, deste çekmelidir.	28,9%	19,3%	12,6%	8,2%	9,2%
Kadınlar da deste çeker.	11,0%	3,4%	2,1%	1,4%	0,0%
Zincir'in vurduğu yerler acımaz.	27,2%	19,3%	11,6%	11,0%	6,2%
Morluklar bir günde geçer.	29,5%	21,6%	19,1%	9,7%	7,7%
Yapılmasa da olur.	38,7%	27,3%	20,0%	9,6%	18,5%
Gençler deste çeker.	34,1%	26,1%	29,0%	21,9%	30,8%
Yanlış anlaşılabilir bir konudur.	46,8%	45,5%	34,7%	19,2%	30,8%
Ne kadar çok vurursan o kadar sevap kazanılır.	11,6%	12,5%	13,7%	13,7%	10,8%
Diğer	2,9%	6,8%	2,1%	0,0%	0,0%

Tablo 143'te Deste çekmekle ilgili tutumun yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Tüm yaş gruplarında yer alan katılımcılar deste çekmeyi "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yolu" olarak görmektedir. 15-24 ve 25-34 yaş grubu Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerinde daha çok yer almaktadır. Çünkü tüm faaliyetlerde en yüksek katılım bu gruplarda görülmektedir. "Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine genç nüfus, yaşlı nüfustan daha çok katılır" hipotezinizi doğrulamaktadır.

Tablo 144. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Eğitim

Deste çekmekle ilgili söylenen düşüncelerden hangilerine katılıyorsunuz?	Okuma-yazma bilmiyor	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Öğrenci ve Mezun	Üniversite Öğrenci ve Mezun	Diğer
Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamının bir yoludur	100,0%	90,6%	91,1%	79,1%	73,5%	70,0%
Her Caferi, deste çekmelidir.	12,5%	12,5%	23,3%	22,1%	8,8%	10,0%
Kadınlar da deste çeker	0,0%	0,0%	3,3%	7,0%	4,4%	0,0%
Zincir'in vurduğu yerler acımaz	12,5%	12,5%	15,6%	20,5%	15,0%	10,0%
Morluklar bir günde geçer	12,5%	9,4%	21,6%	24,2%	15,2%	10,0%
Yapılmasa da olur	25,0%	0,0%	15,6%	27,9%	38,9%	20,0%
Gençler deste çeker	25,0%	35,5%	34,8%	31,1%	20,4%	30,0%
Yanlış anlaşılan bir konudur	37,5%	12,5%	24,4%	39,3%	52,2%	40,0%
Ne kadar çok vurursan o kadar sevap kazanılır	12,5%	12,5%	18,9%	11,1%	8,0%	30,0%
Diğer	0,0%	3,1%	2,2%	2,5%	2,7%	10,0%

Tablo 144'te Deste çekmekle ilgili tutumun eğitim değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Tüm eğitim gruplarında yer alan katılımcılar deste çekmeyi "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamının bir yolu" olarak görürken bu tutum, eğitim seviyesi arttıkça azalma da göstermektedir. Lise öğrenci ve mezun eğitim durumu ile üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumunda olan katılımcılar, "Yapılmasa da olur" ve "Yanlış anlaşılan bir konudur" tutumlarına katılımın yüksek olduğu eğitim durumlarıdır. Görüşmelerimizde bir katılımcı "Deste çekmek bir gelenektir ve artık gerekli değildir. Bunun yerine sadece Muharrem ayında yas için sine dövülmesi taraftarıyız" demiştir.

Tablo 145. Deste Çekmekle İlgili Tutum / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

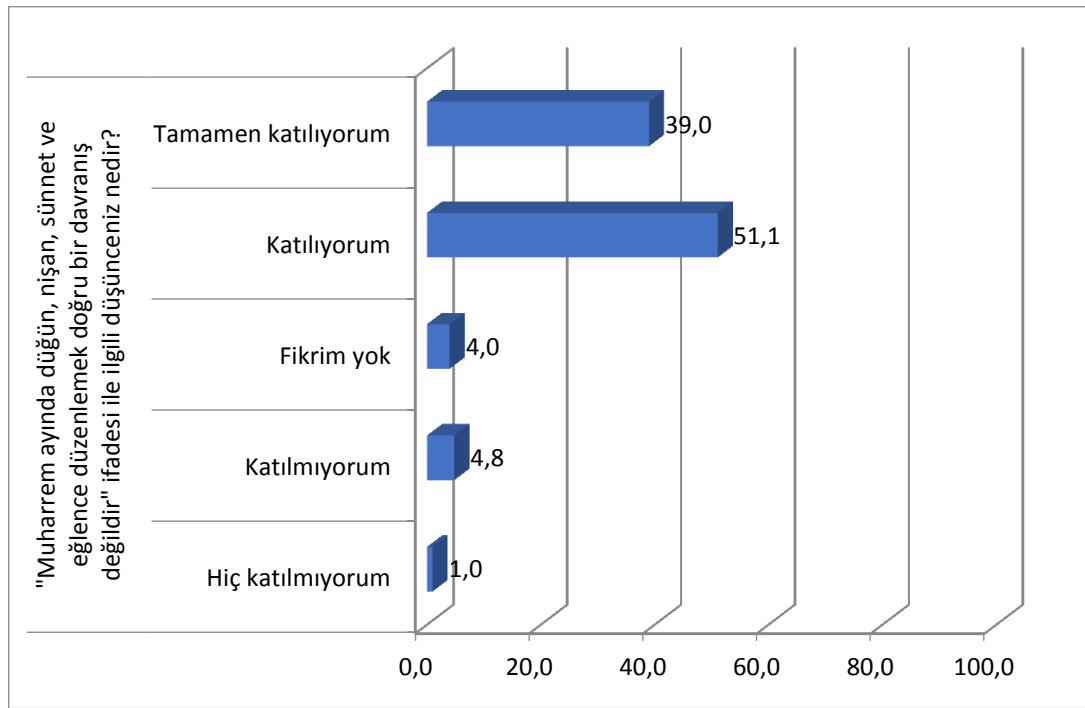
Deste çekmekle ilgili söylenen düşüncelerden hangilerine katılıyorsunuz?	Katılmam	Bir kez katıldım	Birkaç kez katıldım	Çoğu zaman katılırım	Her yıl düzenli olarak katılırım
Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur	70,0%	68,4%	79,8%	86,8%	79,2%
Her Caferi, deste çekmelidir	10,0%	5,3%	5,8%	18,8%	25,3%
Kadınlar da deste çeker	0,0%	0,0%	1,9%	6,3%	6,3%
Zincir'in vurduğu yerler acımaz.	0,0%	10,5%	5,8%	17,4%	24,4%
Morluklar bir günde geçer	10,0%	10,5%	2,9%	18,8%	30,6%
Yapılmasa da olur	30,0%	21,1%	33,7%	29,2%	20,8%
Gençler deste çeker	20,0%	10,5%	17,3%	30,1%	36,8%
Yanlış anlaşılabilir bir konudur	20,0%	47,4%	39,4%	38,9%	36,7%
Ne kadar çok vurursan o kadar sevap kazanılır	10,0%	15,8%	7,7%	13,2%	13,6%
Diğer	10,0%	0,0%	5,8%	1,4%	1,8%

Tablo 145'te Deste çekmekle ilgili tutumun Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılıma göre dağılımı yer almaktadır. Muharrem ayı yas faaliyetlerine "Katılmam" diyen katılımcılar, %70,0 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur" ifadesini kullanırken diğer ifadelerle katılım düşük olduğu görülmüştür. Muharrem ayı yas faaliyetlerine "Bir kez katıldım" diyen katılımcılar, %68,4 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur", %54,4 ile "Yanlış anlaşılabilir bir konudur" ifadesini kullanırken diğer ifadelerle katılım düşük olduğu görülmüştür. Muharrem ayı yas faaliyetlerine "Birkaç kez katıldım" diyen katılımcılar, %79,8 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur", %39,4 ile "Yanlış anlaşılabilir bir konudur", %33,7 ile "Yapılmasa da olur" ifadesini kullanırken diğer ifadelerle katılım düşük olduğu görülmüştür. Muharrem ayı yas faaliyetlerine "Çoğu zaman katılırım" diyen katılımcılar, %86,8 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur", %38,9 "Yanlış anlaşılabilir bir konudur", %30,1 ile "Gençler deste çeker" ifadesini kullanırken diğer ifadelerle katılım düşük olduğu görülmüştür. Muharrem ayı yas faaliyetlerine "Her yıl düzenli olarak katılırım" diyen katılımcılar, %79,2 ile "Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur", %36,8 ile "Gençler deste çeker", %36,7 ile "Yanlış

anlaşılan bir konudur", %30,6 ile "Morluklar bir günde geçer", %25,3 ile "Her Caferi, deste çekmelidir" ifadesini kullanırken diğer ifadelere katılım düşük olduğu görülmüştür.

4.10.2. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 146. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 146'da "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %90,1 "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" tutumuna katılırken, %5,8 bu tutuma katılmamaktadır. Caferi mezhep mensupları Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bulmazlar. Eğlence mekânı olan mezhep mensupları bu ayda işyerlerini kapattıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 147. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir"/ Yaş

"Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?					
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
15-24 yaş	1,7%	7,6%	1,7%	53,5%	35,5%
25-34 yaş	0,0%	2,3%	2,3%	47,7%	47,7%
35-44 yaş	1,1%	6,3%	6,3%	47,4%	38,9%
45-54 yaş	0,0%	2,7%	9,6%	39,8%	47,9%
55 yaş ve üstü	1,5%	1,5%	3,1%	64,6%	29,3%
Toplam	1,0%	4,9%	4,1%	50,7%	39,3%

Tablo 147’de "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubu katılımcılar %89,0 ile "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesine katılırken %9,3 ile katılmamaktadır. 25-34 yaş grubundaki katılımcılar %95,4 ile "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesine katılırken %2,3 ile katılmamaktadır. 35-44 yaş grubundaki katılımcılar %86,3 ile "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesine katılırken %7,4 ile katılmamaktadır. 45-54 yaş grubundaki katılımcılar %87,7 ile "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesine katılırken %2,7 ile katılmamaktadır. 55 yaş ve üstü katılımcılar %93,9 ile "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesine katılırken %3,0 ile katılmamaktadır. Her yaş grubundaki mezhep mensubu Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemeyi doğru bulmaz.

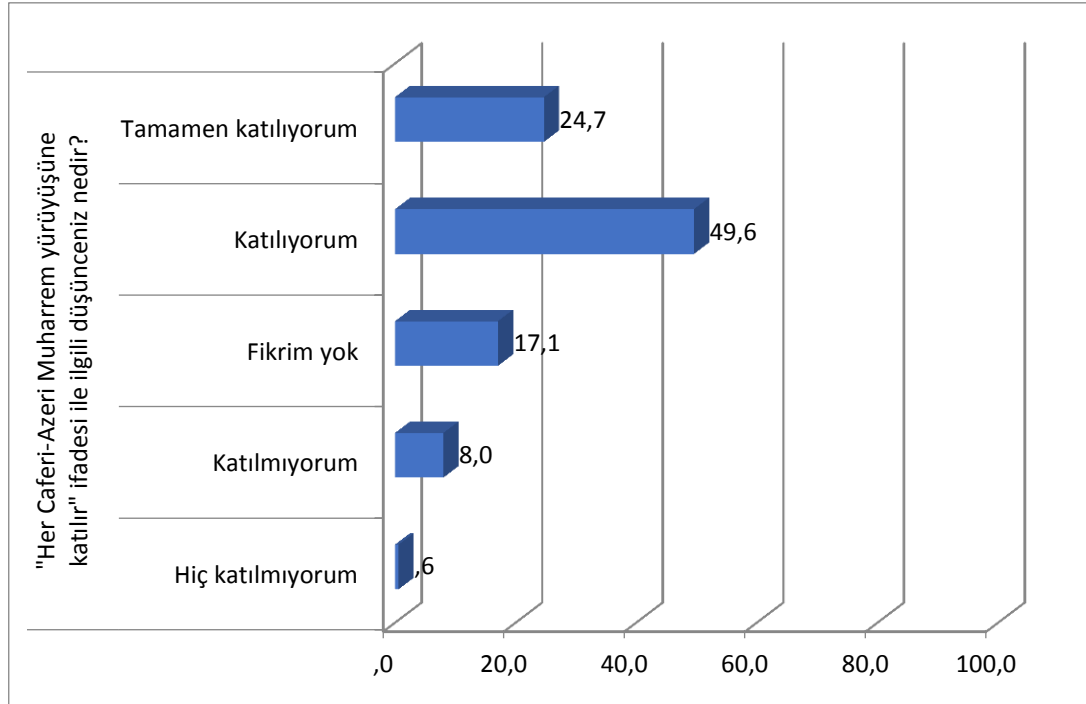
Tablo 148. "Muharrem Ayında Düğün, Nişan, Sünnet ve Eğlence Düzenlemek Doğru Bir Davranış Değildir"/ Eğitim

"Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Okuma-yazma bilmiyor	0,0%	0,0%	25,0%	25,0%	50,0%
İlkokul Mezunu	0,0%	3,1%	9,4%	50,0%	37,5%
Ortaokul Mezunu	1,1%	1,1%	0,0%	64,5%	33,3%
Lise Öğrenci ve Mezun	1,6%	3,3%	4,9%	48,2%	42,0%
Üniversite Öğrenci ve Mezun	0,0%	11,5%	2,7%	51,3%	34,5%
Diğer	0,0%	10,0%	0,0%	30,0%	60,0%
Toplam	1,0%	4,9%	4,0%	51,2%	38,9%

Tablo 148’de "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesinin eğitim değişkenine göre dağılım yer almaktadır. Üniversite öğrenci ve mezun eğitim durumundaki katılımcılar "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesine %11,5 ile katılmamaktadır. Okuma yazma bilmiyor eğitim durumu da %25,0 ile fikir bildirmemiştir. Tüm eğitim durumlarında "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" tutumuna ulaşılmıştır.

4.10.3. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 149. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 149'da "Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %24,7 ile "Tamamen katılıyorum", %49,6 ile "Katılıyorum", %17,1 ile "Fikrim yok", %8,0 ile "Katılmıyorum", %0,6 ile "Hiç katılmıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Katılımcıların %74,3 ile Muharrem yürüyüşüne katılmada olumlu bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Mezhebini söylemeyi sevmeyen katılımcılar, Muharrem ayında gerçekleşen yürüyüşe katılarak mezhepsel kimliklerini koruduklarını görülmektedir.

Tablo 150. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır"/ Cinsiyet

"Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kadın	0,9%	9,1%	16,8%	55,9%	17,3%
Erkek	0,4%	7,3%	17,5%	44,0%	30,8%
Toplam	0,6%	8,1%	17,2%	49,3%	24,8%

Tablo 150'de "Her Caferi- Azeri muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar %73,2 ile "Her Caferi- Azeri muharrem yürüyüşüne katılır" tutumuna sahipken, %10,0 ile bu tutuma katılmadığını ifade etmiştir. Erkek katılımcılar %74,8 ile "Her Caferi- Azeri muharrem yürüyüşüne katılır" tutumuna sahipken, %7,7 ile bu tutuma katılmadığını ifade etmiştir. "Her Caferi- Azeri muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımında oranların birbirine yakın olduğu ve bir farklılık oluşmadığı anlaşılmıştır.

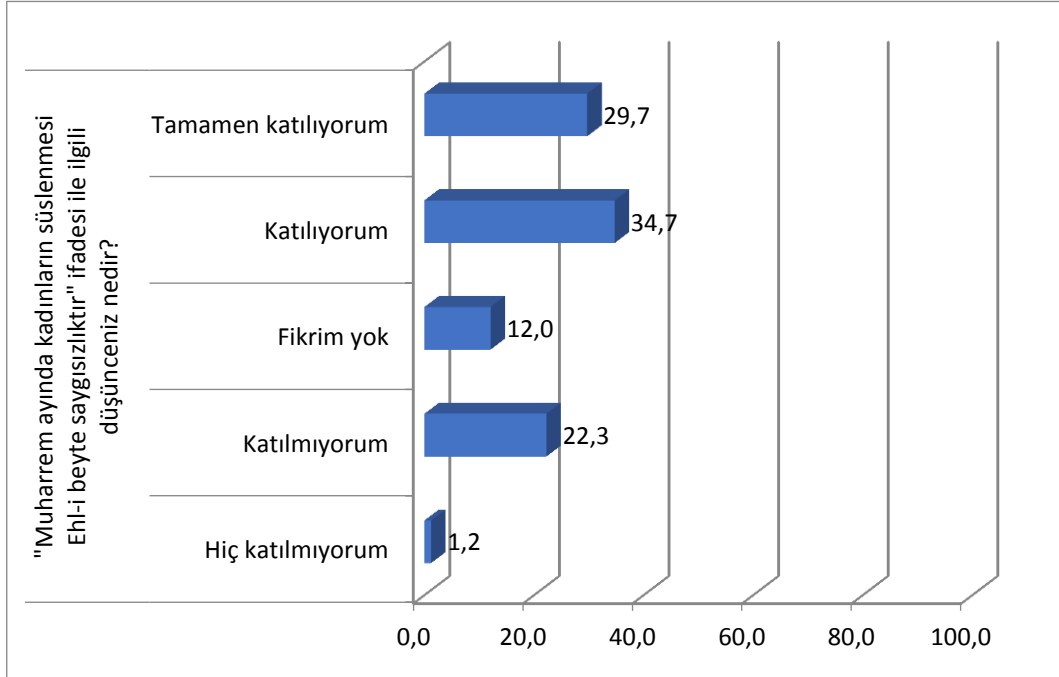
Tablo 151. "Her Caferi- Azeri Muharrem Yürüyüşüne Katılır"/ Yaş

"Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?					
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
15-24 yaş	0,0%	9,8%	18,5%	46,8%	24,9%
25-34 yaş	1,1%	3,4%	12,5%	52,3%	30,7%
35-44 yaş	1,1%	12,6%	15,8%	48,4%	22,1%
45-54 yaş	1,4%	8,2%	17,8%	45,2%	27,4%
55 yaş ve üstü	0,0%	3,1%	21,5%	56,9%	18,5%
Toplam	0,6%	8,1%	17,2%	49,2%	24,9%

Tablo 151'de "Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. "Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesinin 15-24 yaş grubundaki katılımcılar %71,7 ile katılırken %9,8 ile katılmamaktadır. 25-34 yaş grubundaki katılımcılar %83,0 ile katılırken %4,5 ile katılmamaktadır. 35-44 yaş grubundaki katılımcılar %70,5 ile katılırken %13,7 ile katılmamaktadır. 45-54 yaş grubundaki katılımcılar %72,6 ile katılırken %9,6 ile katılmamaktadır. 55 yaş ve üstü katılımcılar %75,4 ile katılırken %3,1 ile katılmamaktadır. "Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesinde tüm yaş grupları yakın değerlerle aynı tutuma sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

4.10.4. "Muharrem Ayında Kadınların Süslenmesi Ehl-i Beyte Saygısızlıktır" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 152. "Muharrem Ayında Kadınların Süslenmesi Ehl-i Beyte Saygısızlıktır" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 152’de "Muharrem ayında kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ifadesi ile ilgili tutuma yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %34,7’si "Katılıyorum", %29,7’si "Tamamen katılıyorum", %12,0’ı "Fikrim yok", %22,3’ü "Katılmıyorum", %1,2’si "Hiç katılmıyorum" seçeneklerini işaretlemiştir. Muharrem ayı, Hz. Hüseyin’in Kербela’da şehit edildiği aydır. Bu ayda Caferi mezhebi mensupları yas tutmaktadır. Bir yas çeşidi olarak mezhep mensubu kadınlar bu ayda süslenmezler. Katılımcılar, %64,4 ile "Muharrem ayında kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" tutumuna sahiptir. Gözlemlerimize göre mezhep mensupları bu tutumu sürdürmektedir. Ayrıca, bu tutumu doğru bulmayan katılımcılar da olduğu gözlemlenmiştir.

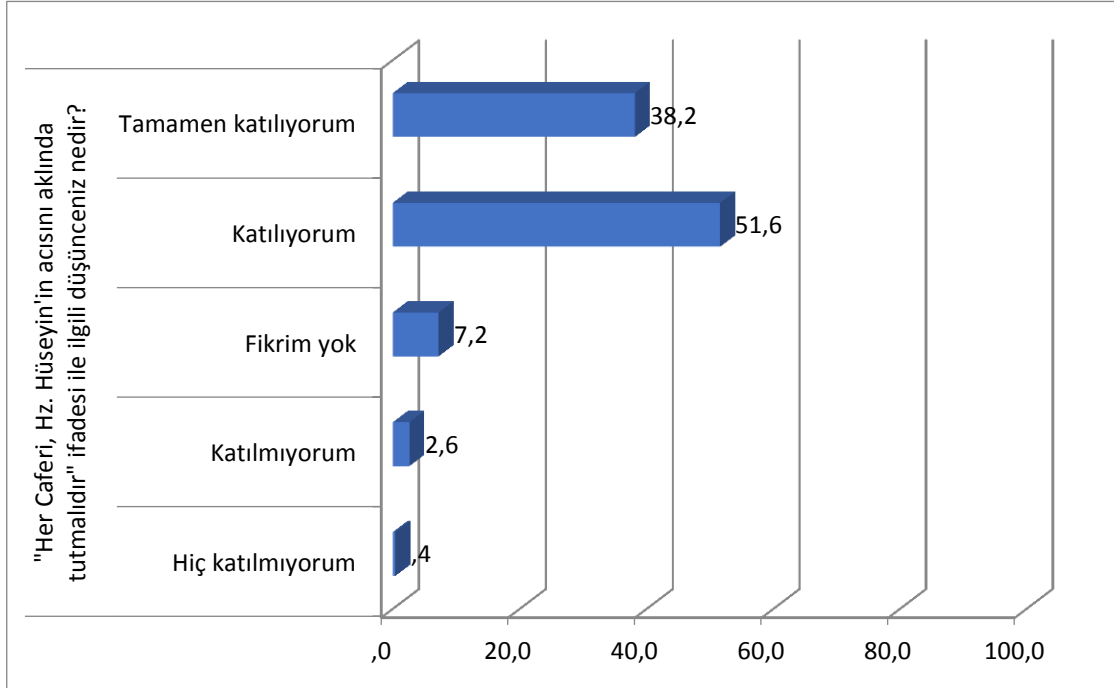
Tablo 153. "Muharrem Ayında Kadınların Süslenmesi Ehl-i Beyte Saygısızlıktır" / Cinsiyet

"Muharremde kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ile ilgili düşünceniz nedir?					
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kadın	2,3%	33,6%	12,7%	31,8%	19,6%
Erkek	0,4%	12,7%	11,6%	37,1%	38,2%
Toplam	1,2%	22,0%	12,1%	34,8%	29,9%

Tablo 153'te "Muharrem ayında kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar %51,3 ile "Muharrem ayında kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ifadesine katılırken %35,9 ile katılmamaktadır. Erkek katılımcılar %75,3 ile "Muharrem ayında kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ifadesine katılırken %13,1 ile katılmamaktadır. "Muharrem ayında kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ifadesi cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Mezhep mensubu erkekler, "Muharremde kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ifadesine kadınlardan daha çok katılmaktadır.

4.10.5. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in Acısını Aklında Tutmalıdır "İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 154. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in Acısını Aklında Tutmalıdır "İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 154'te "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" ifadesi ile ilgili tutuma yönelik dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %38,2 ile "Tamamen katılıyorum", %51,6 ile "Katılıyorum", %7,2 ile "Fikrim yok", %2,6 ile "Katılmıyorum", %0,4 ile "Hiç katılmıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Katılımcıların %89,8'i "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" tutumuna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mezhep mensuplarına göre Ehl-i Beyte yapılan uygulamalar için ağlayıp gözyaşı dökmek oldukça önem verilen bir duygudur.²⁴⁵ Mezhep mensupları hala canlı bir şekilde Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin acısını akıllarında tuttıkları gözlemlenmiştir.

245 Albayrak, a.g.e., s.156

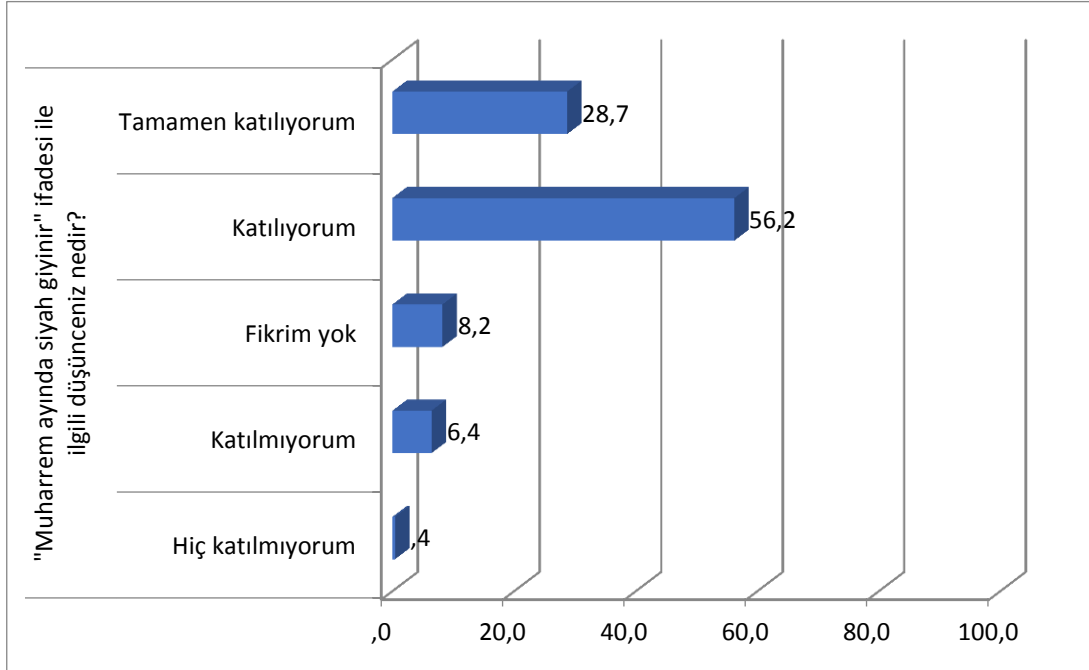
Tablo 155. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in Acısını Aklında Tutmalıdır " / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

"Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Katılmam	0,0%	10,0%	40,0%	0,0%	50,0%
Bir kez katıldım	0,0%	0,0%	5,3%	63,2%	31,5%
Birkaç kez katıldım	1,0%	2,9%	12,5%	64,4%	19,2%
Çoğu zaman katılıyorum	0,0%	2,2%	6,9%	56,9%	34,0%
Her yıl düzenli olarak katılıyorum	0,5%	2,7%	3,6%	43,4%	49,8%
Toplam	0,4%	2,6%	7,2%	51,6%	38,2%

Tablo 155'te "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" ifadesinin Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılmayan katılımcılar %40,0 ile "Fikrim yok" derken %50,0 ile "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" demektedir. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine bir kez katıldım diyen katılımcılar %5,3 ile "Fikrim yok" derken %97,7 ile "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" demektedir. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine birkaç kez katıldım diyen katılımcılar %3,9 ile katılmazken, %12,5 ile "Fikrim yok", %83,6 ile "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" demektedir. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine Çoğu zaman katılıyorum diyen katılımcılar %2,2 ile katılmazken, %6,9 ile "Fikrim yok", %90,9 ile "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" demektedir. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine her yıl düzenli katılıyorum diyen katılımcılar %3,2 ile katılmazken, %3,6 ile "Fikrim yok", %93,2 ile "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" demektedir. Muharrem ayı yas faaliyetlerine katılım arttıkça "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" tutumunda da artış görülmektedir.

4.10.6. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 156. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 156'da "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesi ile ilgili dağılım yer almaktadır. Katılımcılar %28,7 ile "Tamamen katılıyorum", %56,2 ile "Katılıyorum", %8,2 ile "Fikrim yok", %6,4 ile "Katılmıyorum", %0,4 ile "Hiç katılmıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Mezhep mensupları, Muharrem ayında yasın simgesi olarak siyah giyinirler. Katılımcılar %84,6 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" tutumdadırlar. Bu durum Caferi Mezhep mensuplarının günlük hayatına da yansıdığı gözlemlenmiştir. Kars'ta özellikle erkeklerin kıyafet tercihinde siyah renk önemli yer tutar.

Tablo 157. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" / Cinsiyet

"Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kadın	0,5%	5,0%	10,9%	61,8%	21,8%
Erkek	0,4%	7,6%	6,2%	51,6%	34,2%
Toplam	0,4%	6,5%	8,3%	56,1%	28,7%

Tablo 157’de "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar %83,6 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %5,5 ile katılmamaktadır. Erkek katılımcılar %85,8 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %8,0 ile katılmamaktadır. Caferi mezhebi mensupları Muharrem ayında mezhepsel kimliklerinin bir ifadesi olan siyah giyinme davranışını devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Ve bu durum cinsiyete göre de büyük bir değişim göstermemektedir.

Tablo 158. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" / Yaş

"Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorm	Katılmıyorm	Fikrim yok	Katılıyorm	Tamamen katılıyorm
15-24 yaş	0,0%	8,1%	4,6%	53,2%	34,1%
25-34 yaş	0,0%	4,5%	5,7%	56,8%	33,0%
35-44 yaş	2,1%	3,2%	9,5%	58,9%	26,3%
45-54 yaş	0,0%	5,5%	13,6%	56,2%	24,7%
55 yaş ve üstü	0,0%	10,8%	13,8%	56,9%	18,5%
Toplam	0,4%	6,5%	8,3%	55,9%	28,9%

Tablo 158’de "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş katılımcılar %87,3 ile Muharrem ayında siyah giyinilmesi gerektiğine katılırken %8,1 ile katılmamaktadır. 25-34 yaş grubundaki katılımcılar %89,8 ile Muharrem ayında siyah giyinilmesi gerektiğine katılırken %4,5 ile katılmamaktadır. 35-44 yaş grubundaki katılımcılar %85,2 ile Muharrem ayında siyah giyinilmesi gerektiğine katılırken %5,3 ile katılmamaktadır. 45-54 yaş grubundaki katılımcılar %80,9 ile Muharrem ayında siyah giyinilmesi gerektiğine katılırken %5,5 ile katılmamaktadır. 55 yaş ve üstü katılımcılar %75,4 ile Muharrem ayında siyah giyinilmesi gerektiğine katılırken %10,8 ile katılmamaktadır. Tüm yaş grupları Muharrem ayında yasın bir gereği olarak siyah giyinilmesi gerektiği tutumundadır.

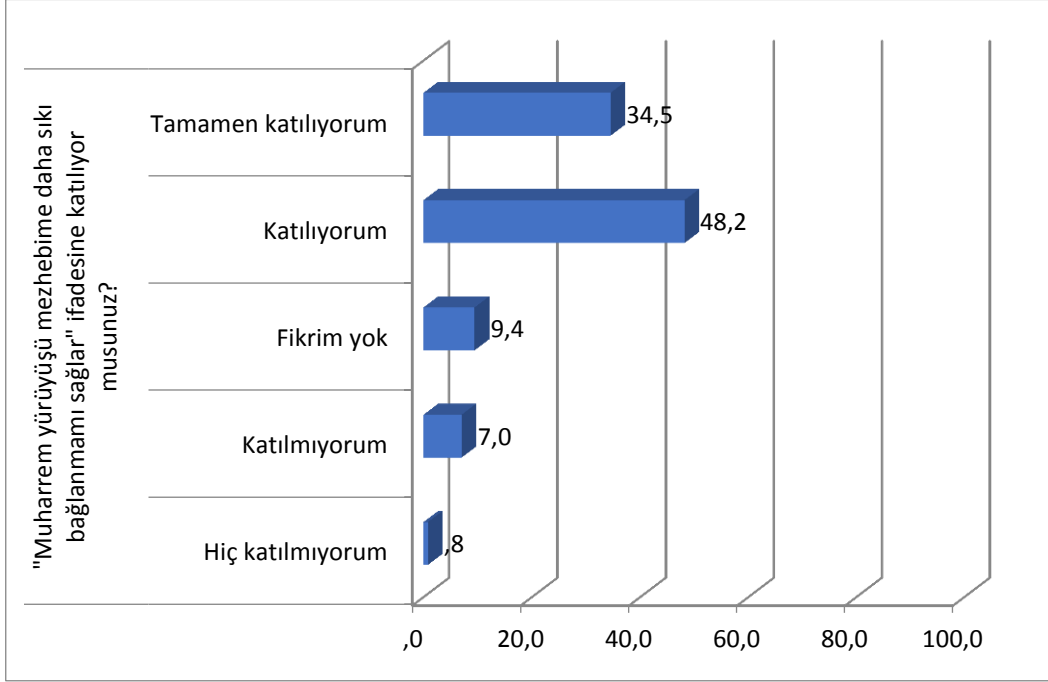
Tablo 159. "Muharrem Ayında Siyah Giyinilir" / Muharrem Ayında Gerçekleştirilen Yas Faaliyetlerine Katılım

"Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Katılmam	0,0%	10,0%	30,0%	40,0%	20,0%
Bir kez katıldım	0,0%	5,3%	10,5%	63,1%	21,1%
Birkaç kez katıldım	1,0%	4,8%	15,4%	64,4%	14,4%
Çoğu zaman katılırım	0,0%	4,9%	6,3%	64,5%	24,3%
Her yıl düzenli olarak katılırım	,5%	8,1%	5,0%	47,1%	39,4%
Toplam	,4%	6,4%	8,2%	56,2%	28,7%

Tablo 159'da "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesinin Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılım durumuna göre dağılımı yer almaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılmayan katılımcılar %60,0 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %10,0 ile katılmamaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine bir kez katıldım diyen katılımcılar %84,2 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %5,3 ile katılmamaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine birkaç kez katıldım diyen katılımcılar %78,8 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %5,8 ile katılmamaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine Çoğu zaman katılırım diyen katılımcılar %88,8 "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %4,9 ile katılmamaktadır. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine her yıl düzenli katılırım diyen katılımcılar %86,5 ile "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesine katılırken %8,6 ile katılmamaktadır. Muharrem ayı yas faaliyetlerine katılan katılımcılar muharrem ayında siyah giyinilmesi gerektiği tutumuna sahiptir.

4.10.7. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar" İfadesi ile İlgili Bulgular

Tablo 160. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar" İfadesi ile İlgili Dağılım

Tablo 160'ta "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesine göre dağılım yer almaktadır. Katılımcıların %34,5'i "Tamamen katılıyorum", %48,2'si "katılıyorum", %9,4'ü "Fikrim yok", %7,0'ı "Katılmıyorum", %0,8'i "Hiç katılmıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Katılımcılar %82,7 ile "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" tutumunda olduğu tespit edilmiştir. Muharrem yürüyüşü, mezhep mensuplarının Aşûrâ günü belli ritüeller eşliğinde gerçekleştirdikleri geniş katılımlı yas faaliyetidir.

Tablo 161. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar"/**Cinsiyet**

"Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesine katılıyor musunuz?					
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Kadın	1,4%	6,8%	10,9%	54,5%	26,4%
Erkek	0,4%	7,3%	8,4%	42,8%	41,1%
Toplam	0,8%	7,1%	9,5%	48,1%	34,5%

Tablo 161’de "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. Kadın katılımcılar %26,4 ile "Tamamen katılıyorum", %54,5 ile "Katılıyorum", %10,9 ile "Fikrim yok", %6,8 ile "Katılmıyorum", %1,4 ile "Hiç Katılmıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Erkek katılımcılar %41,1 ile "Tamamen katılıyorum", %42,8 ile "Katılıyorum", %8,4 ile "Fikrim yok", %7,3 ile "Katılmıyorum", %0,4 ile "Hiç Katılmıyorum" ifadelerini kullanmışlardır. Tabloda Erkek katılımcılar, kadın katılımcılara göre "Tamamen katılıyorum" ifadesini %14,7 ile daha fazla tercih etmiştir. Gözlemlerimize göre bu farklılığın sebebi Muharrem ayı yas faaliyetlerinde yapılan etkinliklerin erkekler tarafından gerçekleştirilmesi ile alakalıdır. Faaliyetlerde aktif rol alan erkekler, görev alamayan kadın katılımcılara göre "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesine daha net bir tutumla katıldığı için "Tamamen katılıyorum" seçeneğini işaretlediği kanaatindeyiz.

Tablo 162. "Muharrem Yürüyüşü Mezhebime Daha Sıkı Bağlanmamı Sağlar"/ Yaş

"Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesine katılıyor musunuz?	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
15-24 yaş	0,0%	3,5%	11,0%	43,9%	41,6%
25-34 yaş	1,1%	8,0%	5,7%	46,6%	38,6%
35-44 yaş	3,2%	6,3%	8,4%	54,7%	27,4%
45-54 yaş	0,0%	17,8%	12,3%	34,3%	35,6%
55 yaş ve üstü	0,0%	4,7%	9,2%	64,6%	21,5%
Toplam	0,8%	7,1%	9,5%	47,8%	34,8%

Tablo 162’de "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesinin yaş değişkenine göre dağılımı yer almaktadır. 15-24 yaş grubu katılımcılar %85,5; 25-34 yaş grubu katılımcılar %85,2; 35-44 yaş grubu katılımcılar %82,1; 45-54 yaş grubu katılımcılar %75,1; 55 yaş ve üstü katılımcılar 86,1 ile "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Tüm yaş grupları için Muharrem yürüyüşü önemli bir faaliyettir. Bu faaliyet mezhep mensuplarının mezhepsel kimliklerine daha sıkı bağlanmalarını sağlamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kars il merkezinde yapılan bu araştırma, Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatını, dini hayatlarının sosyal hayatlarına tezahürlerini, Muharrem ayında gerçekleştirdikleri faaliyetleri ve yas ritüellerini konu edinmiştir.

Bu çalışma, ülkemizin Doğu Anadolu Bölgesinde yoğun olarak yaşayan ve Muharrem ayında gerçekleştirdikleri yas faaliyetleri ile adından söz ettiren Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatını tüm yönleri ile ortaya koymayı amaçlamıştır.

Araştırma, kartopu ve kota teknikleri kullanılarak Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensubu 500 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının il merkezinde yaşayan toplam nüfusa 1/3 oranında olduğu varsayılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Kars'ta yaşayan Caferi mezhebi mensupları 1918-1925 yılları arasında Azerbaycan'dan göçle gelen Türk boylarıdır. Kendilerini %40,8 ile "Caferi"; %37,1 ile "Azeri" olarak tanımlayan mezhep mensupları inanç esasları, ibadet uygulamaları ve muharrem ayında gerçekleştirdikleri yas faaliyetleri ile milli nitelikli dini bir gruptur.

Etnik bir kimlik ifade eden "Azeri" kelimesi zamanla mezhepsel bir anlam vermeye başlayarak sünni mezhep mensuplarından farklılığı da ifade etmek için kullanılmıştır.

Mezhep mensuplarının en temel hissiyatı, Hz. Hüseyin'in Kербela'da şehadeti ve onu anlayabilmek için muharrem ayında tutulan yastır.

Caferi mezhebinde, dinin sosyal hayattaki en önemli yansıması Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetleridir.

Mezhep mensupları Muharrem ayında tutulan bu yası, %82,3 ile her Müslüman tarafından tutulması gerektiğini ama %63,7 ile sünni mezhep mensupları tarafından tutulmadığını düşünmektedir.

Muharrem ayı dini duyguların yoğun yaşandığı bir aydır. Bu ayda mezhep mensuplarının, %56,4'ü ibadet etme sıklığında artış yaşadığını ifade etmiştir.

Kars Caferileri ibadetlerini yakın oturdukları veya ibadet etmeyi tercih ettikleri camilerde yapmaktadırlar. Mezhep mensuplarının %65,3'ü bir camiye yakın oturmakta veya yakın oturma isteğindedir.

Caferi camileri, %86,2 ile tüm mezhep mensuplarınca bilinmektedir. Caferi mezhebi mensupları tüm camileri bilse de %62,2 ile tek bir camiye bağlanmaktadır.

Mezhep mensupları, camilere günlük kılınan namazlar dışında %69,2 ile sadece muharrem ayında gitmektedirler.

Caferi camilerinde %76,7 ile toplumun saygısını kazanmış Ahundlar görev yapmaktadır. Hatta mezhep mensupları için cami seçiminde %42,3 ile Ahundların önemli olduğunu tespit edilmiştir.

Caferi camileri, günlük kılınan namazlar dışında cenaze işleri, yas faaliyetleri, çocuklara din eğitimi verilen kurslar ve yardım faaliyetleri gibi fonksiyonlara da sahiptir.

Caferi mezhebini sünni mezheplerden ayıran en önemli doktrin imamettir. İmamet, İnanç esasları içerisinde %89,4 ile en çok inanıldığı tespit edilen esastır.

Mezhep mensuplarında %80,0 ahiret inancı, %87,8 imamet inancı ve %83,6 Mehdi inancı olduğu tespit edilmiştir.

Mezhebin temelleri sayılan Gadir-i Hum ve Kerbela Olayı tüm mezhep mensuplarınca bilinen olaylardır.

Kars Caferi mezhep mensupları %95,5 ile oruç, %67,0 ile namaz, %33,6 ile zekât ve %19,9 ile humus ibadetlerini yapmaktadır.

Mezhep mensupları günlük namazı 3 vakitte cem ederek kıldıkları tespit edilmiştir.

Caferi mezhebi mensupları namaz ibadetinde mühür kullandıkları tespit edilmiştir. Ama mezhep mensuplarının %63,8'i mühürü yanında taşımamaktadır.

Mezhep mensupları, mezhebin ibadet esaslarından olan Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker, Tevella- Teberra ve Cihat kavramalarının ne anlama geldiği bilinmemektedir.

Mezhep mensuplarının %77,7'sinin dini bilgiler öğrenmek 8 kitabın altında kitaba sahip olduğu tespit edilmiştir.

Mezhep mensupları Caferi camilerinde verilen kursları, %47,3 ile yetersiz bulunmaktadır.

Muharrem ayı Caferi mezhebi mensupları için yas ayıdır. Bu yas %90,1 ile eğlenceden uzak durarak, %74,3 ile muharrem yürüyüşüne katılarak, %84,9 ile siyah giyinilerek ifade edildiği anlaşılmaktadır.

Muharrem ayında kadınların süslenmesini, %51,3 ile kadınlar, %75,3 ile de erkekler Ehl-i Beyte saygısızlık olacağı için doğru bulmamaktadırlar.

Her Caferi, %84,9 ile Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin acısını akılda tutulması gerektiğine inanır.

Muharrem ayında yapılan en yaygın yas faaliyetleri %85,9 ile sine vurmak, %79,1 ile siyah giyinmek, %71,7 ile muharrem yürüyüşüne izleyici olarak katılmak olduğu tespit edilmiştir.

Caferiler, Muharrem ayının 10'unda yaptıkları yas faaliyetleri ile tanınan bir mezheptir.

Muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine genç nüfus, yaşlı nüfustan daha çok katılmaktadır. 15-24 yaş grubu %34,7 ile en çok zincir vurma (deste çekme) yasını yerine getiren grup olduğu tespit edilmiştir.

Mezhep mensupları Takıyye kavramının anlamını bilmese de %50,4 ile mezheplerini söylemeyi sevmedikleri tespit edilmiştir.

Mezhep mensupları %50,8 ile komşu seçiminde aynı mezhepten olmayı istemektedir.

Mezhep mensupları %58,9 ile Caferi cami bulunmayan yerde sünni camilerde de namaz kılacakları tespit edilmiştir.

Sünni mezhep mensubu birinin namaz kılmak için Caferi camisine girdiğinde, Caferi mezhep mensupları %39 sevinme, %29,3 her zaman gelmesi için iyi davranma ve %26,1 şaşırma tutumları gösterdiği anlaşılmıştır.

Caferi camileri kendi kurdukları dernekler tarafından idare edilip kendi denetimlerini yapmaktadır. Mezhep mensupları, Diyanet İşleri Başkanlığının bu camileri denetlemesini %46,9 ile istenmemektedir.

Kars Caferi camilerinde görev yapan din adamı ve Ahundların devletten maaş alması %49,1 ile istenirken; mezhep mensuplarının %33,2'si tarafından istenmemektedir.

Caferi mezhep mensuplarını, Ahundlarının din eğitimlerini %52,7 ile Türkiye'de açılacak Caferi fikhına göre eğitim veren okullarda almasını istediği anlaşılmıştır.

Okulda öğretilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabı 129.-130. sayfada bulunan Caferilik konusu bilinmemekte; bilenler ise yetersiz bulunmaktadır.

Mezhep mensupları karşılaştıkları dini problemleri %35,6 ile internetle, %38,2 ile de camilerde görev yapan din adamları ile çözmeye çalışmaktadır.

Dini algılar ekonomik hayata da yansımaktadır. Caferi mezhep mensuplarının alışveriş yaparken %39,7 ile kendi mezhebinde olan esnafı tercih ettiği bunun yanında %46,9'un ise bu durumu dikkate almadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç itibari ile Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhep mensupları, imamet inancı, Caferi camilerinde ibadet, din adamlarına saygı ve muharrem ayında gerçekleştirilen yas faaliyetlerine katılımları ile mezhepsel kimliklerini dini ve dini dayalı sosyal davranışlarla devam ettirdikleri tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

Kars il merkezinde yaşayan Caferi mezhebi mensuplarının dini hayatını, dini hayatlarının sosyal hayatlarına tezahürlerini konu edindiğimiz araştırmanın bulgularına dayanarak geliştirilen öneriler:

- 1) Caferi Mezhebi mensuplarının Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesine dahil edilerek temsil hakkı tanınmalıdır.
- 2) Ahundların Türkiye'de yetiştirilebilmesi için mezhep mensuplarının yoğun olarak yaşadığı Iğdır ve Kars gibi şehirlerde bulunan üniversitelerde Caferi fıkında eğitim-öğretim veren bir bölümün açılması gerekmektedir.
- 3) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde "Caferilik" konusunun yetersizliği nedeni ile Caferi Mezhebi mensuplarının yoğun olarak yaşadığı şehirlerde seçmeli ders olarak "Caferilik" konulmalıdır.
- 4) Caferi Mezhebi mensuplarının yoğun olarak yaşadığı Iğdır ve Kars gibi şehirlerde yeni göreve başlayacak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine "Caferilik" konulu seminer verilmelidir.
- 5) Caferi Mezhebi mensubu olan kamu çalışanları, Muharrem ayının 10'una denk gelen günde izinli sayılmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ALTUNIŞIK**, Remzi, Coşkun Recai, Bayraktaroğlu Serkan, Yıldırım Engin, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Geliştirilmiş Baskı, Sakarya Yay., İstanbul, 2010
- AKSU**, Mehdi, **İslam Tarihinde Gerçeğe Giden Yol**, 5. Baskı, Asr Yay., İstanbul, 2013
- ARSLANTÜRK**, Zeki, Amman Tayfun, **Sosyoloji**, 8. Baskı, Çamlıca Yay., İstanbul, 2012
- ARSLANTÜRK**, Zeki, Arslantürk E. Hamid, **Uygulamalı Sosyal Araştırma**, Çamlıca Yay., İstanbul, 2010
- ATALAN**, Mehmet, **Şiliğin Farklılaşma Sürecinde Cafer es-Sadık'ın Yeri**, Araştırma Yay., Ankara, 2014
- AYDIN**, Mahmut, **Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi**, 3. Baskı (Gözden Geçirilmiş), Ensar Yay., Samsun, 2013
- BAL**, Hüseyin, **Din Sosyolojisi, Din Olgusu, Dini Gruplar, Yöntem**, Sentez Yay., Ankara, 2011
- BAYYİĞİT**, Mehmet, **Gençlik ve Din**, Yediveren Yay., 2011, Konya, s.26
- BENDİDERYA**, Cafer, Bayar Cafer, **Ehl-i Beyt Mektebine Göre Namaz**, 13.Baskı, Kevser yay., İstanbul, 2017
- BİLGESEVEN**, Amiran Kurtkan, **Sosyal İlimler Metodolojisi**, İstanbul, 1989
- COŞKUN**, Ali, **Mehdilik Fenomeni**, İz Yay., İstanbul, 2004
- DEMİREL**, Özcan, **Eğitimde Program Geliştirme**, 12 Baskı, Pegem Akademi Yay., 2009, Ankara
- DEMİRKAYA**, Harun, **Bireysel ve Örgütsel Boyutlarıyla Sosyal Davranış**, Umuttepe Yay., Kocaeli, 2012
- DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI**, **Dini Kavramlar Sözlüğü**
- EBU ZEHRRA**, Muhammed, **Mezhepler Tarihi**, Çelik Yay., İstanbul
- EL KATİP**, Ahmet, **Nedenleri Tarihte Kalmış Siyasi Ayrılık Sünnilik Şiilik İslam Birliği**, 3. Baskı, Mana Yay., İstanbul, 2015

- ERDEBİLİ**, Ayetullah Uzma Seyyid Abdulkerim Musavî, **Tam İlmihal**, 3.Baskı, Caferider Yay., İstanbul, 2010
- ERKAL**, Mustafa, Baloğlu Burhan, Baloğlu Filiz, **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**, Den Yay., İstanbul, 1997
- EŞ-ŞEHRİSTANİ**, el-Milel ve'n-Nihal, Çev. Muhammed Bin Abdülkerim, Kobalcı Yay., İstanbul, 2014
- FİCTHER, J.**, **Sosyoloji Nedir**, Çev. Nilgün Çelebi, Anı Yay., Ankara, 2011
- FREYER**, Hans, **Din Sosyolojisi**, Çev.Turgut Kalpsüz, Ankara, A.Ü.İ. F Yay., 1964
- FIĞLALI**, Ethem Ruhi, **İmamiyye Şiası**, 2. Basım, Ağaç Yay., İstanbul, 2008
- FIĞLALI**, Ethem Ruhi, **Hz. Ali**, 13.Baskı, T.D.V. Yay., Ankara, 2017
- FIĞLALI**, Ethem Ruhi, **Günümüz İslam Mezhepleri**, İ.İ.F.V. Yay., no:39, İzmir, 2008
- GITA**, Kaşifül, **Caferi Mezhebi ve Esasları**, Çev. Abdülbaki Gölpınarlı, 3. Baskı, Zaman Yay., İstanbul, 1979
- GÜNAY**, Ünver, **Din Sosyolojisi**, 9. Baskı, İnsan Yay., İstanbul, 2010
- GÖLPINARLI**, Abdülbaki, **Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatler**, 4. Baskı, İnkılap Yay.
- KARASAR**, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 24. Baskı, Nobel Yay., Ankara, 2012
- KAYA**, İsmail, **Kendi Kaynaklarına Göre Şia ve Şiilik**, 3. Baskı, Elvan Yay., İstanbul, 2017
- KESKİN**, Mehmet, **Caferi İlmihali**, 2. Baskı, D.İ.B. Yay., Ankara, 2012
- KIZILÇELİK**, Sezgin, Erjem Yaşar, **Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü**, Konya, 1992
- KİRMAN**, M. Ali, **Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi**, Birleşik Yay., Ankara, 2011
- KOMİSYON**, **Ehl-i Beyt Mektebine Göre Usul-u Din**, Çev. Cafer Bayar, 4. Baskı, Kevser Yay., İstanbul
- KONAKLI**, Numan, Çınar Hüseyin, Emiroğlu Süleyman, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10**, Ada Matbaacılık, Ankara, 2018
- KUR'AN-I KERİM**
- KURT**, Abdurrahman, **Din Sosyolojisi**, 3. Baskı, Sentez Yay., İstanbul, 2012

- MENSCHING**, Gustav, **Dini Sosyoloji**, Çev. Mehmet Aydın, İlaveli 2. Baskı, Din Bilimleri Yay., Konya, 2004
- MUTLU**, İsmail, **Tarihte ve Günümüzde Caferilik**, Mutlu Yay., İstanbul, 1995
- OKUMUŞ**, Ejder, **Toplumsal Değişme ve Din**, İnsan Yay., İstanbul, 2003
- ONAT**, Hasan, **Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği**, 3. Baskı, Endülüs Yay., İstanbul, 2017
- ÖZ**, Mustafa, **Ana Hatlarıyla İslam Mezhepleri Tarihi**, 4. Baskı, Ensar Yay., İstanbul, 2017
- ÖZTÜRK**, Emine, **Dini ve Kültürel Ritüelleri ile Caferilik**, Rağbet Yay., İstanbul, 2011
- SARIKAYA**, Mehmet Saffet, **İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler**, 4. Baskı, Rağbet Yay., İstanbul, 2013
- ŞAHİN**, Hanifi, **İlhanlılar Döneminde Şiilik**, Ötüken Yay., İstanbul, 2010
- SEZEN**, Yümni, **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, M.Ü.İ.F.V. Yay., İstanbul, 1990
- TAPLAMACIOĞLU**, Mehmet, **Din Sosyolojisi**, 3. Baskı, A.Ü.İ.F. Yay., Ankara, 1983
- TÜRK DİL KURUMU**, **Türkçe Sözlük**. 2011
- ULUÇ**, Özlem, **Yeni Dini Hareketler**, Yarın Yay., İstanbul, 2013
- WILSON**, Byran, **Dini Mezhepler**, İz Yay., İstanbul, 2004

SÜRELİ YAYINLAR

- AGİTOĞLU**, Nurullah, "**Şerhlerde Mehdilik Meselesi ve Sünni-Şii Tartışması: Azîmâbâdî'nin Ebu Davud Şerhi Örneği**", e-Şarkiyat İlmî araştırmalar Dergisi, C.9, S.2, Kasım 2017, ss.932-950
- AKGÜL**, Mehmet, "**Modernleşme Çağında İslam Dünyasının Değişim Süreci ve Din Anlayışında Yaşanan Kırılma**", Makalat, 1991/1, ss.59-69
- AKYÜZ**, Niyazi, Çapçioğlu İhsan, "**Dini Gruplar Sosyolojisi ve Yeni Dini Hareketler**", **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, Grafiker Yay., Ankara, ss.507-538
- AYDINLI**, Osman, "**Din-Mezhep İlişkisi veya İlişkisizliği Sorunu**", Araştırma ve İnceleme, 2018;29(2), ss.193-208

- BAĞLIOĞLU**, Ahmet, "**Mezhepsel Çoğulculuk ve Temelleri**", F.Ü.İ.F. Dergisi, 15:1, Elâzığ, 2010, ss.71-97
- BALTACI**, Ali, "**Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme**", B.E.Ü.S.B.E. Dergisi, C. 7, S.1, Bitlis, Haziran/ 2018, ss. 231-274
- BALOĞLU**, Burhan, "**Hipotez ve Varsayım Birbirinin Yerine Kullanılabilir mi?**", İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları, İstanbul, 2006, ss.56-65
- ÇELENK**, Mehmet, "**Safeviler'in Din Politikası ve İran'ın Şiileşme Seyri**", Ç.Ö.M.Ü.İ.F. Dergisi, S.4, 2014, ss.7-35
- ÇELENK**, Mehmet, "**Safeviler Döneminin Şii- Sünni İlişkiler Üzerindeki Etkisi**", e-Makalat Mezhep Araştırmaları, VI/2 Güz 2013, ss.63-85
- DALKILIÇ**, Mehmet, "**Eleştirel Açından Bir Kimlik ve İnanç Örtüsü Olarak 'Takiyye'**", İ.Ü.İ.F. Dergisi, C.0, S.7, İstanbul, 2003, ss.113-139
- DEMİR**, Habip, "**Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler**", e-Makalat Mezhep Araştırma Dergisi, C.10, S.2, Çorum, Güz 2017, ss.315-351
- DEMİR**, Mucip, Alım Mete, "**Fonksiyonel Özellikleri Bakımından Kars Kenti**", A.Ü.S.B.E. Dergisi, 21(2), Erzurum, Haziran 2017, ss.537-560
- EVGİN**, A. Kadir, "**Caferi İnanç Sisteminde Hadis Anlayışı**", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV (2004), S.1, s.117-147
- GÜNAY**, Ünver, "**Din Sosyolojisinin Yöntem ve Teknikleri**", **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, Grafiker Yay., Ankara, ss.149-168
- GÜNEŞ**, Abdurrahman, "**Sosyolojik Olarak Din ve Toplum İlişkileri**", F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C.24, S.1, 2017, ss.153-164
- GÖMBEYAZ**, Kadir, "**73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi**", U.D.Ü.İ.F. Dergisi, C.14, S.2, 2005, ss.147-160
- KARACOŞKUN**, M. Doğan, "**Dini İnanç- Dini Davranış İlişğine Sosyopsikolojik Yaklaşımlar**", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV (2004), S.2, ss.23-36
- KARAHÖYÜK**, Mustafa, "**Din ve Ekonomi İlişkisi**", FLFS (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2013 Güz, S.16, ss.193-220

- KELEŞ**, Ahmet, “**73 Fırka Hadisi Üzerine Bir İnceleme**”, Marife, yıl:5, S.3, Kış 2005, ss.25-45
- KINSÜN**, Abdalbaki, “**Dini Gruplar Sosyolojisi**”, B.Ü.İ.F. Dergisi, 2016/2, C.IV, S.8, ss.210-227
- KİRMAN**, M. Ali, “**Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları**”, Dini Araştırmalar Dergisi, C.2, S.4, 1999, ss.223-233
- KOBYA**, Murat, “**Sosyal Bilimler ve Dini İlimlerde Davranış Tasavvuru**”, Toplum Bilimleri Dergisi", 6(12), Temmuz- Aralık 2012, ss.179-196
- KOYUNCU**, Mevlüt, “**Aleviliğin Menşei Olan Şia'nın Ortaya Çıkışını Etkileyen Faktörler**”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, C.1, S.1, 2015, ss.1-15
- ONAT**, Hasan, Kutlu Sönmez, “**İslam Mezhepler Tarihine Giriş**”, **İslam Mezhepleri Tarihi**, Ed. Hasan Onat, Sönmez Kutlu, 7. Baskı, Grafiker Yay., Ankara, 2018, ss.19-60
- ÖZEL**, Cemal, “**Dini Grupların Birbiriyle Olan İlişkilerini Etkileyen Bazı Faktörler: Psikososyal Bir Yaklaşım**”, The Journal of Social Science Studies, 2018, ss.329-348
- ÖZEN**, Yener, Gül Abdulkadir, “**Sosyal ve Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu**”, K.K.E.F. Dergisi, S.15, Erzurum, 2007, ss.394-422
- ÖZTÜRK**, Mustafa, “**Hız. Ali ve Hız. Fatıma'ya Nisbet Edilen Mushafların Mahiyeti**”, Ç.Ü.İ.F. Dergisi, 6 (2), Adana, 2006, ss.15-38
- ŞAHİN**, İlkay, “**Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik**”, AÜİFD XLIX (2008), S: II, ss.269-285
- TEKİN**, Mustafa, “**Dini Düşünce Çeşitliliğinin Dini-Toplumsal Tezahürleri Olarak Mezhepler**”, Araştırma ve İnceleme, 2018:29 (2), ss.231-240

TEZLER

- ALBAYRAK**, Ali, **Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat (Ankara Keçiören Örneği)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006
- BALAMİR**, Figen, **Karakoyunlu'da Sosyal ve Dini Hayat**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2008

- ÇİFTÇİ**, Fatma, "**Bir Mezhepler Tarihçisi Olarak W. Montgomery Watt**",
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, 2006
- DEMİRCİ**, Filiz, **Caferilerin Dini Örf ve Adetler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2006
- BEDER**, Erkan, **Iğdır İlinde Muharrem Ayı Törenleri**, Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2011
- ÖZLER**, İbrahim, **Camilerin Zihniyet Değişimindeki Rolü (Erzurum Örneği)**,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2007
- ÜZÜM**, İlyas, "**İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Caferilik**", Yayınlanmamış
Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1993
- TURMUŞ**, Yeliz, **Caferilikte Mersiye ve Sinezen**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2018
- YELER**, Abdulkadir, **Türk Toplumunda Caferiler (İstanbul Halkalı Örneği)**,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006

İNTERNET

- www.kongar.org. (09.04.2019)
- www.tuik.gov.tr. (09.04.2019)
- www.nufusu.com. (09.04.2019)
- www.mevzuat.gov.tr (08.03.2019)
- www.WikiShia.net (26.01.2019)
- www.hbvenstitü.nevşehir.edu.tr (03.04.2019)

EKLER

EK-1 Anket Formu

ANKET FORMU

Kıymetli Mezhep Mensupları,

Bu anket formu "*Kars Caferilerinde Dini Hayat*" isimli Yüksek Lisans çalışmamızın bir bölümünü oluşturmaktadır. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar, araştırmamızın konusu olan "Kars il merkezinde yaşayan Caferi Mezhebi mensuplarının dini hayatı, dini hayatın sosyal hayattaki tezahürleri, yas ritüelleri ve bunlarda meydana gelen değişimin tespiti açısından son derece önemlidir.

Cevaplarınız, sadece bu akademik çalışma için kullanılacaktır. Lütfen soruları boş bırakmayınız ve size en uygun seçeneğin başına (X) işaretini koyunuz. İsminizi yazmanıza gerek yoktur. Soruları cevaplama hususunda ilginiz, alakanız ve dikkatiniz için şimdiden TEŞEKKÜR EDERİM...

Hatice BAKIRLI
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi
hbakirli@hotmail.com

A. BÖLÜMÜ

1. Cinsiyetiniz:

Kadın Erkek

2. Yaşınız:

15- 24 25- 34 35- 44 45- 54 55 ve üstü

3. Eğitim durumunuz:

Okuma-yazma bilmiyor
 İlkokul Mezunu
 Ortaokul Mezunu
 Lise (Öğrenci ve Mezun)
 Üniversite (Öğrenci ve Mezun)
 Diğer

4. Mesleğiniz:

Öğrenci Öğretmen Esnaf Memur
 Ev Hanımı Serbest Meslek Diğer

5. Aylık gelir durumunuz:

- 1000-2500 TL arası
 2501-3500 TL arası
 3501-4500 TL arası
 4501-6000 TL arası
 6001 TL ve üstü
 Diğer

6. Hangi kelime sizi daha iyi ifade eder?

- Azeri Caferi Sünni Müslüman Diğer

7. Yakınında oturduğunuz ve ibadet etmeyi tercih ettiğiniz cami aşağıdakilerden hangisidir?

- Ehl-i Beyt Işıklı Cami
 Çarşı Hz. Ali Cami
 Kamer Kesemenli Cami
 Sünni Bir Cami

8. Muharrem ayında gerçekleştirilen yas (matem) faaliyetlerine katılır mısınız?

- Katılmam
 Bir kez katıldım
 Birkaç kez katıldım
 Çoğu zaman katılıyorum
 Her yıl düzenli olarak katılıyorum

B. BÖLÜMÜ**1. Sizce "Azeri" kimdir?**

- Azerbaycanlı olan
 Azerbaycan'dan göç eden
 Azeri Türkçesi konuşan
 12 İmama inanan Caferi mezhebi mensubu
 Bilmiyorum

2. "Caferi Mezhebi mensuplarının hepsi Azerbaycanlıdır" ifadesine katılıyor musunuz?

- Hiç katılmıyorum
 Katılmıyorum
 Fikrim yok
 Katılıyorum
 Tamamen katılıyorum

3. Azerbaycan'dan göçle gelen ve sonra Sünni bir mezhebe geçene de "Azeri" denir mi?

- Denir Denmez Fikrim yok

4. Din açısından kendinizi hangi ifadeye yakın buluyorsunuz?

- İnançlı biri değilim
 İnançlı olmaya çalışıyorum
 İnanmakla birlikte şüphelerim var
 Dinin tüm esaslarına içtenlikle inanırım
 Diğer

5. Çevrenizde ismi Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynep gibi Ehl-i Beyt ismi olan kaç kişi vardır?

- 1-3 arası 4-6 arası 7-9 arası 10-14 arası 15 ve üstü

C. BÖLÜMÜ**1. Aşağıdaki inanç esaslarından hangilerine inanıyorsunuz?**

- Tevhit Nübüvvet Mead Adalet
 İmamet Reca't, Beda' Takiyye

2. "Mezhebim, sorulmadığı sürece söylemeyi sevmem" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum
 Katılmıyorum
 Fikrim yok
 Katılıyorum
 Tamamen katılıyorum

3. "Öldükten sonra dirilmeyele ilgili şüphelerim var" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç şüphem yok
 Şüphem yok
 Fikrim yok
 Şüphelerim var
 Ahiretin varlığına inanmıyorum

4. "Allah tüm yarattıklarına adaletle hükmeder" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum
 Katılmıyorum
 Fikrim yok
 Katılıyorum
 Tamamen katılıyorum

5. "İmamet, temel inanç esaslarındandır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum
 Katılmıyorum
 Fikrim yok
 Katılıyorum
 Tamamen katılıyorum

6. Gadir-i Hum nedir?

- Hz. Muhammed'in Peygamber olduğu gün
 Hz. Ali'nin İmam tayin edildiği gün
 Mehdi'nin gaybete çekildiği gün
 Hz. Hüseyin'in İmam tayin edildiği gün
 Diğer

7. "12. İmam Mehdi, gaybete çekilmiştir ve geri dönecektir" ifadesine katılıyor musunuz?

- Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

8. Sünni biri Caferi, Caferi biri de Sünni olabilir mi?

- Olabilir Olamaz Fikrim yok Olmamalı Diğer

D. BÖLÜMÜ

1. Aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyorsunuz?

- Namaz Oruç Zekat Humus Hac Emr-i Bil Maruf Nehy-i Ani'l Münker
 Tevella- Teberra Cihat Diğer

2. Namaz ibadetiyle ilgili size yakın seçenek hangisidir?

- Kılmıyorum
 Arada bir kılıyorum
 3 vakitte cem ederek kılıyorum
 5 vakit olarak ayrı ayrı kılıyorum
 Cumalarda ve Bayramlarda kılıyorum
 Kılmaya başlayacağım
 Diğer

3. Aşağıdaki namazlardan hangilerini kılarırsınız?

- () Günlük Farz Namaz
 () Bayram Namazları
 () Âyat Namazı
 () Cuma Namazı
 () Cenaze Namazı
 () Şükür Namazı
 () Diğer

4. Hacca gittiniz mi?

- () Hayır () Bir kere () İki kere () İki kere fazla () Gitmek isterim

5. Aşağıda verilen oruçlardan hangilerini tutuyorsunuz?

- () Ramazan orucu
 () Üç aylar orucu
 () Kandil günleri orucu
 () Muharrem ayı orucu
 () İmamların doğum günü orucu
 () İmamların vefat tarihi orucu
 () Diğer

6. Zekât ibadetini yapmakla ilgili durumunuzu işaretleyiniz?

- () Maddi gücüm yok
 () Vermiyorum
 () Vermeyi gerekli görmüyorum
 () Veriyorum
 () Diğer

7. "Humus" hakkında düşüncenizi işaretleyiniz?

- () Maddi gücüm yok
 () Vermiyorum
 () Vermeyi gerekli görmüyorum
 () Veriyorum
 () Diğer

8. Ehl-i Beyti seveni sevmek, sevmeyeni sevmemek ilkesi aşağıdakiler hangisidir?

- () Cihat () Emr-i Bil Maruf () Tevella- Teberra () Tevhid () Fikrim yok

9. Caminin yanından geçerken ezan okunsa, namaz kılmak için camiye girer misiniz?

- () Evet () Hayır () Fikrim yok

10. Caferi cami bulunmayan bir yerde sünni bir camiye girerek namaz kılar mısınız?

- () Evet () Hayır () Fikrim yok

11. Sünni birinin namaz vaktinde Caferi camisine girip namaz kılmasına tepkiniz ne olurdu?

- () Kızardım
 () Şaşırdım
 () Camiden çıkmasını istedim
 () Sevinirdim
 () Her zaman gelmesi için iyi davranırdım

12. Muharrem Ayında yaptığımız ibadetlerin sayısında bir farklılık yaşar mısınız?

- () İbadet etmiyorum
 () İbadet etme sıklığım azalır
 () İbadet etme sıklığım aynı kalır
 () İbadet etme sıklığım artar
 () İbadet etmek isterim ama yapamıyorum

13. Yanınızda Mühür (Türbet) taşır mısınız?

Hiç taşımam Taşımam Bazen taşırım Her zaman taşırım Camiye giderim

E. BÖLÜMÜ**1. "Komşularınızla aynı mezhep mensubu musunuz?**

Hiç biri ile aynı mezhepte değiliz
 Çok azıyla aynıyı mezhepteniz
 Yarı yarıya aynı mezhepteniz
 Çoğumuz aynı mezhepteniz
 Hepimiz aynı mezhepteniz
 Diğer

2. Kars il merkezinde Caferi nüfusunun sayısı ile ilgili tahminiz nedir?

Merkezdeki insan sayısının dörtte biri
 Merkezdeki insan sayısının üçte biri
 Merkezdeki insan sayısının yarısı
 Fikrim yok
 Diğer

3. "Komşumla aynı mezhep mensubu olmayı tercih ederim" fikrine katılıyor musunuz?

Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

4. Caferi-Azeri Camilerine yakın bir evde oturmakla ilgili fikriniz nedir?

Yakın oturuyorum
 Yakın oturmak isterim
 Fark etmez
 Yakın oturmak istemem
 Diğer

5. "Alışverişimi mezhebimde olan bir esnaftan yapmayı tercih ederim" fikrine katılıyor musunuz?

Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

6. "Kars'ta esnafın büyük bir bölümü Azeri- Caferi'dir" fikriyle ilgili düşünceniz nedir?

Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

F. BÖLÜMÜ**1. Kars il merkezinde kaç tane Caferi (Azeri) Cami vardır?**

1 2 3 4 5 Diğer

2. Hep aynı camiye mi gidersiniz?

Evet Hayır Diğer

3. Caferi Camilerinin derneklerinde görev alıyor musunuz?

Evet Hayır Sadece Muharrem Ayında Diğer

4. "İbadetlerimi yapacağım camiye, Ahunduna göre seçerim" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

Hiç etkisi yoktur Etkisi yoktur Fart etmez
 Etkilidir Kesinlikle etkilidir

5. "Günlük namaz ibadeti dışında da camiye giderim" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç gitmem
 Muharremde giderim
 Cumaları giderim
 Bayramda giderim
 Yaz tatilinde kursa giderim
 Her zaman camiye giderim
 Diğer

6. Namaz kılmak dışında Camilerde yapılan faaliyetlere katılır mısınız?

- Evet Hayır Sadece Muharrem Ayında
 Sadece yaz tatillerinde Diğer

7. Caferi Camilerinin Diyanet İşleri Başkanlığınca denetlenmesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Denetlensin Denetlenmesin Fark etmez
 Denetlenmesine karşıyım Fikrim yok

G. BÖLÜMÜ

1. "Kars Caferi Camilerinde görev yapan tüm Ahundları tanırım" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hepsini tanırım
 Gittiğim camide görev yapanları tanırım
 Hiç birini tanımam
 Bir- iki camide görev yapanları tanırım
 Diğer

2. "Ahundlar, toplumun saygısını kazanmış önemli kişilerdir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

3. "Dini bilgilerimizi ahundlardan öğreniriz" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

4. Dini konularda karşılaştığınız problemleri nasıl çözersiniz?

- Ahunda sorarım
 İnternette ararım
 Aileme sorarım
 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenine sorarım
 Problemi çözmekten vaz geçerim
 Diğer

5. "Din adamlarının ya da Ahundların devletten maaş alması" konusunda fikriniz nedir?

- Asla almamalıdır Almamalıdır Fark etmez
 Almalıdır Kesinlikle almalıdır

6. "Ahundlar din eğitimlerini İran'da ve Irak'ta bulunan okullarda almalıdır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum
 Katılmıyorum
 Katılıyorum
 Tamamen katılıyorum
 Türkiye'de eğitim almalarını isterim

7. "Ahundların sesi güzel olmalıdır" ifadesi hakkında düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fark etmez
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

H. BÖLÜMÜ

1. "Okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitabında Caferilik konusu vardır" ifadesi hakkında düşünceniz nedir?

- Olduğunu bilmiyordum
 Olduğunu sanmıyorum
 Fikrim yok
 Olduğunu biliyorum
 Olduğunu biliyorum ve yetersiz buluyorum
 Diğer

2. Dini bilgilerinizi aşağıdakilerden hangisinden öğreniyorsunuz?

- Okuldan Camiden Ailemden İnternette Diğer

3. Evinizde "dini bilgiler" öğrenebileceğiniz kaç kitap vardır?

- Yoktur 1-3 arası 4-6 arası 7-9 arası 10 ve üstü

4. Caferi Camilerinde verilen kursları yeterli buluyor musunuz?

- Kesinlikle yeterli değil Yeterli değil Fikrim yok
 Yeterli Kesinlikle yeterli

I. BÖLÜMÜ

1. Muharrem Ayının önemi nedir?

- Nuh'un gemisinin karaya oturması
 Hz. Yusuf'un kuyudan çıkartılması
 Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesi
 Hz. Muhammed'in hicreti
 Hz. İbrahim'in ateşten kurtulması
 Diğer

2. Ezbere bildiğiniz nuha, mersiye, Sinezen var mıdır?

- Yok 1 tane 2 tane 3 tane 4 ve üstü

3. "Muharremde her Müslüman Hz. Hüseyin'i anmalıdır" ifadesi hakkında düşünceniz nedir?

- Hiç katılmıyorum Katılmıyorum Fikrim yok
 Katılıyorum Tamamen katılıyorum

4. Muharrem ayında yapılan faaliyetlerin hangilerine katılırsınız?

- Zincir vurmak
 Sine dövmek
 Deste Başı olmak
 Nuha, Mersiye Sinezen okumak
 Baş vurdurtmak
 Kan vermek
 Siyah giyinmek
 Yeşil ya da beyaz giyinmek
 Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Şehit, Zeynep, Ali Asgar bandanaları ve atkılarını takmak
 Yürüyüşe izleyici olarak katılmak
 Camilerde sohbetlere katılmak
 Yezid'e beddua etmek
 Kuran-ı Kerim okumak
 Diğer

5. Muharrem yasını tutarken Sünnilerin de aynı hisleri yaşadığını düşünüyor musunuz?

- Hiç düşünmüyorum Düşünmüyorum Fikrim yok
 Düşünüyorum Kesinlikle düşünüyorum

İ. BÖLÜMÜ

1. Deste çekmekle ilgili söylenen düşüncelerden hangilerine katılıyorsunuz?

- () Hz. Hüseyin'in çektiği acıları anlamamanın bir yoludur.
 () Her Caferi, deste çekmelidir
 () Kadınlar da deste çeker
 () Zincir'in vurduğu yerler acımaz
 () Morluklar bir günde geçer
 () Yapılmasa da olur
 () Gençler deste çeker
 () Yanlış anlaşılabilir bir konudur
 () Ne kadar çok vurursan o kadar sevap kazanılır
 () Diğer

2. "Muharrem ayında düğün, nişan, sünnet ve eğlence düzenlemek doğru bir davranış değildir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- () Hiç katılmıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok
 () Katılıyorum () Tamamen katılıyorum

3. "Her Caferi- Azeri Muharrem yürüyüşüne katılır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- () Hiç katılmıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok
 () Katılıyorum () Tamamen katılıyorum

4. "Muharremde kadınların süslenmesi Ehl-i Beyte saygısızlıktır" ile ilgili düşünceniz nedir?

- () Hiç katılmıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok
 () Katılıyorum () Tamamen katılıyorum

5. "Her Caferi, Hz. Hüseyin'in acısını aklında tutmalıdır" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- () Hiç katılmıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok
 () Katılıyorum () Tamamen katılıyorum

6. "Muharrem ayında siyah giyinilir" ifadesi ile ilgili düşünceniz nedir?

- () Hiç katılmıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok
 () Katılıyorum () Tamamen katılıyorum

7. "Muharrem yürüyüşü mezhebime daha sıkı bağlanmamı sağlar" ifadesine katılıyor musunuz?

- () Hiç katılmıyorum () Katılmıyorum () Fikrim yok
 () Katılıyorum () Tamamen katılıyorum

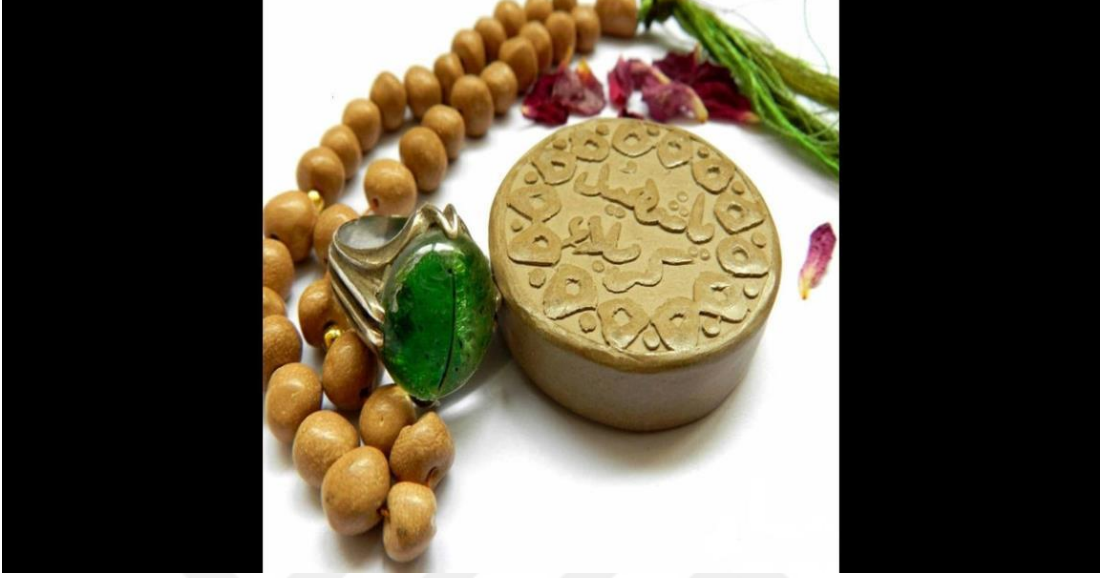
EK-2 (Kars Ehl-i Beyt Işıklı Cami)

EK -3a (Muharrem Yürüyüşünden)

EK-3b (Muharrem Yürüyüşünden)

Ek-4a Mühür (Türbet)**Ek-4b Mühür (Türbet)**

EK- 5 Deste Çekmek (Zincir Vurmak)**EK-6 Sine Dövmek (Vurmak)**

EK-7a Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10.Sınıf Ders Kitabı "Caferilik"

Hanbelilik

Hanbeli mezhebi, ünlü hadis ve fıkıh âlimi Ahmed b. Hanbel'in görüşlerini esas alır. Hanbeli mezhebinin, dinî konularda hüküm verirken öncelikli kaynağı Kur'an, sonrasında ise Hz. Peygamber'in sünneti olmuştur.

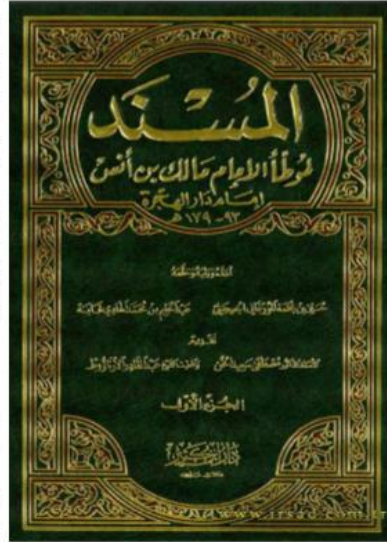
Hanbelilik mezhebinin ortaya koyduğu önemli ve farklı usullerden biri, "Hakkında haram olduğuna dair kesin bir hüküm bulunmayan şey helaldir." yorumudur. Bu yorum sayesinde İslam toplumunda günlük hayatta karşılaşılan pek çok sorunun çözümü sağlanmıştır. Müslümanlar, yeni karşılaştıkları birçok şeyin helal mi haram mı olduğu şüphesinden kurtulabilmiştir. Hanbeli mezhebinde zorunlu olmadıkça kişisel görüşle karar verme (rey) tercih edilmemiştir. Bunun için de mezhepte hadise dayalı bir fıkıh anlayışı hâkimdir.

Bağdat'ta ortaya çıkan Hanbelilik, Ahmed b. Hanbel'in önde gelen öğrencileri tarafından İslam dünyasının diğer bölgelerine de yayılmıştır. Bu mezhep günümüzde daha çok Hicaz bölgesi, Irak, Suriye, Filistin ve Mısır'da yaygındır.²³

Caferilik

Caferi mezhebi, İmam Cafer-i Sadık'ın inanç, ibadet ve muamelat konusundaki görüşlerini esas alan bir oluşumdur.

Cafer-i Sadık, hadis ilminde otorite olarak kabul edilmiştir. İmam Malik ve Ebû Hanife ile görüş alışverişinde bulunmuş, fazilet ve takvasıyla tanınan bir kişi olmuştur. Bu özellikleri sebebiyle birçok âlimin ve Müslümanın saygı ve sevgisini kazanmıştır.

Görsel 5.9: İmam Ahmet b.Hanbel'in "Müsned" adlı eseri.

Bilgi Kutusu

İmam Ahmed B. Hanbel Kimdir?

164/781 yılında Bağdat'ta doğan Ahmed b. Hanbel küçük yaşlardan itibaren İmam Muhammed, Ebû Yusuf ve İmam Şafii gibi dönemin âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. İslam dünyasının birçok bölgesini dolaşarak hadis derlemiş ve bunları el-Müsned isimli hadis kitabında bir araya getirmiştir. Kur'an'ın mahluk olmadığını dile getirdiği için Abbasiler Döneminde baskıya maruz kalmıştır. İmam Şafii'nin fıkıh bilgisini ve hüküm çıkarma yöntemini benimseyen Ahmed b. Hanbel, sadece rivayetlerle yetinmemiş, bunların fıkıh amaçlarını da araştırmıştır. Ahmed b. Hanbel 241/855 yılında vefat etmiştir.

(bk. Ferhat Koca, "Hanbeli", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. 15, s.525-547.)

23 bk. Ferhat Koca, "Hanbeli Mezhebi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 15, s. 525-547.

EK-7b Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10.Sınıf Ders Kitabı "Caferilik"

Caferilik, on iki imama inanmayı dinin aslında var olan bir hüküm olarak kabul eder. Caferiler, dinî konularda Kur'an-ı Kerim ve sünnetin yanı sıra masum kabul ettikleri on iki imamın sözlerini de delil olarak kullanırlar. Dini konularda içtihat etme yetkisine sahip olmayanlar hayatta olan bir müçtehid kendisine rehber edinerek taklit etmek zorundadır. Sözleri hadis kabul edilen on iki imamdan nakledilen rivayetlerle birlikte diğer hadisleri de içinde barındıran dört temel eser Caferi mezhebinin ana kaynaklarını oluşturur.

Bilgi Kutusu

İmam Cafer-i Sadık Kimdir?

Cafer-i Sadık Medine'de doğmuştur. İmamiye'nin beşinci imamı Muhammed el-Bâkır'ın oğludur. İlk tahsilini dedesi ve babasından almıştır. Babasından sonra imamet görevini üstlenerek Şia'nın altıncı imamı olmuştur. İmamet konusunda Zeydîler hariç Şia'nın tüm kolları Cafer-i Sadık'ın imam olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Fazilet ve takva sahibi olan İmam Cafer-i Sadık, tüm Müslümanların saygı ve sevgisini kazanmıştır. Hadis ve fıkıh ilminde büyük bir yeri olan Cafer-i Sadık, Ebû Hanife gibi dönemin önemli âlimleriyle de görüşerek ilmî konular hakkında görüş alışverişinde bulunmuştur. 148/765 yılında Medine'de vefat etmiştir.*

(bk. Mustafa Öz, "Ca'fer es-Sâdık", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C 7, s.1-3.)

Günümüz İmamiye Şiası'nın ameli/fıkhi yorumu olan Caferilik; İran, Irak, Suriye, bazı körfez ülkeleri ile Afganistan ve Pakistan gibi yerlerde yaşayan Müslümanlar arasında yaygındır. Ülkemizin bazı yörelerinde de bu mezhebi benimseyen Müslümanlar yaşamaktadır.

5. KUR'AN'DAN MESAJLAR: NİSA SURESİ 59. AYET

"Ey iman edenler! Allah'a (c.c.) itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülü'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a (c.c.) ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a (c.c.) ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin);

Not Edelim

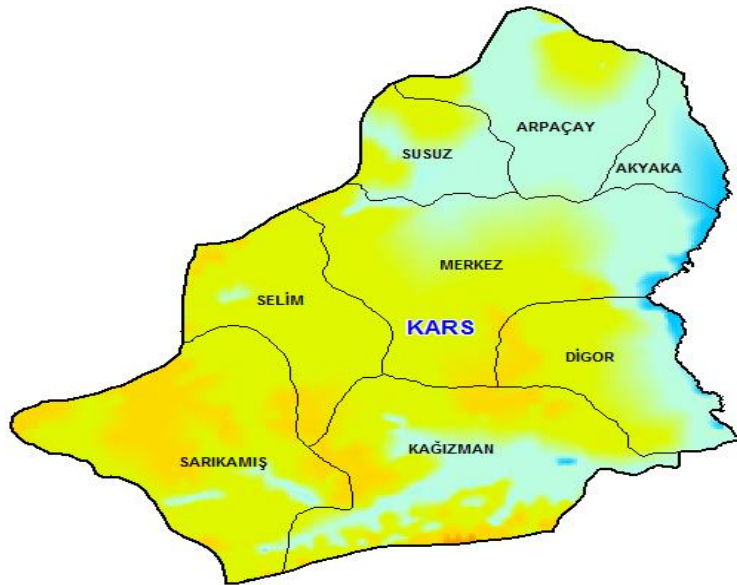
Caferi mezhebine on iki imamı kabul ettiklerinden dolayı İsna Aşeriyye; imamlara inanmayı imanın şartlarından biri olarak gördükleri için İmamiyye; itikad ve ibadette Cafer-i Sadık'ın görüşlerine dayandıkları için Caferiyye denilmiştir.

bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."

Nisâ Suresi, Medine Dönemi'nde inmiştir. 176 ayettir. Sure, özellikle kadın haklarından, onların hukuki ve sosyal konularından bahsettiği için bu adı almıştır. "Nisâ" kadınlar demektir.

"Söz tutmak, boyun eğmek, emri yerine getirmek" manasına gelen itaat, sosyal, siyasi, hukuki, ahlaki boyutları olan bir kavramdır. Çünkü insan toplum içinde ve toplumun oluştuğu en üst kurum olan devlet içinde yaşamak durumundadır.

Allah'a (c.c.) itaat, O'nun Kur'an-ı Kerim'de ve elçisinin tebliğ mahiyetindeki söz ve dav-

EK-8 (Kars)**EK-9 (Kars İl Merkezi)**

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Hatice BAKIRLI		İmza:	
Doğum Yeri:	KOZAN			
Doğum Tarihi:	03/07/1983			
Medeni Durumu:	EVLİ			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Bağtepe Köyü İlkokulu		Kozan/Adana	
Ortaöğretim	Kozan İmam-Hatip Ortaokulu		Kozan/Adana	
Lise	Kozan İmam-Hatip Lisesi		Kozan/Adana	
Lisans	Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı	Anadolu Üniversitesi açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji 1. Sınıf	
Yüksek Lisans	Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi	Tezsiz Yüksek Lisans (Pedagojik Formasyon)	Diyarbakır	
İş Deneyimi:	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni			
İlgi Alanları:	Din Sosyoloji Edebiyat			
Aldığı Ödüller:				
Tel:	05412998380			
Adres	Aşağı Dikmen Mah. MSB Lojmanları 589 sok. Eroğlu ap. 4C-2 Or-an Çankaya ANKARA			
Ekleme istediğiniz hususlar				